

Notes du mont Royal

WWW.NOTESDUMONTROYAL.COM

Cette œuvre est hébergée sur «*Notes du mont Royal*» dans le cadre d'un exposé gratuit sur la littérature.

SOURCE DES IMAGES
Google Livres

Η ΣΙΟ ΔΟΥ ΕΡ-

γα καὶ ἡμέραι.

Hesiodi opera &

DIES, CVM INTERPRE-
tatione Latina & Scholijs, utrisq; ad
planio rem explicationem accom-
modatis.

A VTOR E MATHIA GARBI-
tio Illyrico, Græcæ linguæ & Moralis phi-
losophiæ in Academia Tubingensi
professore.

Ad Lectorem.

Ποιῶμεν τὰ πρὸς ἡσίοδου βιβλίον σοφίας
Εὐδοκίμῃ, σκεπῶς ἔνθα τοῖ ἀμφότεροι
ἔργα δίνουσι λαλῶς, καὶ χρύσιμα πάντα πόρροισιν,
Ὡς αὖ ἔκαστα τορῶς, καί τοι σωτηρίαι.
Τούτοις μάθεον, ἢ κ' ἀρνείωμεν, ὅτ' ἡμετέροισιν ἔρξαι
ἔστιν ἡμετέροισιν ἀνὴρ ὅστις πονήσῃ.

BASILEAE, PER IOAN-
nem Oporinum.

N. TOXITES MATHIAE GAR-
bitio Illyrico.

*Omnis ab antiquis sapientia uatibus olim
Musarum dulci tradita uoce fuit.
Religionis enim, morumq; fuere magistri:
Cunctaq; Pierijs edocuerunt modis.
Dulcis at ingratum uelabat fabula uerum,
Ne fugeret monitus turba profana graues:
Hac etenim populum ratione iuuabat inertem,
Aonia grata fallere fraude lyra.
Hoc fuit & syluas traxisse, ferasq; canendo:
Hoc fuit in muros cogere saxa sono.
Ergo quod occultam conaris reddere lucem
Vatibus, & tenebras pellere sole nigras:
Aeterna meritò nobis es laude colendus,
Plura sed à grata posteritate feres.*

3

ORNATISSIMO VIRO

D. CHRISTOPHORO IULIO
Norico L. V. Docteri consultissimo, Domino &
amico suo ueteri, MATHIAS
GARBITVS S.

O C Hesiodi opuscu-
lum ego semper iudi-
cati dignū multorum
cognitione, propter il-
lam grauem & utilem
doctrinā, quam de mo-
ribus & uitæ melioris

ratione continet. Hanc ob causam ipse
id aliquoties publicè meis auditorib. ex-
plicui: sed de illis meis explicationibus,
consilio quodam meo quo hætenus ab-
stinui ab editione aliarū etiam mearum
cogitationum, nunquam uolui aliquid
euulgari. Vt autem iam consentirem in
euulgationem huius proximæ explica-
tionis hisce diebus finitę, effecerunt im-
probæ quorundam bonorum uirorum
efflagitationes: & quia metuendum e-
rat, ne ex mea prælectione quædam ex-
cepta, per alios minus integrè publica-
rentur. Hæc autem mea, prodeunt ip-

a a sa qui-

sa quidem post multorum sedulam & eruditam in hunc poetam operam, sed fortasse non prorsus nullam fusioris & & planioris explicationis gratiam merebuntur: tamen interim hoc quoque non fit inficiandum, eam esse priscae sapientiae grauitatem in hoc libello, ut ea porro etiam multorum ingenijs & industriæ sit præbitura materiam discussionis commentationisque neque ociosæ neque ineruditæ. Nam utcunque hoc opusculum uideatur esse nudum, & simplici constare *γνωμολογία*: habet tamen etiam inserta quædam, ab initio præsertim, de illis priscorum sapietum mysterijs, quæ sub suis figmentorum inuolucris comprehensa, non sunt ita facilis indagacionis, nedum enarracionis expeditæ ad rudiorum intelligentiam: deinde ipsæ etiam præceptorum sententiæ, non, ut sunt de comuni uitæ usu, ita etiam noticiam planam proponunt, sine omnibus prisce sermonis figuris. Ad hæc, pleraque ex his præceptis sunt ita grauiæ & sublimia, ut tam non abhorreant à doctrina sanctorum patrū & legis diuinæ, ut dicas inde petita esse: alia autem ferè omnia cum
lege

lege naturæ usque adeò consentiunt, ut
eam ab ipsis secernere non queas. Præte
rea consilij poetæ propositio principalis
est omnino philosophica, de officio ho
minis & recta uitæ institutione, ad con
secutionem felicitatis eius quæ non est
conspicua & obuia quorumuis animad
uersioni. Et tractationis *οἰκονομίας* multo
minus est facilis obseruationis, ut in hoc
genere scripti & argumenti: ubi etiam sa
pientissimus poeta pro gloria sapientiæ
illorum temporum, uoluit singularem
quandam usurpare prudentiam, ne in do
ctrina prudentiæ uideretur quid contra
eam admittere. Quæ singula ego pro
uirili studui reddere planiora. Si id non
sum assecutus, ansam certè quandam ui
debore exhibuisse alijs doctioribus, ad id
per suas *ἐπιδείξεις* assequendum: sicut for
tasse tali elaboratione non indigna fue
rit huius libelli doctrina, quæ est illius
apud Græcos antiquissimæ sapientiæ, &
non de arte quadam particulari aut sordi
da, sed de hac honestissima & uniuersa
li recti totius uitæ usus. Hoc aut quic
quid est opellæ meæ, in explicationem
huius opusculi collatæ, tibi ornatissime

D. CHRISTOPHORE ascribere uolui, quē etiam adolescentem, cum sub mea disciplina esses, sciebam præ alijs meis discipulis, pro tuæ indolis præstantia, & diligentem, & fœlicem fuisse in huiusmodi morum & uitæ doctrina addiscēda: cum etiam nō solum hunc poetam, sed & Homerum, Theognidem, & alios, atq; Aristotelis Ethica & Politica ex me cum magna attentione ingenij tui audiuiſti. Ex quo autem tempore, post tuum hunc à nobis in alias Academias discessum cum honore Magisterij apud nos gloriosissimè adepto, te studio Iuris totum dediſti, uideris tu quidem nō nihil abductus esse ab ista doctrina: & iam, postquam tuo studio Iuris feliciter & honorificè absoluto ingressus es cum dignitate Doctrina in rempub. & undas ciuiliū occupationum, longè magis existimari possis digressus esse ab hac parte philosophiæ. sed res aliter habet: nec tu eā deserere prorsus uel tum potuiſti, uel iam potes. Nam dum illud tuum Iuris studium coluiſti, uersatus es in parte quadam Moralis doctrinæ, & ea amplissima: sicut Ius Romanum est petrum non solum ex omni antiquitate,

tiquitate, sed & ex partibus legis naturę omnibus, & est accommodatũ ad nullam non formam & partem societatis ciuilis. Nec illud rectè uel explicari tibi ab alijs, uel abs te percipi & addisci potuit, sine multis subsidijs ex hac morum doctrina peticis, quę est ἀρχιτεκτονική, & fontes atque causas omnis humanę & ciuilis sapientię tradit, à qua explicatur tota natura hominum, uniuersa societas & cõiunctio generis humani, omnes eius formę & status, & cuiusque ordines, gradus, partes & iura, quibus constant hæc singula: tum uerò causę omnes & tranquillitatis & turbę, mutationumque in societatibus communibus. Quę tu profectò ad tua iura penitus ex fontibus suis cognoscenda, nunquam prorsus intermittere uoluisti. Iam autem, postquam ascitus es in rempub. & quidem ciuitatis longè celeberrimę & populosissimę totius ferè Germaniæ, ubi in incredibili uarietate & personarũ & rerũ oportet te sapere & prudentem esse, non solũ pro te & tuis, sed & pro alijs, & præcipuè pro negocijs & salute patrię: multo minus te subtrahere potes à multi-

plici cognitione & consideratione perpetua naturæ hominum, & rerum uitæ: cum haud dubiè sentis, omnem tuâ scientiam, quantamcunque illam & iuris & aliarum rerum, neque per se satis multam esse, neque sine experientia & usu rerum non mancā, imperfectā & incertā. Nam in tali demum uitæ statu, in quo tu nunc es, uerè huius scientiæ & prudentis rerum cognitionis necessitas, amplitudo & difficultas, ut in re præsentī, pro cuiusque cordati experientia, animaduerti solent, & quidem sine modo in aliqua ætate quamlibet ingrauescente determinato: imò uerò cum incremento perpetuò comitante ætatum & experientiæ progressionēs & augmēta. Quod sciuit Plato, qui (quemadmodum sæpe ex me audiuiſti) aſſeruit beatum eſſe iudicandum, qui uel in extrema ſenectute conſequatur ſententias & opiniones rectas de rebus agendis. Quod experiebatur Solon, cum in ſenectute ſubinde hoc in ore haberet: *γηράσκω δὲ αἰεὶ πολλὰ διδάσκόμενος*. Quod & Iulianus ſentiebat, cū & ipſe iam ſenex sæpe hæc uerba uſurparet: Etiamſi alterum pedem in cymba Charontis

Dedicatoria.

9

Charontis haberem, tamen adhuc disce-
re uellem. Hi duo tanti uiri, iam senes,
non acquieuerunt in sua intelligentia:
sed eam, ut imperfectam, & senserunt in
dies usu uitæ prouehi, & studio indefi-
nente prouehendam esse censuerunt.
Plato uerò uidetur absolutionem huius
sapientiæ omnino detraxisse industriæ
humanæ, & eius tantum qualemcunq;
adeptionem contribuisse benignitati di-
uinæ. Quæ cum ita se habeant, nec te
fugiant, nō tu certè, in tua singulari mo-
destia & solitudine, non soles à tui Iu-
ris uoluminibus subinde per ocium redi-
re ad hæc Poeseos & Moralis philoso-
phiæ, atque etiam Historicorum monu-
menta, quæ sunt ex contemplatione ui-
tæ communis petita, & ad eius cognitio-
nem facilius & plenius consequendam
conscripta: & præcipuè hæc Poetarum.
quæ cum contineant picturas quasi ui-
uas, & eas uniuersales, morum & uitæ:
præstant non solum Historiæ, quæ dun-
taxat in singularibus personis & rebus
occupatur: sed & Philosophiæ, cuius præ-
cepta sunt nuda, & disputationes inter-
dum exiles. ut quod uerissimè Horatius

de Homero dixerit,

Qui quid sit pulchrū, quid turpe, qd utile, quid nō,

Plenius ac melius Chrysippo & Crantore dicit:

id sit intelligendum suo modo de omni
prisca Poesi, de Tragœdia etiam, & de Co
mœdia: quæ licet separatim & per partes
negocia humana depingant, illa uitæ pu
blicæ, hæc priuatæ, tamē totā uitam ho
minum exprimere student. Quod & Pla
to sensit, qui uitam cōmunem dixit esse
tragœdiam & comœdiā. Cicero tamen,
ubi dicit Comœdiā esse uitę speculū, in
quo effictos nostros mores in alienis per
sonis, expressamq; imaginē uitæ quoti
dianæ cernere licet: uidetur aliquanto
plus ascribere Comœdiæ, ut ea sit totius
uitæ & omnium hominū pictura. Quod
hoc sensu non malè dicitur, quatenus ip
sa est adumbratio uitę domesticę, quę est
personarum non solū priuatarum, sed
& publicarum & magnatum: interim ta
men manet utriq; suum genus persona
rum & rerum, quod exprimunt, Comœ
diæ priuatum & inferius, Tragœdiæ pu
blicum & superius: & in utroq; alterius
status nonnihil delineatur. in Comœdia,
ex priuata uitæ domesticæ expressione
licet

licet petere iudicium quoddam de illustriore uitæ ratione personarum magnarum: & in Tragoedia, ex repræsentatione uitæ & fortunæ publicæ magnarum personarum, pro illo ipsarum statu publico, potes cognoscere conditionem & fortè priuatorū. His enim duob. hominum & uitæ generib. promiscuis omnis societas civilis perficitur. nō enim potest esse ulla domestica societas, nisi in aliqua ciuili pleniore: nec ciuilis potest existere, nedū constare, sine multitudine familiarū & domesticarū coniunctionum. Quorum omnium cum in Comædijs & Tragoedijs, & illa alia poesi, heroica præsertim, proponantur imagines expressæ, & quasi uiuæ, & eę perquàm iucundę (sicut & prodesse uolunt, & delectare Poetæ) nō sunt profectò illę prætereūdę, sed subinde intuendæ illis, qui cum cognitione quadā & utili obseruatione rerum uitæ præcipuarum uolunt uersari inter homines, ad profectum experientię cotidianę, pro uitæ prudentia quadā tandē parāda. Ad quē usum & hęc à Poeta nostro perquàm appositè, ut in hoc genere doctrinę, traduntur: non, ut interdū simplicius & nu.

& nudius, ita eo ipso minus planè & ac-
 cōmodatè ad expeditiorè perceptionem.
 Proindie te, quamlibet ingenio, erudi-
 tione bonarum artium & philosophiæ,
 scientia Iuris, & iam quodam nō exiguo
 usu quoq; uitæ pollentē, non pigebit ta-
 men diuertere interdū ad relegenda hæc
 tam utilia ad absolutionem quandam ci-
 uilis professionis & sapientiæ humanæ:
 nec fortasse rarò te etiam necessitas quæ-
 dam eò adiget, aut certè persecutio libe-
 ralis & gratæ ἀναπαύσεως inuitabit. Tem-
 pus autem fortasse rarius tibi concedent
 occupationes tuæ, sed non prorsus adio-
 ment omne. Cum uerò relegeris hoc ὑπο-
 θετικόν opusculum Poetæ huius, ille te
 post tantum temporis interuallum, & in
 hac tua intelligentia, haud paulo magis
 oblectabit, propter illa suprà expōita: &
 quia accuratè in eo conatur depingere,
 & tantum non oculis spectandum pro-
 ponere, inter alia, hoc etiam de commu-
 ni uita, ut est ea, & ferè culpa & uitio na-
 turæ hominum, uaria, turbulēta, inque-
 ta, misera & tristis, ut nullis neque iusti-
 ciæ præceptis & gubernationibus, neq;
 prudentiæ consilijs & conatibus satis di-
 rigi &

rigi & cōponi possit ad qualemcunq; statum alicuius commoditatis tam priuatę quàm publicę: imò uerò præclare docet, quod te uel in primis iuuabit recolere, omnē prudentię humanæ industriã, quam tamcūq; illam, & quamlibet speciosam, ferè euentu ipso deprehendi cæcam, stultam & calamitosam. quod facit in figmēto Promethei, cui attribuit fratrem *ἑπιμηθεΐα*: qui etiam sollicitè & prudenter admonitus, non recusat noxiam Pandorę receptionem:

Αὐτὰρ ὁ δεξάμενος, ὅτε δὴ Πανδὸρ εἶχ' ἐνόησε.
 qualem quidem *ἑπιμηθεΐαν* nullus non quotidie in sua *προμηθείᾳ* experitur. Pro cuius loci explanatione ego dixi quædam de prudentia & industria mētis humanæ, ad quę fortasse non pauca accedēt ex Aeschyli Prometheo, in cuius interpretatione iam denuò uersor: quem & ipsum ex me antè auditum, non pigebit te, cum ille prodierit, relegere. Ego certè dabo operam, ut ad te exemplar unum perueniat. Interim fruiere hac mea in poetam hunc opera, quam tibi peculiariter ascriptam uolui, ut *μνημόσυον* nō ingratum animi mei erga te. cuius inspectione,

atione, si te interdum perocium nonni-
hil, & ad quandā tum non prorsus ocio-
sam recreationem animi tui, tum amici
tui ueteris recordationem nō insuauem,
oblectabis: ego id habebo pro fructu u-
berrimo huius mee & operę & inscriptio-
nis. Vale in Christo seruatore & Domi-
no nostro quā felicitissimè, cum omni-
bus tuis. Tubingæ, Calend.

Ianuarijs, 1559.

19
MATHIAE GARBI-
TII IN HESIODI OPERA
& dies Scholia.

ΗΣΙΟΔΟΥ ΤΟΥ ΑΣΚΡΑΙΟΥ
Εργα καὶ ἡμέραι.

HET titulus siue inscriptio libri, quæ continet autorem & argumentum. Autor est Hesiodus, unus ex illis antiquiorib. poetis: qui ita dictus uidetur, quia, ut uir admodū religiosus & sapiens, traderet hominib. rectā & felicē, ac propterea gratā uitæ uiā: *παρὰ τὴν ἥσιν* uoluptatem, & *ὁδὸν* uiā. Quæ doctrina de recta uitæ ratione prima & antiquissima fuit: ut natura corrupta ab errorib. cæcitatib. suæ, & prauitate cupiditatum, quantum fieri posset, abduceretur. Vnde etiam factum est, ut de nulla re sint plura & grauius scripta ab omni antiquitate: quia ex quotidiana experientia sentiebatur nihil neq; magis necessarium & salutare, neque difficilius esse, quàm hominem in rectam uiam perducere, & in ea retinere ad uitæ suæ commoditatem. Inter illa autem plurima, primū à Poetis, deinde à philosophis hac de re conscripta, hæc Poetæ huius semper obtinuerunt locum non postremum apud intelligentes: quibus uiderentur

uiderentur complecti illam, quæ secundum legem naturæ rectissima posset esse uitæ ratio : idq; breuiter pro illa prisca *πραχολογία* : nec omnino nudè, sed sub suis figmentis & figuris uetustioris illius & grauioris atque sapientioris adumbrationis rerum humanarum. Quæ dici non potest quantopere afficiant, & in quantam uitæ humanæ considerationem perducant attentiores : ut profectò non possit illis non esse *ἡσίοδος*, hoc est, dulcis quædam & suavis atque grata & exoptata uia ad uitam melius & suam administrandam, & aliorum atq; etiam communem omnium contemplandam.

Ἀσκηῦ uocatur à patria, ἀπὸ τῆς Ἀσκηρ, uico Boeotiae sub monte Helicone sito, cuius ipse meminit lib. secundo, his uerbis:

Ἀσκηρ, χεῖμα ἱακῆ, δέρεαι ἀργαλίη, ὅδε ποτ' ἰδὼλῃ.

Vbi etiam fortasse dabitur nobis locus dicendi de nōnullis alijs ad Poetam hunc nostrum attinentibus. Ouidius etiam libro 1. Amorum meminit eius his uerbis:

Viuet & Ascræus dum mustis uua tumebit,

Dum cadet incurua falce resecta Ceres.

Parentes eius fuerunt Dius & Pycimede, pauperes illi quidem, sed pii & probi, qui iusto manuum suarum labore conati sunt se & suos alere: in quo uitæ genere uoluerunt etiā hunc filium suū retinere. sed is beneficio Musarum quodam diuino, cum pasceret oues, fuit ab
illis.

illis ad studia inclita abductus, sicut hoc ipse tradit in sua *ἡθολογία*. Et sanè apparet, ipsum nō solum ingenio & doctrina excelluisse: sed & pium, sapientem, grauem & industriū fuisse. est enim carmen eius ut omni antiquitatis eruditior excultum: ita doctrina, pro temporibus, pietatis, sapientiæ & honestatis referta. Hæc quidē Opusculi huius ratio in primis laudibus iusticiæ & laboris est illustris.

Εἷς ἡ ἐν ἡθολογίᾳ.] Hoc est argumentum siue materia Opusculi huius, in quo tradit opera siue labores hominum, & dies atque tempora & occasiones eorum, ut in uita communi ab hominib. tractari & exerceri solent & debent. Omnia enim opera humana, atque adeo totam uitā hominum tam malorum quàm bonorum, conatur describere, & quidem secundum omnes uices & progressiones cursus rerum humanarum. Præcipuè tamē eò spectat, ut doceat, quæ sint opera hominis propria, diuinitus recta & salutaria: & qua temporis & aliarum rerum commoditate administrari debeant & possint, ad hoc ut feliciter succedant, & hominis uitam honoratiorem reddant.

Hæc autem opera solent esse duplicia: alia animi, alia corporis siue externa, quæ sunt acquisitionis rerū, & curæ administrationis domesticæ. Illa sunt potiora & priora, quæ sunt officij hominis & bonorum morum atq; uirtutis, unde hæc altera rectè & suscipiuntur &

administrantur. Vtraque hic traduntur à Poeta, & comprehenduntur admodum philosophicè & grauitè sub iusticia & labore, siue sub iusta industria. ita enim etiam Philosophi & omnis antiquitas loquuntur de hominis officio, ut asserant id esse rectè agere, uel agere secundum rationem rectam, uel secundum uirtutem perfectam. à quibus nihil discrepat Poeta: qui per iusticiam intelligit uirtutem perfectam, & hominis maximè propriam, ex qua omnis recta ratio proficiscitur: per laborem autem, intelligit industriam & actionem laudabilem & utilem, ex iusticia prodeuntem. & in hoc iusto siue iusticiæ labore constituit uitæ & rectitudinem & felicitatem: quod & ipsum est eruditum, & philosophorum doctrinæ cōforme, qui hominis officio hunc finem attribuunt, ut inde ille bene, rectè & feliciter habeat & agat.

In primo libro exequitur opera animi & bonorum morum, quæ sunt iusticiæ, ubi primum prolixè incommoditatē, difficultatem & miseriam uitæ communis explicat, ut illa in dies inde aggrauetur & fiat calamitiosior, & ex prauitate humanæ naturæ, & ex cursu uario, incerto, & instabili rerum omnium. Deinde multis cohortatur ad laborem & iusticiā, & de utroque tradit præcepta uaria & necessaria pro tali naturæ & rerum humanarum statu ad meliorem & rectiorem uitæ rationem.

Ab in-

Ab iniusticia autē & ignavia dehortatur subinde, ut ab ijs quæ sunt contra rectam & felicem uitæ rationem : & non Deo tantum aduersa & inuisa , sed & hominibus undequaq; turpia & incommoda.

In secundo libro tradit illa alia opera, quæ sunt corporis & industriæ domesticæ & externæ, circa rerū acquisitionem, circa coniugium, liberos, seruos, & similia.

Et quia acquisitio per agriculturam est homine dignissima, & priscis temporibus in primis usurpabatur, tum uerò quia etiam negotiationem per nauigationem illa loca esflagitabant : ideo de istis duobus acquirendi modis præcipuè tradit præcepta. De diebus autem & temporib. opportunis passim subinde facit mentionem : & in fine secundi libri, quæ tum mensis cuiusq; die, quoq; uidebantur peculiariter, non sine religione quadam obseruanda , ut fausta aut infauista, separatim & distinctè commemorat : quod & ipsum admodum piè & utiliter proponit & tradit, quia est plurimum situm in temporib. ad res agendas rectè : & pro ijs, ut Salomon dicit, omnia sunt diuinitus ordinata, & ita fiunt. Hæc breuiter ex inscriptione, de argumento & consilio Poetæ in hoc opusculo. reliqua dabit fusius & planius particularis cuiusque loci explicatio.

Η ΣΙΟΔΟΥ ΕΡ-

γα καὶ ἡμέραι.

ΟΥ ΣΑΙ ΠΙΘΡΙΝΘΩΝ ΑΙΟΙΔΗΣ ΚΛΕΙ
ΟΥΣΑΙ,

ΔΟΥΤΕ ΔΙ' ὧν ἔπετε σφέτορον
ΠΑΤΕΡ' ὕμνειςαι, (τε,

ὄντε δ' ἄ βροτοὶ ἄνδρες ὁμῶ ἀφατοὶ τε φατοὶ
ῥητοὶ τ' ἀρρητοὶ τε. Διὸς μεγαλοῖο ἱκνῆτι.
ῥεῖος ἦ ῥ' βειάει, ῥεος ἧ βειάοντα χαλέπῃ,
ῥεῖα δ' ἀρίζηλον μινύθει, καὶ ἄδ' κλον ἀέξει,
ῥεῖος δ' ἐτ' ἰθυῖει σκολιόν, καὶ ἀγήνορα κάρφει,
Ζεὺς ὕψι βρεμέτης, ὃς ὑπέρτατα δώματα ναέει.
Κλυθεῖσι δαῖων, αἰῶν τε, Δίκη δ' ἰθὺς δέμισας
Τύνη. ἐγὼ δέ κε πόρσῃ ἔστην τυμαμυθῶσά μιν,

HESIODI OPERA & Dies.

Mvsæ ex Pieria, quæ soletis carminibus
celebrare,

Agite celebrate Iouem, uestrum patrē colendo,
Et per quem mortales homines sunt gloriōsi &
inglorij,

Laudabiles et illaudabiles. nā fit hoc cōsilio Iouis.
Facilè etenim extollit, & facilè elatum deprimit:
Facilè

Facile etiã ualdẽ clarum imminuit, & obscurum
 auget, (siccat,
 Facile præterea corrigit distortum, & animosum
 Iupiter altitonans, qui suprema domicilia incolit.
 Attende intuendo & auscultando, atque pro iusti-
 cia tua dirige iura
 Tu: ego autem fratri Persæ uera dixerim.

E X O L I O N.

Orditur admodum aptè, & disertè propo-
 nit more Poetarũ, per inuocationem: in quo
 simul grauitate instituti excitat lectorem. Pro-
 ponit autem cursum rerũ humanarum ex gu-
 bernatione diuina, ad hoc ut ostendat, qua or-
 dinatione diuina fiat, ut in huiusmodi rerum
 humanarum uario, reciproco & incerto cur-
 su, alij hominum rerum suarum successu effi-
 ciantur celebres & clari, alij contrà ignobiles
 & obscuri rerum suarum euentu cõtrario. Ad
 quod argumentum, ut admodum seriũ, gra-
 ue & explicatu utile, inuocat Musas: quia hæc
 explicatio non sit qualiscunq; ingenij, sed eius
 quod diuinitus regatur, & aliquanto altius
 contemplatione sua euehat. Et sanè ipse hoc
 argumentum ita tractat, ut certè non immeri-
 tò intelligentioribus uideatur egregiam sa-
 pientiæ laudem eo consecutus esse, & quidem
 non sine nutu quodam diuino. Quò quis dili-
 gentius hanc eius doctrinam expendet, eo id
 b 3 magis

magis sentiet, nec inde non multum iuuabitur ad rerum communium uitę huius attentionem contemplationem, & suarum institutionem meliorem.

Μοῦσαι.] Ratione officij inuocat & cohortatur Musas : quia ipsarum sit muneris & studij, tradere & celebrare carminibus ea quę sint laude digna. Pręcipuę autem suas musas, hoc est ingenium suum, solitum duntaxat occupari circa honesta, grauias & utilia, excitat ad pręsens institutum : in quo nō solum hanc doctrinam, sed & suam in eam operam nauatam commendat, quę ingenio attentiore & contemplatione accuratiore sit peracta.

Δούρι.] Disertę quid iam petat, & in quo uelit ingenij sui industriam occupari, subiungit. Petit autem, ut Musę celebrent Iouem, unde & ipse sint ortę, & omnes res humanę administrantur. hoc est, petit ut in honorem Iouis patris sui, & gubernatoris supremi omnium, explicent eius administrationem, qua alij in hac uita bene habent & sunt felices, alij cōtrā malę habent & sunt miseri. Ita ergo promittit explicationem uitę communis & rerū humanarum, ut diuinitus gubernantur, & ut inde alij sunt felices, alij miseri.

Εννίπιτι.] dicite, canite, celebrate. ut Homerus suam Odysseam orditur, αὐδρα μοι ἔννιπι μούσα πολύτροπον, &c. sic hic, canite & ornate Iouē, qui & pater est uester, & res omnes gubernat

&

& administrat pro sua & uoluntate & po-
tentia.

Οὐτε δὲ] Alij uolūt esse interrogationem, ut quærat à Musis δὲ ὅν τρόπον, per quem modum fiant alij homines celebres, alij ignobiles. quæ non est incommoda expositio. Sed non minus commodè potest intelligi sine interrogatione, ita; Celebrate Iouem & ut patrem uestrum, qui omnium ingeniorum studia largitur, alitq; : ut δὲ ὅν, per quem, uel ἡδὲ ὅν δὲ, secundum quem Iouem, gubernantur homines, pro ipsius consilio & uoluntate. Nā Poeta in hoc opusculo & ingeniosorum uim naturāq; exprimit, præcipuè in fabula de Prometheo & Pandora: & aliorum hominū mores & uitam declarat, ut illi quidem diuinitis consequantur uarias ingeniorum dotes. Ex his autem alij in iusticia & labore uiuēdo, consequantur ex benignitate diuina felicitatem: alij autem degendo in ocio & iusticię uiolatione, incurrant ex diuina indignatione in omnis generis mala & miserias.

φᾶτοι.] Intelligit duo hominum genera in primis conspicua: quorum alij sunt φᾶτοι celebres & gloriosi, ῥᾶτοι τι laudabiles, honorati, & in ore aliorum, propter meliorem uitæ rationem & commoditatem: alij ἄφᾶτοι, ignobiles & obscuri, ἀρῥῥῳτοί τε, qui sunt in nulla laude & commendatione, propter morum & uitæ rationem contrariam. In quo proponit du

plicem finem uitæ: unum felicitatis, alterum infelicitatis. de quibus est traditurus præcepta, ad hunc effugiendum, illum consequendum. per φατὺς intelligit celebres simpliciter, & fama nominis claros. per ῥητὺς intelligit ἐντίμους, honoratos, ad certas functiones et dignitates assumptos, et inde nomen & famā habentes.

Διὸς μεγάλου.] Hoc, si assumitur interrogatio, est Musarum ad eam responsum: sine interrogatione, est ratio, quare ita uelit Iouem celebrari: quia omnino ipse hoc attribuit ei, ut sentiat, ipsius consilio has uices administrari. Quasi dicat: Nam hoc fit ἐκουσι, uoluntate & consilio, Διὸς μεγάλου, Iouis magni & potētis. uel, Nam sunt homines tales propter & per ipsum Iouem, ut magnum & potentē: qui, quæ uult, efficere potest, & cōsultò hanc talem administrationem usurpat ad homines retinendos in officio. Nam sunt uitiosi, & uarij atque mutabiles in sua natura, ut nō possint neq; debeant omnes, atq; etiā ijdē in eodē semper fortunę & uitę statu retineri, sed sint sua uarietate & uicissitudine rerū coercēdi: Ideo subiūgit,

Ρῦα μὲν γὰρ βρυσάει.] Quibus declarat & potentiam & prudentiam Iouis in ipsius administratione, qui prout uideatur, facile & extollat atq; euehat dignos, recta q; uia sursum tendentes: & uice uersa deturbet & deiciat elatos, & suprā quàm deceat insolescentes. Ergo ad istam rerū omniū administrationem nihil deest

deest neque uoluntati neq; potentia ipsius.

Βριάει.] *ἰνισχύει καὶ ὑρατύνει*, roborat & potentes reddit, atq; replet spiritibus, ut habeant *φροσύματα* spiritus, & impetus alacres. *παρὰ τὸ βρι*, quæ particula in compositione tantum est in usu, & significationes uocum, quibus cū componitur, intendit & auget: & à uerbo *ἄω*, quod significat *πνίω*, spiro & inflo.

Βριάοντα.] elatum & inflatum, atque in solescentem ob potentiam & successum: ut sit actiuum Atticè pro πασινο, pro eo quod est *βριαόνομνον*. uel *βριάοντα* actiue, inflantem & extolentem se. uel *βριάοντα* in significatione neutra, superbientem & insolescentem.

Χαλίπει.] *κακίσει, καὶ εἰς χαλιπότητα ἄγει*, deprauat, deprimit & affligit, atque in difficultates inducit.

Αρίστολον.] quasi *ἀρίστων*, ualde conspicuum & illustrem: ut sit, ut nonnulli uolunt, *Α* uersum in *ς*. Sed potest non minus commodè hæc uox deduci simpliciter *ἀπὸ τοῦ ῥήματος*, & particula *ἀρι*, quæ uocum compositarum significationes auget & intendit: ut per *ἀρίστολον* intelligat, insignem ob successum, & admiratione atq; imitatione dignum ob felicitatem bonorum uitæ. cui opponit *ἄδνηλον*, pauperem & inopem atque ignobilem, qui sit obscurus, & nullo loco & precio ob uitæ incommoditatem.

Ἰδιώσα.] dirigit, & in rectam uiam reducit, *σκολῶν*, distortum, iniquum & peruersum: &

ἀγλῶστα, nimis uirilem, animosum & præfidentem, facile exiccat, & suis spiritibus priuat, ut deinceps nō amplius ita efferatur & superbiat. Quatuor autem præcipua commemorat uitia, quibus Numen supremum, maxime offenditur, ut uices & mutationem inducat. primum est, nimia potentia: alterum, gloria & fama inuidiosa: tertium, malitia & calliditas iniqua: quartum, confidentia & animositas. Hinc uult moueri Iouem in sua gubernatione rerum, ad status & priuatim & publice in contrarium mutandos.

Ζῆς ὑψιπέτης.] Quod ante tres uersus ponendum erat, hic ponitur: fortasse ideo, quia & ad præcedentia & ad sequentia de Iouis administratione pertinet.

καὶ δὲ.] Iam post ipsius administrationem expositam, & declaratam eius potentiam, se & suam industriam ipsius gubernationi subiicit: & eum inuocat, ut uelit sibi adesse in hoc suo conatu, tradendi fratri suo ueram uitæ rationem, ex ipsius sapientia & ordinatione petitam. & dicit: Tu ô Iupiter, qui tua sapientia & potentia administras omnia, exaudi me, & assis mihi, in tua animaduersione & contemplatione omnium rerum: & retine tuam gubernationem iusticiæ, quam ego probo & ueneror, & ideo de eâ uolo fratri meo uera commemorare.

καὶ δὲ.] Audi me, & assis mihi, tu qui audis
& cernis

& cernis omnia. & *δικη*, iusticia & administra-
tione tua iusta dirige & gubernas leges & iura,
ut inde ego etiam fratri meo possim vera ex-
ponere. Aut petit ab ipso, ut diligenter atten-
dat ad hæc præcepta, quæ ipse fratri suo cupiat
tradere ex ipsius gubernatione. ut sit sensus :
Ita exaudias me, & assis mihi, ut attendas ad
hæc mea præcepta, & ea contempleris atque
dirigas tua iusticia, ut ego ea vera & recta, pro
tua uoluntate & gubernatione possim trade-
re fratri meo.

Τῶν.] Tu hoc facias, ut ego fratri possim.
uel, nam ita demum ego fratri meo uera ex-
ponere poterō.

ὅκ' ἄρ' αὖ μόνον ἔλω δρίδων γένος· ἄλλ' ὕδ' ἱ γαῖαν
εἰσὶ δ' ὕω· τ' μὲν κεν ἐπαινήσῃς νοήσας, (αὐ-
τὸ δ' ὕδ' ἡμιωμητὴν· δ' ἄρ' αὖ διχα θυμὸν ἔχουσιν·
ἢ μ' γὰρ πόλεμόν τε κακὸν καὶ δ' ἡμεῖς ἐφέλλω,
κατ' ἴκ'· ὅτις πλὴν γε Πηλεΐδης, ἀλλ' ἔτι
ἀνάγκης

ἀθανάτων βαλῆσιν δρίμ' ἱμῶσι βαρεῖαν.

ὦ δ' ἱ τόρῳ, πετόρῳ μὲν ἐγείνατο νύξ' ἐκ
ρεθγνῆ,

θαυρὸν δ' ἐμὴν ἱερὸν ἱδρὸς αἰθρὴν νείω,
γαῖαν τ' ἐν ἱδρὸς, καὶ ἀνδράσι πολλὸν ἀμείνω.
ἢ τε καὶ ἀπάλαμνόν πορ, ὁμῶς ὕδ' ὄργον ἐγεί-
ναι· ἐτόρῳ γὰρ τίς τε ἱδρὸν ὄργον χατίζω (εἰ-
πλόσιον,

πλῆσιον, ὅς αὖ δ' αἶψά μιν ἀρόμεναι, ἥ δ' ἐφυ-
τύνει,

οἰκόν τ' εὖ θέσσει, ζῆλοι δ' ἐπε γείτονα γείτον,
εἰς ἄφρονος αὖ δ' ὄντων· ἀγαθὴ δ' ὄρις ἥδε βρο-
τοῖσι·

καὶ κοράμενος κοράμει κοτεῖ, καὶ τέκτονι
τέκτων,

καὶ πτωχὸς πτωχῷ φθονεῖ, καὶ αἰδοῖς αἰδοῖ.

Non ergo unum est genus contentionū, sed supra
Sunt duo. unum probauerit cordatus, (terram
Altera est uituperabilis. Hæ animum in diuersa
distrahunt.

Nam hæc bellum noxium & discordiam fouet,
Quæ est peruersa, & quam nullus homo per se a-
mat : sed qui amant, coacti

Deorum consilijs, colunt istam grauē cōtentionē.
Cæterum illā alterā, priorē genuit obscura nox,
Et Iupiter supremus & cælum incolens colloca-
uit eam

In radicibus terræ, & quidem hominibus longè
Quæ quālibet inertē excitat ad opus. (meliorē,
Nam ociosus intuens in alium

Diuitem, qui festinat arare & plantare,
Et domū rectè extruer, euicinus quidem æmula-
tur uicinum

Prope.

*Properatē ad diuitias: quæ cōtētio est bona homi
Figulus etiā inuidet figulo, et faber fabro, (nibus.
Et mendicus mendico, & cantor cantori.*

E X O R A T I O N.

Aggreditur tractationem propositam. & sicut proposuit in cursu humano, sub administratione diuina, duplex genus hominum, & uiam duplicē: unā rectā ad felicitatem, alterā uitiosam ad infelicitatē: ita tradit hic in natura humana duos impetus & impulsus, pro utraq; uia suū: unū ad bonū, alterū ad malum. quorū uterq; habeat suas causas in prouidētia Dei: sed ille bonus, ex benigniore prouidētia Dei sit ingeneratus: hic malus ex quadā indignatione diuina, hominib. nō ita facili cognitu, sit insitus, qui homines ad suū et aliorum malū impellat, perinde ut ille prior ad bonum suū excitet secūdū utilem æmulationē aliorū.

in ἀφ' α.] Ergo quia ostensum est duplicem finem esse, & ad utrunque suam uiam: nō est in animis hominum una contentio & impulsio ad eos, sed utriusque sua. Per *ἀφ' α* intelligit motum, impulsus & impetū, qui gignit contentionem & certamen. Hæc *ἀφ' α* est supra terram, & in animis hominum duplex: una probabilis intelligenti & cordato, quem uocat *νῆξιν*, non temerē, sed quia ad huius etiam agnitionem & approbationem sit opus sua consideratione iudicij sanioris: altera est uitiosa

uitiosa & uituperabilis, eiusdem intelligentis iudicio. quæ duæ contentiones habent quidē utraque Iouem autorem, sed ex diuersa uolūtate, & ad fines oppositos: una ex propitiā uoluntate, & ad iuuandos homines: altera, ex irata, & ad puniendum. & ideo etiam effectus contrarios habent. Posterior parit rixas, lites, discordias, bella, & pugnas, unde omnis generis mala regurgitant: altera parit laudabile studium alios æmulandi in bonis.

Εἶπε .] Hæc uox uidetur dicta ἀπὸ τοῦ ἔργου, ab eo quod est amare & appetere. & primò usurpatur pro impetu & contentione omnia cupiditatis effrenatæ & liberioris, & ita opponitur ipsi σιγήσειν: quæ, quia est sedatio & tranquillitas, atque harmonia omnium cupiditatum & appetitionū, uacat omnino huiusmodi contentione. Deinde usurpatur communiter pro duabus præcipuè contentionibus inter homines, de quibus Poeta hic potissimum loquitur: quarum una est æmulationis & liberalioris φιλοτιμίας, quæ dominatur in animis honestorum, sicut Themistoclem τὸ τοῦ μιλτιάδεος τρίπαιον ἐκ θαλασσοδύλειν. Hæc est λύπη τις ἰδιόφρων μελὴν παρὰ σίγα ἀγαθῶν ἐντίμων καὶ ἐνδελχομένων αὐτῶν λαβῆναι περὶ τὰς ὁμοίας τῇ φύσει, ἔχοντι ἄλλα, αἷα ὅτι ἔχον καὶ αὐτῶν, Est ægritudo & perturbatio quædam ob bona honesta, quæ uideantur alijs natura similibus inesse, & quæ sibi quoque possint adesse; & quia non assunt sibi quoque, est molestū, non

non quia assunt alij. Hæc contentio est honesta & utilis, quæ excitat animos hominum ad bonorum studiorum, consiliorū & conatuum contentiones & certamina. Altera est turpis & noxia, quæ est inuidiæ: unde iræ, odia, similitates, & aliæ animorum acerbitates existunt ad dissensiones, motus, turbas, & conflictus: propterea, quia ipsa inuidia est λύπη τις αὐτῇ ἀνταγία φαινομένη τῶν περισπαστῶν ἀγαθῶν ὑπὸ τῶν ὁμοίων, μὴ ἵνα τι αὐτῷ, ἀλλὰ διὰ κένου: Est perturbatio quædam ob successum bonorum expectendorum, quæ uidentur alijs similibus adesse, quæ excitat non ad paranda similia, sed ad illos impendiendos in suis, aut etiā ad illa præripienda ipsis. De hac passim Homerus in Iliade, & præcipuè lib. A. quā fingit feruidā Martis sanguinariæ sororem & sociam, quæ primò exigua eleuetur, postea euehatur capite in cœlum, cum supra terram pedibus incedat,

— καὶ ἴρις ἄμοτον μιμανύϊα

ἔρη ἀφ' ἀροφύσσιο λασιγυῖτι, ἵταρνετι,

ὅτ' ἰλίγῃ μὲν πρῶτα λισυῖνται, αὐτὰρ ἔπειτα

ἔρῳ ἰσῦριξι λάρνε, καὶ ἐπὶ χθονὶ βαίνα.

De qua etiam Poeta noster quædam in Theogonia sua, ad hunc locum scitu utilia tradit: & Pythagoras in fine suorum Carminum, eam in animis hominum docet esse causam multorum, quæ & motus excitet in ijs, & ignorantiam inducat, ut præcipientes quasi cæci ferantur in uaria mala:

αὐγρεῖ

λυγρὸν γὰρ σωπαδὸς ἔστι βλάπτουσα λίληθεν

σύμφυτος, ὡς δὲ δὴ προάγειν, ἔκοντα δὲ φύγειν.

Tametsi ibi uideatur loqui de illa generali cōtentione & incitatione, quæ est omnium cupiditatum, & præcipuè *πλεονεξίας*.

Διὰ δ' αὖτε διχα.] Est *τμήσις*, pro *διάνδιχα*, *δι*uerse, *δι*uisim, & partes in contrarias. uel *δι*σχισιν: ut sit sensus, distrahūnt & diripiunt animas hominis ad consilia, studia & conatus diuersos & contrarios.

Ἡ μὲν γὰρ.] Declarat hanc distractionem, & impulsione[m] earum. & primū uitiōsā, quæ est *σχιστλήν*, improba, importuna, inquieta, prociā, turbulenta & infrenis: & proinde turbas, motus, dissensiones & bella parit: quā ut inuiliē nemo amare potest, quia est admodum uitiōsa, molesta & noxia priuatim & publice: sed tamen eam quantumcunq[ue] grauē & noxiam, amant & prosequuntur homines perpetuò et acerrimè: sed hoc faciunt ignorantes, & inuiti, ex peculiari ordinatione diuina. quia enim desciderunt à Deo, & meliore parte suā ad deteriore[m]: hinc uiciati & corrupti luunt diuinitūs pœnam suæ defectionis, atq[ue] pariter & cæcitate mentis & prauitate appetitionum feruntur præcipites in omnis generis mala. Hęc dicuntur nō discrepāter à sacra scriptura de lapsu & uitiō hominis, quæ sunt aut inde hausta, aut ex penitiorē quadā consideratione per peculiarem *ἐλαμψιν* cogitata & animaduersa.

Οὕτως.

οὐτις.] Non per se amatur & mouet appetitionem humanā, ad persecutionem sui, quia est proterua, procax, turbulenta & noxia; ita etiam hac ratione, quia non est αἰρετὴ & φιλητὴ, eam discernit ab altera: & simul occurrit obiectioni huic, Quomodo illa mala possit tāto persequi ab hominibus, & esse in tanto precio & usu. Hoc enim ostendit fieri non per se, ut ipsa sit expetibilis, sed per accidens, ita ut homines ipsam noxiam prater intentionem prosequantur: quia se ipsis offerat sub specie boni, & ipsi istam speciem eius non possint discernere & diiudicare, & hoc quidem consilio & ordinatione diuina: unde est talis uis attributa affectib. & cupiditatib. uitiosis, ut illę deprauent & corrumpant iudicia hominum de rebus agendis, ut homines non possint uidere & intelligere, quę sint uerē expetenda, quę non: sed ferē uitiosis & falsis suis imaginationibus ferantur in non prosequenda. uel per consilium & ordinationem diuinam, qua homines, cum sunt castigandi, diuinitus excæcantur ad errores suarum persuasionum: de quo hoc apud Sophoclem in Antigone,

τὸ κακὸν ἀνὰ πότ' ἐσθλὸν τῷ δὲ ἑμμεν', ὅτω

φρίνας δὲ αἴγει πρὸς ἅπαν, πρᾶσσι δὲ ἐλπιεῖν

χρόνον ἰατρὸς ἔται. — Sapienter hoc à quodam dictum est: Malum uideri interdum bonum illi esse, cuius animū Deus impellat ad exitiū, qui proinde breui tēpore extra exitiū degat.

Τὴν δ' ἰρίην.] Alteram contentionem simili-
liter à sua stirpe & ui declarat, & ostendit esse
antiquiorem illa uitiosa. Alteram (inquit) *ἰρίην*,
ἰρίην, priorem: hoc est, prius. est adiectiuum for-
minum cum substantiuo, pro aduerbio, con-
structione Græcis poetis usitata.

Νὺξ ἰριόγενος.] Series originis antiquissima
& obscurissima, quæ non possit mente & ra-
tione humana erui & percipi, sed sit cuiusdam
sublimioris contemplationis, quæ sit peten-
da ex doctrina & illustratione diuina: & haud
dubiè intelligit integritatem hominis primò
creati: unde hæc bonitas etiam post naturam
corruptam existit in plerisque aliquanto sanio-
ribus. Pium & hoc est, quia subiicit eam ordi-
nationi diuinæ, unde sit hominibus longè
melior in terras & animos atque cæcus homi-
nū dimissa & tradita ad hoc, ut eos excitet ad
honestos & utiles labores. quæ habet hanc
uim, ut quamlibet ignauum, exuscitet ad indu-
striam: & hoc quidem hac occasione & ratio-
ne, ut cum aliquis in ocio degens, & inde pe-
nuriā sentiens, uideat uicinorum suorum a-
liquem per laborem & industriam suam dite-
scentem, eum simili industria æmulandum sta-
tuat, & sibi proponat.

Οἶκος ὃν ἔχει.] Intelligendū est non solum
de domus extruptione, sed & de familiæ recta
& utili administratione.

Ζῆλος.] Est præcisio enumerationis per for-
mulam

mulam uniuersalem. quasi dicat, breuiter, omnino uicinus suum uicinum ad opes acquirendas intentum æmulatur.

Ανάλυ.] Itaque hæc contentio est utilis hominibus, qua etiam artifices se inuicem æmulantur usque ad indignationes mutuas, & cōtentiones aciores. Hos duos uersus Plato in *Lyside*, & *Aristoteles* in 5. *Politicorum*, & secundo *Rhetoricorum*, & *Galenus* in *Methodo therapeutica*, referunt ad illam priorē noxiam contentionem, quæ est inuidiæ. *Plutarchus* uerò, ferè attribuit isti bonæ & salutari, quæ est æmulationis laudabilis : ad quam etiam *Poeta* eam refert, sed sub quadam lōgiore digressionē à laudabili affectione ad illam uitiosam, ut iam non minus inuidiæ quàm æmulationi rectæ ascribi possint huiusmodi artificū mutuar contentiones : & tamen mereantur in illis laudem quandam, & approbationem, propterea quòd eos excitent & exerceant ad maiorem industriam, nec ab illis, ut *περιττω τῶν*, facilè quid melius requiri possit. Nam ut laudabilis *ἡλικία* ingenuos mouet, ita seruiles iste *ἐπιπράξις*. Dicit ergo, hac contentione etiam figulus succenset & æmulatur figulum, licet aliquanto acerbius, pro hoc hominum genere, quod non potest ita moderari & celare aut dissimulare affectus suos.

ὦ πόρσῃ, σὺ δ' ἅ ταῦτα τεῶν γυνάτθεο θυμῷ·
 μὴ δ' ἐσ' ὄρις κακὸς ἄπ' ὄργῃ θυμὸν ὄρῃ
 νείκε' ὅπι πῆδον· ἄγορῃς ἐπακτὸν ἐόντα. (καί
 ὦρε γάρ τ' ὀλίγη πᾶλετ' νεικέων τ' ἀγορέων
 ὅθι μὴ βίος ἥδ' ὄν' ἐπνετανὸς κατὰ κεί) (Ἰε,
 ὦρεαίος, τὸν γαῖα φέρει δ' ἡμῆτορος ἀκτῶν.
 Ἦ κεκορεσσάμενος, νείκεα δ' ἤπειν ὀφέλλοις
 κτήμασ' ἐπ' ἀλλοτρίοις· οἷ δ' ὅκ' ἐλθὲ δούτορον
 ἔσται

ὦ δ' ἔρσειν. ἀλλ' αὖθι διακρινώμεθα νεῖθε
 ἰθείησι δίκαις, αὐτ' ἐκ διὸς εἰσιν ἀρίσται.
 ἦ δ' ἡ μὲν γὰρ ἡλῆρον ἐδάσσαμεθ', ἄλλα τε
 πολλὰ

ἄρπάζων ἐφόρεις, μέγα λυδ' αἰνῶν βασιλῆας
 σωροφάγους, οἳ τῶνδε δίκῃ ἐθέλῃσι δικά
 σαι.

O' Persa, tu hæc sepone in animum tuum,
 Nec te contentio maligna abducatur à labore,
 Ut fias observator litium, & fori auscultator.
 Nam tempus exiguum litium & fori datur illi,
 Cui non est intus sepositus victus annuus
 Et maturus, quem Cereris fructū terra proferat.
 Eo satur, licebit contentiones & lites foveas
 De bonis alienis. sed tibi non amplius licebit
 Ita agere mecū: sed deinceps dijudicabimus litem
 Rectis

*Rectis iudicijs, quæ ex Ioue sunt optima.
Antè quidē sortē diuissimus : tu aut etiā alia plura
Abrepta auferebas ad demerendos iudices
Domuoros, qui hanc litem uoluerunt dijudicare.*

E X O R A T I O N.

Alloquitur fratrem, & iam traditam doctrinam ad eius emendationē accōmodat : quem indulgentem prauæ contentioni, & eius uiaē insistentem per ocium & iniusticiam, dehortatur ab ea ad alteram cōrentionem honestam, & eius uiam meliorem in labore & iusticia sitam. In quo uerè fraternam suam erga ipsum beneuolentiam & sollicitudinē declarat, dum ita loquitur : O frater, tu hæc cogita diligenter, & penitus apud animum tuū perpendas, nec amplius committas, ut cupiditas (*καὶ φιλοτιμία*) noxia, & damnis atq; malis aliorum gaudens, arceat & prohibeat *οὐ* tibi animum: uel *αὐτὸ*, te: *δυσκὸν*, scilicet *κατὰ*, secundum animum, uel in animo, à labore, ut te conuertas ad ocium fori, & lites eius aucuperis, secterisq;. Nam tale uitæ genus res tuæ non ferunt: nec quisquam alius potest diu in ocio & litibus fori uersari, qui nō habet sub sua possessione reconditum fructum, qui ei abundè sufficiat in annum ad uictum, quemq; ei maturè & statotempore sine frustratione terra producat. Talem ubi per tuam iustam industriam ad saturitatem usq; nactus fueris, tum poteris ale-

c ;

re &

re & exercere lites ob bona aliena. sed tu, animo tuo emendato, & conuerso ad meliorem acquisitionem, hoc nunquam es facturus. Ut aut tibi spem quandam facias de bonis meis, quasi uelis denuò mecum agere, sicut antè, hoc tibi non amplius concedetur: sed si quæ alia controuersia inciderit inter nos, illam componemus iustis iudicijs, quæ à Ioue sunt ordinata, ut optimæ normæ & regulæ ad dirimendas lites. Tu uerò, cum non ita pridem diuideremus paternam sortem, non es secutus talia iudicia: sed præter tuam partem, multa alia per uim iniuste auferebas, & sollicitè muneribus studebas tibi conciliare & demereri iudices *δωροφάγας*, auaros, *πλεονέκτας* & iniquos, qui in se recipiebant diremptionem litis nostræ.

Ωρη γάρ τ' ὀλίγη.] Hic alij per *ῥωαν* intelligunt *φροντίδα*, curam & studium: non malè, neque sensu alio, quàm quod talem curam & persecutionem litium in foro non liceat diu retinere.

νῦντοι, ὅθι' ἴστασιν ὅσω πλέον ἥμισυ πάντων,

ὅθι' ὅσον γνῖμαλάχνη τε καὶ ἀσφοδιέλω μέγ' ὄνειαρ.

*Κρύψαντες γὰρ ἔχουσιν θεοὶ βίον ἀνθρώποισι.
φρίδιως γὰρ κύν καὶ ἐπ' ἡμᾶς ὀργάσαιο,
ὥς σε π' ὡς γνῖαυτὸν ἔχειν καὶ ἀδργὸν εἶντα,
πῦψέ κε πηδάλιον μὴ πῶς λαπνῶ κατὰ βῆος,
ὀργα*

ὅργα βοῶν δ' ἀπόλειτο, καὶ ἡμίονων τελευ-
 ὄργων.

Stulti, neq. sciunt quanto dimidium sit plus toto,
 Neq. quàm ingens utilitas sit in malua & aspho-
 delo.

Nam dñ hominib. occultā retinent uitæ rationē.
 Facile etenim vel uno die labore efficeret tantum,
 Ut etiam deses haberes in annum,
 Et statim gubernaculum suspenderes supra fumū,
 Et opera boum & mulorum laboriosorum inte-
 rrent.

Σ Χ Ο Λ Ι Ο Ν.

Redarguit hosce & alios similes iudices &
 gubernatores, qui indulgent suarum cupidi-
 tatum prauæ contentioni impulsioniq., & à ius-
 titia atque uitæ frugalitate digrediuntur ad
 πλεονεξίαν iniustam, & splendorem uitæ lautio-
 rem. Qui quidem uolunt esse iudices, & reci-
 piunt in se litium dijudicationem, sicut etiam
 hanc nostrā litem receperunt: sed sunt stulti &
 incōsiderati, neq. animaduertunt quantū τὸ ἡ-
 μιον dimidiū, hoc est medium inter plus & mī-
 nus, quod est æquale inter lucrū & damnum,
 & idem iustum, sit πλεον plus honestate & utilē-
 tate: id est, honestius & utilius παντός, toto, quo
 & sua pars retinetur, & alterius ad se pertrahi-
 tur uel tota, uel ex parte: sicut fit ab illis qui lu-
 crantur & defraudant alios, qui ad suam rem
 6 4 alterius

alterius accumulanti, ut ita habeant totū, hoc est rem alterius ad suam attractam. His uerbis perquam eruditè & aptè circumloquitur & iusticiam *ισότης*, & iniusticiam *ἀνισότης* & *πλεονεξίας*: & illam huic præferendam esse docet. Sed auari & *πλεονέκται*, qui sunt cupidi inæqualitatis, hoc est lucri & cōmodi, sua augendi cum incommodo & damno aliorum, hoc non considerant aut intelligunt. Plato quinto Politicorum, & tertio Legum, hanc sententiā paulo aliter interpretatur, & intelligit de mediocritate in statibus ciuilibus & alijs rebus amplectenda, *ὁπόταν ἢ τὸ μὲν ὅλον λαμβάνειν ἡμῶνδης, τότε ἡμῶν μέτρον, τότε τὸ μέτρον τοῦ ἀμέτρου πλείον ὀγκύειν, ἄμεινον δὲ χείρονος*. In quem profectò sensum rectè & intelligi & usurpari potest, nec ab eo hæc nostra interpretatio discrepat, nisi quòd est aliquanto latioris sensus: quia est de mediocritate illa quæ est perpetuò & in omni iusticiæ cura eligenda, præ illo pluri & ἀμέτρου quod est *πλεονεξίας* & iniusticiæ: & huius quidem, nō solum ut dominatur in magnatibus, sed & in personis priuatis. Primum ergo uult, ipsos ignorare uim & utilitatem iusticiæ longè potiorem, & magis amplectendam, quàm iniusticiæ & *πλεονεξίας*, questus & lucri. Deinde etiam non considerare, quanta sit utilitas tenuis & frugalis uictus: & ideo splendorem & luxum magnificare, & pro illis suam *πλεονεξίαν* intendere. Rectè autem *πλεονεξία* cōiungit luxum:

xum : quia hæc uitia ferè se inuicem comitantur, & rarò separantur.

Κρύψαντες γὰρ ἴχθυον.] *Pro ἔκρυψας*, Postquam occuluerunt, retinent : hoc est, occultatum retinent. Causam huius ignorantia & ἀβελτηρίας ostendit esse uolūtatem Dei, qui uoluerit abscondi ab intelligentia communi hominum hanc meliorem & faciliorem uitæ rationem, sitam in iusticia & frugalitate : quæ certè ignorantia secuta est lapsum primū, & illam uisiositatem inde perpetua propagatione inualefcentem, & mentem & intelligentiam humanam obscurantem : idq; uoluntate & consilio Dei, qui ita uult peccatum defectionis puniri.

Πειδίως.] Illius primæ & melioris uitæ rationem & usum commendat quàm maxime, ita ut ostendat in ea seruata posse faciliè quæq; non admodum industriū, uel unius diei labore efficere, ut id sufficiat in annū integrum : utq; statim possit una nauigatione peracta, gubernaculum supra fumum in locū siccum suspendere, & boues atque mulos à laboribus suis liberare. Duorum autem tantum laborum facit mentionem : quia deinde lib. 2. præcipuè tradet præcepta de agricultura & nauigatione, una domestica, altera externa acquisitione, quæ fortasse in illis locis in primis erant in precio. Per *πιδάκιον* hic intelligendum nauis gubernaculum, de quo etiam infra libro secundo,

πιδάκιον δ' ἐν ἔργῳ ἐπὶ ἡπνοῦ ἡριμῆσθαι.

Vbi monet, seposito gubernaculo navigationem magis tempestiuam expectandam.

ἀλλὰ ζεὺς ἔκρυψε χολωσάμην φρεσὶν ἥσιν,
ὅτι μιν δ' ἀπάτησε προμηθεὺς ἀγκυλομήτης.

Τόν κ' ἄρ' ἀνθρώποισι μὴ κατὰ κήδεα λυγρὰ,
κρύψε ἃ πῦρ, τὸ μ' αὖθις ἔϋς πάντας ἰαπέδω,
ἔκλεψ' ἀνθρώποισι διὸς πατρὸς μηλόεντος
οὐλοῖσιν ἀνέθηκε, λάθων δὲ τὸρ πικέραννον.
Sed Iupiter commotus animo suo ad indignationem occuluit,

Quia ipsum Prometheus solers decepit. (uexit,
Quo suo facto solerti tristia mala hominibus in-
Nam Iupiter occuluit ignem, quem filius præclarus
Iapeti rursus

Α' Ioue prudenti clam subduxit hominibus,
In ferula caua, nesciente Ioue fulminatore.

ΣΧΟΛΙΟΝ.

Causam & originē huius ignorantiae & ἐ-
βλητηρίας tradit, & quidem aliquanto prolixius
& rectius pro illa priscorū sapientia, sub fabu-
la de Prometheo: sed ita, ut eruditiorib. non
ita sit difficile sensum eius eruere. In hac au-
tem fabula tribuit ille quidem numini rerum
omnium administrationē, & huius etiam uitę
diffi-

difficultatis inuectionem, sed non sine culpa humana: quia peruerſitas ingenij & mētis humanæ eò impulerit ipſum. Hæc fabula uide-
tur in multis quadrare ad illa quæ in ſacris li-
teris tradūtur, de lapſu primorum hominum,
& de illa indignatione diuina propter illam
inobediētiā & defectionem: tum uerò non
abhorret ab illis alijs, quæ ibi paſſim de ui-
tioſitate humanæ naturæ, de eius laſciuia & in-
quietudine, deq; miſerijs uitæ, inde perpetuò
emergentibus ex iuſta Dei indignatione, ſcri-
buntur. Ex quorum numero hoc etiam Solo-
monis in Eccleſiaſte cap. 7 eſt: Hoc ſcio, quòd
fecerit Deus hominem rectum: ipſi autem
quæſiuerunt ſibi adinuationes multas. Fa-
bula hic diſertè à Poeta recensetur, ut non ſit
neceſſe eam repetere: mens tantum eius eſt
non nihil eruenda. Προμηθεὺς dicitur, quaſi προ-
νομήτης, prouidens & proſpiciens, à πρό &
νόμος, quod ſignificat conſulo, perſpicio &
machinor. unde προμηθεὺς, & diuerſo in ὁ προ-
μηθεύς, ſolers, ingenioſus & induſtrius in per-
ſpicendo. Hic Iapeti & Climenæ, ab alijs Aſiæ
filij præhibetur. Multa de eo apud Poetas ex-
tant, præcipuè apud Aëſchylum in fabula inte-
gra de eo conſcripta: quæ ſunt prætereunda
hic, & tantū ea quæ ad iſtū locū ſpectant, con-
ſideranda. Aiunt olim in more fuiſſe, ſoli-
das hoſtias in ſacrificijs igne abſumere. qui
mos cum multis grauis eſſet, Prometheus,
homi-

hominem callidum et perhumanum, egisse cum Ioue, ut media cederet in usus hominū. id Iouem libenter concessisse. sed deinde Prometheus duos tauros Ioui immolasse, & utriusque ossa pinguedine et corio uno, carnes uerò altero corio cooperuisse: & dedisse Ioui optionē, ut quem illorum uellet, eligeret. ibi Iouem, simplicem deum, nihil suspicantē fraudis, quem proximum haberet ad manum, cepisse, ossa uidelicet. qua fraude rescita, per indignationem ignem remouisse ab hominib. quem pro solito suo ingenio Prometheus ei facillè rursus subriperit, & ad homines reuexerit. Quod factum Iupiter indignè ferens, ita punierit, ut Pandoram omnium deorū donis exornatam, ad ipsum & fratrem eius, atq; alios homines miserit, cum pyxide quadam illorum donorū. quam pyxidem Epimetheus acceperit, contra fratris uoluntatem: ex qua aperta, eruperint omnia illa dona, sola spe motus in labijs pyxididis retenta per operculum prius impositum. unde fit factum, ut totū genus humanum degens super terram, repleretur uarijs malis. Hoc figmentū perquam fecundum sensu suo, est iam explicandum secundum uerba Poetæ, quæ uidentur continere & quæ non abhorreant à sacra Scriptura, & quæ manifestam contemplationem mentis et ingenij humani præbeant rerum humanarum studio.

Αλλὰ ἴδω.] Ratio uitæ fuit ab initio simpli-
cissima: & adhuc posset esse, si homines eam
cognoscerent. sed non possunt cognoscere,
quia Iupiter eam occultauit. & hoc ideo, quia
προμηθεύς, uis ingenij humani,

Αγυλιμαίτης.] curua & deflexa à uoluntate
Dei, et simpliciore uitæ ratione, cogitans &
machinans pro sua sagacitate et solertia atque
lasciuiâ, qua sua ui uoluit esse par Deo, aut e-
tiam superior, sicut fuit *Διάβολος*,

Εξαπατήτης.] deceperat in sacris & cultu exhi-
bendo, quo grauabatur, ut immodico, et eum
ita imminuere studuit, ut pars aliqua ad se re-
diret. Hæc est prima causa prauitatis, cum ani-
mus hominis in timore et reuerentia Dei, et
eius uoluntatis obseruantia, fit remissior ex
superbia, arrogantia, aut qua alia sua ratioci-
natione & lasciuiâ.

Τὴν τιμάν.] propterea, ista fraude & deceptio-
ne, ipse *προμηθεύς* hominib. causa fuit tristitum
malorum: quia hæc uasfricies se insinuauit po-
stea etiam in alios homines, ad ipsorum pernī-
ciem, ut ita et ipsi à uoluntate & simplicitate
Dei reciderent. in quo sensu erit iste uersus
quasi *παρρησιας* quædam. Vel poterit intelligi
de Ioue, qui propter hæc superbiam et arrogan-
tiam uasfriciem et fraudem, homines priuauit
magno bono, quo ipsi inuiti et cum tristitia
caruerunt.

Κεχρῖσθαι τοῦ πυρός.] Nam detraxit ipsis ignem, ut
inde

inde simplicissimè uiuerent, destituti artibus communibus, quæ ferè omnes beneficio quodam ignis exerceri solent. uel detraxit ipsis ingenij & mentis uim igneam & solertem, ut simplicius & rectius in sufficienti abundantia bonorū uiuerent, sine aliqua sagaciore scientia boni & mali, eorumq; delectu.

Sed *ὡς πάρι*.] præclarus & nō degenerans filius *ἱαπέτιο*, antiquioris illius mentis, calliditate & inquietudine excellentioris, quæ dicta est *παρὰ τὸ ἰεῖναι καὶ πίττειν*, à præcipiti impetu & uolatu, propter agilitatem & mobilitatem, aut propter deiectionē ad appetitiōes uarias:

Sustulit *παρὰ διὸς*.] à parte mentis diuinioris & simplicioris, atq; sanioris in suis cogitationibus & ratiocinationibus: & pertulit ad homines, ad cogitationes & appetitiones humanas.

ἐν κοίλῳ.] in caua ferula corporis humani, cuius domicilio occupabatur & grauabatur mens: & inde præter uoluntatem & ordinationem seueram Dei, degenerauit & discessit ad domicilij sui affectiones & cogitationes, quibus sibi pollicita est maiorem cognitionem boni & mali, & inde uitam meliorem in lasciuiā & licentia uaria ingenij sui.

τόν τε χολωσάμεν & πῶς ἐφηνε φεληγερέτα Ζεύς.

ἱαπετιονίδῃ πάντῃ πῆρι μέδεται εἰδὼς,

χαίρει

χαίρας πῦρ κλέψας, καὶ ἐμὰς φρένας ἡπε-
ροπύσας,

σοί τ' αὐτῷ μέγα πῆμα καὶ ἀνδράσι μ' εἶσο-
μύνοισι.

τοῖς δ' ἐγὼ αὐτὶ πυρὸς δώσω κακόν, ὅππῃ
ἅπαντες

τόρπονται κατὰ θυμὸν ἑόν, κακὸν ἅμφα-
γαπῶντες.

*Quem Iupiter nubium congregator per indigna-
tionem allocutus est :*

Fili Iapeti, in primis ingeniosæ calliditatis,

Gaudes ob sublatum ignem, & me deceptum:

*Quod & tibi ipsi & posteris hominibus magno
est futurum malo.*

*Quibus ego pro hoc igne dabo malū, quo omnes
Obletābuntur apud suum animum, malum suum
studiose amplectentes.*

ΣΧΟΛΙΟΝ.

Reliquam negocij seriem & progressio-
nem exequitur : & cōmemorat, qua indigna-
tione Iupiter, ut pater iuuens, acceperit istam
Promethei industriā & solertiam in rebus suis
& aliorum hominum promouendis, contra
voluntatem & ordinationem suā meliorem.
Concedit autem ei ignem subreptum, sed ad
magῶν ipsius & omnis posteritatis incōmo-
ditatem ;

ditatem : ex quo sint consecuturi malum speciosum, plausibile et gratum, quod per suam ἀβελτηρίαν & αἵνοισιν sub specie boni sint quam maximè amplexuri.

Χολωσάμενοι.] νημίσσει, indignatione iusta cōmotus ob hanc solertiam clandestinam, lasciuam & illicitam Promethei,

Νεφελυγέτης.] μυθολογικῶς : quia Poeta ei, ut supremo gubernatori, attribuunt, ut aliorum omnium, ita aeris, & eius affectionum gubernationem. Sed hic fortasse ἡδικῶς uocatur ita, quia est congregator & moderator omnium affectionum & cogitationum humanarum, tanquam nebularum. aut quia tum ex obscuro, quasi ex nebulis & nubibus, est allocutus Prometheus, transgressorē suę ordinationis.

πάντων πύρι.] περιειδὼς πάντων μύδια, prae omnibus alijs sciens consilia : id est, in primis solers & ingeniosus. & in istis uocibus πύρι μύδια, alludit ad ipsius appellationem, & concedit ipsum uerè dici προμυθία, quia in primis excellat πύρι μύδια : & hoc iam satis declararit hoc etiam factō, quia clam surripuerit ignem.

Χαίρεις.] Est quædam νημιστικὴ approbatio: Tu gaudes, quia ignem clam me sustulisti, & hoc factō tibi places & abblādiris. At ego, &c. Pulchrè hic notatur ingeniosorū & solertium studium, & inconsiderata in successu suorum conatum lætitia & fiducia, qua sibi nihil non laudis, famę, celebritatis & utilitatis pollicentur.

tur. sed Iupiter hic respondet, & dicit: At tibi Prometheu, & omni posteritati, erit magno malo, hæc tua ingeniosa & solers industria: quod & primi illi, qui cœperunt suis ingenijs indulgere contra sanio rem rationem, & omnes sequentes sunt experti. nec hodie desunt passim quàm plurimi, quos magno suo malo pœnituerit plerorumq; suorum consiliorum & conatum.

Τὸς δ' ἔτι.] Quia ab illo primo Prometheo hoc malum propagatum est in omnes posteros, ut & cæcitate mentis & prauitate appetitionum seducantur uariè in suis conatibus, & habeant singuli *παροδία*, id est uariam quandam ingenij & mentis industriam propositam, quam admirentur, probent, & amplectantur tanquam suum magnum bonum, cum sit ipsorum malum, & tandè ipsi sint experturi eam talem fuisse: sed iam specie eius plausibili & grata decepti, eam malam & noxiam pro bona habent. Qui profectò error ignorantie & *ἀβυσσος* mirabilem uim suam exercet in ingenijs & mentibus humanis, & neminem nō ad omnis generis incommoditatem & difficultatem uitæ seducit, ac præcipuè in præstantibus ingenijs declarat uim suam, ut rectissimè Cicerò ita scripserit lib. 1. Officiorū: Illud autem maxime rarū genus est eorum qui aut eccellente ingenij magnitudine, aut præclara eruditione atq; doctrina, aut utraque re ornati, spaciū

cium etiam deliberandi habuerunt, quem potissimum uitæ cursum sequi uellent.

ὤνερ.] In hoc est uis erroris & seductionis, quia hoc malum se cuiq; offert non sub specie mali, sed sub specie, boni & illius probabilis, grati & exoptati, ita ut quisq; suo malo cōtra προαίρεσιν & intentionem animi sui oblectetur. Vnde est illud Horatii:

Decipimur specie reſti. & hoc uſitatū, Suum cuiq; pulchrum. Item hoc Salomonis: *Omnia uia uiri recta sibi uidetur.* & illud cap. 16. *Est uia quæ uidetur homini recta, & nouissima eius ducunt ad mortem.*

Τὸ ἐν λανθόν.] Mirum profectò hoc, & omnino contra naturam & mali & uoluntatis humanæ, quæ abhorret ab illo ut φοντῶ, nec id quod est ipsi aduersum amare potest, & tamē amat: & quidē in uitiosis quàm maximè, quæ toti & præcipites feruntur in sua mæla, & ex exitialia. sed hoc non fit per se, quia ea ut mæla non possunt non auersari & fugere: sed per accidens, quia ipsis speciem boni præbent, amant ea & amplectuntur, utcunq; & quantacunque illa sint mæla. Ita ergo fit, ut quæ per se auersentur & declinent homines, ea per accidens ament & prosequantur: & uice uersa.

ὥς ἔφατ', ἐκ δ' ἐγέλασε πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε.

ἄφκισον δ' ἐκέλευσε περικλυτ', ὅππῃ τάχιστα γαῖαν

SCHOLIA.

51

γαῖαν ὕδασι φύρει, γὰρ δὲ ἀνθρώπων θεῖον αὖ
δω,

καὶ διγύθ, ἀθανάτης δὲ θεῆς εἰς ὧπα εἰσκαίμ
παρθενικαῖς, καλὸν εἶδος, ἐπὶ ἥρατον. αὐτὰρ
ἀβλώλω (φαίνειν,

ὄργα διδάσκῃσαι, πολυδαίδαλον ἰσοῦν ὕ
καὶ χάριν ἀμειχῆσαι κεφαλῇ χρυσῷ ἀφρο
δίτλω, (νας.

καὶ πόθοι ἀργαλῆος, καὶ γυῖοκόρου μελεδίω
γὰρ ᾧ δέμνιν κύνεον τε νόσ, καὶ ἐπὶ κλοπῇ ἦθος,
ἑρμείω ἥνωγε δακτύλοισιν ἀργεῖ φόντλω.

Sic dixit, & subrisit pater hominū & deorum:
Et Vulcanum inclytum iussit quàm celerrimè
Terram aqua miscere, et nocē hominis imponere,
Et robur: facie autem assimilare deabus (eadem
Virginibus, specie pulchra & amabili. sed Pal
Docere opera, & texere telam artificiosam:
Et Venerem auream, iussit, circumfundere capiti
gratiam,

Et desiderium molestū, & curas edaces mēbrorū.
Mentē autē caninā & subdolum ingenium imponere,
Mercurium Argicidam nuncium deorum iussit.

EXPLANATION.

Quod plausibile & gratum malum Iupiter
minatus est Promethæo & eius posteritati in
d a pœnam

pœnam ignis subrepti, id aggreditur : & mandat Vulcano ignis deo, formari ex terra & aqua effigiem humanam, sub specie muliebr & uirginea, eaq; perquàm pulchra & amabili, in quam exornandam omnes aliij Dij conferant dotes & uirtutes suas. Quàm hoc figmentum sit & accommodatum naturæ humanæ, & à plerisque locis sacrae Scripturæ non dissentaneum, relinquo alijs accuratius discutiendum. Mihi uerò, ut breuiter quasdam mearum cogitationū de eo proferam, uidetur Poeta innuere, hominem prius habuisse sinceriores & puriores naturam, & sine ui ignea, simplicius & quietius uixisse. Postquam autem Prometheus, id est lasciuiæ mentis ipsius, clam Ioue, id est contra uoluntatem Dei, sibi ascuerit & uendicarit ignem, hoc est ingenij & cognitionis uim excitatiorem : inde quasi transformatum esse in aliam naturam & *λεπρόν* corpoream, & illam quidem excellentem uirtutibus cœlestibus : sed quibus corporea fece contaminatis, mens humana & ipsa ex consortio contaminata, sibi & illis indulgens, uariè abutatur ad lasciuiam & luxuriam uariarū artium & inuentionum, & hoc sub spe & specie boni & uitæ melioris inde efficiendæ : sed quam omnem industriam suam, quamlibet sollicitam, uariam & *διπλόησιν*, tandem *ἐπιμαθήσκει*, posteriore consideratione, & euentu stultorum magistro, experiatur cōtrariam esse suis effectis.

Talem

Talem uidetur Poeta uelle esse naturā humanam, & huiusmodi Promethea in ipsa dominari, ingeniosum illum quidem, solertem, industrium, & uarijs studijs & contentionibus occupatum: sed *πρόβλεπτος*, & tantum ad suam & aliorum inquietudinem & incommoditatem: qui se ex pyxide & domicilio corporis sui totum effundat omnibus uiribus suis, nec antè quiescat quàm illis absumptis, sola spe reliqua, qualicunque illa, sustentetur in perpetua *μεταμέλεια* & anxietate animi. Atq; hanc esse causam in natura humana illius *κακότης*, siue *ἀβελτηρίας*, *πλεονεξίας* & luxuriæ, alienæ à rectitudine, simplicitate, frugalitate & sobrietate, diuinitus traditis & receptis: unde in dies uaria uitæ difficultas existat, aut potius inundet, & cumulatim ingruat.

ὡς ἔφατ'.] Ioui, ut supremo Deo, *ἰδὲ* admodum magnanimum, augustum & serium attribuit: qui etiam ridet, non risu aut Sardonio, aut lato, sed serio & *τυμωρικῶ*, quo indignè fert Promethei lasciuiam & conatum contra suam sapientiam & salutarem ordinationem. & *διατάξας*, distinctè mandat, illū *κομψὸν* & *ὀνομαστόν* ornatum, & quæ à singulis Dijs uelit conferri bona in eum.

καὶ γὰρ.] quia est formandum opus præclarum, demandatur hoc negotij Vulcano, artificum deorum. aut potius, quia hominis effigies est transformanda in elementarem & corruptibilem

34 IN HESIODVM

ptibilem *ῥᾶσις*, ideo primùm ignea qualitas, ut in primis *ἀπαστρία*, deinde terra aqua & aer iubentur adhiberi. aut ideo etiam primùm iubet Vulcanum terram aqua miscere, quia primò per usum ignis & ui ingenij artes & instrumenta sunt inuenta & confecta, per quæ & terra & aqua usurparentur, atq; adeò terra aquæ quasi iungeretur: hoc est, homines non minus mari quàm terra uterentur, pro sua uoluntate. de quo illud Horatij Ode 3.

Ulli robur & æs triplex

Circa pectus erat, qui fragilem truci

Commisit pelago ratem

Primus. —

αὐτὸν ἄλῳ.] Hac sub uoce aer etiam intelligitur, elementum quartum.

Ἀνδρώπῃς adijcit, quia hæc uox excellit inter alias: & his informatur effigies humana, cuius est sermo maximè proprius. & hoc instrumento ingenium humanum præcipuè uim suam exerit & declarat, in artibus & inueniendis & usurpandis.

καὶ δῖον.] Hoc dicit fortasse ideo, quia uis ingenij & mentis præcipuè in ualidis & iunioribus uiget, & est inquieta & *πολυπράγμων*, qui etiam ferè soli sunt multi atque grati sermonis.

Ἀθανάτης.] Quia uis ingenij siue mentis est diuina, nec aliud magis famam & admirationem diuinitatis conciliet, nec ingenij artes unquam

nunquam intermoriuntur omnes, sed sublatis prioribus succedunt statim alia.

παρδιναῖς.] Quia semper floret & habet suas *ἐπιδόσεις* uis ingenij, nec potest nisi ad tēpus & peculiari potestate coerceri.

καλὸν αἶδιον.] quia solus ingenij cultus habetur honestus & liberalis, nec alia opera magis quàm ingeniosa probantur, & gratiam demerentur.

Αὐτὰρ ἀδύω.] Huic Poetæ non solum has, sed & sapientiæ artes attribuunt, quæ omnes sunt huius *προμηθείας* humanæ, nunquam quiescentis in solertia & industria sua.

Αδύω autem filia Iouis dicta est, quasi *αἰδώς*, quia non suxit, sed ex cerebro Iouis profiliit. uel *παρὰ τὸ αἰδρῶν*, quia est dea prudentiæ, quæ cernit & perpendit omnia: quam Vulcanus deus ignis elicuit ex cerebro Iouis, id est mentis, quia ipsa est *φωσφορεῖσα*, *ἱλααίνουσα*, καὶ *ἀναφθορμένη*, καὶ *ἐν δὲ τὰ πενὸν φρονεῖσα*, καὶ *δραστηρία*, quæ illuminat animum, & inflammat, & superna petit, nec quicquam humile sapit, & est efficax atq; industria.

καὶ χάριν.] gratiam & uenustatem sexus muliebris: in quo & ipso nunquam quiescit ingenium humanum, pro fuce, luxu & lascivia muliebri.

κεφαλῇ.] Quia in hac præcipuè parte gratia & species muliebris excolitur & apparet. Sed hæc gratia & uenustas Veneris

latius extendi debet, ad alias etiam artes & opera earum: in quibus & ipsis non quiescit elaboratio ingeniosa, donec ad quendam Venerum splendorem & fucum deprauentur ad quem tamē omnis progressio mirificè ablanditur hominibus sua noua & plaufibili facie, qua subinde cultiora uidentur prodire.

καὶ πῶς.] Intelligit desiderium & cupiditatem indefessam eminendi & superandi alios, ex qua in solertibus & ingeniosis existunt perpetuæ æmulationes, inuidiæ, φιλονεικίαι ipsis & alijs molestæ, quib. & se macerant, & alios lacerant. Quos sequuntur γυονόροι μελεδῶναι, curæ, sollicitudines, meditationes exedētes, exhaustientes & conficientes corpora & vires ingeniosorum.

γυονόροι.] Est apta uox meditationibus & curis, quæ usque ad satietatem depascuntur & absument membra & vires: sicut ferè uideri est, ingeniosos & solertes pallidos & extenuatos esse.

ἐν δὲ δέμῳ.] Tales sunt ferè χρηματίται, negotiatores & πλεονέκται: sed & in liberalibus artibus ingeniosi & eruditi sæpe sunt λυννοὶ & ἐπίκλοποι, impudentes & subdoli atque uasfri, qui bonas artes ad quæstum & sordidos fines turpiter & malitiose detorquent & usurpant.

Ερμείω.] Sunt epitheta Mercurij, ut nunciij & secretarij deorum, quæ conueniunt orationi siue eloquentiæ, cui ipse præficitur: quæ eloquentia

loquētia est ἱρμῆς interpres animorum. Et
 ΔιάκτορΘ, quæ & diuina oracula & cogitata
 hominum explicat & propagat. & est ἀργειφόν-
 τισ, quæ occidit Argum: hoc est, quemlibet
 oculatum & uigilantem compescit: aut quia
 est plana explicatio cogitationum animi, qua
 si καταργαίνουσιν: aut quia compescit & mitigat
 affectus & impetus animorum, unde existunt
 cædes, quasi καταργῶν τοὺς φόνους, cohibens &
 compescens cædes.

ὥς ἔφατ'· οἷδ' ἐπὶ θοὸν το δὴ ἱερωνίῳ ἀνακλῆ
 αὐτίκα δ' ἐκ γυνὸς πλάσσει λυτὸς ἀμφὶ
 γυνήεις

παρθένῳ αἰδομένη κελόν, ἱερωνίδεω δ' ἄρα Βυλάς.
 ζῶσε δὲ καὶ κόσμῳ θεῶν γλαυκῶπις Ἀθήνη.
 ἀμφὶ δ' εἰ οἱ χερσὶν τε θεῶν καὶ πότνια πρὸς
 ὄρεσιν χρυσέας ἔθεσαν χροῖ, ἀμφὶ δὲ τλήν γε
 ὄρεσιν καλλίνομοι σέφον ἀνθεσιν εἰαρινόισι.

πάντα δ' εἰ οἱ χροῖ κόσμον ἐφήρμοσε Παλλὰς
 Ἀθήνη,

ὅν δ' ἄρα οἱ σήδεσσι ΔιάκτορΘ ἀργειφόντις
 ψεύδεα δ' αἰμυλίας τε λόγους, ὧς ἐπὶ κλοπῇ
 ἦθ'Θ

τεῦξε, δῖος Βυλῆσι βαρυκτύπου. ὅν δ' ἄρα
 φωνῶν

θακε θεῶν λῆρυξ, ὀνόμηνε δὲ τλήνδε γυναικῶν
 d s παν

πανδῶρῳ, ὅτι πάντες ὀλύμπια δώματ'
ἔχοντες (σιγ.

δῶρον ἐδῶρῃσαν, πῦμ' ἀνδράσιμ' ἀλφειῇ.

Sic dixit: illi autem paruerunt Ioui regi Saturnio.

Et statim inclytus Vulcanus ex terra formauit
Simulachrum uirginis pudicæ, secundum Iouis
consilium.

Pallas autem id cinxit & exornauit.

Gratiæ autem, & ueneranda Suada,

Monilia aurea circumdederunt ei: & eam

Horæ pulchricomæ florib. uernis coronauerunt.

Reliquum omnem ornatum corpori eius appli-
cuit Pallas.

Mercurius autem ipsius pectori

Mendacia, & blandas uoces, et mentē subdolam

Indidit, ex consilio Iouis grandisoni: & uocem

Imposuit nuncius deorum. & hanc mulierem no-
minauit

Pandoram: quia omnes cœlicolæ

Donū cōtulerunt, in malum hominib. solertibus.

ΣΧΟΛΙΟΝ.

Iouis graue mandatum ἀπριφασίῃ & sine
mora exequuntur cœlicolæ, & singuli sua do-
na conferunt in simulachrum propositum,
quod est naturæ humanæ, ut est corpori inclu-
sa: in qua, pro uarietate ὑφάσεων, omnes hæ
dotes

dotēs diuinæ ingeneratæ inueniuntur, ita ut illis ea supra omnes alias animantium naturas exculta & exornata deprehendatur: sed eo ipso ferè, propter abusum earum, lasciuia & intemperie mentis suæ fit inquietior, turbulentior, incommodior, & à recta atq; salutarī suæ uitæ ratione alienior.

Ως ἱππὺς.] Hoc est *ὡς ἱππὺς*. quia ipse, ut summus rex, breuiter mandat, & illi statim mandato eius obtemperant.

Κροῖωνι.] regi Saturnio, id est legitimo & generoso, qui à maiorib. suis hoc regnū accepit. quod subiunctum est, ut ratio mandati tam grauis, & summa obseruantia exequendi.

Ἀμφρυόνες.] utroq; pede claudus. quod est ignis, & eius artificis *ἰνιδίτης*: quia subtus quidem sine nutrimento lignorum, supra uerò sine aere sicco & libero, non potest uim suam exercere.

Ἰνιδίτης.] simulachrū & effigiem uirgini conformem, ut sit substantiue positum. uel simile, hoc est quiddam quod simile esset uirgini.

Ἰπιδίτης.] finxit statim, & quidē secundum consiliū & formam à rege diuino & ordinario demandatam.

Ζῆτι.] Hoc potest de bellicis dotibus intelligi, quibus & ipsis Minerua præficitur à Poetis. Hæc cinxit balthæo, quo prisci, ut est apud Homerum, uelut præcipuo munimento, ad illa tuenda utebantur.

καὶ ἱσχυροί.] & reliquo ornatu & apparatu belli instruxit & communiuit.

Γαμμήπις.] habens toruum uultum, & terrorem incutiens, ut dea belli : aut perspicax & prudens, & oculis quasi noctuinis prædita, quibus etiam in tenebris & admodum obscura & occulta perspiciat. Hæc uis prudentiæ humanæ, primum artes belli & aliarum rerum eruit, produxit in usum, & elaborauit aliquò usq; : quas deinde χάριτος expoliuerunt ad suam gratiam & elegantiam : & πειθὺ laudibus euexit, & celebriores ac plausibiliores reddidit : aut ipsæ etiam artes suam persuadendi uim sunt consecutæ, specie sua philanthropa & eleganti.

Βέτνια.] grauis & ueneranda, ob auctoritatem, sine qua πειθὺ parum ualet. auctoritas autem præcipuè constat opinione uirtutis siue probitatis, prudentiæ, & beneuolentiæ, sicut Aristot. secundo Rhetoricorum tradit.

Ορμυς.] Per hunc muliebrem cultum & ornatum, significat omnem alium, rerum quarumlibet humanarum.

Ωραι.] Horas fingunt Poetæ deas temporum, & spaciorem anni, quæ habeant cõmissam custodiam portarum cœli, ad aperiendum & claudendum. de quib. est hoc Homeri Iliad. 9. αὐτὸμαται δὲ πύλαι μύηον ἔρανος, ἃς ἔχου ὦραι.

Intelligunt autem per eas, cœlestem & diuinam temporis per totum annum distinctionem & mode-

S C H O L I A.

& moderationem. Hic autem hoc uult Poeta innuere, artes progressu temporis auctas & excultas per suas *inadiones*, ad florentissimam & decentissimam speciem.

παιδα αἰ.] Reliquum ornatum naturæ & industriæ humanæ, adiecit & perfecit præcipuè prudentiæ uis diuina. Mercurius uerò indidit technas & astus, illasq; uarias illecebras, quibus utuntur artifices ad opera sua uenditanda, & tam quæstu distrahenda: ille etiam effecit artifices disertos & facundos.

ἐπίκλοπον.] uasum, subdolum & *παιδαγῶγος*, atq; ad circumueniendum dextrum. *ἐπίκλοπος*, Græcis significat non solū furtim & clam subripere, sed & dissimulare, fallere, fingere & decipere.

Ἐξ Ἀφροδίτης.] Vim sermonis & loquendū indidit Mercurius: quia & hoc est quoddam insigne donum Dei in natura, & non solum existit in ea ex *ἡρώσει*, sed & quadā alia ui cœlesti & Mercuriali, aut potius peculiari consilio & beneficio Dei.

παιδαγῶγος.] Vocauit eam Mercurius disertē & aptē ita, ab eo, quia omnes cœlicolæ in eam sua quædam dona contulissent. Est profectō hæc magna naturæ humanæ excellentia, quia tam multis diuinitus dotib. est exornata: nec sunt illæ obscuræ in ea, præsertim considerata in sua uarietate personarum & temporum.

Ἄψιν.] Hoc mirum, tantam donorum cœlestium

lestium excellentiam cedere in exitium hominum. Sed hoc fit per accidens, uitio naturæ, & per abusum talium bonorum, quem *προμηθεύς*, id est mens & ratio humana, lasciuiens in suis consilijs & conatibus, inducit. & ideo adiicit disertè,

Ἀνδράσι ἀλφειῇσι.] ad distinctionem suam, ut ostendat quibus hoc eueniat: nempe solertibus, ingeniosis, & inquietis, qui discedant à simplicitatis rectitudine, & non possint regere & moderari atq; refrenare suorum ingeniorum dexteritatem. tales enim inde & sibi & alijs publicè etiam incommodant: sicut hoc est in multis animaduersum, ut in Demosthene, Cicerone, & alijs infinitis, indulgentibus ingenijs suis: qui uitam suam omnino inquietam, occupatam & turbulentam reddiderunt. Ideo non temerè Horatius Dijs agit gratias, quia non sit tale ingenium consecutus:

*Di bene fecerunt, inopis me, quodq; pusilli
Finxerunt animi, raro & per pauca loquentis.* •

Ex hac autem uoce *ἀλφειῇσι*, uel in primis licet colligere, de quo Prometheo, & de qua Pandora Poeta hic loquatur: quia homines propriè uocantur *ἀλφειῶν*, ut sunt solertes, ingeniosi & industrij circa inuentionem artium, scientiarum, & aliarum rerum humanarum.

*αὐτὰρ ἐπεὶ δόλον αἰπιὸν, ἀμήχανον, ἔζητέ-
λασθην.*

ἔς ὑδμηθεῖα πέμπε πατὴρ ἑλυσὶ ἀργα-
φόντιω,
διῶρον ἄγοντα θεῶν, ταχυὸν ἄγγελον. ὃ δ' ἔ-
πιμηθεὺς (ρου
ἔφρασαδ' ὥς οἱ ἔειπε πρῶμηθεὺς, μή ποτε δῖω
δέξαδ' ἄρ' ἔλωος Ὀλυμπίου, ἀλλ' ἀρπύμε-
πειν

ἔξοπίσω, μή ποτ' ἐκ κούρην τοῖσι γένηται.
αὐτὰρ ὁ δέξαμενος, ὅτε δ' ἠὲ κούρην εἶχ', ὄνοσε.
Sed postquā dolum subimē & inevitabile perfecit,
Pater ad Epimetheum misit inclytū Mercurium,
Celerem nuncium, adportantem donum: neque
Epimetheus

Consideravit, ut ei dixerat Prometheus, ne un-
quam donum

Acciperet à Ioue Olympio, sed remitteret
Retrò, ne quid mali hominibus accideret.
Sed ille accepto eo, cum malū haberet, intellexit.

ΣΧΟΛΙΟΝ.

Quæ secuta sunt opus demandatū & con-
fectū, exponit. Postquam, inquit, [ἔτελειαν.]
perfecit Vulcanus, iussus à Ioue, aut ipse Iupi-
ter per Vulcanum & alios deos. [Δίωρ.] il-
lam effigiem muliebrē, varijs donis deorum
exornatam, ad hoc, ut esset dolus & impostu-
ra Epimethei & aliorum hominum.

Αἰπὺν.]

Αἰπὺν] sublimem & altum, & profundum,
 & arduum animaduersu: & ideo ἀμύχανον, inē-
 uitabilem, quem nulla machina, arte & uia li-
 ceret uitare. Singula dicuntur aptè, pro ui &
 effectu huius ingeniosæ & solertis Pandor-
 æ in natura humana, cuius species omnes
 allicit & capit. sed dolum qui subest, & in-
 commodum quod sequitur, nemo ferè ani-
 maduertit: quia est admodum abditus & re-
 conditus dolus iste, nec unquam satis caueri
 & uitari potest, propter suas ex ordinatione
 diuina causas & in natura humana, & in con-
 stitutione & motionibus superiorum corpo-
 rum: & habet tantam uim in sua plausibili spe-
 cie & exoptata pollicitatione omnis boni, ut
 etiā totas Respub. ampliss. regna & imperia
 decipiat, occupet & euertat: sicut hoc passim
 in Homero exprimitur, & apud Sophoclem
 in Oedipo tyranno: & licet cernere in Græcia,
 tum maximè per suam ἀβυστρία periclitante,
 cum in primis fama & gloria solertiæ & sapien-
 tiæ suæ illustris esset. quod mali et in Roma-
 no imperio est perquàm cōspicuū, quod non
 prius turbari, affligi, et ad ruinam labefactari
 cœpit, quàm se hæc Pandora luxus περιτρίβει
 et πλεονεξίας insinuasset,

Εἰς ὑδμήδία.] ad Epimethea, fratrem Prome-
 thei. quod fingitur perquàm sapienter: quia
 ferè prudentia humana, et præcipuè hoc inge-
 niosæ solertiæ, est iuuenilis, inconsiderata, et
 talis,

~~taliter~~ tristi & misero euentu incipiat aliquo modo sapere. Deinde, quia natura humana constat non solum mente, ut Prometheo : sed & appetitu, ut Epimetheo, qui ferè cōtra mentem res acceptat & prosequitur. Ad hunc ergo mittitur hoc donum, qui, ut inconsideratus, id accepturus erat, contra sanio- rem rationem, ad euentum tristem : quæ origo erroris & peccati traditur in sacra Scriptura, etiam in parentibus primis, inter quos primū Eua per serpentem seducta est, postea ab ipsa Eua allectus est Adam, unde ex propagatione uitij illius originalis in tota posteritate, singulorum mens seducitur à sua cōcupiscentia, tanquam Eua & affectione muliebri per suas illecebras sensim partem meliorem inescāte. Per Mercurium autem mittitur Pandora ad Epimetheum : quia hæc dona diuina artium, ui & beneficio sermonis inueniuntur, exercentur, traduntur, commendātur, & propagantur. Et primi illi parentes, qui erant prohibiti ab arbore scientiæ boni & mali, uiderunt : & præcipue Eua uidit, quòd bonum esset lignum ad uescendum, & pulchrum oculis, aspectuq; delectabile : & serpens de eo collocutus est cum ipsa, malus ille quidem insidiator & seductor, sed tamen angelus.

Gen. 3. cap. 3. v. 1.] Et primus ille Prometheus, benignissimus & sapientissimus creator omnium, prohibuit gustationem de fructu scientiæ boni

tiae boni & mali : sed libido voluntatis &
 mentis humanæ non obtemperauit ei , &
 ex propagatione uitiositatis illius in singu-
 los , pars inferior cupiditatum & affectio-
 num , quæ est iste ἐπιθυμία , id est uis animi
 humani inconsiderata & præceps , & (ut
 Plato dicit) pessima consultrix , ferè , præ-
 sertim in ingeniosis & solertibus , non obse-
 quitur parti superiori meliori quæ mentis &
 rationis , quæ est προνοία animi hominis .
 Deinde passim in communi uita , & præci-
 pue in statibus rerumpub . aliquanto sanio-
 ribus , inueniuntur sui προνοῖαι , qui sua se-
 nili & sobria prudentia respicientes πρῶτον
 ἀγὼ δεικνύω , multa improbant & dissuadent ,
 sed ferè frustra : quia isti iuueniles feruidi &
 πρὸς προνοήματα μέλῃ ἐπιθυμία præualent sua plau-
 sibili & in præsens grata Pandora consilio-
 rum & conatuum . Sic Demosthenes habuit
 Isocratem , & alios moderatiores uirōs , tan-
 quam προνοῖαι , qui in multis consilijs ipsi
 resistebant : & præcipue Phocion hoc facie-
 bat , quem ipse uocabat suam λείαν , aciem
 siue cuspidem : sed non prius eum & alios
 agnoscebat esse προνοῖαι , quam tandem ex
 tristi & misero rerum statu , se expertus ef-
 fet ἐπιθυμία esse . Ita Ciceroni Cato , Brutus ,
 & multi alij grauiōres & considerationes ui-
 ri fuerunt προνοῖαι , qui ipsius feruorem &
 ὀρμὴν γὰρ compescebant : quos ipse post tri-
 stea

res demum euentus suorum consiliorum, cum iam frustra esset *ἰπιμυθὺς*, experiebatur tales fuisse, cum in illa *ἰπιμυθία* sua ipse de se ita scriberet ad Octavianum: O' me nunquam sapientem: & tamen aliquādo id quod non eram, frustra existimatum: quantum te Popule Romane de me fefellit opinio? O' meam calamitosam & præcipitem senectutem, ô turpem exacta dementiꝝ ætate caniciem. Homerus etiam Iliados nono, illi suæ iuuenili & *ἰσχυρῇ* atque *ἀρτίποδι ἄτῃ* quæ longè præcurrit,

— *ἔδραον δὲ τι πῦρ αἰὲρ*

βλάπτου ἀνδράπους —

contribuit Litas *πρυμνῆς* & consultrices: sed quæ non tam *πρυμνῆς* sua aliquid apud illam præcipitem & feruidam efficiant, quàm pœnæ subsequendo, ut *χολαί τι, ῥύσαι τι, παραβλῶπιδες ἰσχυρὰ μὲν*, claudæ, rugosæ, & oculis caligantes, medicentur & sanent turbas & calamitates ab illa excitatas. Quò spectat etiam totum illud apud Poetas, & præcipuè Tragicos, argumentum de Oedipo, & eius sapientia, per quam speciosa illa quidem & plausibili, sed euentu ipso supra modum tristi & misera.

[*ἰσχυρῇ* *ῥύσαι*.] Sapientes sentiunt, optimis etiam dotibus ingenij cœlitus traditis non esse indulgendum, sed illas moderandas & reprimendas

reprimendas esse, pro uitanda priuata & publica incōmoditate, quæ ferè inde existit. Sed quid sit? Alacritas in natura humana ingeniosa & iuuenilis, nōdam ad sobriam & senilem moderationem exercitata, admiratur, probat, & amplectitur vires suas, & illis indulgendo nihil non conatur & molitur: donec tandem euentus ipse doceat, illa omnia stulta, irrita & noxia fuisse.

Tales *προμυδᾶς* sumus fere omnes, qui simus *ἐπιμυθῆς*: qui ab initio quidem putemus nos sapere, sed postea experiamur nos desipuisse. & hoc in primis accidit illis, qui ingenijs, solertia & industria præstant, sine singulari *σοφροσύνη*. Hæc est illa sapientia, quæ à primorū parentum lapsu propagata est in uniuersam posteritatem humanā, in qua nullus est modus & finis consiliorum & conatuum, sed ferè semper in deterius & maiorem uitæ difficultatem. Verum quisq; *ἀξάμην* demū *ὅτε δὲ κακὸν εἴη ἐν αὐτῷ*, postquam recepit & possidet malum, id experitur & agnoscit. De qua sapientia est ferè totus Ecclesiastes Salomonis, in qua describenda & explananda ipse hoc subinde repetit, *ματαιότης ματαιότης τοῦ ἥτορ πάντα ματαιότης*: quam tantam uanitatem irritorum omnium consiliorum & conatuum humanorum, ipse nō solum in uita aliorum, sed & in sua multis & manifestè demonstrat.

πρὶν μὲν ζῶσιν ὕδρ' ἁβύσσιν ἀνθρώπων,
νόσφι δ' ἄτορ κακῶν, καὶ ἄτορ χαλεποῖο πό-

νοιο,

(καν.

νόσφι δ' ἀργαλέων, αἵ τ' ἀνδράσι γῆρας ἔδωκε
αἰψά μ' ὅν' ἀκακότητι βροτοὶ ἀΐα γηράσκει.

ἀλλὰ γυνὴ χεῖρεσι πίθε μέγα πῶμα ἀφε-

λοῦσα,

(γράφ.

ἐσκέδασ' ἀνθρώποισι δ' ἐμήσατο κήδεα λυ-

μὸν δ' αὐτόθι ἐλπίς γν' ἀρρήκτοις δόμοισι

γῆδον ἐμμενε πίθε ὑπὸ χεῖρεσιν, ὅδ' ἐθύραζε

ἄλγος, πρόσθεν γὰρ ἐπέμβαλε πῶμα πίθοιο

αἰγιόχου βαλὼν διὸς νεφεληγερέταο, (λητ.

ἀλλὰ δὲ μυρία λυγρὰ κατ' ἀνθρώπους ἀλὰ-

πλείη μὲν γάρ γαῖα κακῶν, πλείη ἢ θάλασσα.

νόθοι δ' ἀνθρώποισιν ἐφ' ἡμέρη, ἥ δ' ὕδρ' ἔνθα

αὐτόματ' οἰοῦνται, κακὰ θνητοῖσι φέρουσα

σιγῇ, ἐπεὶ φωνὴν ἄλγος ἐκείνην κέλεται Ζεὺς.

ὅτως ὅτι πρὸς διὸς νόον ἄλγος ἀλίσταται.

Antè quidam supra terrā coetus hominū uiuebant

Sine malis & difficili labore,

Et sine morbis molestis, qui hominibus senectutem contribuant:

Nam in malis homines statim cōsenescunt. (Cito,

Sed mulier manibus magno operculo doliū detra-

Dissipauit, & hominibus machinata est noxia
 Spes autem sola sibi in domicilio infracto (mala.
 Intus remansit, sub labijs doli, neque foras
 Euolauit: quia prius operculum doli iniecit,
 Consilio Iouis nubium congregatoris.
 Inde autem & alia mala infinita inter homines
 oberrant:

Nam & terra & mare plena sunt malis,
 Et morbi hominibus die noctuq;
 Sponte superueniunt, afferentes illis mala
 Tacite: quia Iupiter sapiens illis exemit uocem.
 Ita nullo modo licet Iouis mentem euitare.

EXPLANATION.

Priorem uitæ rationem, quæ in rectitudi-
 ne & simplicitate prima commodissima, quie-
 tissima & saluberrima erat, ante furtum Pro-
 methei, & Pandoram in pœnam eius ex indi-
 gnatione diuina traditam, commemorat: &
 confert cum ea, quæ Pandoram receptam se-
 cuta est, incommodissima, molestissima, ca-
 lamitosissima & miserrima: & passim in mun-
 do est nimis conspicua, ibi præsertim ubi Epi-
 metheus, id est appetitus sensitiuus cum sua
 Pandora, id est cum donis diuinis ingenij &
 animi humani, nactus est uel priuatim uel pu-
 blicè habenas laxiores. ibi enim intelligētiori-
 bus non est difficile animaduertere omnia il-
 la in-

la incommoda & mala, quæ hic à Poeta commemorantur. Nam ibi ex pyxide corporis & animi humani, quasi ex antro Aeoli, uenti & impetus affectuum & cupiditatum,

Quà data porta ruunt, & terras turbine perflant,
 & omnia turbis & tempestatibus replent: nec antè quiescunt, donec & ipsi aut sint omnino exhausti & absumpti, aut certè ex aliqua seueriore coercionē repressi ad solius spei reliquias quasdam.

Νέσφιρ ἄτορ.] Usurpantur hæ duæ uoces aliàs ferè in eadem significatione: sed hic non ociose coniunguntur, uerùm intendunt significationem. Quasi dicas, procul uel longè, aut omnino sine malis uiuebant.

Αἴψα γὰρ.] Iste uersus usurpatur etiam ab Homero, & est eius sententia uerissîma, sicut quotidiana experientia docet, & ipse Galenus in lib. 1. de Tuenda uoletudine.

Κακότης.] Hic usurpatur pro malo externo: aliàs, sicut postea habebimus, usurpabitur pro malo interno, pro ipso uitio, ut ibi dicit, *πλο μὲν τοι κακότητα μάλ' ἰλαδὲν ἴσιν ἱλίσθαι.*

De qua duplici huius uocis significatione etiam Plutarchus quædam tradit, in libello de Poetis utiliter legendis.

Ἀλλὰ γυνή.] Sed mulier effecit, ut hæc optima uitæ ratio mutaretur in contrarium.

γυνή.] Mulier, ut Eua, sicut sacra scriptura tradit: & deinde in singulis appetitiua &

foeminea affectio, & publicè indulgentia, *μαλαγωγική & ψυχαγωγική* atq; *συμφιτώδης & λωγρὴ*, unde laxatur disciplina seuerior. Hinc deinde sublata disciplina & coercitione, tanquam operculo & repagulo dolij Pandoræ, hoc est corporis & animi humani, statim per licentiam erumpunt cumulatim & magno impetu, omnes dotes & vires totius naturæ humanæ, & nusquam non peruadunt, & nihil non conantur & moliuntur, sine omni modo & ratione saniore, donec & omnia disturbent confundantq;, & se exhauriant conficiantq;, usque ad unam spem reliquā, & ipsam debilem, & quasi in supremo naturæ attritæ hærentem. Ideo etiam fingitur adhæsisse in supremis labijs, nō solum quia facili & leui de causa excitatur, sed etiam quia quasi in superficie hærens celeriter adimitur, præsertim in natura iam exhausta & debilitata uitæ diuturnæ calamitatibus.

Εν ἀρρύνκτοις.] in domicilijs corporis & naturæ humanæ, nondū omnino fractis & dissolutis: quia hic unus affectus spei usque ad extremum spiritū inheret. unde est illud Ouidij: *Viuerē spe uidi, qui moriturus erat.*

πρόδω γδ.] Est ratio & causa solius spei relictæ in pyxide Pandoræ humanæ: quia prius est iniectum operculum, quàm ipsa euolare posset. idq; factum est sapienti consilio, & beneficio Dei. Quod & ipsum quàm uerè fingatur à Poeta, docet quotidiana experientia ferè in sin-

in singulis, qui exhaustis & compressis omnibus alijs, hunc unum affectū retinent postremum, & eo ferè solo sustentantur, aluntur, & mirabiliter ferè in quamlibet magnis malis & uitiorum & fortunæ aduersæ, antè ad resipiscentiam & meliorem quandam sortem reducuntur, quàm spem omnē amittant. Ideo profectò est in hoc spei dono animaduvertere singularem Dei benignitatē & prudentiam, pro subleuanda misera & calamitosa sorte naturæ humanæ: de quo dono etiā apud Aeschylū gloriatur Prometheus, & hoc ipso iactat se homines effecisse immortales, quia τυφλὸς ἐν αὐτοῖς ἐλπίδας κατέκτισεν. Et sanè, si quis accuratius intueretur naturam & sortem hominis, animaduerneret, quod consequeretur & ageret uitæ, id eū ferè ex isto affectu habere, quo uigilans subinde aliquid melius & suauius somniet, unde uitam suam foueat & alat. Ideo uerè de eo dicit Viues: Iucundissima est spei persuasio, & uitæ in primis necessaria inter tot ærumnas & res duras, penèq; intolerabiles. omnia enim fierent sine spei condimento nō solum fatua, sed etiam insuauissima: prudenterq; factum est in fabula, quòd in Pandoræ pyxide, effusis rebus omnibus ac perditis, spes sola resederit in fundo: quæ est imago humanæ uitæ. ideoq; ab artifice mūdi effectum est, ut spes lenissimis de causis nasceretur & sustentaretur.

Ἀιγιίχης.] Hoc epitheto subinde à Poetis

Græcis ornatur Iupiter, uel quia habuit *ἰχθυό*, id est *ῥοφῆρ* à capra Amalthea, cum subductus esset, ne infans à patre Saturno deuoraretur: uel quia adultus in memoriam beneficij, pellem illius capræ scuto suo induxerat: uel quia sit fortis & potens, atq; inuincibilis sub scuto ualidissimo: uel quia uentos, tempestates, turbas & motus pariter & excitet & cohibeat, ut deorum supremus.

Νεφέλυφίται.] Non temerè hic ponitur: sed quia ipse & antea in natura humana cohibuerat & incluserat omnes nebulas, uentos, flatus & tempestates: & adhuc pro sua uolūtate cohibere & concludere soleat.

Ἀλλὰ δὲ.] Solus affectus spei remansit, ut inclusus in natura humana: alij autem omnes liberi euolarunt, & uagantur atque tumultuantur inter homines, atque uaria mala excitant.

λυγρὰ.] Aut ipsi affectus qui mala excitant, aut mala tristitia ab ipsis excitata: aut *λυγρὰ*, quasi *λίαν ὑγρὰ*, nimis fluida, laxa, & libera omnia alia quæ infinita erant in natura humana, erupunt, sola spe excepta. Vnde

πλείν μὲν γὰρ γαῖα λιανῶν.] omnia terra & mari replentur malis. Quia, ut Horatius Ode tertia dicit:

Audax omnia perpeti

Gens humana, ruit per uetitum nefas, &c.

νόστοι.] Morbi etiam ex huiusmodi uaria inquietu-

quietudine, & perpetuis occupationibus animorum & corporum humanorum, per totam uitam multi uarijque existunt, & quidem sine fine, & tempore quolibet.

Αὐτίματοι.] Spontanei morbi: quia culpa & uitio hominum & affectuum humanorum, qui & ipsi sunt uoluntarij & culpabiles. Aut *αὐτίματι*, pro *αὐτιμάτως*, ipsi morbi pro sua libidine paſsim & perpetuò graſſantur inter homines, tanquam fatales quædam peſtes, ſubinde nouæ exorientes in poenam & coercionem licentiæ humanæ: quas Deus *ἡσυχίας* clam & tacite non animaduertentibus hominibus immittit.

μητιία.] Qui & in hoc prudentem ſe exhibuit, quia illis ademit uocem, ut nos clam & inſcios atque nihil tale metuentes adorirentur. quod cedit in quandam ſubleuationem humanæ miſeriæ.

Οὕτως.] Eſt *ὑπερφάνημα* admodum pium & graue, quo concludit hoc figmentum, & extollit potentiam & ſapientiam Dei: imbecillitatem autem ſtultæ indiſtriæ humanæ deiicit & extenuat. & ſimul oſtendit, qua culpa noſtra & præcipitati ſimus in omnis generis mala, & adhuc in iſis detineamur: quia clam Deo uoluerimus transgredi ipſius ordinationem *προμηθεύς* noſtra, nec adhuc ad illam redeamus. Et ideo uult nos monitos exēplo trifti & miſco

miserabili primi Promethei mentis nostræ, ne quid agamus contra uoluntatē & prudentiam diuinam: sed simus cauti & considerati, atq; timentes numinis, quod fallere non possumus, neque quicquam agere, ipso aut nesciente, aut non puniente. Ad hoc ergo Epiphonema referendum est totum hoc figmentum, quod isto modo nobis & sui discussione non difficilem, & ad uitam totam melius administrandam instructionem non inutilem præbebit. Nam ideo Poeta hoc epiphonema uoluit hic in fine subiectum, ut inde & de ipsius consilio, & de usu huius figmenti admoneremur.

εἰ δ' ἐθέλῃς, ἐτόρόν τοι ἐγὼ λόγον ἐκκορυφώσω
εὖ καὶ ἐπισαμνάως, σὺ δ' ἐνὶ φρεσὶ βάλλεο
σῆσιν.

ὥς ὁμόθεν γεγάασιν θεοὶ, θνητοὶ τ' ἄνθρωποι,
χρῦσεον μὲν πρῶτα γῆρος μετώπων ἀνθρώπων
πῶν

ἄθανάτοιν ποίησαν ὀλύμπια δώματ' ἔχοντες.
οἱ γὰρ ὕψι κρόνον ἦσαν, ὅτ' ὕρανα ἑμβασιλεύον.
ὥς εἰ θεοὶ δ' ἔζωον, ἀκροῖα θυμὸν ἔχοντες,
νόσφι μ' ἄτερ τε πόνων καὶ οἰζύος, ὅδ' ἐλὶ δ' ἄλγος
γῆρας ἐπῆν. αἰεὶ δὲ πόδας καὶ χεῖρας ὅμοιοι
τόρποντ' ἐν θαλίῃσι, κακῶν ἐκτοδὸν ἀπάν-
των.

θνητοῖσιν

ὄντοισιν δ' ὥς ὕπνου δεδιμνημένοι, ἐδιδάσθαι

πάντα

(ρα

τοῖσιν ἔλω· λαβρόν δ' ἔφθρε ζείδωρος ἄρ' αὖ

αὐτομάτη πολλόν τε καὶ ἄφθονον. οἱ δ' ἔδε-

λκμοί

(σιμ,

ἔσυχον δ' ἔγανέμοντο σὺν ἐδιδάσθαι πολέεσ-

αὐτὰρ ἐπέκυν ἰὼν γῆρος κατὰ γαῖα κάλυ-

ψεν,

τοὶ δ' αἰμόνες εἰσι διὸς μεγάλου δ' ἄβυλός,

ἐδδοὶ ἐπιχθόνιοι φύλακες θνητῶν ἀνθρώπων,

οἱ δ' ἔα φυλάσσειν τε δίκας καὶ χέτλια δ' ἔγνα,

ἥερα ἰοσάμενοι, πάντη φοιτῶντες ἐπ' αἶαν,

πλετοδύται, καὶ ἰὼν γόρας βασιλῆϊον ἔχον.

Quod si vis, alterū tibi sermonē ordine exponā,

Accurate & eruditē, quem tu in animum tuum

reponas.

Ut simul creati sunt Dii & homines mortales,

Aureum primum genus hominum facundorum

Dii cœlicolæ creantur: (cœlo,

Qui sub Saturno erant, quando ille regnabat in

Vivebant ut Dii, animo securo,

Prorsus absque laborib. & ærumna: neq; misera

Senectâ incumbibat, sed pedib. & manibus sem-

per similes

Oblectâ

Oblectabantur in conuiujs, extra omnia mala,
 Et moriebatur tãquã somno domiti, omniaq; bona
 Illis aderant. Et terra fertilis fructum proferebat
 Spontè, multum & copiosum: ipsi uero uoluntarij
 Et quieti opera distribuebant, cum multis bonis.

Sed postquã genus illud hominum terra coo-
 Illi consilio Iouis magni, sunt daemones (peruit,
 Eximij, hominum mortalium custodes terreni,
 Qui obseruant iusta facta, & facinora iniusta,
 Induti aere passim obambulantes per terram,
 Largitores opum, quod & ipsum regium munus
 sunt consecuti.

ΣΧΟΛΙΟΝ.

Ei δ' ἰδίῃς.] Haftenus prolixè quidem, &
 rectè, sed admodum utiliter & sapienter, ex-
 posuit causas & in uitiosa natura humana, &
 in Dei iusta indignatione, propter quas ge-
 nus humanum sit ab illa prima rectiss. simpli-
 ciss. & commodissima uitæ ratione deuolu-
 tum, ad hanc peruersiss. occupatiss. & misero-
 rimam. Sed quia in illis nondum sunt omnia,
 & pleraque obscurius dicta, quæ restant ple-
 niorè explicatione exequitur; & præcipuè ad
 hunc finem, ut in illa digressione à meliore ui-
 tæ uia, gradus, uices & discrimina præcipua
 temporum & seculorum, in moribus & uita
 hominum designentur; quæ quinque consti-
 tuit,

tuit, certis metallorum generibus singula expressa & distincta, solo quarto excepto.

Primum est aureum, secundum argenteum, tertium æreum: quartum Heroicū, non simplex illud, sed quasi temperatum ex prioribus duobus, & ideo uacans nomine: quintum ferreum. Ad hæc discrimina, ut in primis conspicua omnib. temporib. & nō solum publicè, sed & privatim, & quidē per uices suas, multi etiā alij Poetę sæpè respexerunt: ut Virgilius 1. Georgicorū, & 6. Aeneid. Ouid. in Fastis lib. 2. & primo Metamorph. Iuuenalis Satyra 6. & 13. Tibullus, & Lactantius lib. 1. cap. 13, & alij passim autores. Proinde eorum cognitio magnum affert usum & ad uitæ cōmunis cōsiderationem, & ad autores bonos intelligendos.

et dicitur idias.] Si uis & cupis, sicut debes: quia pro sufficienti instructione de re lōgè grauissimā, nondum est tibi satis dictū. Disertè transit ad alium sermonem, de eodē cursu rerum humanarū, omnibus cupientibus prudenter & ueraciter uersari in mundo, & rerum suarum quidē meliore institutione, cognitu utilem & necessarium. Ideo etiam istum sermonem, & suam in eo tradendo operā diligenter commendat fratri: primum in eo, quia dicit *κατασκευασμένον*, in quo ordine & per partes, eius integram, non tamen prolixam expositionem promittit. Deinde, quia dicit *καλῶς*, id est bene, diligēter & accurate. Tertiò, quia *ἀκριβέστατον*, id est

id est eruditè, rectè & prudenter, pro statu & cursu rerum humanarum ex gubernatione diuina. Quarto, quia uult eum ab ipso diligenter attendi, & memoriæ mandari.

Ὡς ὁμόθεν.] Propositū aggreditur, & ut promisit, ἀπὸ τοῦ κορυφῆς, à uertice & origine prima creati generis humani.

ὁμόθεν.] ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ ῥίζης ἔγουν γένος, ab eadem radice, & genere eodem, ut Græci ex Chao & similibus deducebant: uel, simul eodem tempore: uel, ut Scriptura docet, ex eodem creatore Deo, & materia eadem.

Θεοὶ.] & Dii & homines. ut nos credimus, angeli & homines ex eadem spiritus diuini materia, quo ad animum: uel, soli homines in natura corporea & terrestri, nacti naturam diuinam, quia ad imaginem Dei creati.

Γενέσθαι.] ἐγενέσθην: in quo initium generis humani creationi attribuit.

Χρυσίον.] Aureum fuit primum genus hominum, quod (ut Plato dicit) propter præstantiam naturæ, morum & uitæ, ita dictum fuit: quia quantum aurum præstet precio alijs metallis & rebus, tanto illud genus hominum præstiterit omnib. sequentibus, bonitate, simplicitate, puritate & rectitudine.

Μερόπων.] Hoc ἐπίδικτον est proprium hominum, παρὰ τὸ μεμεροσμελέω ἔχει τὴν ὅπῃ, ab eo quia habeant uocem articulata, disertā & distinctam: quia possint & uoces uariarum linguarum

rum efferre, & in quaque lingua expressas & distinctas.

Αθανάσι.] Originem huius generis tradit, sicut & alia omnia ordine accuratè, ut tempus, mores, genus uitæ, obitum, & quæ secuta sunt eum conformia uitæ & moribus. Diuinitus autem, & ex cœlesti stirpe illos homines ortos esse asserit, sensu non ita alieno à sacra scriptura.

Οι μὲν.] Vixerunt sub Saturno rege cœli & terræ, quod tempus antiquissimum traditur. Quo intelligit primam & antiquissimam gubernationem, & sub ea genus uitæ longè rectissimum & saluberrimum.

Ως δὲ.] Mores illis hominibus diuinos & genus uitæ conforme attribuit. Viuebant sanctè, religiose, & piè, ut homines diuini, & proximi diuinæ origini. Cognouerat fortasse Poeta aliquid de uita primorum parentum in Paradiso: & ideo respiciens eò, hæc dicit.

ἀνδρία.] securum & quietum, utpote habentes ipsum diuinum incorruptumq̃, à parte & uoluntatis & intellectus, & in bonorum omnium abundantia constitutum.

νόσφι.] Inde, quia diuini moribus, etiam extra mala & difficultates uitæ agebāt: & non sentiebant senectutis incommoda, sed diu retinebant uirium integritatem: & extra publica mala discordiarum & bellorum, oblectabantur hilarioribus conuiuationibus.

θυήσκον.] Mortis genus ipsis naturale, & omnino quietum, atq; somno simile attribuit.

ἰδὼλὰ δὲ πάντα.] Ostendit, unde tantam & uitæ & mortis cōmoditatem habuerint. & per *ἰδὼλὰ* intelligit bona communis & ciuilis uitæ ut sunt bona animi, corporis & fortunæ, quæ faciunt ad meliorem uitæ rationem. Victum autem terra sponte sua, sine aliquo ipsorum labore & cultu, producebat largū & abundantē.

ἰδωρ.] Proprio epitheto terra sic uocatur, uel quia *ἰείων*, & sic alios fructus donet: uel quia à sole calefacta, eos donet: uel quia donet omnia ad uitam utilia, *παρὰ τὸ δωρεῖσθαι τὰ πρὸς τὸ ἥμ.*

οἱ δ' ἐθειλῆμοι.] *ἀντὶ τῆς ἐθειλῆμης*, adiectiuum pro aduerbio, Græcis Poetis constructione usitata, *ἐκυσίως καὶ πρὸς αὐτὴν μελῶς*, sponte & consulto.

ἡσυχαι.] Eadem constructione, pro *ἡσυχῆς*, quiete & tranquille atque *συνφρόνως*. In quo in moribus ipsorum commendat iusticiam, ciuilem gratiam, æquitatem, & commoditatem, quæ uirtutes ab ipsorū societate & uitæ communitate excludebant *πλιονεξίαν*, contētionēs, lites, odia, simultates & discordias.

ἔργα.] Opera & officia communia, uitæ priuatæ & publicæ siue ciuilis, inter se ritè & pacatè distribuebant, communicabant & administrabant, *κατ' ἀξίαν & σύνταξιν*, unà cum alijs multis bonis, quæ erant affectionum *φιλικῶν*, ut beneuolentiæ mutæ, consensionis, beneficiæ,

sentia, συμπαθείας, & uitæ consuetudinis. Qui
bus ostendit, ipsos omnino in amica socie-
tate uixisse, ita ut haberent omnia quasi commu-
nia, more amicorum.

αὐτὰρ.] Quæ sequuta sunt obitum non so-
lum singulorum, sed & totius huius generis
hominum primorum, tradit: & pro præstan-
tia diuinæ suæ naturæ, morum & uitæ, osten-
dit eos cōsequutos præmia diuina, ut sint trans-
formati in dæmones, & facti hominum præ-
sides & custodes: qui æerei & spirituales, pas-
sim obambulantes super terram, obseruent
eorū omnia consilia & facta, tam mala quàm
bona, & pro sua regia benignitate locupletent
quos uelint.

δαίμονες.] Plato in Cratylo explicat hunc lo-
cum, & dicit, Hesiodū per genus hoc aureum
intelligere genus hominum bonorum & ho-
nestorū: & per bonos intelligere *φρονίμους* pru-
dentes, & eos uocare uoce admodum antiqua
& significanti *δαίμονας*, quasi *δαΐμονας*, quales
sunt omnes boni & uiuentes & mortui. quæ
sententia non admodum discrepat ab eo quod
nos in sacra Scriptura habemus de angelis, &
ijs bonis & malis. Qua distinctione etiam à
Poetis Græcis, alij boni alij mali dæmones tra-
duntur. & quæ hic sequuntur, cōsentiunt cum
natura bonorum dæmonum siue angelorum.

ἑαχθόντες.] Pro hoc est in Platone *ἀλεξίπαιστοι*,
defensores, & malorum propulsores.

ἄραια σάμηναι.] aere induti, spirituales, & nō conspicui atque uisibiles.

βασιλείου.] ἐνδργισία, est primum Dei donum, deinde aliorum angelorum: eo maius, quo qui propius accedunt ad praestantiā diuinam. Vnde antiquitas beneficos omnes referebat inter numina, & cœtum diuinorum.

διδύτορον αὖτε γῆρος πολὺ χερσότορον με
τόπιον

ἀργύρεον ποίησαν ὀλύμπια δώματ' ἔχοντες.
χρυσέω δ' τε φύλλω γυναιέγκιον, δ' τε νόημα.
ἀλλ' ἕκαστον ᾧ παῖς ἔτεα πρὸς μητόρι κεδνῷ
ἐτρέφετ' ἀτάλλων, μέγα νήπιος ὦ γυνὴ οἴκου·
ἀλλ' ὅταν ἡβήσῃ, καὶ ἡβης μέτρον ἴκωτο,
παυεῖδ' ἰοῦ ζώεσκον ὑπὲρ χρόνον ἄλγ' ἔχοντες
ἀφραδίας. ὕβρις δ' ἀτάσθαλον ἐκ ἐδύαντο
ἀλλήλων ἀπέχθον, δ' δ' ἀθανάτους θοραπύειν
ἠθέλων, δ' δ' ἔρδ' ἔμ μακάρων ἰδροῖς ὑπὲρ βωμοῖς,
ἢ θέμις ἀνθρώποισι κατ' ἠθέα. τὸς δ' ἔπειτα
Ζεὺς Κρονίδης ἐκρυψε χολόμην, ὅνεκα ἱμάς
ἐκ ἐδιδύω μακάρεσσιν θεοῖς, οἳ ὀλύμπου ἔχου-
σιν.

αὐτὰρ ἐπεὶ καὶ αὖτε γῆρος ἤντη γαῖα κάλυψε,
τοὶ μὲν ἑποχθόνιοι μακάρεις θνητοὶ καλέοντο
διδύτοροι· ἀλλ' ἔμπης ἱμὴ καὶ τοῖσιν ὀπηοῖτο.
Alterum

Alterum rursus genus longè deterius postea
Argenteum coelicolæ produxerunt,

Aureo neque indole neque mente simile.

Sed puer centum annis apud matrem ueneradam
Educabatur adolescens, in sua domo admodum

Stultus :

(gisset,

Cum uerò pubuisset, & pubertatis modum atti-

In breue tempus uiuebant in malis

Per stultitiā : quia petulantiā iniustā nō poterant

A se inuicem abstinere, neque colere Deos

Volebant, neq. sacrificare supra aras Deorum,

Vt hominibus legitimum est per mores . quos qui
dem deinde

Iupiter per indignationē occuluit, quia honorem
Non exhibebant Dijs coelicolis.

Sed postquam & hoc genus terra cooperuit,

Isti subterranei beati mortales uocantur

Alteri. ita & hos tamen secutus est suus honor.

E X O Λ I O N.

Alterum genus siue seculum hominū de-
scribit per suas circunstantias, quod Argen-
teum uocat : & eo deterius priori fuisse osten-
dit, quo argentum est deterius & uilius auro.

φύσις.] ἡ φύσις, est Ellipsis. & φύσις usurpatur hic
pro natura & indole corporis, sicut νόμος pro
animo & mente. Nam dicit, hoc genus neque
f 3 corpo.

corporis neque animi indole fuisse par & simile priori, sed longè ab eo degenerasse.

ἐκ τὸν ἴτια.] Illam degenerem dissimilitudinem declarat . quia quo ad corpoream *λεῖαν* *αἶν*, erant molliores & delicatiores , & indulgentius educabantur in suis puerilibus cupiditatibus : quo ad animos autem , erant stupidiore & inertiores . Quod utrunq; uitium in illis alebatur & confirmabatur educatione indulgentiore: quia ad multam ætatem, & iam adulti, quasi pueri delicatè à matribus educabantur, & retinebantur domi in sua magna stulticia , quæ sequitur remissiores educationem, & cupiditates dissolutiores.

ἀλλ' ὅταν.] Quid autē sequebatur huiusmodi deprauatæ naturæ educationem delicatiorē ? Vt & corporibus & animis corrumperentur, & quidem corporum vires & integritatem non diu retinerent ultra *ἀνμὸν* uigorem ætatis : animorum autem uitiosorum stulticia, & in se inuicem sæuirent, & cultum Dei aspernarentur impiè & inhumanè.

μέτρον.] mensuram, modū & statum pubertatis . Quibus uerbis circumscribit mediam ætatem, quæ uocatur Græcè *ἀνμὸν*, latinè uigor & status.

ἀλλ' ἔχοντες.] Non tantum erant momentanei , sed & calamitosi , & dolorib. obnoxij. Imò quia malis & doloribus affligebantur, ideo non erant diuturni , Vnde autem affligebantur

bantur malis? Ex ἀφραδίας, ex sua stultitia, ex feruidis, temerarijs & maliciosis consilijs prauitatis suæ. Vnde efficiebantur ὑβρισται, πανούργου & πλιονέκται atque ἀσιβῆς. Et quidem ita impij & aspernatores cultus numinis, ut receptum cultum Dei non sequerentur. aut potius, ut simpliciter non uellent Deum communi omnium hominum more agnoscere, colere & reuereri: sed fierent planè impij & θυριώδεις, qui negarent omnem Dei prouidentiam.

ἦ.] quo modo, quemadmodum, ut & qua ratione est δίκαις legitimum, receptum & religiosum. κατ' ἔθια, per consuetudinem & mores: uel, ut iam olim receptum & approbatum erat consuetudine & moribus à maioribus acceptis.

τοὺς μὲν ἵπεται.] Quem sunt isti consequuti obitum & finem uitæ? Iustum & miserum, ut ex indignatione numinis iusta, ante tempus morte præmatura tollerētur ex uita: eo quòd fuissent impij, & à metu atq; cultu Dei, tum uerò à studio humanitatis alieni.

αὐτὰρ ἵπαι.] Tradit quæ sequuta sint obitum eorum. Et quia erant secundi à prioribus & optimis, & primi in περιβάσει, ideo non quidem facti fuerunt dæmones, & ἱπικθόνιοι φύλακες ἀνθρώπων καὶ πλατυστάται, ut illi primi, sed μάναι καὶ δυντοὶ καὶ ὑποχθόνιοι, ut non conuerterentur in sanctos & diuinos spiritus aut angelos: sed essent beati, ut homines mortales & terram

subeuntes, ac sub ea degentes : atq; ita non omnino priuarētur honore omni, pro sua non perfecta prauitate, sed temperata quadā pietate & humanitate.

Ζεὺς δὲ πατὴρ τρίτον ἄλλο γένος μόρον
ἀνθρώπων,

χαλκείον ποίησ' ἐκ ἀργυρῶ ὅδε μ' ὅμοιον,
ἐκ μελιαῦ, δεινόν τε καὶ ὀμβριμον· οἷσιν ἀφ' ἧος
ὄρ' ἔμελε σονόγντα, καὶ ὕβριδ' ὅδ' ἐκασίδ' ἔχον
ἥδιον, ἀλλ' ἀδ' ἄμαντος ἔχον ἱερὰ τ' ὀφρὺν καὶ
θυμόν,

ἄπλᾶτοι· μεγάλη δὲ βίη καὶ χεῖρδ' ἀαπῆρι
ὅζ' ὤμων ἐπέφυκον ὑπὲρ σιβαροῖς μελέεσσιν.
τοῖς δ' ἦν χαλκεὰ μὲν τούχεα, χαλκοὶ δὲ
τε οἶκοι, (ρος.

χαλκῶ δ' ὄργάζοντο μέλας δ' ἐκ' ἔσκε σίδ' ἔχον
καὶ τοὶ μὲν χεῖρεσσιν ὑπὸ σφετέρῃσι δ' αἰνέτες,
βῆσαν ἐς θυρώγντα δόμον ἱερὸν δ' αἰίδαο,
γῶνυμοι. θάνατος ἦ καὶ ἐκπάγλ' ἔχοντες
ἔλε μέλας, λαμπρόν δ' ἐλίπον φάος ἡελίοιο.

Jupiter aut pater aliud tertium genus hominū,
Aereum produxit, argēteo nulla ex parte simile,
Ex fraxinis, uehemens ἔ' ualidum: quib. Martis
Opera lacrimabilia, ἔ' iniuria curæ erant, neque
cibum

Comede.

Comedebant, sed habebant robustum animum adamantis,

Inaccessibiles: quibus magna uolentia, & manus non attractabiles

Ex humeris in ualidis membris excresecbant.

His etiam ærea arma & domus æreæ erant,

Aerëis etiam instrumentis laborabant, nec erat illis ferrum nigrum.

Et hi quidem manibus suis domiti,

Descēderunt in squalidā domū Plutonis horridi,

Ignobiles: quos quamlibet horrendos, mors

Atra occupauit, & deseruerunt splendīdam lucem Solis,

E X O A I O N.

Tertium genus, perinde ut priora duo describit, à sua origine, à moribus, à genere uitæ, ab obitu, & ijs quæ cum sunt secuta. Quod erī comparat, & hisce omnib. longè deterius priori ostendit: quod quidem & ipsum à puritate & precio aureæ & optimæ naturæ degenerauerat, ad illam suam deteriorem & impuriorem argenti: sed non abiecerat omnem bonitatem humanitatis, & uitij communibus hominum deprauabatur, ut parentum luxu, molitie & indulgentia, sua licentia, ignauia & similibus, ut uiueret liberius & petulantius, sine metu Dei & cultu religionis. Hoc autē tra-

f 5 dit ferē,

dit, ferè omni humanitate abiecta degenerasse in naturam immanem, ut essent omnino Martij, sanguinarij, horrèdi & uolenti, qui in mutuum etiam exitium ruerent, & ideo citius & forcius perirent. Per quos intelligit fortasse Gigātes, & similes alios, nimis martios & truculentos, qui pro tēporib. & locis sēpè existūt, & bellicis motibus multa turbant & uastant.

ἐκ μιλιῶν.] ex fraxinis, ut arboribus durioribus, & ad hastas atq; alia bellica instrumenta idoneis. Hoc dicit, propter temperamenta & impetus eorum: quia & erant ita duri & firmi, ut uiderentur ex talibus arboribus nati esse, & toto impetu ad hastarum & armorum usum ferebantur. Ideo erant ὄμβρομοι, ualidi & robusti: utroq; autem, & uiribus & impetu siue conatu δαυοὶ uehementes, horrendi & truculenti. Et inde, quia erant natura, uiribus & moribus duri, ualidi & concitati atq; truces, ad bellum procliuēs erant, & eius opera & facinora uiolenta & tristia sequebantur.

ἔδει τι σίτον.] Neque capiebant cibum more humano, ita ut ad conuiuia, comotationes, & id genus alias solennitates cōuenirent: sed ἀπλαστοί, informes, inculti & inciuiles, *παρὰ τὸ πλάσσειν*: uel inaccessibiles, ἀπίλαστοι ἢ ἀπρόσιτοι, ad quos nulli cuperent & possent accedere.

ἔχον θυμὸν.] retinebant animum: id est, perdurabant in suo adamantino, duro, rigido & effierato animo.

μῆγαν

μεγὰρ δὲ βίη.] Quia uis magna & ingens robur in ipsorum corpore erat, & manus *ἄαπτοι, ἀπρίσπιλατοι, ὧν ὅκ' ἄρ' ἄψαυτό τις,* non palpabiles & attrectabiles, ex ipsorum humeris prodibāt. Ita ostendit, ipsos fuisse *μεγαλοσπλάγχυνες,* & habuisse magna corpora, & uires immensas: & pro illis animos & spiritus feroces, crudeles, fænos & inquietos. & proinde usos æreis, id est, firmis & ualidis armis & munimentis, etiam domiciliorum, contra mutuam uim: & æreis instrumentis etiam terram coluisse, & alios labores obijisse. aut armatos & communitos telis & armis, negocia sua expedijsse, ita ut ob metum mutuam nusquā prodirent inermes. Ideo tandem omnino exasperatis aduersus se inuicem animis, perierunt conflictibus mutuis: & *νάνυμοι,* ignobiles & obscuri, sine aliqua fama & celebritate nominis sui, descendunt in squalidam & situlentam domum gelidi & rigidi Plutonis: id est, morte intempestiua & uiolenta miserè & turpiter finierūt uitā.

δάκατο δ'.] Atque illos ita quamlibet truculentos & terribiles, atra mors oppressit, ut coacti fuerint deserere splendidā solis lucem. Quo quasi illustri quodā epiphonemate loci huius, ostēdit qualis ferè soleat esse exitus hominū Martiorū, quā tristis, miser, uiolētus & intēpestiuus: & quo modo ingētes ipsorum uires corporis & animi eos nō solū nō protegāt cōtra mortē, sed etiā præcipites in eā deturbēt.

αὐτὰρ

αὐτὰρ ἐπεὶ εἴ ὄϊον γένος ἤϊ γαῖα κάλυψε,
αὐθις ἔτ' ἄλλο τέταρτον ὕδ' ἕθονι πολυβο-
τείρῃ

Ζεὺς Κρονίδης ποίησε δίκαιόττορον ἢ ἄριστον
ἀνδρῶν ἡρώων θεῶν γένος· οἱ καλέονται
ἡμίθεοι, πλοτὴρ γῆν' κατ' ἀπείρονα γαῖαν.
ὃς ἴδ' ἄν πόλεμος τε λακός ἢ φύλοπις αἰνὴ,
τὸς μὲν ἔφ' ἐπὶ ἀπύλῳ θήβῃ λαομυῖδι γαίῃ
ᾤλεσε μαρναμένους μήλων ἔνεκ' οἰδιπόδαο·
τὸς δὲ καὶ γυνήεσιν ἔπερ μέγα λαῖτμα θα-
λάσσης

εἰς τροίλῳ ἀγαγὼν, ἐλγῆς γυνεκ' ἠὔκομοιο·
γυνὴ ἦτοί τὸς ἄθανάτω τέλος ἀμφεκάλυψε,
τοῖς ἧ δὴχ' ἀνθρώπων βίοντι εἴ ἥθε' ὀπάσας
Ζεὺς Κρονίδης καταγέασσε πατὴρ ἔς πεῖρα
τα γαῖης.

καὶ τοὶ μὲν ναῖουσιν ἀκηδέα θυμὸν ἔχοντες,
γυνὴ μακάρων νήεσσι, πρὸς ὠκεανὸν βαθυδίνῳ
ὄλβιοι ἡρώδ'· τοῖσι μελιηδέα καρπὸν
ἔῃς τοῖς ἔτος θάλλοντα φέρει ζείδωρος ἀργεῖα.

Sed postquam hoc genus terra cooperuit,
Deinde rursus aliud quartū genus super terram
multorum altricem

Iupiter produxit, iustius hoc præstantius,
Heroum genus diuinum, qui vocantur

Semidei,

Semidei, ortu præstatiore, super immensam terrâ.

Quos quidem bellum noxium, & pugna grauis,

Alios ad Thebas septem portarû in terra Cadmi

Perdidit, pugnautes propter oues Oedipi:

Alios etiâ nauibus super magnum fluctum maris

Ad Troiâ adductos, propter Helenâ speciosam:

Ibi quidem finis mortis circumdedit.

Cæterum istis seorsum ab hominib. uictû et locû

Iupiter, collocauit in finibus terræ: (tribuens

Qui quidem habitant securo animo

In beatorum insulis, iuxta Oceanum profundum,

Heroes beati, quibus suauem fructum

Ter in anno germinantem profert terra ferax.

E X O Λ I O N.

Quartum genus, Heroum tradit: quod generosius & iustius, inserit inter tertium deterius, & quintum deterrimum: ut ostendat, res & mores hominum non perpetuo aliquo & fatali cursu, sed pro uoluntate & prouidentia diuina administrari, ad suas uices & temperationes. Vt autē huic Heroico generi attribuit stirpem & originem generis meliorē: ita mores, uitam, obitum, & quæ sequuta sunt omnia, meliora: ut ita ex omni parte, sicut ab initio proposuit, illum duplicem communis uitæ cursum sub administratione diuina declararet: & planè ostendat, ferè ex consilio diuino, & melio-

& meliores melius foeliciusq; uiuere, & deteriores deterius, peruersius & miserius.

δυνατότερον.] Vsurpat comparatium cum laude eminentiæ, & in suo genere, & quo ad superiora duo genera: quorum tertium fuit omnino iniustum & degener, secundum autem petulans & delicatum: hoc autem quartum fuit & per se aliquanto generosius iustiusq;, & respectu illorum priorum.

ἀρετῇ.] præstantius & melius generositate, quia à stirpe sua diuina non degenerabat.

ἀνδρῶν ἡρώων,] Heroes uocantur uirtute præstantes, & ea supra conditionem humanam, proximè accedentes ad excellentiam diuinitatis, *οἱ δὲ ἀπὸ τῆς ὑπεροχῆς θάουσι.* Vnde *ἡρώων* huiusmodi uirtus, excellentior quàm pro conditione & natura communi hominum: de qua Aristoteles lib. septimo Ethicorum. De origine uocis Grammatici uariè tradunt. alij *ἀπὸ τῆς γῆς*, id est γῆς, à terra *κατ' ὑπεροχὴν*, quia excellentiores alijs, aut à terra, aut supra eam degerint. alij *ἀπὸ τοῦ αἵματος*, quia ipsorum animæ in meliores spiritus transformarentur. alij *ἀπὸ τῆς ἰσχύος*: alij *ἀπὸ τῆς ἀρετῆς*, à uirtute, & amore eius, qua excellant.

ἡμίθεοι.] semidei, non integri neq; dñ neque homines: sed altero parente diuino, altero humano. Aut semidei ratione uirtutis, qua supra naturam humanam ascendebant, proximè ad diuinam. Vel quia in natura humana, uirtute diuina

te diuina præditi erant.

πρωτὴν γένειαν.] genere & stirpe priorē : id est, superiore & excellentiore, quàm pro stirpe aliorum hominum. Ita ipse uult eos præcipuè fuisse uocatos *ἡμιθεοι*, quia inter homines stirpem excellentiorē essent consequuti, alterius parentis Dei.

καὶ τὴν μὲν.] Genus uitæ tradit. & quia fuerunt stirpe diuina geniti & generosi, atq; inde *δυμονδαῖς* & *δυμονόοντες*, & præterea iusti : ideo non potuerunt tolerare iniurias, quas pro sua præstanti uirtute indignius ferrent. Proinde ob eas propulsandas, excitabantur ad bella : sed quæ nō solum iustis de causis susciperent, sed & modo iusto & laudabili gererēt. Et proinde illa corrupta bella maximè fuere celebrata à priscis Poetis, nec pauca de illis celebrationibus ad nos peruenerunt : præsertim de bello Thebano, & Græcorum ad Troiam, quorum ut præcipuorum hic facit mentionem.

φύλαξις.] pugna & prælium uocatur. Et secundum alios, quia *πυλῶν φύλαξ*, multarum tribuum & generū *ἑταῖρος* uoces & linguæ conueniant in pugnam : in qua deriuatione usurpatur pro qualibet pugna ex multis constante. Secundum alios usurpatur pro seditione, & intestino atq; domestico certamine & conflictu, quia constet *ἑταῖρος* uoce, *φυλῶν* tribus & cæteris eiusdem.

τὴν μὲν,] Duo præcipua bella commemorat,

rat, in quibus illi Heroes pugnādo perierunt: unum ad Thebas, sub ducibus Eteocle & Polynice fratribus, pro regno Thebano pugnantibus: alterum ad Troiam, pro Helena à Pàride abrepta, sub imperatore Agamemnone, ad id bellum electo à Græcis. Hoc bellum est præcipuè & prolixè ab Homero celebratum: ab alijs Græcis & Latinis breuius, & non ita accurate. Illius Homerus etiam facit mentionem subinde, sed à Tragicis Græcis est in multis fabulis plenius tractatum: ut ab Aeschilo, in fabula quæ inscribitur *ἡ Πύρρος ὁ δὲ δούβαις*: à Sophocle in Antigone, cuius occasiones in Oedipo tyranno, & euentus quidam in Oedipo *ἡ Πύρρος ὁ δὲ δούβαις* exponuntur: ab Euripide, in Phœnissis.

ἡ Πύρρος ὁ δὲ δούβαις.] Hoc adiicitur, ad differentiam & Thebarum *ἡ Πύρρος ὁ δὲ δούβαις*, quæ fuerunt in Aegypto: & illarum quæ fuerunt dictæ *ὑπὸ πλάκει*, nam hæ tres Thebæ apud Poetas celebrantur, ut hæ in Bœotia, & illæ in Aegypto, & illæ in Cilicia *ὑπὸ πλάκει*, sub monte ita dicto.

ἡ Πύρρος ὁ δὲ δούβαις.] Quia Cadmus dicitur condidisse has Thebas in Bœotia.

ἡ Πύρρος ὁ δὲ δούβαις.] propter oues: hoc est, propter regnum & potentiam Oedipi regis Thebanorum. Quia prisci reges ferè erant *πολυβρίμμοι*, & pecorib. delectabantur, hisq; diuitias suas metiebantur. Huius autem belli pro opibus & potentia regni Thebani hæc fuit causa: quia Oedipus duobus suis filijs Eteocli & Polynici tradiderat

tradiderat regnum, suo quodam consilio, hac lege, ut per uices & alternatim id administrarent. Sed cum Eteocles id occupasset, fratri ab exilio redeunti noluit cedere. Vnde ille tandem in diuturno exilio filia Adraſti regis in uxorem ducta, per ſocerum contraxerat copias ſeptem ducū, cum quibus profectus fuit ad Thebas, contra fratrem. Et cum in primo conflictu fratres exacerbatissimis animis congrederentur, statim ambo mutuis uulneribus conciderunt.

λαίτμα.] τὸ χάσμα, hiatus & spacium maris, οἰονά λαίτμημα: uel παρὰ τὸ λατύνειν δαί ὑπὸ τῶν κυμάτων, quia ualde à fluctibus agitetur & concutitur. intelligit autem mare mediterraneum, interfluens Græciam & Ioniam in Asia.

τοῖς δὲ δόχ'.] Quæ sequuta sunt obitum Norum, tradit. & ipsis suam beatiorem uitam, in quam fuerant translati, contribuit, quam in Insulis beatissimis siue beatorum sint consequuti beneficio diuino: qui uoluit ipsos, ut præstantiores, longius separari ab hominibus, ad certum genus uitæ.

καὶ ἔτι.] Loca certa, quæ sibi facerent consuetudinem, & quasi propria, quæ incolerent.

κατέστησαν.] κατέστησαν, οἰκίσαντες, collocauit, constituit & ordinauit ad incolendum.

ἐν πέρατα.] Quia in extremis partibus Europæ, intra Hispaniam & Angliam, Græci Poætæ has insulas perhibent fuisse: quæ ex tem-

peratissimis flatibus zephyri fuerunt fertilissimæ, ita ut ter in anno produxerint omnis generis fructus.

ἑλβιοι ἡρωδοτ.] beati & fœlices. Græci enim Poetæ heroibus, & uita piæ & honeste perfunctis, attribuūt aut istas Insulas beatorum, αὐτὸν τὸν ἐλυσίου & ἀσφοδιέου λαμῶνα, campum Elysium & pratum floridum: de quo Homerus in Odyssæa.

μηκέτ' ἐπειτ' ὤφελλον ἐγὼ πᾶσι με-
τεῖναι (νέας).

ἀνδράσι, ἀλλ' ἢ πρόθε θανείν, ἢ ἔπειτα γε-
νῶν δ' ἢ γῆρος ὅστις ἴδ' ἥρεον, ὅδε πῶτ' ἡμᾶρ
παύσονται καμάτῳ καὶ οἰζύος, ὅδε πινύκτωρ
φθιρόμενοι· χαλεπὰς δὲ θεοὶ δώσουσι μερί-
μνας,

ἀλλ' ἐμπης κ' ὄϊσι μεμίξε' ἐδλά κακοῖσιν·
Ζεὺς δ' ὀλέσει κ' τῷτο γῆρος μερόπων ἀνθρώ-
πων,

εὖτ' αὖ γ' ἐνόμῳ πολιοκρόταφοι τελέθωσιν.
ὃς παῖρ παῖδεσιν ὁμοῖος, ὃδ' ἔτε παῖδες,
ὃδ' ξείνος ξεινοδόκῳ, καὶ ἑταῖρος ἑταίρῳ·
ὃδ' ἑταίρος φίλος ἑσεται, ὥς τὸ πάρος
αὖθις.

αἶψα δ' ἡ γῆρας κλοντὰς ἀπὸ μῆσοσι τοκῆας, (σε-
μῆμψον) δ' ἀγὰρ ὅς χαλεποῖς βάζοντες ἐπὶ σ-
χέτλιοι

ἄνθρωποι δὲ θεῶν ὅπιν ἐδότες, ὁδὲ μὲν οἱ γὰρ
 γηράντεσσι τεκόνουσιν ἀπὸ θρεπῆς αἰδοῖν.
 χειροδίκαι· ἔτορος δ' ἔτορσ' πόλιν ὀξυαλαπαί-
 ὁδὲ τις θυόρχα χαρὶς ἔσεται, ὅτε δικάει, (Ζεῦ
 ὅτ' ἀγαθὸν μᾶλλον ἢ κακὸν ῥέκτῃρα ἐὶ ὕβρι
 ἀνθρώποισι. δίκη δ' ἐν χορσὶ ἐὶ αἰδώς
 ὅκ' ἐστὶ· βλάψαι δ' ὁ κακὸς τ' ἀρείονα φῶτα
 μύθοισι σκολιοῖς ἐνέπων, ἐπὶ δὲ ὄρκον ὁμείτῃ.
 Ζῆλος δ' ἀνθρώποισιν οἱ ζυροῖσιν ἀπάσιν
 δυσκέλαδος κακὸς χαρτος ὁμαρτήσιν συγ-
 ρώπης. (δείκνυται)

καὶ τότε δὴ πρὸς ὀλυμπον ἀπὸ χθονὸς εὐρυ-
 λουκῶσιν φάρεας· καλυψαμένω χροῶ κα-
 λῶρ, (θρώπας)

ἄθανάτων μετὰ φύλον ἵτω· πελοπόντ' αὖ
 ἐπὶ λῆϊ· τὰ δ' ἰσχυρὰ λυγρὰ
 θνητοῖς ἀνθρώποισιν· κακὸν δ' ὅκ' ἐστὶ ἀλκή.

Vtinam deinde ego non interesssem quintis
 Homimibus, sed aut ante mortuus, aut postea na-
 tus essem.

Nunc enim genus est ferreum : neque interdum
 Cessabunt a labore et miseria, neque noctu
 Pereūdo. propterea Diī dabūt illis graues curas.
 Sed tamen etiam istis malis admiscuntur bona.

Et Iupiter perdet hoc etiam genus hominum,
 Vbi geniti extiterint canescentes tempora.
 Neque pater liberis similis, neq; liberi:
 Neq; hospes hospiti, neq; socius socio:
 Neque frater erit fratri charus, ut antè:
 Et senescentes parentes statim aspernabuntur,
 Et eos durioribus uerbis alloquendo culpabunt
 Feroces, neq; Deorum curam habentes: neq; isti
 Parentibus senescentibus persoluerint præmia nut-
 ricationis.

Violenti, alius alius ciuitatem euerget.
 Neque uiri bonæ fidei, neq; iusti erit gratia ulla,
 Neq; probi: sed magis malorū patratorē & petu
 Honorabunt. Ius & pudor in manibus (antem
 Non erunt: sed prauus uiolabit meliorem,
 Alloquēdo iniquis uerbis: & præterea peierabit.
 Et homines miseros omnes Inuidia
 Maledica, maligna & lurida comitabitur.
 Et tunc quidem in cælum à terra ampla
 Candidis pallijs tectæ corpore pulchro,
 Relictis hominibus in cœtum Deorum ibunt,
 Honestas & Iusticia. Hinc deinde relinquentis
 mala tristia
 Hominibus, nec erit remedium miseriæ:

χολίον.

Suum seculum facit quintum, & id deterri-
mum & miserrimū. Atque ideo indignè fert,
se in id incidisse: & non potius, aut longè an-
tè mortuum, aut postea genitum. Comparat
autem id ferro: & ut moribus omnino uitio-
sum & deprauatum, ita uitæ cursu tradit esse
mirificè turbulentum, inquietum, calamito-
sum, miserum, atq; indies in deterius præcep-
s ruens: donec tandem amissa omni probitate
& rectitudine, prorsus & undequaq; omnib.
obruatur malis.

ὄφελον.] Orditur à uoto, de re iam facta, &
non reparabili. Sed hoc facit ex more homi-
num communi: & ad declarandum animum
suum alieniorem à tali hominum genere, ita
uitioso & peruerso. Et utitur hac uoce *ὄφελον*,
quæ in significatione optandi usurpatur ad-
uerbialiter: & tamen formatur ut uerbum, tri-
bus personis: & ferè cum adiectione alterius
aduerbij optandi εἶδι, uel αἶδι. ut apud Home-
rum *Iliad. i.*

αἶψ' ὄφελις παρὰ νηυσὶν ἀδελάντες ἢ ἀπύμωρ ἦναι.
Et obseruandum, quia hoc *ὄφελον* cum aug-
mento & λ geminato dicitur, quod alibi *ὄφελον*
simpliciter usurpatur.

αἶψ' ὃ πρίν.] Hoc uotū aliq̃ ita intelligunt,
ut putent eum optare, ut antè aut in priori se-
culo mortuus fuisset, aut certè paulo post ex-
tistisset. Sed potest etiam satis cōmodè ita in-

telligi, ut tantum optet se non incidisse in hoc genus hominum: sed aut prius mortuum fuisse, aut postea eo deleto potuisse existere: ut videatur sperare per uices tempora meliora.

οὐκ ἔστι δ' αὖτις.] Ratio uoti, A' peruersitate & prauitate huius generis. Est hoc genus ferreū, quia nullis domatur laboribus & calamitatibus, ut desistat à mutuis afflictionibus: et ideo tandem deuoluetur in graues & tristes difficultates.

ἀλλ' ἔμπης.] Sed tamen non carebit omnibus bonis intermissis: quia alioqui non posset durare aliquò usq; eo quia, ut Aristoteles 4 Ethicorum dicit, τὸ καιρὸν καὶ κατὰ ἑαυτὸ ἀπώλλαι, καὶ ἀλόκληρον ἢ ἀφόρητον γίνεσθαι: Vitium & per se perit & si fuerit integrum, redditur intolerabile.

βίος δ' ὀλίγος.] Hoc etiam subiicit quasi bonum: quia neq; singuli, neq; totum hoc genus sit diu duraturum: sed quasi in prima canicie & cruda senectà, interitu præmaturo pessum iturum.

ὁ δὲ πατήρ.] Per partes uitia & assidua incrementa eorum exponit, quibus uita communis indices deterior & miserior efficietur. Primum est, degeneratio prolis, & inde dissimilitudo & dissensio inter parentes & liberos.

ξείνοδίνω.] Vox ducta ἀπὸ ξείνης καὶ δίνω, & usurpatur de eo qui accipit aliū hospitio. Numerat autem inter maxima uitia hīc, non seruare fidem hospiti, nec ei præstare solitam beneuolen-

neuolementiã: quia tum erat magnũ ius hospitij.
ἡ κασίγνητος.] Fratrum quoque charitas
 fiet languidior, quàm antè erat. quod Ovi-
 dius ita effert,

— *Fratrum quoque gratia rara est.*

Αἰψα.] mox ubi aliquantum adoleuerint:
 uel potius, post paucos annos: quia loquitur
 de futuro, & intelligit tempora deteriora, quę
 sunt sequutura.

καίμεψονται.] Quos reprehendent, & notabũt
 atque carpent durioribus & indignis uerbis,
 quibus alloquentur eos. *σχίτλοι.*] petulan-
 tes & proterui. Quod subiicitur, ut causa &
 ratio: facient hoc, quia erunt feroces, indomi-
 ti, inobedientes & intractabiles.

ἡ δὲ διῶν ὀπιμ.] Quare autem erunt *σχίτλοι*?
 quia uacabunt omni uerecundia, & metu Dei
 & hominum: quia neminem reuerentur,
 neminem respicient & obseruabunt, nec puta-
 bunt se ab aliquo obseruari. *οπιμ* Poetę usur-
 pant primũ pro aspectu & intuitu, & præci-
 pue superiorum: ut Dei, omnia sua prouiden-
 tia gubernantis: & hominum, in imperio &
 gubernatione quadam constitutorum. hinc
 pro ipsa prouidentia & gubernatione diuina,
 omnia sua animaduersione obseruãte: ex hoc
 pro metu, reuerẽtia, cultu & similibus, quę de-
 bentur tantę tam prouidę & uigilãti animadu-
 uersioni, gubernationiç. His omnibus uaca-
 bunt isti, nam primũ non agnoscent Deum,

nec eius animaduersionem omnium. & hic neque gubernationem & seueritatē aliquam in delictis puniendis putabunt esse. ac proinde neque metuent & reuerentur eum, & multo minus inde alios homines: sed uiuent securē in licentia suarum cupiditatum. & inde neque parentibus senio confectis aliqua præmia retribuent pro laboribus & officijs nutritionis: neque quia erunt omnino uiolenti & iniusti, abstinebunt suam uim ab alijs & à se inuicem.

ινέρης.] Integer & bonæ fidei uir, atq; iustus & bonus, nō erit apud ipsos in gratia ulla, aut honore: sed potius patratores malorū, perfidum & iniustum: & *ὑβρις*, id est *ὑβρις*, petulantem & proteruum hominem, colent & honorabunt.

δίκη δ' ἐν χερσὶ.] Iusticia non erit in manib. neq; pudor aut uerecundia & honestas: hoc est, sine omni iusticia & cura honestatis, manibus suis abutentur pro sua libidine.

βλάβη δ' ὁ λικνὲς.] Et quilibet pro sua improbitate petet & inuadet præstantiorem uirum, eumq; laceffet & uexabit indignè, iniquis & callidis uerbis alloquendo, quæ iuramento confirmabit. Intelligit uarias calumnias & criminationes, quas improbi contra probos sint excogitaturi, contra omnem rei ueritatem.

ῥήλος δ' αἰνός.] Præterea inuidia maledica, maligna & lurida atq; uirulenta, omnia occupabit

pabit inter miseros homines. Præclare affectum Invidiæ sua triplici, aut potius quadruplici ui depingit. Nam hic affectus est *δυσκίλατος*, malè & sinistrè sonans: id est, maledicus, contumeliosus & iniquus. Deinde est *κακόκαρτος*, malignus: & *ἐπιχαρίκατος*, qui malis aliorum gaudet & lætatur. Tertiò, *τυγδρώπης*, tristi, lurido & acerbo vultu. Quartò, his omnibus affectionibus & similibus alijs calamitosos & miseros facit homines, pariter & eos in quibus inest, & eos contra quos usurpatur.

καὶ τίτι.] Tandem etiam exterminabuntur ex animis & cœtibus hominum iusticia et honestas: post quas exterminatas et expultas, existent omnis generis mala, sine omni modo & fine. quibus ut extremis, nullū poterit inueniri par remedium. Est locus admodū grauis & philosophicus, quem etiā Plato in Protagora tractat, qui statuit has duas ciuiles uirtutes, *αἰδῶ καὶ δίκη*, quæ status ciuiles constituent & cōseruent: quas proinde Iupiter pro conseruatione societatum communium induxit in genus humanum, hac lege per Mercurium lata, *τὸν μὲν δυνάμενον αἰδῶς καὶ δίκης μετέχειν, ἐτάνευσεν ὡς νόσον πάλως*: ut qui nō posset honestatis & iusticiæ fieri particeps, eum occidant ciues tanquam morbum ciuitatis. Et sanè non potest esse tolerabilis ulli societati, qui omnino est destitutus istis duabus uirtutibus. Nam talis uagas et effrenes libidines habet, & illis

non potest non & sibi & alijs incōmodus effectus.
 Eò autem prauitatis tandem homines delabuntur, per disciplinæ seuerioris laxationem & intermissionem: quia quo magis remittuntur frena coercionis, eò uehemētius cupiditates erumpunt & inualescunt: in quarum dominatione non possunt obtinere locum honestas & iusticia, quæ illis per omnia refragantur. Ideo inde expelluntur. & quia expulsæ ob uniuersalem licentiã & prauitatem, nusquam terrarum possunt nancisci locum: ideo se, ut diuinæ uirtutes, & dona Dei, recipiunt in cœlum, ad Deum ipsum, & ibi morantur: donec homines per suam licentiam & prauitatem in omnis generis mala præcipites, satis castigentur, & ad desiderium uitæ melioris redigantur. Tum denuò pro diuina uoluntate demittuntur ad homines: hoc est, homines diuinitus excitantur ad amorem, studium & curam disciplinæ rectæ, per quam consequuntur has uirtutes, id est mores honestatis & iusticiæ. Eò respicientes etiã alij Poetæ, cum uolunt demonstrare maximam ἀναρχίαν, prauitatem & miseriam: tum fingunt has uirtutes, tãquam deas, exulare ab hominibus. Vt Theognis:

πιδῶς μὲν γὰρ ἔλκετο, ἀντιδείν ἢ καὶ ὕβρις
 νικήσασα δίκην γῆν κατὰ πάσαν ἔχει.

Etenim pudor euauit, & impudētia & petulantia uicta iusticia occuparunt terram. Eupaulo pòst idem:

ἔστιν αἰδώς μὲν ἐν ἀνθρώποις ἰσχυρὰ,
αὐτὰρ ἀναιδέα γαῖα ἐστὶν ἰσχυρὰ.

Nunc quidem pudor inter homines perijt, im-
pudentia autem peragrat terram. Hinc est et
etiam illud Poetæ nostri:

Ultima cælestium terras Æthraa reliquit.

Ex quo est & hoc Plutarchi, in libello de Ora-
culis interceptis: ἀρκεσθὲν γὰρ ἴσμεν, αἱ τοιαύτης λα-
ρίας ὑποκυμῶντες, μὴ μόνον ὡς προῖπεν Ἡσίοδος, αἰδώς
καὶ σύμμιαι τὴν ἀνθρώπων βίον ἀπολιποῦσιν, ἀλλὰ καὶ
πρόνοια θεῶν συνουσιασμένη τὰ χρηστὰ πανταχόθεν οἴ-
σιν. Ira ne mirū est, si tanta prauitate diffusa,
non solum (ut Hesiodus dixit) pudor & iusti-
cia vitam humanam deseruerunt; sed & pro-
videntia diuina, undiq; conuasatis oraculis dī
fcescit? Idem inuita etiā Themistoclis, statim
ab initio meminit huius loci.

αἰδώς.] Significat pudorē siue uerecundiam
honestiorem. Nam in ipso pudore non solum
est fuga turpitudinis, quæ uocatur αἰσχύνη; sed
& amor & studium honestatis, quæ uocatur
ἀιδώς. Ex qua, quia tanquā causa pro-
ficiscitur ipsa honestas & probitas: hinc ferē
usurpatur à Poetis pro ipsa honestate, aut cere-
tè disciplina & cultura eius.

σύμμιαι.] Est affectus iusticiæ, quo iusti ture-
bantur, & indignè ferunt successum & impu-
ritatem improborum. in quo ferē insunt, se-
ueritas puniendi improbos, & sollicitudo de-
fendendi probos. Usurpatur à Poetis interdū
pro iu-

pro iusticia ipsa : interdum pro eius seueritate
& indignatione aduersus improbos, atque a-
deo pro disciplina & coercitione improbita-
tis. Hic uidetur usurpari pro utroq; pro iusticia,
& pro sua disciplina coercente improbita-
tem & licentiam. Sicut αἰδώς etiam hic usurpa-
tur, non solum pro pudore & honestate : sed
& pro amore, studio & cura honestatis, per
suam conuenientem disciplinam.

λουνόσιω.] Quia uirtutes finguntur sinceræ,
candidæ & excultæ : & præcipuè hæ civilis in-
tegritatis, bonæ fidei, & gratiæ socialis. Hæ au-
tem duæ uirtutes proficiscuntur in cœtum di-
uorum : quia sunt dona Dei, nec possunt lo-
cum nancisci nisi inter diuinos.

τὰ ἢ λείψιται.] Hi sunt effectus licentiæ & ἀ-
ναρχίας, à quibus exulat disciplina honestatis &
iusticiæ. Ibi enim erumpūt omnis generis ma-
la, affectuum, cupiditatum & conatum hu-
manorum : quibus deinde nemo mederi po-
test. Quod accidit priuatim & publicè passim,
statim post disciplinæ neglectiōem. Quod
Romæ etiam accidit, ut Liuius in sua Præfatio-
ne tradit. Labente disciplina, magis magisque
mores præcipientes ierunt : donec ad ea tempo-
ra, quibus neque uicia neque remedia tolera-
ri possent, peruenerunt.

νῦν δ' αἶνον βασιλεὺς δῖος, φρονέσιν καὶ
αὐτοῖς.

ἔδ' ἰρηξ πρὸς ἐπὶ γὰρ ἀνδρὶ ἀποικιλοῦσθαι,
ὑψι μάλ' ὅννεφέεσσι φέρωμ, ὀνύχεασι μεμαρ
πῶς· (χεοσι

ἢ δ' ἐλὼν γναμπῶσι πεπαρμυλὴν ἀμφ' ὀνύ
μύρετο. τὴν δ' ὄγ' ὑδὶ κρατέως πρὸς μῦθον
εἶπε· (ωμ.

δαμονίη, τί λῆλα κας; ἔχει νύ σε πολλὸν ἀφεί
τῃ δ' εἰς, ἢ σ' αὖ ἐγὼ πόρ' ἄγω καὶ αἰοιδ' ὅμ' ἐσ
σαν,

δ' εἴπνομ δ' αἶκ' ἐθέλω ποιήσομαι, ἢ μεθύσω.
ἄφρωμ δ' ὅς κ' ἐθέλει πρὸς λείονας αὐτὴ
φορίζεμ· (χε.

νίκης τε εἰρεταί, πρὸς τ' αἰχρῶν ἄλγεα πᾶ
ὥς ἴφατ' ὠκυπέτης ἰρηξ τανυσίπτερος ὄρνις.

Nunc fabulam gubernatoribus, & ipsis intelli
gentibus, exponam. (præditam,

Ita accipiter alloquutus est lusciniæ collo uario
Cum eam unguibus abreptam ualdè altè in nubì
bus asportaret,

Ipsa uerò miserè unguibus transfixa circumquaq;
Lugebat, ipse uerò longè potentior ad ipsam dice
bat: (tentior,

Stulta, quid obstrepis? tenet etenim te longè po
tè ibis, quò ego te etiam cantatricem ducam.

Et te mihi, si uoluerò, faciam pastū, aut dimittam.

Stultus

Stultus, qui vult reluctari potentiori : (tur.

Et victoria priuatur, & cum dedecore mala pati-

Sic loquutus est uelox accipiter, auis alas expan-

dens.

ΣΧΟΛΙΟΝ.

Hactenus notauit communia hominum uitia, quibus subinde in aliam atq; aliam uirg rationem, & illam ferè deteriore delabuntur, unde conditio eorū fit difficilior & miserior. Hic peculiariter, sed admodum cautè, notat *ἰσχυροὺς* magnatum & potentiorum aduersus inferiores : & simul ostendit, horum contra uim illorum conatus esse stultos & irritos.

νῦν δ' αἶνον.] Perquàm modestè & prudenter proponit, ne hoc genus hominum offendar : nō doctrinam & praecepta multa proponit illis, sed tantum fabulae commemorationem. nec uult eos egere sua instructione, qui ipsi sapiant : & tamen *αἶνον* promittit, quae uox significat non qualēcunq; fabulam ociosam, sed quae figuratè & rectè contineat admonitionem & sententiam laude & memoratu dignam, ut seriam & grauem, ex usu uitae petitam, & eò facientem. Et sanè in ea satis multa tradit de consilijs & conatibus horum hominum : nec obscurè *ἔδος* eorum ferè uiolentum & *πλινυκτικόν*, in natura accipitris subindicat,

ἀηδόνα.] Per lusciniam intelligit doctos, intelligentes & sapiētes, quibus quamlibet sua-

uiter

interloquentibus, & uaria atq; salutaria consilia subiicientibus, sæpè nō parcunt tales accipitres, nedum alij. De quorū natura & moribus, Plutarchus in uita Aristidis tradit quædam non abhorrentia ab hoc Hesiodi loco, ubi ostendit Aristidem omnino contrario modo fuisse affectū, his uerbis : *πασῶν ὃ τ' ἐπὶ αὐτῶν ἀρετῇ, ὃ δὲ καὶ ἐν αὐτοῖς καὶ ἐν τοῖς πολλοῖς αἰδοῦσιν παρὰ τὸν δῆμον, διὰ τὸ τὴν χάριν ἐκτελεσθέντων αὐτοῖς καὶ λειψύτης τῆς ἐπαρχίας, ἰδὲν αὐτῶν πίνους καὶ θυμωμένους ἐκτελέσας τὴν βασιλικὴν καὶ θρησκείαν προσκυρίαν τὸ δῖοντα, ὃ τ' βασιλεὺς καὶ τυράννην ὁ δὲ ἐξ ἡλώσας ἄλλὰ πολεμικὰ καὶ ἐν πόλεμῳ καὶ ἐν πόλεμῳ, ἔνιοι ὃ αἰτοὶ καὶ ἱέρακες ἔχουσιν προσκυρίαν, καὶ αὐτὸν ἐν βίᾳ καὶ ἐν δυνάμει (ὡς ἔοικε) μᾶλλον, ὃ τὴν ἀπὸ τοῦ ἀρετῆς δόξαν ἀγαπῶντας :* Ex omnibus autem uirtutibus iusticia maxime uulguis mouit & allexit, eo quia usus uirtutis huius solet esse maxime assiduus & communis: à qua uir pauper & popularis consequutus est appellationem hanc quàm maxime regiam & diuinam, ut uocaretur **IUSTVS**. Quam appellationē, regum & potentum nulus est prosequutus: sed uastatores urbium, salmina, & domitores, alij etiam aquilæ & accipitres maluerunt uocari, à ui & potentia magis quàm ex uirtute laudem & gloriam amplectentes.

πυλινδρῶν.] Non propter uarium colli colore ita uocatur, sed propter soni & uocis uarietatem. Per quam intelligit uarietatem & suauitatem

uitatem cogitationum, consiliorum & sermo-
num, quibus docti, intelligentes & sapientes
utuntur, ad potentiorum uim placandam.

ὕψι.] His uerbis exprimitur uis accipitris se-
ui et uehementis : quia ipsam lusciniā un-
guibus apprehensam, sursum subito arripuit.

ἡ δ' ἰλιόη.] Ipsa contrā sub huiusmodi ui ad-
modum miserabiliter afficitur, & sortē suā
deplorat, atq; humiliter liberationem perit.
Quæ ita opponuntur, ut appareat quā sit
misera & tristis conditio bonorum & intelli-
gentum, sub potentiorum uiolentia.

παραμύειν.] παραρρημύειν. uel à uerbo παρῶ,
quod significat *hinc* : uel *πέρω*, penetro &
transeo.

μύειτο.] ἰδύειτο, ἰδρύειτο, lugebat & deplorabat
suā sortem, atq; suppliciter ueniam petebat.

τὴν δ'.] Accipiter nihil mouetur innocen-
tia luscinię, nihil ipsius supplici deprecatione,
nihil rei indignitate : sed contrā eam, ut stul-
tam & importunā, duriter incessit : quia non
tacitē, et sine omni aduersatione ferat uim po-
tentiaę suę, ut iustam, ideo tantum, quia sit su-
perioris in inferiorem. Quæ aptē & decorē
pro persuasionibus & conatibus potentio-
rum finguntur.

ἐπιλατρίους.] uiolenter, imperiose & præfa-
ctē *πρὸς ἑαυτὴν μῦθον*, scilicet *κατὰ* uel *πρὸς τὴν δούλο-
ν ἑαυτὴν*, compellauit ipsam oratione, uel ad ip-
sam orationem protulit.

δαίμονι.]

ἀντιμύη.] mirifica, stulta, inepta & importuna. Est hæc uox *μύη*, usurpatur cum laude & uitio: & in posteriore significatione est Homero crebra.

ὁ δὲ δίκαιος.] Supplicem & miserabilem precatorem ipse uocat uociferationem, & obloquutionem stultam, iniustam, & non ferendam. Hæc quidem ex persuasione suæ potentie, ut solus iustæ, cui non putat aliquid obloquendum esse: Tu debēs cōsiderare, quanto potentior te captam teneat, & ideo nihil ei refragari: & ego debeo pro arbitrio meo uti potentia mea, nec respicere aut curare quid tu uelis aut petas. Proinde ibis quò ego te ducā, proq; uoluntate mea tractaberis.

ἀφ' ἑνός.] Sententia graui & illius aduersus se oblocutionem, ut stultam, irritam, ridiculam & noxiam improbat: & suum aduersus illam condatum probat, ut rectum & iustum, quia fit pro uiribus & potentia sua. Ita nunquam de rationibus speciosis & probabiles, in quibus homines & nefarijs conatibus: & ut Quintilianus dicit, Sceleri nunquam defuit ratio.

Hæc uia miserrima uia, cuiq; in suis oculis speciosa, de qua Salomon Prouerbiōrum cap. 16. Est uia quæ uidetur homini recta, & nouissima eius ducunt ad interitum. Hæc autem sententia accipitris est uera & grauis per se, nec inferiores debent superioribus reluctari: quia non solū nihil efficiunt, sed præterea gratius

affliguntur, & minus miserationis & ueniae etiam apud alios consequuntur. Sed potentiores etiam non debent aliquid moliri, pro sua potentia, contra iusticiam, aduersus imbecilliores: nec tamen interim non creberrimè, & quantum fieri potest, eorum conatus qualescunque, sunt dissimulanter & patienter ferendi. Similes sententiae passim apud Homerum usurpantur, ut ubi dicit:

μήδ' ἰθὺλ' ὃς ἰσίδος σίω ἀμείνεται πρὸς μάχιδαι,

Ne uelis contentiose praestantiori resistere. Et Iliad. α. Calchas uates dicit,

ἡράσσω γὰρ βασιλῆος ὅτι χύσεται πόδες χόρῳ,

Nam rex praestantior, cum indignatur uiro inferiori.

ὡς ἴφαι.] Breuem & seueram orationem contulit accipitri, ut imperioso & uiolento: quia, ut est prouerb. Omnis herus monosyllabicus. Et hic in conclusione subiungit causas huiusmodi ipsius orationis & conatus. primum, quia est ἰρμξ, auis natura rapax & uiolenta: deinde, quia ἀκνπίτης, quia habet praecipitem & uiolentum uolatum: tertio, quia habet alas ualidas & amplas, quas firmè extendere & diu agitare potest.

ὦ πέρση, σὺ δ' ἄκνυς δίκης, μήδ' ὕβρις ὄφραται.
ὕβρις γάρ τε λακὴ δειλῶ βροτῶ, ὅδ' ἐμὲν ἐ-
δλός (αὐτῶν,

ῥηιδίως φορέμεν δυνάται, βαρύνει δὲ θ' ἰσ-
ἐγκύβας

SCHOLIA.

115

ἐγκύρως ἄτησιν. ὁ δ' ὅς δ' ἐτέρηφι πρὶν λυθῆναι
 κρίνωσιν τὰ δίκαια. δίκη δ' ὑπὲρ ὑβριῶ

ἴχει,

(γνώ

εἰς τέλος ὄξε λυθῶσα. παθῶν δ' ἐπεὶ νήπιος ἔ
 αὐτίκα ῥ' ἔχῃ ὄρεος ἄμα σκολιῇσι δίκῃσιν,
 ὅτι δὲ δίκης ῥόθος ἐλκομένης, ἢ κ' ἀνδρὲς ἄ

γῶσι

(πας.

δωροφάγοι σκολιάς δὲ δίκαις κρίνωσι θέμι
 ἢ δ' ἐπεὶ κλαίῃσιν πόλιν τε καὶ ἡθεὶς λαῶν,
 ἥρα ἰσαμελὴν, κακὸν ἀνθρώποισι φέρουσα.
 οἳ τὲ μιν ὄξε λᾶσσι, καὶ ἔκ' ἰθεῖαν γνέμῃαν.

O Persa, tu audi iusticiam, nec fove petulantiam.
 Petulantia enim incommoda est misero homini:
 neque praestans

Facile potest ferre uim, sed ab ipsa grauiatur,
 Inuolutus malis. uia progrediendi in alterā partē,
 Ad ipsa iusta, est potior: nam iusticia praeualet in
 iusticia,

Tandē euentu. sed stultus accepto malo agnoscit.
 Nam iniuriandum statim sequitur iniqua iudicia,
 Et subsecutio iusticiae tractae, quò eam trahunt
 homines

Iniqui, et qui peruersis iudicijs diiudicant iura.
 Ipsa sequitur deplorās ciuitatē, et mores populorū,

b

a

Aera

16 I N H E S I O D Ū M
*Aere induta, afferens exitium hominibus
Qui eam expulerunt, nec rectè administrarunt.*

EX O A I O N.

Postquam hætenus prolixè notauit priuā
tam & publicam iniusticiam & prauitatem, &
inde docuit homines subinde deterius & mi-
serius affici & habere: hic eum dehortatur ab
iniusticia, ut uia & ratione uitæ peruersa, uitio-
sa, tristi & misera. Ad ipsam autem iusticiam
cohortatur, ut uirtutem piam, honestam, fœli-
cem, & undèquaq; salutarem: in qua sit diui-
nitis tradita recta & felix uitæ uia. Nec am-
plius deinceps loquitur figuratè & rectè sub
fabularum inuolucro: sed apertè tradit præ-
cepta & admonitiones, de iusticia per indu-
striam laboris colenda. in quibus duobus cō-
stituit rectam & fœlicem uitæ rationem: sicut
contrā uitiosam & miseram collocat in iniusti-
cia & ignauia. Et quia hanc doctrinam insti-
tuit ad fratrem, ideo eum hic alloquitur & be-
nignè monet, ut deinceps uelit se applicare ad
iusticiam, & procul subducere ab iniusticia,
quoniam habeant omnino contrarios euen-
tus: hæc tristem, exitialem & miserū: illa con-
trā lætum, salutarem & fœlicem. O' frater
Perse (inquit) tu audias, acceptes, sequaris, &
colas iusticiam: nec alas, foueas & amplecta-
ris iniusticiam. *ὅθεν* opponit iusticiæ: nā ita eo-
tiā ab alijs usurpatur pro iniusticia uniuersali,
non

incommodè. quia hæc uox significat transgressionem aut digressionem, & obliquum fluxum & ductum, *παρὰ τὸ ὕψὺ ῥῆν*, quia obliquè fluat. Crebris tamen usurpatur hæc uox pro petulantia insolentia, quæ comitantur diuitias, *ἐκ τῆς ἀφροσύνης* generis, potētīā, & id genus alium fortis excessum: & sunt uitia specialia.

Ἄρα. Rationes subiungit utriusque partis propositionis: & primum quo ad iniusticiam, quam dicit incommodam & noxiam esse, nō tantum misero, inopi, & non ita potenti: sed & potenti, diuiti & fortunato, qui & ipse tandem experiatur se illa opprimi, & pessum ire.

Ἀλλὰ, notat inertem, ignauā, egentem, & quocumque modo miserum. cui opponit *ἰσχυρὰ*, firmum, potentem, & præstantem uiribus, diuitiā, potentia, & similibus bonis.

Ἐπεὶ,] oneratur, grauatur, obruitur & opprimatur ab ipsa: per quam inuoluitur mirabilis diuina ordinatione, præter omnē suam expectationem, in omnis generis mala & diffinitiones. De qua prolixè Plato in libris de Republica ubi contra iniusticiam defendit hanc sententiam pro iusticia, *ὅτι ἡ ἀδικία ἀδικεῖ τὸν ἀδικῶντα* & c. *ἡ δὲ ἀδικία* sententia non abhorret à sanctitate legis diuinæ.

Ἄρα.] Viam iniusticiæ ostendit omnino quādam, ut quæ tandem hominem nihil rationem præcipitet in omnia mala. Hic autem iusticiæ uiam commendat, ut longè

h 3 melio-

meliozem : quæ euentu suo superet iniusticiam,
& pro malis rebusq; aduersis adferat res se-
cundas, & omnia bona.

ἑτίμησι.] Est uel nominatiuus, uia altera est
melior, *καριθέειν* scilicet *ἴνα* uel *πρὸς*, ut prætere-
as, uel ad prætereundum. uel est Datiuus, ad
hunc sensum : Via est melior, ad progredien-
dum ex altera & opposita parte ad ipsa iusta,
est particula per *παραγωγὴν* adiecta.

δύναμις.] Nam iusticia *κρίει ὁβριότητα*, ualet
& est potens supra iniusticiam : uel *καρπίζει ἡ
δικαιοσύνη*, præualet & præponderat ipsi iniusticiæ.
Sed quando hoc fit ?

ὅτε τὴν ἐξουσίαν.] quando ipsa ad finē suum
& euentum peruenit. Cur hoc autem igno-
ratur ? quia ferè omnes desipiunt, neque quis-
quam uult hoc cognoscere & scire, nisi euen-
tu stultorū magistro. Est hic iniusticiæ euen-
tus certus, uerus & proprius : sed stultus non
uult eum cognoscere, nisi suo malo. Non est
necesse ad huius rei probationem adducere ex-
empla : sunt obuia passim in communi uita,
& in sacris & prophanis historijs quàm pluri-
ma : & hæc infœlix & stulta atq; misera sapien-
tia ex euentu tristi est ita conspicua, ut abierit
iam olim in prouerbium, Stultus post factum
sapit.

καὶ τὰ ἄλλα.] Quæ alia uicia turpia & noxia so-
lent comitari & sequi iniusticiam, comme-
morat; unde homines non priuatim tantum,
sed

Secus publicè, & ex indignatione diuina tandem puniatur. Sunt autem hæc illa uicia: **perisurium**, falsa testificatio, iniquitas iudiciorū, **avaritia** siue auaricia, qua per iniquas sententias detorquetur iusticia pro libidine iudicum & fraudibus calumniatorum. Per **ignem** intelligit omnem fidei uiolationem, siue illa fiat perisurio, siue testificatione falsa, aut quibuscunque alijs circumuentionibus. Per **lites** intelligit lites iniquas, quæ falso intenduntur per calumnias, & varias fraudes & technas.

Idem.] consequutio, ductus & tractus aut comitatus uolentus, quæ iusticia ducitur coacta, & pro fraudibus accusantium, & iudicum avara & corrupta iniquitate. **Αυροφάγες** uocant iudices auares, **αυρίπτες** & iniquos: qui corrupti donis & gratia, iudicant & interpretantur **δέμους** iura & leges: atq; adeo lites controuersas secundum leges dirimendas, **δικαιοφάγες** suis sententijs & iudicijs iniquis componunt.

Idem.] Quid uerò interim facit ipsa Iusticia? patitur illa quidem uim, & illam tolerat inuita & tristis: sed ea non tam ipsa affligitur, quàm illi qui ipsam affligunt & cōculcant. & ideo illa deplorat ipsorum sortē miseram, qua sunt perituri tandē. Ideo autem flet, quia suo studio inuandi mallet ipsis opitulari & prodesse: sed non potest inuitis & expellentibus,

tibus, aut certè peruertentibus suas legitimas ordinationes.

ἤθλια.] Vocat cœtus, conuentus, contractus ciuiles, statuta, mores, & id genus alia, quæ sunt in consuetudine ciuili: quæ omnia *νέμειναι* & ἀνιμαδuersione iusticiæ tandem conturbantur & euertuntur.

ἕρπαια ἀνιμύνει.] aere induta & inuoluta, ut cerni non possit. Quæ sanè causa est, quia non coràm præsens aspicitur in sua seueritate, sed clam & sensim subrepit inopinatis, ut homines sint securiores, & minus abstineant ab eius uiolatione. Sed ipsa nunquam prorsus emanet, uerùm tandem ex improviso superuenit, & adfert in pœnam uaria mala, illis qui ipsam aut prorsus expulerunt, aut certè aliqua iniquitate iudiciorū & sententiarū uiolant.

οἱ δὲ δίκας ξείνοισι καὶ γνῶνέμοισι δίδουσι.
 ἰδέας, καὶ μή τι παρεκβαίνουσι δικάων,
 τοῖσι τέθηκε πόλις, λαοὶ δ' ἀνθρώποις γὰρ αὐτῇ
 εἰρήνη δ' ἀνὰ γλῶττι καὶ τροφός, ὅδ' ἐπετ' αὐ-
 τοῖς (Ζεὺς,
 ἀργαλέον πόλεμον τεκμαίρεται θυρόπα
 ὅδ' ἐποτ' ἰθυδίκαισι μετ' ἀνδράσι λιμός ἐ-
 πηδῆι,
 ὅδ' ἄτη, θαλίης δ' ἐμπελόμενα ὄργαν' ἐκείναι.
 τοῖσι φέρει ἢ γαῖα πολὺν βίον, ὅρεσι δ' ὄρεσσιν
 ἄκαρ

ἡμεῖς δὲ τὸ πρῶτον ἐκπαίνομεν, μέσση δὲ μελίσσας·
 εὐροπὸν δὲ οἷς μαλ' αἰὲς καταβέβησιν,
 ἥν τε σὶ δὲ γυναικὲς ἐοικὸς τεκνα γονοῦσιν,
 δαίλοισιν δὲ ἀγαθοῖσι διαμπερές, ἀδ' ὠδὶ
 νῆον

παύσαντο, καρπὸν δὲ πόρε ζείδωρος ἀφ' ὅρα.

Qui autē contrībunt peregrinis & ciuib, iudiciā
 Recta, & in nullo discedunt à iure,

Illis floret ciuitas, & populi germinant in ea,

Et pax altrix iuniorū in terra. neq; unquam ipsis
 Iupiter latè sonans bellum difficile struit :

Neq; unquam homines iustos comitatur fames,

Neq; calamitas: sed perfruuntur negocijs perti-
 nentibus ad hilariores solennitates.

Istis terra quidem proferit fructum multum: quet
 cus uerò in montibus

Sūma quidem producit glādes, media uerò apes,

Oues autem implexa lana grauantur uelleribus,

Vxores pariunt liberos parentibus similes,

Et omnino bonis florent, neq; nauibus

Peregrè abeunt, sed terra ferax producit fructū.

ΕΧΘΛΙΟΝ.

Pergit in ista ἀντιδίῳ & enumeratione ui-
 rium & effectuum cōtrariorum iusticiæ & in-
 iusticiæ : & hic iusticiæ religiosam obseruan-

tiam ostēdit in omnes uitę partes esse rectam, foelicem & salutarem, unde aspirante diuina benignitate omnium bonorum affluentia redundet.

ἐάντι.] Qui sunt uerē, perfectē & solidē iusti, ita ut iusticiam undequaq; & erga suos ciues, & erga alienos atq; extraneos colant, & prorsus nusquam ab eius iure recedant.

τοῖσι τίθεται πόλις.] Illis floret & germinat ciuitas. primū, status ciuilis & forma reipub. est benē constituta per ipsam iusticiam, quę eas constituit & conseruat per suam *ἀνταξίαν* legitimam. Deinde, *λαοὶ αὐθιῦσιν ἐν αὐτῇ.*] ciues germinant, florēt & benē habent, atq; sunt foelices in ea: quia primū per iusticiam distributiua sunt rectē, & ut dignum est, collocati & dispositi secundum gradus ordinum, dignitatum, functionum & laborum: deinde per iusticiam commutatiuam, beneficio communicationum mutuarum consequuntur *ἀντάφευαν* rerum, pro omni non tantum necessitate, sed & commoditate uitę: tertio, per iusticiam *διορθωτικὴν*, quę est forensis & iudiciorum, adipiscuntur diremptionem controuersiarum & litium, omniumq; iniuriarū & damnorum illatorum exequutionem, pensationemq;. Ex iusticia autem publica & uniuersali habent ius publicum, *σύνθημα*, compagem & corpus totius societatis ciuilis: publicam defensionem & conseruationem omnium communium

mutuum rerum, ordinum, solennitatũ & con-
uentum. Vnde existit *ἀγλὴν* publica pax, tran-
quillitas & concordia : *ἡ πᾶν γῆν*, per totam so-
cietatem civilem, quę sit *ἡ ἀρετὴ*, altrix & edu-
catrix iuventutis, quę non solũ præbet occa-
siones & commoditatem educandi liberos :
sed & *ἡ ἀρετὴ*, rectitudinem liberalis,
utilis & necessarię à primis annis institutionis
& culturę. Quę *ἀρετὴ*, debet esse publica &
priuata, & utraq; ex iusticię prudentia consti-
tuta ad statum publicum : ita ut ea efficiantur
singuli ciues, membra bona & utilia totius so-
cietatis, ut corporis sui.

ἀρετὴ πρῶτη.] Tales ciues etiam diuinitus de-
fenduntur. nō solum ipsi nullis iniurijs, odijs,
simultatibus, factionibus & dissidijs turbantur :
sed & nec ab alienis & extraneis infestantur
ulla vi aut potentia. Quia neq; eos, neque
Deum offendunt ulla iniquitate, ideo hic pro-
pitius & benignus, qui est *ἀγαθὸς*, qui omnia
audit & cernit, non concedit aliquod bellum,
quod sit *καταρ* ipsis, graue, incommodum &
noxium strui & geri aduersus ipsos.

ἀρετὴ ὑποδύναμις.] Neque tales ciues ita iu-
sticiam & æquitatē colentes, unquām fames,
penuria & difficultas annonę ulla inuadit : &
quia ipsi sunt prouidi, solliciti, uigilantes, in-
dustrii, liberales & *ἡ ἀρετὴ* : & quia Deum ha-
bent fauentem & benignum, qui ab ipsis arceret
omnem damnosam siccitatem, humidita-
tem,

tem, grandinem, & aliam calamitatē, quæ fruges & alia victui necessaria corrumpi possint.

Ἰαχίης δὲ.] Non perturbantur & affliguntur prorsus malis ullis, uel domesticis uel extraneis: sed in tranquillitate & affluentia omnium bonorum læti degunt, amplectentes & prosequentes conuentus, conuersationes religiosas, solennes, celebres & hilariores. Quia ipse & terra producit fructum copiosum, & arbores & pecora atque iumenta multiplicem. Nam quercus etiam, utcumq; non ita ferax arbor, & in montibus nascens, in summo quidē profert glandes, in medio autem alit & fouet apes: et oues *ἀγρίαι*, lanigeræ & lana impexæ, ea omnino onerantur: quam ut præstant abundantem, ita etiam lactis & aliorum usu sunt perquam feraces. Qualis fecunditas est etiam in alijs pecoribus & iumentis.

εὐκταῖσι,] Præterea mulieres feliciter pariunt: & quidem liberos non degeneres, sed parentibus suis similes. Sub hoc finali & præcipuo coniugij usu, qui est maximè in uotis hominibus pijs & honestis, intelligit omnia alia huius societatis exoptata & felicia, quo ad formam, uires, ualitudinem, pudicitiam, castitatem, et uitæ consuetudinem.

θάλλουσι.] Præcidit istam enumerationē bonorum, quæ iusticiæ cultum et obseruantiam comitantur, et dicit breuiter: Tales, quorum societas et uita administratur iusticia, florent et abundant

SCHOLIA.

105

& abundant omnibus bonis.

Ἀπομυθεῖ.] per omnia, ex omni parte, & in omnibus : nec laborant ullius rei indigentia, ut non sit ipsis necesse navigatione & alijs molestis & periculosis importationibus uti : sed ipsorum terra exulta & ferax, omnia abunde producit & suppeditat. Ita omnia eruditè, accurate, philosophicè & uerè, quæ sunt de natura, proprietatibus & usibus ipsius iusticiæ, exponit : nec quicquam aut alienū admiscet, aut proprium omittit, aut consentaneum non suo loco ponit.

οἷς δ' ὕβρις τε μέμλεται καὶ χέτλια βρῆτα,
τοῖς δὲ δίκλιν κρονίδης τεκμαίρεται θυρόπαι-
ζιν.

(παυρεῖ,

πολλάκι καὶ ξύμπασαι πόλεις κακῶ ἀνδρὸς ἐ-
κείνους ἀλειτουργεῖν, καὶ ἀτάσθαλα μηχανάσθαι.
τοῖσι δ' ὄφρα νόβον μέγ' ἐπ' ἀγαγε πῆμα κρο-
νίου,

λιμὸν ὁμῶς ἐλπιόν. ἀρφινύθουσι δὲ λαοί,
ἔδ' ἐγυναικες τίκτουσι, μινύθουσι δὲ οἶκοι,
ζηνὸς φρεσὶ μεσσηύσι δ' οὐλύμπιοι. ἄλλοτε δ'
αὐτὲ

ἢ τ' ἢ γε στρατὸν ὄρουσιν ἀπώλεισιν, ἢ δ' ἢ γέ τοιχος,
ἢ νέας γὰρ πόντον κρονίδης ἀρτίννυται αὐτῶν.

Quibus aut in iusticia est cisa, & illicita opera,
Illis

Illis Iupiter latitans machinatur poenam iustā.
Sæpè etiam uniuerſa ciuitas propter improbum
uirum punitur,

Qui deliquit, & nefaria machinatur.

Nam talib. cœlitus Iupiter inducit magnū malū,
Famen simul & pestem, unde populi pereunt,
Neque mulieres pariunt, sed pereunt familiæ
Consilio Iouis cœlestis, interdum præterea
Aut urbium exercitū magnū perdit, aut moenia,
Aut naues ipsorum in mari ulciscitur.

ΣΧΟΛΙΟΝ.

Iniusticiæ uim contrariam ostendit, & effe-
ctus omnino tristes & calamitosos atq; misera-
ros, quibus diuina prouidentia homines non
priuatim solum, sed & publicè puniuntur & af-
fliguntur, usq; ad internecionem.

οχιτάια ἔργα.] opera, facinora, negocia & de-
lictā iniusticiæ uaria, quæ sunt illicita, nec tole-
randa, sed coercenda, ut quæ sint contra re-
ctam & salutarem ciuiliſ uitæ rationem.

ἐὺ γούνατ' ἑὸς.] Istis Deus, qui omnia obseruat,
animaduertit & cernit, consultò & efficaciter
struit, adornat & infert, δίκην] poenam ius-
tam & meritam, ut grauissimè puniantur: &
quidem ita, ut sæpè propter iniusticiam & pra-
uitatem unius hominis, ciuitas aut etiam re-
gio uniuerſa affligatur. ἰταυρῶ.] poenæ illius
particeps fiat. Teut. *Muß sein entgelten*, pro-
pter

pter illius delicta vexetur & atteratur. Est hoc
 verbum *μίσος*, sed crebrius usurpatur in ma-
 lam partem. Dignissimum observatu, quia
 dicit, Sæpe propter unum hominem, *ἵνα ἀλλο-*
φάνηται, qui sit iniustus, hoc est, improbus, in-
 quietus, & turbulētus, qui habeat iniusta con-
 silia & conatus temerarios & feruidos, tota so-
 cietas ciuilis periclitatur. Nam hoc utcunq; vi-
 deatur esse contra rationem, nec sit adeo om-
 nibus conspicuum, est tamen omnibus tem-
 poribus & passim nimis crebrū et usitatum &
 nec intelligentibus ita difficile animaduersu,
 in observatione cursus rerum humanarum: et
 passim historiarū sacrarū et profanarū huius rei ex-
 empla plurima suppeditant, & præcipuè in
 Poematibus conspicua proponuntur. Hoc au-
 tem multo magis est observatu dignum, quia
 dicit hoc fieri cōsilio & indignatione diuina,
 ut ob unius iniusticiam uniuersi puniantur:
 quia in hoc ostendit Poeta, & esse prouiden-
 tiam diuinam, et illam uigilantissimam et se-
 nerissimam, quæ singulorum delicta animadu-
 ertat, et ea grauissimè puniat. Et ideo uult,
 nō tantum publicè, sed et priuatim, et quo ad
 singulos haberi curam iusticiæ & probitatis
 quàm accuratissimam: quia singuli etiam in
 republica, præfertim aliquanto potentiores et
 superiores, quocunq; modo dignitatis et ho-
 norum, possint suis moribus, consilijs et co-
 natibus ita peccare, ut id cedat in detrimentū
 & exitium

& exitium publicum: sicut accidit in delicto Paridis, Eteoclis, Polynicis, & aliorum plurimorum.

τοῖσι μ.] pro *τέτοις* uel *ἐκείνοις*, quibus *ὕβρις μέγα* λ, Iupiter cœlitus inducit magnam afflictionem et calamitatem, ut præter illa suorum uitiorum mala, sentiant et experiantur alia grauiora & improuisa, quæ Deus ipsis inopinatis pro sua prouidentia inferat.

ἀμὲν.] Quam magnam calamitatem dixit diuinitus immitti, illam iam per partes distributione explicat et declarat. et hic commemorat, quæ maxima sunt et habentur mala, ut famem, pestem, exitium, *ἐπιδυμίαν*, infœlices partus, familiarum interitus, exercituum magnorum clades, urbium deuastationes & naufragia. Atq; hæc quidem mala docet esse diuinæ indignationis et plagæ, ad punienda hominū delicta. Quod est admodum pium et utile scitu, et ad considerationem disciplinæ Dei, et ad timoris eius conseruationem.

ὁ δὲ γυναικίς.] Magnum hoc, & uerè pium: quia infœlices partus et familiarum interitus attribuit prouidentix diuinæ, & illius iustæ administrationi: sed illi seueræ, et peccata punientis.

ἄλλοι δ' αὖτι.] Interdum, siue aliàs, & suo tempore. Publicè etiam malis punit iniusticiã, cum aut exercitus amplos finit deleri, aut ciuitates subuerti, aut naues in mari submergi.

Hæc

Hæc & similia alia, sunt proculdubio ab Hebræis, ex doctrina prophetarum, & præcipuè Moſis, deſumpta: apud quem in Exodo, Leuitico, & Paralipomenis ſunt crebræ huiuſmodi comminationes de uiolatione mandatorum Dei, ubi etiam nō deſunt illuſtria exempla indignationis diuinæ.

ὦ βασιλεῖς, ὑμεῖς ἢ κατὰ φράζεσθε καὶ αὐτοὶ
 τῷδε δίκῳ. ἐγγὺς ἔσθ' ἀνθρώποις ἔόντες
 ἀθάνατοι λούσασιν, ὅσοι σχολίῃσι δίκῃσι
 ἀλλήλους τρίβουσι, θεῶν ὅπιν ὅκ' ἀλέγοντες.
 ἦς γὰρ μύριοι εἰσὶν ὑπὸ χθονὶ πρυλοτέρη
 ἀθάνατοι, ζηνὸς φύλακες θνητῶν ἀνθρώπων,
 οἳ ῥα φυλάσσουσιν τε δίκας καὶ χέτλια ὄργα,
 ἥερα ἰοσάμενοι, πάντῃ φοιτῶντες ἐπ' αἶαν·
 ἢ δ' ἐτε πρῶτος ὅστι δίκη, διὸς ἐκγεγαῖα,
 λύνειν τ' αἰδοῖν τε θεοῖς οἳ ὀλυμπον ἔχουσιν.
 καὶ ῥ' ὅπότ' ἄν τις μὴ βλάπῃ σχολίῳς ὀνο-
 τάζων,

αὐτίκα πὰρ δι' πατρὶ καθεζομένη λεονίωνι
 γηγύετ' ἀνθρώπων ἀδικον νόον, ὅφρ' ἀκρίσει
 δ᾿ ἄμος ἀλαδάλιας βασιλῆων, οἳ λυγρὰ νοδύν-
 τες

ἄλλῃ πρὸ κλίνουσι δίκας, σχολίῳς γνέποντες.
 ταῦτα φυλασσόμεν βασιλεῖς ἰθαυέτε μύθας
 ἰ δωρο.

δ'ωροφάγοι, σκολιῶν δ' δικῶν ὑπὸ πᾶν γυναικά.
 δεῖται. (χωρ.

οἱ αὐτῷ λακὰς τούχει ἀνὴρ, ἄλλα λακὰς τού
 καὶ δὲ λακὴ βαλὴν τῶν βαλδύσαντι λακίσκ.
 πάντα ἰδὼν διὸς ὀφθαλμός, καὶ πάντα νοήσας,
 καὶ νῦν τάδ' αἶψ' ἐθέλκω ὡδὶ δέρεκετ', ὅστις ἐ
 λήθει,

οἷω δὴ καὶ τῷδε δίκῃ πόλις γνῶτος ἐδράμ.
 νῦν δ' ἐγὼ μήτ' αὐτὸς γνῶν ἀνθρώποισι δίκαιος
 εἶω, μήτ' ἐμὸς υἱὸς ἐπὶ λακόν, ἀνδρα δί
 κκιον

ἐμῶναι, εἰ μείζω γε δίκῃ ἀδικώτορος ἴξω.
 ἀλλὰ τάγ' ὅπως ἐοίπα τελεῖν δία τῶν
 κέραιον.

O gubernatores, vos etiam ipsi perpendite
 Hanc iusticiā. nā propè inter homines uersantes
 Dij obseruant, qui iniquis iudicijs (tes
 Sese atterunt, non curantes diuinum intuitum.
 Nam infiniti sunt supra terram feracem.
 Dij, à Ioue ordinati custodes hominum,
 Qui obseruant iura et iniurias,
 Induti aere, passim obambulantes supra terram.
 Ipsa uerò Iusticia est uirgo, Ioue genita,
 Honestā et reuerenda etiam Dijs coelicolis.
 Et sanè cum quis ipsam lædit proteruè,

Statim

*Stetit apud Iouem patrem assidens
 Exponit hominum mentem iniquam, ut luat
 Populus iniquitates gubernatorum, qui peruersis
 Alio deflectunt iura, iniusta statuentes. (cōsilijs
 Horum cōsideratione, gubernatores auari dirigite
 sententias,
 Et omnino obliuiscimini iniquorum iudiciorum.
 Sibi ipsi mala struit uir, alij mala struens.
 Consiliū uerò malū ipsi consultori pessima res est.
 Iouis oculus omnia cernens & omnia obseruans,
 Hæc etiam si uult intuetur: neq; ipsum latet,
 Qualem iusticiam hæc ciuitas amplectitur.
 Alias neq; ego inter homines iustus uelim esse,
 Neq; meum filium: quia malum esset iustum esse,
 Si iniustus esset consequuturus maiorem iusticiā.
 Sed hoc confido Iouem fulminatorem nunquam
 effecturum.*

EXORTATION.

Hactenus in hoc loco, in genere omnes ho-
 mines & cohortatus est ad iusticiam, ut rectā,
 salutarem, & Deo gratam, & fœlicem uitæ ra-
 tionem in omnes partes: & dehortatus est ab
 iniusticia, ut undequaq; peruersa, uiciosa, tri-
 sti, Deo abominabili, & misera uitæ uia. Hic pe-
 culiarem instituit admonitionem pro guber-
 natoribus & personis publicis: ad quas etiam
 i in pri-

in primis pertinet, ut iusticiæ cura & defensio, ita iniusticiæ detestatio & expulsio. Ideo etiam ad eos utitur argumentis selectis, pro iusticia quidem uigilantius & sanctius colenda & defendenda in suo munere: omni autem *κακότητι* & iniquitate sollicitius uitanda, & dicit: *Ο* gubernatores, uos etiam ipsi, quamlibet per uosmet ipsos sapientes, & dediti sollicitudini & prudentiæ, & cognoscendæ & promouendæ iusticiæ: tamen etiam ex mea admonitione considerate & perpendite *τὴν δὲ ἀνάλω*, hanc Dei uigilantiam & seueritatem, in puniendâ tã grauitè & priuatim & publicè iusticiæ uiolatione. *ἰσχυρὸς γάρ.*] Nam nulla iusticiæ uiolatio ipsum latere potest. quia primùm, ipse habet passim subornatos inter homines, multos deos, qui obseruant omnes qui deprauatione & contorsione iuris ad iniquitatem, se inuicem circūueniunt, uexant, atterunt & affligunt securè, sine metu Dei, & eius inspectionis & animaduersionis obseruantia.

τῶν γάρ.] Quot autē sunt illi custodes à Deo subornati, ad obseruandos homines? Sunt eorum tres myriades, hoc est, innumerabiles, ita ut nullus locus uacet ipsorum obseruationes sed ubiq;, & omnia hominum negocia, tam iusta quàm iniusta, sedulò & sine omni *ἀμελείᾳ* attendunt. Non autem ideo nō sunt, quia non conspiciuntur! nam sunt aere inclusi, ut conspici non possint: aut, ut dij, sunt aerij & spiritua-

spirituales, & ideo passim uersantes, & nusquam hominum oculis conspicui.

ὁ δὲ τὴν παρθένον.] Deinde ipsa Iusticia est ex Deo genita, uirgo casta, pudica, sacrosancta & inuiolabilis, quæ etiam Dijs ipsis est honesta & ueneranda: ac proinde nō potest ullam humanam sui uiolationem pati. sed statim cum quis ipsam lædat & uiolet, *σκολιῶς* iniquè & peruerse *ἐνοτάζουσιν, πανόργως ἐντελίουσιν*, callidè extenuando & paruifaciendo, quasi ipse sua calliditate & malicia plus queat efficere: tum ipsa ex tali contemptu sui offensa, statim accurrit ad supremum Deum, & ei assidens, commemorat & declarat hominum mentē iniustam: & petit, ut etiam populus puniatur ob delicta gubernatorum, qui pro animorum suorum prauitate & iniquitate iura aliò detorqueant, indicijs & sententijs atq; arbitrijs peruersis. Qua consideratione hoc etiam ab Horatio est dictum,

Quicquid delirant reges, plectuntur Achivi.

Nec desunt sententiæ sacræ Scripturæ, quæ hoc idē asserant, & tradant fieri iusto Dei iudicio.

πάντα φρονέουσιν.] Post ista argumenta adducta, ut admodum graua, alloquitur gubernatores, & eos monet, ut diligenter considerent & obseruent, hanc tantam & Dei uigilantem seueritatem, & iusticiæ sacrosanctæ seriam apud eum accusationem, pro punienda rigide quæq; sui uiolatione: & inde iusticiā quidem

religiose colant, & omnia secundum ipsam statu-
 tuant : à sententijs autem & iudicijs atq; con-
 silijs & conatibus iniusticiæ peruersis omni-
 no abstineant. Ad quam alteram partem, quæ
 est dehortationis ab iniusticia, subiungit plu-
 ra & peculiaria argumēta, duo præcipue: quo-
 rum primum est, quia mala consilia & cona-
 tus mali, in caput & perniciem auctoris reci-
 dant, & ei maximè tandem noceant: alterum
 est, quia prorsus nihil possit fieri clara Deo.

οἱ αὐτῶ.] Pia admodum & grauis sententia,
 consentiens cum his sacræ Scripturæ: Incidit
 in laqueos quos fecit: & Incidit in foueam
 quam fecit.

καὶ νὺ τὰς.] Alterum argumentum, de pru-
 dentia & animaduersione diuina, declarat e-
 xemplo à sua ciuitate petito: in quo oblique
 & modestè iniiciendo suis ciuibus metum in-
 spectionis diuinæ, eos monet de maiori stu-
 dio & amore iusticiæ.

νῦν δ' ἐγὼ.] Est hoc tertium argumentum,
 & ipsum perquàm graue, petitū à rei indigni-
 tate, atque adeò ab absurdo & *πλεμμελίᾳ*:
 quod magnū esset sequuturum, si iniusti non
 punirentur diuinitus, & ita meliori loco es-
 sent quàm iusti. Quia hoc & esset futurū con-
 tra iusticiam & sapiētiā Dei: & effecturum,
 ut neque ipse, neq; suus filius, aut ullus
 alius pius & iustus, porro uellet
 esse talis.

ὁ θεός.

πρόσθι, σὺ δὲ ταῦτα μετὰ φρεσὶ βάλλεο
σῆσιν, (παμ.

ὅν νὺ δίκης ἐπάκτει, βίης δ' ἐπιλήθεο πάμ-
τονδε ἢ ἀνθρώποισι νόμον διέταξε Κρονίον,
ἰχθύσι μὲν καὶ θηρσὶ καὶ αἰωνοῖς πετεινοῖς,
ἔωσιν ἀλλήλους, ἐπεὶ οὐ δίκη ὅδιν' ἐπ' αὐτοῖς.
ἀνθρώποισι δ' ἔδωκε δίκην, ἥ πολλὸν ἀρίστη
γίνεται· εἰ γάρ τις κ' ἐθέλη τὰ δίκαια ἀγορεύειν
γινώσκων, τοῦ μὲν τ' ὄλβον διδοῖ δυνόπτα
Ζεὺς,

ὅς δ' ἐπεμαρτυρήσιν ἐκὼν ἐπίορκον ὁμόσας
ψεύσεσσι, γὰρ ἡ δίκη βλάψας νήκετον ἀάδην,
πρὶν δ' ἐτ' ἀμαυροτόρη γῆρ' ἐν μετόπισθε λείπει
πῆλαι,

αὐτὸς δ' οὐδέποτε γῆρ' ἐν μετόπισθεν ἀμείνων.

O Persa, tu ista serpone in animum tuum,

*Et attende ad iusticiam, iniusticiæ autem omnino
obliviscaris.*

Nam Iupiter hanc legem præfiniuit hominibus.

*Cæterum piscibus & feris atq; avibus volucri-
bus concessit,*

Vt se deuorent inuicē, quia nō est iusticia in ipsis.

At hominibus dedit iusticiam, quæ longè optima

Est. nam si quis studet iusta facere

Consultò, illi Iupiter dat opes.

Qui uerò spontè testimonijs peierando
Mèritur, & læsa iusticia incurabiliter peccauerit,
Eius progenies deinde obscurior relinquetur,
At hominis iusti existentis postea melior.

Σ Χ Ο Λ Ι Ο Ν.

Haëtenus in ista sua admodū graui & prudenti, & dehortatione ab iniusticia, & cohortatione ad iusticiā, primū orationem suam direxit ad fratrem Persen, deinde cōmuniter ad omnes homines, postea peculiariter ad gubernatores & personas publicas. Hic pro subiectione reliquorum argumentorū in utranque partem spectātium, denuò alloquitur fratrem; nimirum, ut & suam pro ipso sollicitudinem amplificet: & ostendat, quantopere referat, atq; adeò quā sit difficile, hominem abduci à peruersa iniusticiæ uia, & ad illam rectam, quæ est iusticiæ, perducī. & dicit: O frater, tu uerò non sis in ista persuasione, ut præferas iniusticiam, & inde sis *πλοῦντος* & iniquus, more communi superiorum & aliorum hominum: sed quæ haëtenus dixi pro iusticia, contra iniusticiam, ea reconde diligenter in animum tuū, & in eò sollicitè uoluta & discute. Atq; inde te omnino cōuertas & flectas atque applies ad iusticiam: ab iniusticia autem prorsus subducas, ita ut eius nullam unquam mentionem facias, neq; quicquam cogites

gites de ea sequenda. Et huius admonitionis subiungit rationem, à præstantia generis humani, & ab ordinatione diuina: quia Deus ita creauit hominem, et ad hoc eum ordinari, ut & possit & debeat uiuere secundum iusticiam: contra autem, iniuste mordere se inuicem, lacerare & conficere, hoc concesserit brutis: quibus nullum præscriptum iusticiæ, nullam eius intelligentiam & obseruantiam dederit.

αὐτῶν πρῶτον δὲ δίνω.] Hoc donum diuinum, et hanc præstantiam in natura humana amplificat: Hoc (inquiens) dono, ut longè optimo & excellentissimo, uoluit Deus hominem præstare alijs animantibus: hoc uult ut etiam homo homini præstet, ad omnem suæ benignitatis fœlicitatem. Quia ipse *ὁρῶν* omnia animaduertens, cernens et percipiens, quem conspiciet *ὁ δὲ λοντα καὶ γινώσκοντα*, cupidum, studiosum, mente intelligẽtem & cõsiderantẽ, ita colere iusticiam, ut eam etiã in singulis dictis obseruet, et sit omnino bonæ fidei: *εἰ ὅλβον*, diuitias, opes, honores, & alia omnia huius uitæ bonis abundanter cõtribuat, ut præ omnib. alijs floreat, et sit beatus. Contra, qui non est obseruans fidei, qui spontè ad falsum testimonium adhibet religiosam asseuerationẽ: aut qui fraudibus, dolis, mēdacijs, falsis testificationibus, periurijs, et quibuscunq; alijs modis uiolat fidem. *ἢ δὲ δίνω.]* & in hoc iusticiam offendendo grauiter delinquit et peccat,

ἀμαυροτέρη.] Hic etiam in sua posteritate puni-
tur, ita ut eius genus sensim pessum eat, donec
omnino deleatur.

ἀνδρὶς δούρην.] Cōtrà uerò, bonus & iustus,
propter fidei obseruantiam, nō ipse solum be-
nè habet & floret: sed & omnis eius posteri-
tas, indies fit floridior & fœlicior.

Οἱ δ' ἐγὼ ἐδλά νοέωμ δρέω μέγα νῆπιε πῆρ
τ' μὲν βίκακότητα κ' ἱλαδὺν ὅτιμ' ἐλέσθ' (σπ,
ῥηϊδίως ὀλίγη μὲν ὁδός, μάλα δ' ἔγγυθι νάει.
τ' δ' ἀρετῇ ἰδρῶτα θεοὶ πρὸ πάροιθ' ἐθῆκαμ
ἀθανάτοι, μακρὸς ἢ κ' ὄρθιος οἶμος ἐπ' αὐτῇ,
κ' ῥηχὺς τὸ πρῶτον ἐπὶ λῶ δ' εἰς ἄλκρον ἵκη),
ῥηϊδίη δ' ἥπιστα πέλει, χαλεπὴ πόρ' ἐῶσα.
ὅπως ᾗ παναφίσιος, ὅς αὐτῷ πάντα νοήσει
φρασάμενθ', τάκ' ἔπειτα καὶ εἰς τέλος ἦ-
σιν ἀμείνω.

ἐδλός δ' αὖ λακείνθ', ὅς εὖ ἐπόνε πύκνῃ.
ὅς δ' ἐκε μήθ' αὐτῷ νοέη, μήτ' ἄλλ' ἀκῶν
γ' ὀδυμῶν βάλλῃτ', ὅδ' αὐτ' ἀχρηῖος ἀνὴρ.
ἀλλὰ σύγ' ἡμετέρης μεμνημένος ἀέμ' ἐφείτ-
μῃς,

ὄργαζον πόρσῃ δ' ἰομ γῆρος, ὄφρα σε λιμός
ἐχθαίρῃ. Φιλέη δ' ἐσ' ἐφ' αὐτὸς δεικνύται
αἰδίνη, βίοντ' ἢ τε λῶ πύμπλησι καλῶ.

λιμός

Λιμὸς γὰρ τοι πάμπαν ἄδργῶν σύμφορος αὐ-
δρί·

τῷδε θεοὶ νεμεσῶσι καὶ αὐῆρες, ὅς κεν ἄδργός
ζῶν, κεφλίωσι κοθύροις ἱκελὸς ὀρμῶν,

οἷτε μελίσσῶν κάματον τρύχουσιν ἄδργοι
ἔδοντες· σοὶ δ' ὄργα φίλ' ἔσω μέγιστα κρομαῖν,
ὥς κέ τοι ὥραις βίοντα πλήθωσι καλῖαι.

ἔξ ὄργων δ' ἄνδρες πολὺ μῆλοι τ' ἀφνδοῖτε,
καί τ' ὄργαζομένοιο πολὺ φίλτορος ἀθανά-
τοισιν (γῆς.

ἔοσεαι, καὶ δὲ βροτοῖς· μάλα γὰρ συγέουσιν ἄδρ-
ὄργου δ' ἔδῃ ὄνειδος, ἀδργίῃ δ' ἔτ' ὄνειδος·
εἰ δ' ἔκ κεν ὄργαζῃ, τάχα σε ζυλώσει καὶ ὄργος
πλετδύντα· πλετῶν δ' ἀρετὴ καὶ κῦδος ὅπῃ
δ' εἰ,

δαίμονι δ' οἷος ἔκδοτα (τὸ ὄργαζεσθαι ἄμφορ)
εἶκν' ἀπ' ἄλλοτρίων κτεαύων ἀεσίφρονος
θυμῶν

εἰς ὄργον ῥέψας μελετᾷς βίον, ὥς σε κελεύω·
αἰδώς δ' ἔκ ἀγαθῇ κεχρημένον ἄνδρα κομί-
ζει·

αἰδώς, καὶ τ' ἄνδρας μέγα σίνετῃ, καὶ δ' ὀνίνῃσι·
αἰδώς δὲ πρὸς αὐτοβίῃ, θαρσύς δὲ πρὸς ὀλέθῳ.
Præterea ego tibi, inconsiderate Persa, dico bo-
no animo:

Vitium

Vitium quidē licet valdē cumulatē adipisci, (tat
Et facile: quia est brevis ad id uia, & propē habi
Cæterū ante uirtutē Dij collocarunt sudorem,
Et est longa & ardua uia ad eam, (fuerit,
Et primū aspera: sed ubi ad summū peruentum
Deinde facilis existit, quamlibet alioqui difficilis.
Ille quidem est optimus, qui sibi omnia prospiciat
Considerando, quæ tandem & euentu sunt futu
ra meliora,

Sed est bonus et ille, qui benē monēti obtēperat.
Qui uerō neq; ipse prouidet, neq; alium audiendo
Recondat in animum, ille est uir inutilis.

Sed tu nostri memor præcepti

Ingenue Persa, labora, ut te fames

Odio habeat: Ceres autē exculta & ueneranda

Te amet, & tuam domum uictu impleat.

Nam fames omnino comitatur segnem uirum.

Dij & homines succensent illi qui ignauus

Viuat, proposito similis ignauis fucis,

Qui segnes apum labores absument

Vorando. at tibi sit charum labores mediocres
ritē administrare.

Vt tibi maturo fructu repleantur domicilia.

Ex laboribus homines multas oues & diuitias
consequuntur.

Et labo-

*Et laborando multo charior Dijs
 Eris, & hominibus. nam ignauum ualde odierunt.
 Labor non est opprobriosus, sed ignauia.
 Sed si laboraueris, mox ociosus te æmulabitur
 Divescētē: nā diuitias uirtus & gloria comitātur.
 Deo similis fueris (usq; adeo laborare est satius)
 Si ab alienis bonis stultum animum
 Ad laborem conuerteris prospiciendo uictum, si-
 cut præcipio.
 Pudor uerò non bonus egentem occupat:
 Pudor, qui uiros multum lædit, & iuuat:
 Pudor ad inopiam facit, audacia ad opes.*

EXPLANATION.

Poeta officium hominis pro fine uitæ com-
 modæ, constituit in iusticia & labore, siue in la-
 bore iusto, aut in industria siue actione secun-
 dum iusticiam: & uice uersa, peruersam & ui-
 ciosam uitæ uiam, quæ est contra officium ho-
 minis, & ad uitæ difficultates & miseriam per-
 ducit homines, statuit in iniusticia & ignauia.
 Haftenus multa tradidit pro & iusticia quāta
 maximè amplectenda, & iniusticia omnino
 auersanda. Quo eodem modo deinceps agit
 de labore & ignauia, illo quidem quā dilig-
 entissimè colendo, hac uerò undequaquē fu-
 gienda. Cui loco postea subiunget peculiaria
 præcepta, & de prosequendis, & de fugiendis
 in omnibus

in omnibus partibus uitæ communis. Itaq; ut ex superiore loco, iusticiæ quidem laudes amplissimas cognoscere licuit, iniusticiæ autem dedecora & incommoda: ita ex hoc sequenti licebit percipere & usus fructusq; proprios laboris industriæq;, & opprobria atq; incōmoda ignauiae. Primum autem hic, quia contra fratris persuasionem stultam de labore, est sententiam suam explicaturus: ideo eum conciliat sibi *πραιπιπλόξει* quadam, satis apta & graui. Ego (inquit) frater plura tibi tradam, & quidem bono animo & considerato, ad tuam utilitatem, ut tibi eximam illam magnam stultitiam qua occuparis: quo cognoscere possis uiam diuinitus traditam, perueniendi per laborem ad iusticiam, & omnē aliam uirtutem & uitæ commoditatem. *μείγα νήπι.*] quia tu es ualde incogitans, inconsideratus & stultus: ideo ego pro mea fraterna beneuolentia, quæ intelligo & scio utilia, tibi tradere debeo & cupio.

τίω μὲν τοι κακότητα.] Vitium & prauitatem facile est, & quidem turmatim apprehendere & assequi: quia sunt obuia, & in promptu, nō procul petenda, & magno labore conquirenda. *κακότης* hic significat uitium, & malum animi internum. Suprà, ubi dixit *αἶψα γὰρ ἐν κακότητι βροτοὶ ἐπιγυράουσιν*, usurpauit pro malo externo fortunæ aduersæ.

ἡαδὸν.] *ἀδρόις, δασύς, ἡατὰ σύνεμα*, cumulatim,

tim, confertim & coaceruatim. Quia, ut ille dicit, semper plures mali, & omnes proniores ad mala; & ut Scriptura dicit, Sensus & cogitatio humani cordis in malum prona sunt ab adolescentia sua.

ὁ δὲ λόγος.] His uerbis ostendit, uitia esse obuia passim, exposita ubiq; : quæ neq; procul, neq; negotio aliquo sint conquirenda, in quo præterea sit magna procliuitas, ut nō longa assuefactione sit opus ad ipsa.

ἢ δ' ἰδρῶτα.] At uerò ante uirtutem Diu posuerunt sudorem: ea est labore suo, & illo magno, qui eliciat crebrum sudorem, paranda, idq; ex ordinatione diuina. Vnde sunt, *δύσκολα τὰ καλά*: & ut Plato dicit, *οἱ δὲ ἀριστεροὶ ἐλῶντες πόνους καὶ ἰδρῶσιν φέρονται*, Rami uirtutis laboribus & sudoribus crescunt.

μακρὸς.] Longa & præceps atq; ardua, & in altum tendens uia est ad ipsam: quia una hirando non facit uer, nec una actio uirtutem: sed opus est labore assuefactionis diuturnæ, & illius difficilis, quæ primò sit admodum aspera & aduersa atq; molesta. Quia, ut Philosophus dicit, uirtutis radices amaræ, fructus uerò suauissimi. Et hoc ideo, quia uirtutis assuefactio est contra uehementes & illecebrosas appetitiones animi humani.

ἢ ἐν δ'.] Hoc fit & propter uim diuturnæ assuefactionis, quæ tandem omnia quamlibet ab initio difficilia & molesta, efficit facilia &
grat

gratiora. Vnde est hoc Pythagoræ, *ἐν τῇ ἀρετῇ*
ἢ δι' ἰδιουμὸς ποιεῖσθαι ἔδει: Elige optima, consuetudo efficiet illa iucunda. Et hoc Ouidij:

Quod male fers, assuesce, feres. —

Præcipue autem huc facit locus Aristotelis libro 2. *ἠθικῶν*, ubi docet, hos effectus pro signo esse habendos habitus ex assuefactione partium, si actiones non amplius sint difficiles & molestæ, sed faciles & iucundæ.

οὗτος.] Proponit & describit tria hominum genera, quorum primum est optimum, quod per se sapit, & singula diligenter considerat & perpendit pro euentu & fine meliori. alterum non quidem ipsum per se sapit, & quæque consideratè perpendit: sed aliorum admonitiones & consilia audit, & his obtemperat: quod & ipsum meretur suam laudem, & non difficulter ad bonam frugem perducitur. tertium est, eorum qui neque ex se, neque ex aliorum instructione sapiunt, & sibi atque rebus suis consulunt: qui sunt deterrimi, & neque sibi neque alijs ad quicquam utiles. Quæ tria genera hominum ita hic exponit & depingit fratri, ut & suæ sollicitudinis in eo monendo & instruendo reddat rationem: et ei ostēdat, ex quo genere hominū velit eum esse: ut cum non sit ex primo et optimo, saltem velit esse in secundo, non omnino uicioso: atque sibi caueat à tertio, ut deprauatissimo et miserrimo. Huius loci, ut lōge grauissimi sapientissimiq.
 passim

passim boni authores faciunt mentionem, in suis disputationibus: ut Plato, Cicero, & alij: præcipuè Aristoteles lib. 1. *ἠθικῶν*, non procul ab initio, ubi differit de præparatione animi rudis à primis annis, ad utilis præceptionem doctrinæ morum & rerum civilium.

ὁ βέλτερος.] Qui hæc & alia quæ sunt de officio hominis, diligenter considerat, & sibi in omnes partes vitæ suæ prospicit, ita ut nihil temere & inconsideratè agat, sed habeat delectum rerum, & cuiuscunque rei euentum expendat, ille est optimus.

ὁ ἀλλοτρίως.] Sed & ille est bonus, & sua laude dignus, qui benè suadenti obtemperat, & ex instructione parentum, præceptorū, & aliorum intelligentium & beneuolentium pergit sapere, & rebus suis melius prospicere.

ὁ ἀνέκτιστος.] Cæterum qui neq; sibi ipse consulit & prospicit, neq; aliorum admonitionem & consilia audit, & in animum suum admittit & perpendit: ille est nullius momenti & frugis, *ἀχρηστὸς, ὡς τὸς μηδὲ μίαν χρείαν*, ad nullam indigentiam, egestatem & necessitatem idoneus & utilis: per quem nihil, quod alicuius usus sit, expediri possit. Livius hunc locum ita expressit alicubi: Sæpe ego audiui, milites, eum optimum esse uirum, qui ipse consulat quid in rem sit: secundū, qui benè monenti obediat: qui uerò nec ipse consulere, nec alteri parère scit, eum extremi ingenij esse.

ἀλλὰ σύγ'.] Post discrimen traditum de triplici genere hominum, denuò alloquitur fratrem, & eum monet, ut quoniam non sit in primo genere hominum, uelit saltem esse de secundo, & quidem ex sua fraterna admonitione animum suum ab ignauia & ocio conuertere ad laborem & industriam: tum quia cognouerit hoc esse diuinæ ordinationis, ut non liceat ad uirtutem & alia bona laudabilia peruenire, nisi per laborem: tum quia hoc deceat ipsius genus, & indolem præclaram.

Adhæc, ut possit inopiam & famem à se propulsare, benignitatem uerò Cereris & abundantiam frugum ad se allicere: & præterea & aliorum deorum & hominū beneuolentiam sibi cōciliare: tum aut, quàm plurima alia quidem mala à se amouere, bona uerò attrahere.

ἀλλὰ σύγι.] Singula in hoc uersu diligenter discussa uidebuntur aptè & significanter posita, pro singulari sollicitudine Poetæ erga fratrem, prudenti emendatione egentem, ad uitæ rationem rectam & fœlicem. Sed tu (inquit) qui non es de primo genere hominum, nec per te sapias & consulis tibi: *ἑμὴν γὰρ, νοστῶν*, ut fraternæ, hoc est, beneuolæ, sollicitæ & prudentis *ἱερῆς* admonitionis, præceptionis & instructionis rectæ: *μνηστέον*, memor, ut à me traditæ & præceptæ, tibi uerò conuenientis, necessariæ & salutaris, *αἰὲν* semper, quia est ex ordinatione diuina in uniuersum &

sum, & perpetuò recta & salutaris, & tibi ut
 proniori ad ignauiam semper necessaria.

ἀγίασμα.] Quod est autem hoc præceptum,
 & quæ hæc admonitio & instructio, tã recta,
 necessaria, salutaris atq; diuina? Vt labores, ut
 sis intentus operæ & industriæ.

Διὸ γινῆσθαι.] Ratio à persona ipsius, quia est
 stirpe & indole præclara. Vel, si uis fieri & ui-
 deri sorte & conditione egregius & præclarus,
 quia ostensum est diuinitus traditã esse uiam
 ad uirtutem, per laborem.

ὁρμαίνεσθαι.] Altera, uel potius tertia ratio, ab uti-
 li: Vt ad te nō aufit neq; possit accedere fames,
 sed potius te auersetur atq; fugiat tanquã ho-
 stem suum. Contrà autem *δουμήτις*, id est γῆ μέ-
 τρις, terra mater, hoc est fecunditas terræ: *δι-
 σίπαις*, benè exulta, exornata & locupletata,
 ex cœlesti fauore *φιλίῃ* σε, amet te, ad te accedat,
 te sua benignitate inuisat. *αἰδοῖν*, & ipsa uene-
 randa & reuerenda: utpote benignitas diui-
 na, & eos honorandos & reuerēdos efficiens,
 quos suo accessu dignetur: quia eorum hor-
 rea & domicilia replet omnium frugum af-
 fluentia.

ἀιμὸς γὰρ.] A' contrario suam hanc admoni-
 tionem illustrat & cōfirmat. Nam fames non
 accedit ad industriũ & diligentem, sed est *πάντα
 παρὰ, πανταλὴς καὶ ἐλατλαῖς*, omnino, ex omni parte
 & undiquaq; *σύμφορος, συμπίπτου καὶ συνών*, con-
 comitans, & præsens atq; assidua affeccla *αἰσγῶν*,
 ignauo

ignauo & torpido. Præterea Deus & homines indignantur & sunt aduersi ei, qui in ocio iners uiuit. ὁρμὴν.] κατὰ, uoluntate & proposito similis fucis *κοδύροις*, furacibus & ignauis, qui non exerunt suum aculeum: uel quia eum non habent, uel quia eū ex ignauia occultant. qui ignaui & gulosi absument, quæ apes suo labore congesserunt & elaborarunt. Tales fuci passim etiam in repub. existunt, & eā perdunt: & præcipuè, sicut Plato docet, in oligarchia & democratia, qui sunt τὸ τῶν ἀργῶν τι καὶ διαπαντῶν ἀνδρῶν γένος, τὸ μὴ ἀνδρείτατον ἔχοντα, τὸ δὲ ἀνδρείτατον ἐπὶ μέλλον, οὗς δὲ ἀφομοιωμένον κηφῶσι τὸς μὲν λύνεσθαι ἔχουσι, τὸς δὲ ἀκίνητοις: Genus hominū ignauorum & sumptuosorum, quorum alij animosissimi præsumunt alijs, alij ignauissimi sequuntur. quos assimilamus fucis, illos quidem aculeatis, hos uerò aculeis destitutis. τὰ τῶν ταραχέων τι καὶ πάσης πολιτείας ἐγγυμνόν, εἶον πόρῳ σώμα φλέγμα τι καὶ χολή, ὃ δὲ καὶ δαίτην ἀγαθὴν ἰατρὸν τι καὶ νομοδίτῳ πόλιος, μὴ ἔτῳ ἢ σφοδρῶς μελιτοπυργόν, πόρῳ δὲ ἐνλαβεῖσθαι, μάλιστα μὲν ἐγγίνεσθαι. αὐτὸ δὲ ἐγγίνεσθαι, ὅπως ἐτι τάχιστα σὺν αὐτοῖσι τοῖς κακοῖς ἐκτιμῆσθαι: Hi duo fuci turbant quamlibet rem publicam in quam perueniunt, non aliter atq; phlegma & bilis corpus: quos proinde oportet præclarum medicum & legitimum gubernatorem ciuitatis, nō minus quàm sapientem apum curatorem, procul arcere & præcauere: ante omnia quidem, ne ingenerentur: si au-

tem sint generati, ut quàm primùm cum ipsis fauis excindantur.

οσι δ' ἔργα.] Redit ad laboris commendationem, & eius laudum & fructuum commemorationem, & dicit: Non ergo sit tibi cordi, sectari ocium & ignauiam: sed sit tibi curæ,

κομῆν.] colere & exercere ritè, cōmodè & prudenter. *ἔργα.*] opera moderata, recta, & ad te pertinentia. Vel *μίσθια*, pro *μισθίους*, eodem sensu, prudenter, consideratè, & cū delectu & operum & industriæ in ea nauandæ. Ex hoc ideo, ut tibi ex cura laborum tuorum repleantur & redundant horrea tua, fructibus tempestiuis.

ἡγαις.] tempestiui & maturi, qui fructus tibi *μισθίους ἡγαις ὑποδείκνυσι* laborāti, proueniat copiosus tēpore suo: & idē maturus atq; salubris,

δ' ἔργον.] Vt terræ fruges suppetunt copiosæ & tempestiuæ, atq; maturæ & salubres, illis qui sedulo & rectè terram pro frugib. producendis colunt: ita & iumenta, pecora, & aliorum bonorum diuitiæ, abundè contingunt illis, qui pro ijs parandis diligenter & rectè laborāt. Ita uult omnia diuinitus dari, per suos conuenientes labores. Quò hæc uulgò dicuntur, Dii omnia uendunt laboribus: &, Deus manum admoventi adest. &,

Dat Deus omne bonum, sed non per cornua tauri.

ἡγαις τ' ἔργα ὁμολογῶ.] Præterea laborando tibi demereberis gratiam & Dei & hominum, qui

k 3 igna-

ignauos et ociosos ualde oderūt et detestātur.

ἔργον δ'.] Est occupatio, contra fratris & cōmunem multorum stultam persuasionē: Nec est quod te pudeat laboris, sed pudeat te ocij: quia in labore nulla est turpitudine, quæ alicui iure exprobrari & dedecori esse possit, sed in ocio & ignauia inest.

εἰ δὲ κεν.] Ad hæc, industria tua laudabili & fœlici, eris etiam alijs utilis: quia eris admirationi, exemplo & æmulationi etiam ignauis: qui ubi uiderint te ditescentem, excitabuntur ad imitationem tui.

πλούτῳ δ'.] Per diuitias aut consequēris uirtutem & gloriam, quæ duæ comitantur ipsas tanquam effectus. Per uirtutem autem, aut intelligit opinionem & famam uirtutis & honoris, quæ ferè sequitur eas, ita ut uulgo diuites habeantur pro bonis & honorandis: sicut etiam sæpè status ciuiles, et functiones eorum efflagitant, ut non solum *ἀρετὴν δὲ*, sed etiā *πλοῦτον* fiat electio personarū. Id quod etiam apud Carthaginenses fiebat, qui non malè existimabant, *ἀδύνατον τὸν ἀπορουῶτα καλῶς ἄρχειν καὶ σχολάζειν*. Aut intelligit uerè uirtutē et laudem siue gloriam, quia loquitur de diuitijs iustè et sua industria & prudentia partis, quæ possessorum uirtutem ualde cōmendant, & eos laudabiles et honorandos efficiunt. De hoc loco facit etiam Plutarchus in libello, De utiliter legendis Poetis, quandam mētionem non ociosam.

ociosam, neque ineruditam.

ἀντιμυρ.] Occurrit obiectioni de paupertate, in qua mala persuasione frater eius erat, ut putaret pauperes nō ita facile posse rebus suis consulere & prospicere labore suo. Ipse contrā dicit: Qualicumq; fueris fortuna, siue eam habueris secundam, siue aduersam: & hinc, in quantacumq; fueris inopia, semper tibi utilius & consilius erit laborare, ita ut ego tibi precipio & prescribo, ut animo tuo stulto à cupiditate iniusta alienorum bonorum conuerso, & applicato ad acquisitionem bonorum utilium per tuam industriam & laborem tuum, secundum mea praecepta, rerum tuarum curam habeas.

ἀντιμυρ.] Vocat stultum & elatum, atque seductum prauis persuasionibus: uel ἀπὸ τοῦ ἀεῖν, extollo & erigo: uel ἀπὸ τοῦ ἄσσειν, quod significat corrumpere & lādere. Quod utrunque conuenit stultis & uiciosiis, qui & corruptas deprauatasq; & illas elatas & securas ratiocinationes habent.

ἀντιμυρ.] Occurrit etiam obiectioni de pudore & uerecundia, quia fratrem pudebat laborare. Quo uicioso pudore multi saepes suas impediunt, & negligunt multas commoditates. Ipse autem dicit, istum pudorem non esse bonum & probandum, qui occupet & teneat atque remoueat egentem, quo ipse negligat occasiones rebus suis prospiciēdi. Est hic uero

sus etiam apud Homerum, *ιδύας, ε*, ubi Telemachus iubet subulcum, Vlyssi mendico dare panem & carnes, & iubere ut etiam à prociis quid petat, nec id facere erubescat. Et paulo post ipsa Penelope miratur eius uerecundiam, & dicit, *λανὸς δ' αἰδέσιος ἀλέγυς*, Mendicus uerecundus non est sibi bonus & utilis.

αἰδέσιος, ἢ τ' αὐτοῦ.] Est repetitio: Pudor inquam, qui hominibus multum & obest & prodest. Docet, pudorem esse distinguendum, & non omnem probandum: quia sit qui improbari debeat, sit etiā qui probari possit. In paupe & egente nō probat pudorē laboris & industriæ, qui neque est rectus, quia non est rei turpis, cuius tantum esse debet: neque utilis, quia impedit egentem in audendo & conando pro egestate amouenda. In diuite & locuplete eum probauerit hac ratione, quia is habeat unde feriari à laboribus possit: & quia ijs multum occupatus, in suspicionem auariciæ incidere queat. Alioqui nō probarit, quia labor est res honesta, cuius neminem pudere debet: pudet tamen huius multos, sed uitio morum, & opinionum errore. Quem pudorem hic in fratre improbat Poeta, & inutilem esse dicit. Contrā autem illum probat, & sentit ualdè prodesse, quo sani & rectè iudicantes auersantur turpia ex metu dedecoris & iustæ reprehensionis: qui definitur esse dolor siue perturbatio animi, de ijs quæ dedecus uideantur

tur inferre: qui pudor constat & regitur ratione recta. Hic autem inutilis non constat & regitur ratione recta, neque est ob turpia, sed honesta, quæ errore & prauitate animi uidentur turpia, cum nō sint. Itaq; hic pudor differt etiam à *δυσωπία* nonnihil, quæ est immodicæ erubescentiæ, cū hic sit peruersæ & malitiöse.

πρὸς ἀντισίτην.] Disertè ostendit, quem improbet pudorem: illum nempe qui sit torpidorum, inertium & timidorum: qui seducti opinionibus & ratiocinationib. suis, fugiant labores, aut ut turpes, aut ut molestos & difficiles: qui proinde nullas consequuntur opes. Contrà autem, qui sint *δαρράλαιοι*, qui habeant animos erectos, alacres & audentes, qui strenuè adoriantur labores, & eos urgeant ad accumulationem opum suarū. Ita ergo monet, in proposito & studio acquirendi per laborē, deponendum esse uiciosum, seruilem & abiectum pudorem: deponendam timiditatem, torpiditatem & diffidentiam, erigendum autem animum esse rectis & sanis persuasionib. ad audendum in consilijs, conatibus & laboribus utilibus. De quibus duabus animi affectionibus, una uitiosa, altera laudabili & recta, est ferè illa Horatii epistola ad Sceuan, ubi tandem inter alia dicit:

Sedit, qui timuit ne non succederet: esto.

Quid? qui peruenit, fecit ne uiriliter? atqui

Hic est, aut nusquā, quod quærimus: hic onus horret,

Vt parvis animis & paruo corpore maius :
 Hic subit, & perfert. aut uirtus nomen inane est,
 Aut decus, & precium recte petit experiens uir.

χρήματα δ' ἔχ' ἄρπακτὰ, θεόσδοτα πολλὰ
 ἄμεινω.

εἰ γάρ τις κ' χερσὶ βίη μέγαν ἔλθον ἔλκται,
 ἢ οὐκ ἄρ' γλώσσης λήϊσσετ', οἷά τε πολλὰ
 γίνεται, εὐτ' αὖ δὴ κέρδους νόον ὄζα πατήσῃ
 ἀνθρώπων, αἰδῶ δέ τ' ἀναιδείη κατοπάξῃ,
 ῥεῖαί τε μιν μαυρῶσι θεοὶ, μινύθουσι δὲ οἴκοι
 ἀνδρὶ τῷ, παῦρον δ' ἔτ' ὑπὶ χρόνον ἔλκος ὀ-
 πηδεῖ.

ἴδω δ' ὅς θ' ἰκέτω, ὅς τε ξείνον κακὸν ὄρξῃ,
 ὅς τε κασιγνήτοιο ἔσ' ἀνὰ δ' ἐμνία βαίνει,
 κρυπῆαδὴς δυνῆς ἀλόχευ πῶκα κείρα ῥέζων,
 ὅς τε τεῦ ἀφραδ' ἴης ἀλιταίνειτ' ὄρφανὰ τέ-
 κνα,

ὅς τε γονῆα γέροντα λακῶ ὑπὶ γήραος ὀδῶ
 νεικείη, χαλεποῖσι καδαπρόμῳ ἐπέεσσιν,
 τῷ δ' ἡ τε ζεὺς αὐτὸς ἀγαίετ' ἔς δὲ τελευτῇ
 ὄργων αὐτ' ἀδίκων χαλεπῶ ἐπέδηκ' ἀ-
 μοιβῶν. (δυμὸν.

ἀλλὰ σὺ τῷ μὲν πάμπαν ἔοργ' ἀεσίφρονα
 Opes non abreptæ, sed diuinitus datæ, longè me-
 liores.

Nam

Nā etiā q̄s manib. per uim magnas opes cōsequa
 Siue ille lingua deprædetur, qualia multa (tur;
 Fiunt, postquā quæstus seduxerit mentem
 Hominum, & pudorem impudentia persequitur:
 Illum facile Dij obscurant, & res pereunt
 Viro illi, & breui tempore opes adsunt.
 Sic & qui supplicem & hospitem malè tractat,
 Et qui fratris sui conscendit lectum,
 Illegitima patrās per cōcubitū clādestinū uxoris,
 Et qui maleuolentia alicuius defraudat orbos libe
 Et qui patrē senē in misero limine senectæ, (ros,
 Carpit, molestis ipsum mordens uerbis:
 Isti quidem Iupiter ipse indignatur, & tandem
 Pro factis iniustis difficilē imponit retributionē.
 Proinde tu ab istis omnino inhibe animū stultū.

ΣΧΟΛΙΟΝ.

Hæc cohærent cum præcedentibus, & hinc
 deinceps (postquā satis commendauit labo
 rem, & ad eum cohortatus est fratrem suum,
 & alios ab eo alieniores) præcepta tradit de eo
 rectè & utiliter usurpando in præcipuis uitæ
 partibus. Et quia dixit, in proposito & studio
 acquirendi per laborem, deponendū esse pu
 dorem inutilem, & non idoneum ad res ag
 grediendas, & assumendum δάρσις audaciam
 & alacritatē: hic describit & determinat hanc
 audaciam,

audaciam, & non vult eam esse iniustam, ut violentam & callidam, & ex quocunque vitio impudentem: sed vult esse iustam, bonę fidei, integram & honestam. Nam, inquit, χρύματα ἔχ' ἀρπακτὰ, id est, res non abreptę sint, uel res non abreptę alijs inuitis, sed iustę partę & uolentibus alijs, quę sunt diuina ratione acquisitę, sunt longę meliores: uel, prosequaris res non iniustę & contra aliorum uoluntatem partas, sed illas quę diuinitus dantur, & quę parantur per iusticiam diuinitus datam, ut rectam rationem ad acquirendum, quę res sunt longę meliores & fœliciores. Per ἀρπακτὰ intelligit acquisitionem iniustam & inuoluntariam, quę fit inuitis illis, quibus per eam quid detrahatur. Quam declarat & ostendit posse fieri uia duplici, uel per uim, uel per fraudes & dolos ex avaritia & πλυνξία, aut impudentia cuiuscunq; cupiditatis. quam iniustam acquisitionem ostendit esse euentu tristem, miseram, infœlicem, & omnino calamitosam: quam persequatur indignatio diuina, usque ad euerسیونē & ruinā integrarū familiarum.

μίσαν ὄλβον.] Est αὐθυποφορὰ. Concedit, posse aliquem diuitias, & illas quidem magnas, parare iniustę, aut per uim, quam manibus uel apertę uel clām exerceat: aut per fraudes, dolos & uarias circunventiones, quę ore & lingua usurpentur. Et talem quidem acquisitionem esse crebram & usitatā: eamq; proficisci
aut

aut ex avaritia hominum, aut ex impudentia & neglectione honestatis. Sed eos qui eam exerceant, diuinitus puniri, ita ut ipsi obscurentur, familiæ eorum pessum eant, & opes eorum non diu permaneant.

cia.] qualia, uel qualiter, sicut, et quemadmodum *πολλὰ* multa fiunt, uel multum & crebro fit.

ἰὺρ' αὖ.] Causas huiusmodi iniustæ acquisitionis ostendit in uitijs hominum, in avaritia et alijs cupiditatibus uiciosiss, quæ animū hominum seducunt, excæcant & peruertunt.

λίγδος.] lucrum & quæstus, hoc est avaritia. siue *πλεονεξία*, quæ, est cupiditas immodica lucri & quæstus: quæ, dici non potest quantum uim habeat, animum humanum deprauandi, seducendi & excæcandi.

καταπόνη.] persequitur, fugat & expellit impudentia pudorem, & studium atq; curam honestatis: & ipsam impudentiam & honestatis neglectiōem inducit in animum hominum, avaritia. Sicut etiam hoc idem efficiūt omnes aliæ cupiditates prauæ, quæ animos hominū ita deprauant, ut præteritis honestis & utilibus, turpia et noxia sine rubore prosequātur. Sed quid fit, ita prauis cupiditatibus ad iniustam acquisitionē peruerso? Dñ *μαρτυροῦν*, obscurant eum, & deturbant de honore, dignitate & fama: aut etiam omnino delent, et ex medio tollunt: & præterea efficiunt, ut familia ipsius

ipſius peſſum eat, & corruat atq; extingatur
& hoc citò fiat, ut non poſſit diu frui opibus
iniuſtè partis. Vnde ſunt hæc : Malè partum,
malè diſperit : &

De malè quaſitis non gaudet tertius hæres.

ἰσχυρ.] Perſequitur reliqua opera, quæ ſunt
prauī pudoris, & audaciæ turpis, contra iuſti-
ciam: quæ non ſunt agenda, quia ſunt contra
iuſticiam & rectam rationem uitæ. Quæ pro-
inde diuinitus puniuntur, & admodum graui-
ter & ſeuerè. Similiter (inquit) ut iam dictum
eſt de iniuſta acquisitione per uim aut frau-
des, peccat & punitur ille, qui uiolat & lædit
ſupplicem: quem implorantem auxilium &
opem, antiquitus nefas erat non ſolum læde-
re, ſed & ope priuare.

ὅς τις.] Et qui hoſpitem lædit, ſimiliter delin-
quit & punitur. Apud priſcos erat magnum
& ſacroſanctum ius hoſpitij, cuius uiolatio
habebatur pro atroci ſcelere.

λεγουσιν.] ſcilicet *διὰ*, per uel propter, quia
conſcendit lectū fratris propter concubitum
clandeſtinum cum uxore eius.

παρὰ νόμον.] In quo illegitimè & nefa-
riè agit: quia agit id quod eſt omnino con-
trarium honeſtati, rectitudini & decoro.

τοῖς.] pro *τινὰς*. Sunt hæc etiam graua & atro-
cia delicta, uiolare & defraudare pupillos &
orbos: & parentes iam in limite & termino
miſero & trīſti ſenectutis conſtitutos, corri-
pere

pere & incessere uerbis durioribus & acerbioribus.

καταπτόμενος.] Usurpatur hoc uerbū in bonam & malam partem : sed in hanc crebrius. Et significat *κατάπτωσις*, grauius, durius & indignius inuadere, adoriri, aggredi & incessere.

τῷ.] Hæc hæctenus exposita delicta omnia, ostendit nō solū esse grauiā & iniusta, sed & cōtra Deū, quæ ipse puniat. Nam τῷ, illi qui aliquid horum patret, Iupiter ipse *ἀγρίται, τιμῶ*, indignatur & inuidet impunitatem & licentiam : nec uult eum permanere, & relinquere ei impunitum. Et ideo, ut maximè statim eam non usurpet, *ἵς ὃ τιλοντιῶ* tandem tamen infert & immittit difficilem & grauē poenam & retributionem pro factis iniustis.

ἀλλ.] Dehortatur fratrem ab istis delictis, quæ offensa sunt omnino iniusta & cōtra Deum, & quæ nulli unquam abeant impunè, sed tandem grauissimè puniantur. Et ideo uult, ut longilissimè ab illis arceat & abducatur animū suum : nec unquam ita sit stultus & inconsideratus, ut aliquid eorum committat.

καθιδύαμιρ δι' ἐρδων ἱερ' ἀθανάτοισι θεοῖσι (εἰμ.

ἀγνώσ *καθαράς, ὡς δ' ἀγλαὰ μεγάλα καὶ ἄλλοτε δ' ἢ σπονδῆσι θυέεσσι τεύχεα σκεδῆς, ἢ μὲν ὅτ' οὐκ ἄρ' ἐστιν, καὶ ὅταν φάος ἱερὸν ἔλθῃ*
ὡς καὶ

ὣς κ' ἐπὶ ἱλαοῦ κρᾶδ' ἴλω καὶ θυμὸν ἔχωσιμ,
ὅφρ' ἄλλων ὦν' ἡ κλῆρον, μὴ τοῦ τεοῦ ἄλλος.

Pro uirili offeras sacra Dijs

Sanctè & purè, & splendida femora comburas.

Interdum libationibus & suffitibus places :

Et cum petieris lectum, & cū lux sacra redierit :

Vt tibi propitium cor & animum retineant :

Vtq; tu aliorum sortem emas, & non alius tuam.

ΣΧΟΛΙΟΝ.

Pergit in præceptis iusticiæ & laboris, & ea coniunctim tradit: in quo commemorat præcipua opera & officia, quæ in recta & felici uitæ & rerum suarum administratione sunt diligenter colenda. Atque hic primùm Dei diligentissimum cultum præcipit, quæm uult pro uirili præstari castè et purè, et quotidie atque omni genere religionis receptæ, pro successu ex ipsius benignitate.

καθιδύναμιμ.] pro κατὰ, pro uirili, & in quantum potes.

ἔρδουμ.] Vide et da operam ut facias, et offeras sacra ἀγνῶς, castè & sincerè, quo ad animū: καθαρῶς, purè, quo ad corpus: id est, colas Deū puritate animi & corporis: hoc est, cū magna præparatione, sollicitudine et sanctitate.

ἰδὲ δ' ἀγλαὰ.] Modos tum præcipuos cultus diuini et externi subiungit. primus erat solennis & sumptuosus, quo sacra uictimarum et
hostia.

hostiarum offerebantur, & præcipue coxæ siue femora pinguedine obducta & cooperta cremabātur: quo nidore prisci putabant Deum in primis affici & oblectari.

ἀγλαὰ.] splendida & lauta, ut nullis parca-
tur sumptibus.

ἐπειδή.] Hic erat alter modus cultus, & il-
le quotidianus, per libationes in conuiuijs &
comotationibus. Tertius erat suffituum
& suffumigationū per thus & alia aromata,
quo in solennibus & quotidianis cultibus u-
tebantur.

ὅτ' ὡνάσῃ.] Tempora idonea præscribit, ma-
tutinum & uespertinum, quibus etiā assidui-
tatem præcipit.

ὅτι.] Causas finales religionis & cultus
subiungit duas præcipuas, benignitatem diui-
nam, & successum in consilijs & conatibus ius-
tæ & strenuæ acquisitionis. In quo ostendit
& numen esse, & eius prudentia administrari
omnia: nec quēquam sine eius benignitate &
prosperitate benè posse rebus suis consulere:
nec illud fieri benignum & propitium, nisi ius-
tis & pijs ob religionem rectam & sollicitam.

τὸν Φελέοντ' ἐπὶ δαΐτα καλεῖν, τὸ δ' ἐχθρόν
ἰᾶσαι.

τὸν δ' ἐμάλιστα καλεῖν, ὅς τις σέθεν ἔγγυθι ναίῃ.
αἱ γὰρ πικρὸν χεῖμα ἐγχέειν ἄλλο γήπται,
ἢ γέπαι

γείτονες ἄζωστοι ἐκιοι, ζώσαντο δὲ πακοί.
 πῆμα κακὸς γείτων, ὅσον τ' ἀγαθὸς μέγ'
 ὄνειαρ.

ἔμμορε τοι τιμῆς, ὅς τ' ἔμμορε γείτονος ἐδιδῶ.
 εἰ δ' αὖ βῆς ἀπόλοιτ' εἰ μὴ γείτων λακός ἔσθ',
 εὖ μὲν μετ' εἶδ' ἢ πρὶν γείτονος, εὖ δ' ἀρδ' ἔσθαι
 αὐτῷ τρεῖς μέτρῳ, καὶ λώϊον, αἶκε δυνάσαι·
 ὥς αὖ χερσὶ ζῶν καὶ ἐς ὕερον ἀρχιον εὕρεται.
 μὴ λακὰ κερδαίνειν, λακὰ κέρδεα ἴσ' ἄτη-
 σιν.

¶ Φιλέοντ' α φιλεῖν, καὶ τῷ προσιόντι πρὸς εἶναι,
 καὶ δόμῳ ὅσῃν δίδω, καὶ μὴ δόμῳ ὅσῃν μὴ δίδω.
 δώτη μὲν τις ἐδώκεν, ἀδότη δ' ἔτις ἐδώκεν.
 δὲ ὡς ἀγαθὴ, ἀρπαξὶ λακὴ, θανάτῳ δὲ τέρει.
 ὅς μὲν γάρ κεν ἀνὴρ ἐθέλων, ὅγε πάν' μέγα
 δῶκε,

χαίρει τῷ δώρῳ, καὶ τὸρ περὶ ὅρ' ἢ θυμὸν·
 ὅς δ' ἐκεν αὐτὸς ἔλητ', αὐαδ' εἴη πιθήσας,
 λαί τε σμικρὸν ἔοι, τότε ἑπάχνωσεν φίλον ἄ-
 πορ.

εἰ γάρ κεν καὶ σμικρὸν ὑδὶ σμικρὸν καταβάσθαι,
 καὶ θαμὰ τῷ θ' ἐρεδῆς, τάχα κεν μέγα καὶ τῷ
 γήνοιτο. (καὶ ὅρ')

ὅς δ' ἐπ' ἔοντι φέρει, ὅδ' ἀλύξει) αἰδοπάει
 εἰ δὲ τὸ γ' εἰς οἶκον κατακείμενον ἀνέρας κίε
 ἄκοι

οἱ τοὶ βέλτοροι εἶν, ἐπεὶ βλαβερὸν τὸ θυρεῖν.
 ἰδιὸν μὲν πρῶτοντος ἐλεῖν, ὡς ἡμᾶς δὲ θυμῶν
 ἰσχυρὰ ἀπὸντος, ἃ σε φραζέσθαι αὐτῶν.

Amantem voca ad conuiuium, inimicum omitte :

illum voca in primis, qui proximè habitat.

Nā si quod etiā aliud negociū populare inciderit,

Vicini accurrunt incincti, propinqui cinguntur.

Vicinus malus tantum est malum, quàm magnū
 bonum est bonus,

Nactus est honorem, qui nactus est bonū vicinū.

Neq; perierit bcs, nisi absit vicinus malus :

Accuratè mensurata accipe à vicino, & restitue
 accuratè

Eadem mensura, aut etiam meliore, si potes :

Ut indigens etiā in posterū sufficientē nāscaris.

Ne secteris lucra mala, quæ sunt damnis similia.

Ama amantem, & accede ad accedentem :

Et danti, & non da non danti.

Datori quis dederit, non datori nullus dederit.

Largitio bona, rapina mala, & mortis suppedita-
 trix.

Nam qui spontè dat, ille etiam si multum dederit,

Gaudet re data, & delectatur in animo suo.

Qui uerò impudentia fretus, ipse acceperit :

Illud quamlibet pusillum, urit animum charum.

1 2 Quod

Quòd si parum addideris paruo,
 Et sic crebrò feceris, mox & illud fiet magnum.
 Qui ita cumulat res suas, ille euitabit nigrā famē:
 Nec quod est repositum domi, uirum turbat.
 Domi habere satius est: quia incōmodum, quod
 est foris.

Bonū est accipere de præsenti: at animo molestū
 Egere re absente. quæ te uolo considerare.

ΣΧΟΛΙΟΝ.

Haftenus ostendit, primū laborandū esse,
 & strenuē atq; sine torpiditate: deinde iustē,
 absque omni iniusticia: postea, ut ille strenuus
 & iustus labor possit esse fœlix, docuit esse in-
 uocandum & colendum numen sedulo, pro
 successu fœlici laboris iusti & strenui. Hic iam
 monet, conciliandam esse beneuolentiam &
 opem aliorum etiam hominum: & qua id ra-
 tione recta & probabili fieri debeat, docet:
 tum uerò alia pręcepta tradit eōdem spectan-
 tia, ad iustam, rectam & fœlicem rerum cumu-
 lationem, administrationē & cōseruationem.

τὸν φιλέοντα.] Amici parandi ueri & integri,
 qui sciant & soleant amare: qui sint φιλέοντες,
 hoc est, qui soleant pręstare φιλήματα, affectiones
 & officia amicitiae. & tales sunt inuitationib.
 & id genus alijs officijs conciliandi & retinen-
 di. Cæterum inimici & alieni ab officijs ami-
 citiae, qui nō sciant declarare beneuolentiam,
 sunt

sunt omittendi & prætereundi: & ad nullam familiaritatem asciscendi. Inter omnes autem amicos sunt in primis inuitandi, & alijs officijs demerendi uicini, qui proximè habitant: & hoc quidem & propter quotidianas necessitates, & propter difficultates improuisas & publicas.

α γ δ.] Hoc est intelligendum de difficultatibus insuetis & improuisis. Nam, inquit, si quod etiã aliud negociũ grauius & difficilius, subito & improuiso undecunq; incidat, uicini statim accurrunt, & sunt præstò sine omni mora: non differunt, nō morantur & cessant donec se induant & cingant, sed nudi & discincti aduolant. In quo ostendit illorum maximam promptitudinem & alacritatem ad opitulandum, quia omnino ἀπεροπαίεως assunt.

ζ η θ ι κ.] At uerò affines, aut etiam propinqui, induunt & cingūt se prius: hoc est, prætendunt alia negocia, & sæpè leuia, ut non statim accurrant, sed tardè & cum mora adueniunt. Quò respiciens Salomon Prouerbiorum 27, uicinum fratri etiam præfert, dicens: Melius est uicinus iuxtà, quàm frater procul.

λ μ ν ξ ο π ρ.] Deinde quotidie uicini plurimum & prodesse & obesse possunt. In tantum potest uicinus malus nocere & obesse, in quantum solet bonus prodesse & iuuare. In duobus autem præcipuè solet bonus amicus plurimum esse utilis: In fama defendenda, & in in-

commodis prohibendis. Ergo cui utriusque huius est cura, ille sibi caueat à uicino malo, aut certè maleuolo: & ideo eius maleuolentiā officijs, quibus potest, traducat ad beneuolentiā.

ὅσπερ τ' ἀγαθὸς.] Hoc dicit: Omnino multum refert qualem habeas uicinum, malum ne an bonum, & maleuolum ne an beneuolū. Quia tātò pere poterit tibi nocere malè aduersus te affectus, quantum proderit tibi benè erga te affectus. Nam si habueris bonum & beneuolum uicinum, etiam fama tua erit salua & incolumis: sin autem habueris malum & maleuolum, tum etiam bos tuus non erit tutus. Ille, & nominis & possessionis uicini sui curam habet: hic, utriusque rei infidiatur & incōmodat. Vnde non sine causa ille prædium suum uenale inde etiam uoluit commēdari, & preciosius æstimari, quia haberet bonum uicinum.

Per *τιμὴν*, intelligit Poeta famam, existimationem, honorem & dignitatem, & quæcunque sunt honestatis: quæ sentit per uicinum beneuolum & bonum non solū defendi, sed etiam extolli & cumulari. Per bouem intelligit iumenta, pecora, & alias res domesticæ possessionis, quas innuit per uicinum malum & maleuolum non solum non iuuari, sed & lædi & imminui. De uicinorum amore & ueneratione, est etiam apud Herodotum lib. 1. locus huc faciens, ubi de Persarum moribus loquens dicit: *τιμῇσι δὲ καὶ πάντων τῶν ἀγχιτὰ ἑαυτῶν οἰκίστας μετὰ γὰρ*

καὶ αὐτὰς ἀδούτορα ἔ, τὰς ἀντοόρας μετὰ ἔ, κατὰ λό-
γον προβαίνοντες τιμῶσι. ἥκιστα ἔ τ' αὐτ' ἐκάτω οἰκημίο-
ται καὶ ταμὲ ἄγονται. Post se quidem in primis in
precio habēt uicinissimos, deinde proximos,
& sic ordine suo procedendo honorant alios.
Exterum qui longissimè distant habitando,
eos minimè in aliquo habent honore.

ἐν μὲν γὰρ ἀνθρώποις.] In alijs etiā officijs & cōmu-
nicationib; cautè, iustè & liberaliter cū uicinis
agendū, & præcipuè in cōmodato: quando res
quæ datur accōdato, est accuratè & accipiē-
da mensurata, & eadē mensura aut etiam ma-
iore restituenda, si facultates ferant. Et hoc i-
deo, ut hac gratitudine excitentur uicini, & ef-
ficiantur paratiores & promptiores ad quam-
libet etiā aliā egestatē in posterū subleuādā.
Istius loci meminit Cicero in primo Officiorū
his uerbis: Sin erunt merita, ut non ineunda,
sed referenda sit gratia, maior quædam cura
adhibenda est. Nullū enim officium referendā
gratia magis necessarium est. Quod si ea quæ
acceperis utenda, maiore mensura, si modò
possis, iubet reddere Hesiodus: quid nam be-
neficio prouocati facere debemus? An non i-
mitari agros fertiles, qui multo plus adferūt,
quàm acceperunt. Et in Bruto, siue de Claris
oratoribus: Admonuit arā te ipso sumerem
aliquid, ad me reficiendum, teq; remuneran-
dum, si nō pari, at grato tamen munere. Quan-
quam illud Hesiodiū laudatur à doctis, quod

eadem mensura reddere iubet qua acceperis: aut etiam cumulatiore, si possis. Apud Xenophontē etiam Agesilaus rex Spartanorum inde commendatur, ὅτι ὁ μόνον τὸ μὴ ἀποδιδόναι χάριτας ἄδικον ἔκρινεν, ἀλλὰ καὶ τὸ μὴ πολὺ μείζους τὴν μείζω δυνάμενον: quia existimabat iniustum esse, non solum non reddere gratiam, sed etiā non referre maiorem, cum quis possit.

ἰϛ.] Benè & accuratè rem mensuratam accipias à uicino, non quia diffidas: sed ut & uicinus sciat, quantum tibi det, et tu quantum ei debeas. Vt ita bona fide agas cum ipso, nec in aliquo eum offendas, et alieniorē à te reddas. Ideo intelligit aut illam mensuram, aut si sit ponderatum uel numeratum, diligēter annotandum & consignandum, ne quam controuersiam pariat.

ις ὕστρον.] in posterum et sequens tempus.

ἄρκιον.] ἄρκιον, ἱκανὸν καὶ ἱτοιμον, sufficientem, idoneum, paratum et promptum ad subministrandum.

μὴ λανθῇ.] Non prosequenda iniusta lucra, quæ non cedunt in lucra, sed in damna. Fraudes, dolos, et alias callidas circumuersiones & πλεονεξίας improbat: atque adeo omnē acquisitionem, quæ sit coniuncta cum damno alterius, uult uitari, tanquam rem damnosam. sicut certè est, & tandē euētu ipso cognoscitur.

μὴ λανθῇ λησδαίνειν.] scilicet λήρδαια. non secteris lucra iniusta, quæ sunt uicino tuo & alijs
mala

mala & damnosa : & tandem etiam tibi , sicut solent esse. non solum quia derogant famæ et existimationi : sed etiã, quia per se nocent tandem, & diuinam indignationem excitant.

τὸν φιλιότητα.] Diligenter considerandi et discernendi animi & mores hominum, et cum singulis cum delectu et pro ipsorum meritis agendum. Erga beneuolos declaranda beneuolentia : erga familiares et ad cōuersandum idoneos, exercenda familiaris uitæ consuetudo : erga liberales, liberalitas. Contrà in illiberalem & sordidum, nihil conferendum : et hoc more & exemplo communi hominum. Quia cernas quidem, qui liberali & *λοιοῦντι* det : cæterum, qui etiam det illiberali & parco, non conspicias ullum. Cum hoc præcepto, doctrina Euangelij sanctior non consentit, quæ uult, ut etiam inimicis nostris beneficiamus. Sed hoc est iam illustrationis diuinæ. Et hic Poeta nō tam præcipit, ut odio prosequamur inimicū, quàm ut eo utamur rectè et utiliter.

δός.] *δός*, datio & erogatio atque contributio spontanea, est bona et utilis. *ἀρπαξ* ἢ *λίσσις*, sed *ἀρπαξ* ἢ *λίσσις* ἀρπαξ, sumptio uiolenta & inuoluntaria, nō est bona & utilis : quæ est cōciliatrix odij capitalis, & sæpè mortis. quia omnino nullus non offenditur, cum quid sibi, quamlibet pusillum, præter suam uoluntatem detrahitur : contrà autem, quod quis uolens & sponte sua, quātumuis magnum con-

l s tribuit,

tribuit, eius contributione delectatur. Vult, ut & ipse sit paratus & facilis ad gratificandum alijs, sed illis liberalibus & officiosis: & quæ ab alijs habere uelit, illa consequatur ab illis uolentibus, nec quicquam contra ipsorum promptam uoluntatem accipiat.

ἡγεῖ τίρπεται.] Hoc est liberalis proprium, ut & uolens det, & cum magna uoluptate. Qualem datorem, qui sit hilaris, dominus etiam diligit, ut dicit Scriptura.

ἀναίδευσσι.] fretus & confirmatus impudentia & audacia. Nam ἀναίδεια, quæ est neglectio honestatis, & contemptus iustæ reprehensionis, confirmat & audacem facit iniustum, ut agat quæ non sunt agenda. Ita eruditè inserit causam impellentem, aut certè confirmantem animum hominis, ad res alterius ad se pertrahendas, sine iusta causa, & modo non recto.

παχύνουσι.] *πάχυν* significat pruinam: unde uerbum *παχύνω*, quod metaphoricè usurpatur, pro eo quod est, ad modum pruinæ aduro, affligo, conficio, mordeo & macero,

φίλον ὅτιον.] animum benè affectum erga alium, id est beneuolum & amicum. Nam iniuria amico illata grauior uidetur. Vnde est hoc Aristotelis *ἠθικῶν* θ. *ἡγεῖ αὐξήσει λαμβάνει τῷ μᾶλλον πρὸς φίλον ὥναι· οἷον χρύματα ἀποτιθεσθαι ἱταῖον, δαινότορον ἢ πελίκτιον· ἡγεῖ μὴ βουδῆσαι ἀδελφῷ, ἢ ὀδυρῷ· ἡγεῖ πατάξαι πατέρα, ἢ ὀντινῶν ἄλλον.* Iniuriæ recipiunt etiam incrementa ex eo, quia

eo, quia in maiorem amicum inferuntur. ueluti defraudare socium est grauius, quàm ciuem: & non opitulari fratri, quàm extraneos: & percuterere patrem, quàm alium quemlibet. Vel ἡτορ.] cor & animum φίλον erga se, & sibi amicum & charum. Quia quisque se amat, & sui atque suorum curam habet, & studet declinare ea quæ uideantur nocitura.

αγ.] Est ratio detractiōis etiam pusillæ, ut iurè molestæ; præsertim iteratæ, quia illa mox fiat cumulata. Sed ponitur pro ἀγχινοίᾳ Poetæ, non solum ut ratio prioris, sed potius ut nouum præceptum, de rebus sensim cumulandis ad sufficientē abundantiam. Ex quo tamen etiā prius positū uult declarare. quasi dicat: ut quis paulatim addēdo, mox efficit suū cumulum magnum: ita detrahendo subinde alteri, eius cumulum breui ualdè imminuit. Sed illud si fiat iustè, est rectum, & debet fieri: hoc autem nō. Probat ergo hic, & præcipit curam & locupletationem rerum suarum, illam iustam quæ fiat quidem per paruam, sed crebram additionem. Quod fortasse ideo facit, quia talis rerum suarū locupletatio ferè & iustior & quietior, & minus inuidiosa esse solet: & tamen & ipsa mox rerum cumulum satis magnum efficiat.

ἰς δ' ἐπ' ἰόντι.] Hæ quæ sequuntur rationes, in genere commendant industriā acquirendi. Quia primū, qui ita subinde comportat ad

res partas, euitabit famem αἰδομαι, adurentem
 exiccando. Vel nigrum, luridum atque palli-
 dum colorem inducentem. Deinde quia res
 cumulatae & posita domi, eum non afficiunt
 molestia, sed potius lætitia: quia omnino cō-
 modum sit habere domi: contrā autem mo-
 lestum, res esse extra domum. Et hoc ideo de
 præsentibus, quia liceat & sit iucundum acci-
 pere: triste autem & molestum animo, egere,
 et non habere res in promptu, cū sit illis opus.

ἀρχομένους δὲ πῖθ' καὶ λήγοντος κορέσασθαι,
 μεσότη φείδεσθαι, διότι δ' ὅτι πυνθύνει φειδω-
 μιᾶδος δ' αὐτοῖσι φίλων εἰρημνίος ἀρκιθ' ἔστω.
 καὶ τε κασιγνήτῳ γελάσας ἐπὶ μέρτυρα
 δέδωκε.

πίσις δ' ἄρα ὁμῶς καὶ ἀπιστία αἰσθάνει ἄν-
 μὴ ἢ γυνή σε νόον πυγασόλος ὄζαπατάτω,
 αἰμύλα κωτίλλουσα, τελὴ διφῶσε καλινῶ.
 ὅς ἢ γυναικὶ πέποιθε, πέποιθ' ὅγε Φιλότη-
 μωνογυμνὴς ἢ πᾶσι σώζοι πατρώϊον οἶκον (σε-
 φερβέμεν, ὡς δ' ἔπλετο ἀέξετ' ὅτι μεγάροισι
 γηραιὸς δὲ θάνοις, ἔτρεον πάντ' ἐγκαταλά-
 πων.

(βουτ)
 εἶα δὲ κεν πλεόνεοσι πόροι Ζεὺς ἄσπετον ὄλ-
 πλείων ἢ πλεόνων μελέτη, μείζων δ' ὕδινάκη.
 ὅτι δ' αὖ πλεόντε θυμὸς ἐέλδετ' ὅτι φρεσὶν ἔστι
 ὅτι δ' ἔστι

ἢ δ' ἐπὶ αὐτῷ, ὅπως δ' ἐπ' ἐπ' ὅπως ὅπως ἐπ' αὐτῷ.

Incipiente dolio, & desinente, bibas ad saturitatē:

In medio parcas, gravis in fundo parsimonia.

Mercēs dicta viro amico sufficiat.

Etiam ad fratrem perrisum adhibeas testem.

Credulitas et incredulitas perdiderunt homines.

Neq; mulier illecebrosa seducat animum tuum,

Blanda garriendo tuam perscrutans domum.

Qui fidem habet mulieri, fidem habet furibus.

Unicus filius conseruet domum paternam

Ad alendum, ita diuitiæ augentur in ædibus.

Sed senex moriari, relicto altero filio.

Nam Iupiter pater facile contribuerit magnas o-
pes pluribus.

Plurimum est cura copiosior, & maior additio:

Sed si tibi animus in pectore desiderat diuitias,

Ita agas, & opus supra opus exerce.

E X O R I O N.

Sunt & hæc præcepta iusticiæ & industriæ,
sive industriæ iustæ, quæ sunt de officio homi-
nis rectè, cautè, utiliter & fœliciter, negotiorū
suorum ex omni parte curam administrantis.
Et quod sequitur primum, est de uini usu re-
cto, quem moderatum & parcum in medio
tantū dolij probat: in summo autem, & imo,
præcipit largum & copiosum. Cuius hæc tra-
ditur

ditur causa : quia uinū est in summo tenuius, nec ita uirtute pollet, eo quia sit uicinū aerī, in quem subtilitas eius spirituū exhalet : in imo est feculentum, nec ita integrum & sincerum : in medio autem est purum, integrum, efficit caloris sui uirtute, & salubre. De quo consultatur Plutarchus in Sympotiacis : ubi etiam ostendit, quare oleum in summo sit optimum, & mel in imo.

Δευὲν ἐνὶ πυθμένεσσι.] grauis, importuna & incommoda: quia tum neq; uino & rebus, neq; uiribus consulitur. Dicuntur autē hęc per collationem quandam. In medio probatur parsimonia & frugalitas, in principio & fine non item : & præcipuē in fine & imo uini, quando ipsum aquosum & feculentum non ita alit, & faciliē corrumpit, ut ita tum ei parcere sit in primis incommodum. Contra autem, hoc sit rectum & commodum, uino, & sic qualibet alia re, tum, & eo modo uti, quando & quo commodo conueniat. Ex postrema parte distichi huius natum est prouerbum hoc, Sera in fundo parsimonia : quod est multi usus, & potest accommodari ad omnes eos, qui omīssis demum occasionibus incipiunt sapere, & rebus suis frustra sollicitius consulere.

μὲν δὲ.] Est aliud præceptum de cautione & fide in conuentionibus usurpādis. Primum, est cautē & *κατὰ ὁμολογίαν*, ex pacto & per conuen-

ventionem difertam & expressam agendum cum seruo, mercenario, & quocunque alio pro beneuolo, & bona fide operā aut rem suam locante: & merces aut precium uel præmium constitutum & promissum, est ijs soluendum & contribuendum. Hoc præceptum etiam Philosophus nono *ἡθικῶν* cap. 1. probat, & consultius esse dicit, ut ante contributionem constitutur de precio & præmio. Quæ etiam lib. 8. cap. penultimo docet, *περὶ κοινωνίας τομίας*, quæ communicatio fit *κατ' ὁμολογίαν*, per pactum & conuentionem, huc faciunt. Huius præcepti meminit & Plutarchus in uita Theſei, ab initio: *δέξαν δὲ μάλιστα πάντων, ὡς ἀνὴρ λόγιος, ἐν τῇ τότε καὶ σιφιστάτοις ἰσχρῇ. ὅμ δὲ τὴν σοφίαν ἐκείνης τιμᾶν τις, ὡς ἱσχυρῇ, ἰδίᾳ καὶ δυνάμει, οἷα κεκράμεθα ὁσίოდος οὐδενίμει μάλιστα περὶ τῆς ἐν ἔργῳ γνησιότητος, καὶ μίαν γὰρ τούτων ἐκείνῳ λέγουσι περὶ τῆς εἶναι. μισθὸς δ' ἀνδρὶ φίλῳ ἀρεμύτης, ἀρπιοῦ ἐστίν.* Maximè autem omnium fama eloquentiæ celebris erat inter sapientissimos illorum temporum. Illius autem sapientiæ talis erat uis & ratio, quali Hesiodus ad maximam nominis sui famam est usus in sententijs de Operibus: & quidem ex illis uolunt hanc fuisse unam etiam ipsius Pitthei, Merces definita uiro amico sufficiat.

καὶ τὴν κασιγνήτῳ.] Altera est pars huius præcepti, quia uult ut etiam cum fratre cautè agatur, & fide ac testificatione quadā interposita,
 non

non quidem directa, seria & aperta : sed obliqua, ioculari & tecta : ita ut quasi per iocum obiter adhibeatur aliquis, qui in casu necessitatis possit esse testis conuentionis.

γυλάσαι.] ridens & iocans. Ita modum & colorem ciuilem indicat, quo hæc fieri possit sine offensione fratris, & aliqua diffidentiae suae indicatione : si hoc non seriò & sollicitè agat, sed quasi ridens & per iocum atque obiter. Talem agendi colorē etiam in serijs negocijs probat & Horatius libro 1. Sermonum, Satyra 1.

*Præterea, ne sic, ut qui iocularia, ridens
Percurram : quanquam ridentem dicere uerum
Quid uetat ? ut pueris olim dant crustula blandi
Doctores, elementa uelint ut discere prima.
Sed tamen amoto quæramus seria ludo.*

πίπτει.] Est ratio huius præcepti de cautione & fide moderanda, petita ἀπὸ τῆς ἡμετέρας, ab eo quod est in usu uitæ & experiētia. Nam, inquit, inuenire est exempla, cum & credulitas, id est, facilitas fidei, & incredulitas atq; diffidentia, perniciosè obfuerint hominibus. Ideo cautione & diligenti consideratione est opus, ut cognoscatur, quibus, quatenus & quomodo sit uel non sit fides habenda. Talia præcepta de uitanda credulitate multa extant apud Theognidem, ex quibus est & hoc :

πρῶτον μὲν φίλοις ὅλως ἀνακρίνω πάσι,

παῦροι τοι πολλῶν πιστὸν ἔχουσιν ὄντα.

Negocium & institutum tuum, neque amidi
omnibus

omnibus planè & totū reucla & explica : nam ex multis pauci integrum & fide dignum habent animum . Quò facit & hoc Epicharmi à Dione sophista prolixè tractatum, *ναρὶ καὶ μίμνῳ ἀπὸ τῆς*. Quod Cicero alicubi ita reddidit: *Nervi atq; artus sapientiæ sunt non temerè credere.*

μὴ δὲ γυναι.] Est tertia pars huius præcepti, de fide non facile & inconsideratè atq; sine circumspectione habenda. Et hic monet, ne patiat̃ se decipi & seduci à blanditijs & insidijs muliebribus: & præcipue ne credat meretrici, & tali mulieri quæ primum sit *πυγρολόος*, quæ nates aut brachia exornet, hoc est, quæ immodicè elegantie cultus & uestitus sit dedita: deinde, quæ sit nimis blanda, & illice sermone disertā: tertio, quæ sit callida & fallax, quæ non beneuolo animo conuersetur, sed ut omnes domus partes perscrutetur, & inde quicquid boni insit, ad se pertrahat.

δε γυναι.] Hoc præceptū declarat ab absurdo & incommodo, contrarij similitudine declaratō. Quia qui fidem habet mulieri, ille fidem habet furibus & deceptoribus. Nec fortasse temerè unam mulierem pluralitati comparat deceptorum & furum: sed quia una tantum incommodare possit, quātum illi multi. *φαιδῶ* autem deducunt à uerbo *φίλῳ*, quod significat *ἀπαρτῶ*. Alij melius uolunt dictum *φαιδῶ* quasi *ὑφαλέτῳ*, subtractorē & subreptorem, ut sint duæ uocales, & subtractæ.

μνησθῆναι.] Subinde propius accedit ad illa
 praecepta, quæ est deinde lib. 2. traditurus de
 acquisitione rerum & opum : tum uerò de re-
 cta & foelici administratione et conseruatione
 totius familiæ. Quò etiam hoc praeceptum
 est referendum, quo ab ipso traditur, ita ut o-
 stendat, quo ad conseruationem familiarum
 & opum, multum situm esse in hoc, ut pateris-
 miliàs unum tantum filium habeat, quem a-
 lat, & qui succedat in bonis & familiæ conser-
 uatione : aut certè ut ex plurib. uni duntaxat
 in primis charo, parta demandet, & uendicet
 successionem in bonis & familia. Quod & Pla-
 to probat lib. 5. Legū, & isto modo docet pos-
 se effici, ut non solum familiæ permaneant in-
 tegræ & saluæ, sed & status ciuitatis quàm ma-
 ximè certus & definitus : ὃ δ' οὐρ ἀπὸ τῶνταρ βελ-
 λαιὸς γίγνεται πόρι πᾶσαν τὴν πόλιν, ἐλατὸν τὴν λαλῶ-
 γον, καταλειπέτω αἰ ταύτης ὅλ οἰκίαις, ἡα μόνον λαλῶ-
 γονόμον τῶν ἰαυτῶ παίδων, ὅν αὐτῶν μέλιστα ὡς φίλων,
 διάδοχον καὶ δόραπον τὴν διῶν καὶ γίνασθαι καὶ πόλιν, ἢ τι βίον
 τῶν, καὶ ἴσους αὐτῶν ἔδω τίλθαι εἰς τὴν τέτι χρίσθαι ἔχει : Hoc
 isto modo firmè fieri possit in quaq. ciuitate.
 Nactus sortem & patrimoniū, relinquat sem-
 per administrationis domesticæ unū tantum
 hæredem ex suis liberis, qui ipsi maximè pro-
 betur, qui sit successor nominis, generis & ci-
 uitatis : & pariter & uiuorum, & eorum quoq.
 iam finis uitæ occuparit. Ita ergo uidetur &
 Hesiodus præcipere. nisi fortè quis malis sit

multat hunc etiā sensum interpretari hoc præceptum de uno filio; quia cum solum sit facilitas & minimi sumptus alere ad opū cumulationem, cum plures requirant maiore sumptū, & inde opes minus accrescāt. In hoc sensu, *ὁ πατήρ* cum subintellectione, *τοῦ* uel *ἑνός*, erit referendum ad filium, quem alas uel qui alatur: in priore, ad domum siue familiam, qui unus filius conseruando domum & familiam alatur & sustentet eam; ne aut, cum ipse sit superstes, pereat: aut, si plures adessent, dissipetur & imminuatur in opibus per ipsos.

γρηγοριανός.] Concedit etiam alteri filio locum in familia, sed patre iam per senectutem mortis appropinquante. Et loquitur in modo orationis, quia uult innuere, hæc esse magis uotis & precibus diuinitus impetranda, quàm ullo consilio aut conatu humano, ut unus tantum primò filius absit, & deinde accedat alter, & quidē ipso patre per senium tendēte ad obitū.

ἰωάννης.] Concedit & probat multitudinē etiam liberorū, & quidē tres ob causas. Primò, quia Deus facile possit pro sua benignitate etiā plurib. liberis educandis & sustentandis præbere opulentiam *ἀσπίτην*, immensam, affluentem & inenarrabilem. Deinde, quia pro plurib. liberis habetur maior cura & sollicitudo à parentib. qui tertio etiā propter illos plures acquirunt & accumulunt magis bona. Vel, ut nonnulli intelligunt, & Erasmus in prouerbio, Multę manus in a reddunt.

reddunt onus leuius : quia plurium liberorum est maior & amplior cura & industria, hoc est, quia plus efficiunt sua maiore solitudine & industria : tum etiam, quia magis aggregant & coaceruant res. Sed non incommodè potest simul uterque sensus assumi, ut ex liberorum multitudine parentum cura & industria ad acquirendum magis & excitetur intendaturq̃, & adiuuetur promoueaturq̃ : tum uerò ipsi propagati in familias plures, acquirant & congregent plura bona. Gradus autem liberorum plures facit, ideo fortasse, ut ostendat, quibus de causis acquiescere conueniat, & in unitate & in dualitate & in pluralitate eorum : tum uerò, ut non præterea aliorum opiniones & sententias hac de re, quæ haud dubiè erant tum ita diuersæ, singulas ipse uult suo modo & sensu approbari posse.

οὐδ' ἔτι.] Est transitio & *παρονομασία* ad doctrinam sequentis libri, quæ erit de laboribus acquisitionis, & domesticæ administrationis. Sed, inquit, si tu cupis in animo tuo, id est, si omnino & uerè ac seriò atque ex animo cupis discere.

ὡς ἔγωγε.] ita agas & labores iustè, prudenter & sollicitè, sicut hæc tibi tradidi : & præterea, sicut deinceps tibi sum præcepturus, unum laborem super alium exerceas, & sedulo urgeas. Vel *ὡς ἔγωγε* poterit referri tantum ad se-

ad sequentia, in quibus ipsi promittat peculiarem de acquisitione diuitiarum rationem, per laborum suorum assiduitatem, ut sit hæc diserta propositio reliquæ tractationis, quæ erit de cura & administratione rei domesticæ: & præcipuè de acquisitione per agriculturam & negotiationem maris. Ad hanc autem rem ostendit duo præcipuè requiri. primum, rationem certam laborum, & eius cognitionem: deinde, illorum laborum diligentem, assiduam & opportunam executionem. Ad quæ duo deinceps tradenda, vult fratrem suum, & quemlibet alium, intentum ad rerum suarum locupletationem, præparari & excitari, ut ad ea, in quibus præcipuè tota rectè & feliciter acqui-
pendi ratio sit sita. Hactenus ergo Poeta de principali propositione, quæ fuit de officio hominis, & recta ac felici vitæ ratione, tradidit illa cõmunia præcepta, quæ sunt potissimum honestatis & laborum siue actionum animi. Deinceps est traditurus illa quæ sunt potissimum utilis & necessariæ curæ & administrationis rei familiaris, & quæ ad labores corporis præcipuè at-
tinent.

H M E P A I.

Ληϊάδων ἀτλαγγοίων ἐπε-
τελλομένων
ἀρχεὶ δ' ἀμνητ', ἀφ' ὅτιο ἡ δύσ-
κομνάων
αἱ δ' ἡ τοὶ νύκτας τε καὶ ἡμέ-
ρας τεσσεράκοντα

κεκρύφεται, αὗτις δὲ πῶς πλομένης γίνονται
φαίνονται, τὰ πρῶτα χαραιομένηοιο σιδ' ἡμέ-
ρας τοὶ περὶ τῶν πῶς τε νόμος, οἱ τε θαλάσ-
σης

ἐγγύθι ναιετάουσ' οἳ τ' ἄγχεα βροσύνονται
πόντος ἐνμαίνοντος, ἀπὸ πρῶτι πῶς καὶ οὐ-
ραίοσι. —

D I E S. L I B. I I.

PLeiadibus Atlagenitis orientibus
Incipe messē, arationem aut occidentibus:
Quæ quidem noctes & dies quadraginta
Latent, & rursus circumeunte anno
Apparent, cum primum acuitur ferrum.
Hæc est lex camporum pro hominibus, & qui
prope mare
Habitant, & qui ualles uliginosas
Procul à mari incolunt, in loco fertili.

Iste liber omnino cohæret cum præcedenti. continet labores & curam atq; administrationē rei familiaris, pro ratione & fine uitę meliores. Inscribitur *ἡμῖν*: quia quę hic traduntur *ἡμῖν*, præcipuè reguntur temporib. suis. Illa in priori libro tradita opera, sunt quotidiana, perpetua, & tēporis omnis. Iniusticia, odium, inuidia, cōtentiones, ocium & similia semper sunt uitanda; semper est iustē, amicē, trāquillē, moderatē, caurē & cōsideratē agendū: nō semper, neq; tempore quocunq; arandū, seminandum, metendum, uindemiandum & nauigandum: sed hæc & id genus alia suo quaq; tempore rectē & utiliter fieri uolunt. Hęc tempora laborū opportuna, & eorū recta exequutio in hoc libro præscribuntur. Hic primū *ἀγρὰν* *πανθε* per ortū & occasum Pleiadum ostēditur tempus mēsis & arationis, pro locis & maritimis, & à mari semotis: humidis tamē, & pinguibus. Messem uult inchoandam in Iunio, sub ortu Pleiadum, quæ tum ortu Heliaco oriuntur: quia mane apparere incipiunt, sole à tauro, in quo sunt sitæ, longius digresso. Nec temerē uidetur messem præmittere arationi, & reliquis laborib. sed ut hoc fructu & quasi præmio laborū excitet fratrem ad industriam. Arationem uult inchoari in Octobri aut Nouembri, cum Pleiades occasu Cosmico occidunt.

αὐτῶν.] Nō cōspiciūtur sole existēte in tauro,

m 4 & prope

& prope cancrum: quod tempus est à Maio usque ad Iunium.

ποριπλομένη.] circum & in orbem eunte. Hoc epitheton ferè & aptè attribuitur anno, qui circumit & circumuoluitur, & in orbem uersatur. Alij deducunt uocem à *πίλωμαι*, fio & existo. Alij à *πολίω*, τὸ γίγνομαι, quia cœlum *ποριπλοῖται*, & γίγνομαι *πορὶ πόλιν* γίγνεται, circum polos uoluitur, Unde *ποριπλόμαι*, & *ποριπλόμη*, per syncopen, τὰ πρῶτα.] Signum manifestius subiungit,

quod ipsum fratrem nullo modo latere possit. *οὐτός τοι.*] Hoc tempus arationis & mæsis commendat, ut idoneū colentibus loca & maritima, & procul à mari remota: humida tamen, opaca & pinguia.

ἄγκια.] Vocat ualles & decliuitates in montibus editioribus, quæ ferè solent esse feraciores,

βυαύοντα.] abundantes uallibus & concauitatibus, nam *βύσσα* ferè usurpatur pro ualle & loco decluiore, qui sit humidior & opacior. Intelligit autem per istas duas uoces, ualles & decliuitates humidiores, fertilioresq̃, & intra & supra montes.

— γυμνὸν ἀπείρειν, γυμνὸν δὲ βοωτέρῃ,
 γυμνὸν δὲ ἀμᾶδι, εἰ χ' ὦρα πάντ' ἐθέλωδα
 ὄργα κομίζεσθαι δὴ κημήτερος, ὥς τοι ἔκαστα
 ὦρ' ἀέξῃς, μή πως τὰ μεταφύχαις ἔσῃς,
 πῶστος ἀλλοτρίους οἴκους, καὶ μηδὲν ἑνός τις
 ὥς

ὅς κ' αὖ νῦν ἐπ' ἐμ' ἦλθες, ἐγὼ δ' ἐποιῶ κ' ὤν
δῶσω,

ὅδ' ἐπιμετρήσω· βρῆγ' ἴδ' ὅ νήπιε πόρσῃ,
βρῆγα, τὰ τ' ἀνθρώποισι θεοὶ διετεκμήσαντο,
μη ποτε σὺν παίδεσσι γυναικί τε θυμὸν ἄ-
χούωρ,

ζητῶνς βίον· ἤ τι γέγονας· οἱ δ' ἀμελῶσι.
οἷς μὲν γὰρ καὶ βῆς τάχα τούξεα· ἢ δ' ἐτε-
λυπῆς,

χεῖμα μ' ὅ πρῆξεις, σὺ δ' ἐτώσια πολλ' ἄγ' οἶ-
ον· ἔστι δ' ἐστὶν ἐπ' ἐὼν νόμος. — (ρδύσδς.

*Nudus quidem semines, & ares nudus,
Nudus etiam metas, si uelis tempestiuos omnes
Fructus Cereris importare, ut tibi singula
Tempestiua crescant: ne quando interim egens
Implores domus alienas, & nihil efficias.*

*Quemadmodum & nunc ad me uenisti: ego au-
tem tibi non amplius dabo,* (ce

*Neq; mensurabo: sed tu Persa incōsiderate, exer-
Labores eos, quos Diī hominib. præscripserunt:
Ne quando animo tristi, cum uxore & liberis
Quæras uictū apud uicinos, & illi te negligent.
Nam bis & ter forsā assequēris: sed si ultrā mo-
lestus fueris,*

Rem tuā nō expedies, sed multa frustra loquēris,
Et ociosa erit uerborum tuorum strues.

ΣΧΟΛΙΟΝ.

Est alterum præceptū, de tempestiua & sollicita exequutione laborum, seminationis, arationis & melsis, pro uitanda egestate, & eius molestijs atq; difficultatibus.

γυμνὸν σπείρειν.] Vult, ut hos labores perficiat non solum maturè, & ante hyemem, atq; dieb. ferenis & idoneis: sed & sollicitè, festinanter, & cū tanta uirium intentione, quæ ipsi eliciat sudorem. Et subiungit hanc causam: Si quidem uelit *κομίσσασθαι*, expedire & procurare ritè & tempore suo quæ requirantur ad colendam Cererē: uel, si uelit importare omnes fructus Cereris tempestiuos, uel in tempore. Quod ideo præcipit, quia intelligit occasiones laborum esse præcipientes, & ideo diligenter obseruandas captādasq; esse: atq; oblatas, sine mora apprehēdendas, & sedulò urgendas. Et hoc ideo, ut singula suo tempore maturè & feliciter crescant, & cumulatim proueniant. Idq; hanc ob causam, ne si negligenter culta, etiam tardius & infelicius proueniant, ipse interim egestate pressus cogatur turpiter, & cum rubore accedere ad alios, & more mendici ipsorum implorare opem: & tamen frustra, quia nihil apud illos efficiat sua emēdicatione. Omni-
no *ἰδινῆς*, id est seniliter, sollicitè & paternè
ipsum

ipsum monet, & ei non solum subiicit ob oculos, fructus & euentus fœlices diligentiae: sed & incommoda, atq; miseros & tristes euentus negligentiae.

ὡς ἔγωγε νῦν.] Et quidē ex uita antea cta, & ipsius calamitosa experientia declarat istam difficultatem. Sicut, inquit, etiā nunc, hoc est, nō ita pridem ad me uenisti: & ego tibi tum quidem dedi, sed deinceps nihil dabo. sed neq; etiam *ἐν ἡμετέροις*, ad mensurabo, id est cum mensura & certa conditione tibi dabo. Sed tu inconsiderate & stulte Persa, ipse labora, sicut ex ordinatione diuina rectum est: & cura opera illa laborum, quæ Deus præscripsit: hoc est, quæ sunt pia, recta & frugifera.

μὴ πρὸς τοὺς.] Rursus ei pro sua fraterna sollicitudine ob oculos ponit tristes effectus ignauiae & negligētiæ: Ne quando, inquit, ob deficientem uictū, tu cum uxore & liberis doleras apud animū tuum, & uictū apud uicinos queras, illi aut tibi opem suā recusent. Nā non est quod multum spei & fiducię colloques in uicinos tuos. posses ab illis forsan bis aut ter, hoc est, semel aut iterū aliquid consequi: sed si crebrius petieris, & ipsi molestus fueris petitione tua, *χρηματίζῃς*, id est tuā rem & tuū negocium non expedies, etiamsi admodum multa & accurate in tua petitione dixeris ad ipsos. Tu quidem diu instabis, & multa dices, sed frustra, quia ipsi nihil mouebuntur tuis uerbis:

&

& νόμος, lex & ratio & compositio uerborum, id est oratio & series uerborum, quamlibet iusta, recta, diserta, & ad persuadendum apposita, ἀχρεῖς ἔσται.] erit inutilis, ociosa & inanis, quæ apud ipsos nihil impetrabit. Ita perquam sollicitè & prudenter cum suo fratre agit, nihil non conatur & facit pro ipso emendando, & in uiam meliorem perducendo, omnes cohortandi modos, omnes dehortandi usurpat: occurrunt unde quæque eius ignauitiæ & negligentiæ, omnib. imaginationibus & cogitationibus, quas iuueniles, irritas & stultas esse atque cassas dicit.

— ἀλλὰ σ' ἄνωγα

φράζεσθαι χρεῖων τε λύσιμ, λιμὸν τ' ἀλεωρίων·
οἶκον ἂν πρώτιστα, γυναικὰ τε, βουὴν τ' ἀρε-
τήρα·

ἐπιτιμὴν δ' ἄγαμετιμὴν, ἥ τις ἐπὶ βασιλῆϊ ποιεῖτο.

χρήματα δ' εἰς οἶκον πάντ' ἀρμύνα ποιήσας·
ἴσται·

(τᾷ,

μηδὲ σὺ μὲν αἰτῆς ἄλλον, ὅδ' ἀρνῆται, σὺ δ' ἐπεὶ
ἔτι δ' ὥρη πῶτα μέβηται, μινύθει δ' ἐπὶ τοι ὄργων.

μήσθ' ἀναβέλλεσθαι εἰς τ' αὔριον, εἰς τ' ἑννεοῦν·
ὅτ' ἢ ἐπὶ σοι ὄργος ἀνὴρ πίμπλησι καλιῶν,

ὅδ' ἀναβαλλόμενος μελέτη δὲ τοι ὄργων ἐ-
φέλλει. ἔπειτα

αἰεὶ δ' ἀμβολιόργος ἀνὴρ ἄταισι παλαῖσσι

Quia

—Quin etiam te iubeo

Considerare & debitorum solutionem, & famis
propulsationem: (tem:

Domū quidem primū, & uxore, & bouē aran-
Ancillam non nuptā, quæ etiam sequatur boues.

Præterea res omnes in domo efficias bene com-
positas, (ris,

Ne tu quidē petas aliū, ille aut neget, & tu priue-

Tempus aut prætereat, tibi uero opus minuatur.

Non differas in crastinum, & perendie:

Nam ignauus non implet domum, (pus:

Neq; procrastinator, sed sollicitudo promouet o-

Vir autem procrastinator semper luctatur cum
difficultatibus.

Σ Χ Ο Λ Ι Ο Ν:

Hic subiungit quædam domesticæ admini-
strationis præcepta. Primum est, de uitando
ære alieno, & alijs quæ ad inopiam & famem
pertinent. Alterum, de instituēda familia. Ter-
tium, de procuratione omnium aliarū rerum
domesticarum. Quartum, de negocijs matu-
randis sine omni procrastinatione.

ἀλλὰ.] quin etiam, uel præterea. nam hæc
uox non semper à Poetis usurpatur in signifi-
catione aduersatiua: sed interdum ita usurpa-
tur, ut Latine sit reddēda per uocem aliquam
uel illationis, uel ordinis.

ἐξάσιναι.]

φράσσειν.] considerare, meditari, cogitare & curare solutionem aris alieni. *λεμὲ τ' ἀλιωρίων*, & omnino ea quibus fames & inopia propulsari possint.

οἶκον.] Sed ante omnia est instituenda familia, & ad illam primò paranda domus, & certus locus acquirendus, in quo sit habitandum. Deinde ducenda uxor, & parandus bos idoneus ad arandum: tum uerò ancilla idonea & utilis, quæ non habeat uirum, & quæ boues etiam arantes sequi & impellere possit. Hoc alterum præceptum est admodum graue, & latè patens. ideo meminit eius Aristoteles in primo & *οἰκονομικῶν* & *πολιτικῶν*. Per *οἶκον*, potest intelligi non solum domus, sed et locus in societate ciuili, & functio, siue gentis uitæ, quod sit obeundum. Quæ ad uxorem ducendam attinent, postea tradentur. Per bouem arantem potest intelligi etiã seruus, quia, ut Aristoteles *α. πολιτικῶν* dicit, *ὁ βῆς αὐτ' οἰκίει τοῖς πτωχοῖσιν ἴσθιν*, bos loco serui est pauperibus. Potest etiam per bouem intelligi quælibet ars utilis, & inserviens rerum acquisitioni: per quam quis possit & nancisci & tueri locum suum inter homines, & suæ familiæ acquirere unde alatur.

λευκίῳ.] uocat famulam, ut acquisitam iure suo, & legitimis suis modis: uel quia (ut philosophus docet *8 ἠθικῶν*, & *πολιτικῶν*) serui sunt genere *λευθίστοις*, & inter *λευτάτα* numerantur: quia sunt *ἔργαον ἐμψυχον*, instrumentum animatum

Animatum, & ὕμινον, quo alia & inanimata
& animata administrantur.

χρέματα.] Præcipit omnium aliarum rerum,
quæ sunt usus domestici, conuenientem com-
parationem, ita ut illæ infint in domo omnes
benè, cumulatè & aptè congestæ & dispositæ,
ne usquam quid defit. Et hoc ideo, ne cogatur
quid petere ab alio, & ille deneget, ipse aut de-
situratur eo ad magnum suū incommodum:
quia interim præterlabatur tempus opportu-
num, & labores intermittantur, aut certè mi-
nus ritè & utiliter expediantur.

μέτ' ἀναλλοίμερος.] Est præceptum de seduli-
tate, solitudine et industria, contra cessatio-
nem, procrastinationem & socordiam. Matu-
rè sunt paranda omnia ad usum domesticum
necessaria: et statim quæq; negocia suo tempo-
re aggredienda. nec ullum momentum occa-
sionis procrastinatione prætermittendum: nī
hilq; prorsus differendum in crastinū, et diem
perendinum: quia procrastinatio est quædam
ignauia et socordia: et quo ignauus destitui-
tur bono, eo et procrastinator, quia neuter re-
plet et abundantem efficit domum suam: sed
sollicita et sedula industria est, quæ promoue-
at labores et opera ad rerū abundantiam. Præ-
terea procrastinator hoc peculiare sentit malū
et incōmodū, quia semper torquetur difficul-
tatib; et alijs incōmodis, cū quibus quasi collu-
ctatur: quia sollicitè cogitat de laborib; et illos
pro-

proponit sibi certos : sed non aggreditur tempore suo, quia quodq; tempus minus idoneū arbitratur, & in aliud cōmodius differendum censet. Id autem ferè usq; adeò non consequitur, ut subinde amissis melioribus, in difficiliora incidat. Ex quo fit, ut ob hanc sollicitam & cassam expectationem cōmodiōris temporis torqueatur, lucteturq; perpetuò cū malis, & quia sentiat res suas subinde deterius habere ob labores non expeditos. Quib. malis caret ignauus, qui securus in utramq; dormiens aurem, nihil neq; de præsentibus neq; de futuris negocijs & difficultatibus cogitat, nec ullas sentit nisi magnas : aut potius prius perit in suo torpore, quàm aliquas per suam *divitiarum* persentiscat. Vnde sanè, ut non maius, at certè molestius vitium habendum videtur procrastinatio, quæ hominem cum suis peculiaribus sollicitudinibus & molestiis inducit in easdem difficultates molestiasq; vitæ, quibus ignavi obrui solent. Vitanda ergo in omni genere munerum & vitæ procrastinatio : & non solum oblata occasio arripienda, sed & absens sua diligenti præparatione allicienda & captanda. Quò respiciens Ovidius etiam, uerè dicit :

Qui non est hodie, cras minus aptus erit.

Et Cato grauitè monet,

Rem, tibi quam noris aptam, dimittere noli :

Fronte capillata, post hæc Occasio calua.

[longw.]

SCHOLIA.

191

ἰσχυρ.] εἰς τὴν μετὰ τὴν αὐτοῦ, in diem paren-
dinum, qui est tertius ab hoc præsenti.

καλὰ.] significat domum, & quodlibet ædi-
ficium, ἐκ ὠκλῶν, id est ξύλων κατισκευασμένον, ex
lignis extructum.

ἄτη.] Dicta est παρὰ τὸ τῷ quod significat ca-
pio, & particula priuatiua α, quam nemo ca-
piat. Vel à uerbo ἄω, τὸ βλάπτω : à cuius futuro ἄ-
σῃ facta hæc uox ἄσῃ, & uerso in τ ἄτη, signi-
ficat damnum, noxam, & calamitatem : Ho-
mero etiam deam horum malorum.

ἤμῃ δ' ἡ λήγῃς μῦθος ὄξείος ἡελίοιο (τοῦ
καύματος ἰδ' αἰλίμα, μετοπωρινὸν ὁμβρῆσαν
ζυνὸς ὀριῶνός, μετὰ δὲ τρέπεται βρότεος
χρῶς.

πολλὸν ἐλαφρότορος δ' ἡ ἰὴ τότε σείριος ἀστὴρ
βαίον ὑπὲρ κεφαλῆς κρηττεφείων ἀνθρώπων
ὄρχετ' ἡμάλιος, πλεῖον δ' ἐτε νυκτὸς ἐπαυρεῖ
ἡμὸς ἀδινκτοτάτη πᾶσι τῇ κθεῖρα σιδ' ἡρα
ὑλῃ. φύλλα δ' ὄραζε χέει, πῶς οἱό τε λήγει
τῆμος ἀρ' ὑλοῦμεν, μεμνημένος ὤρου ὄργου.
ὄλμου ἢ τριπόδῳ τέμνειν, ὑπερομ δὲ τρι-
πηχυν, (νῦν δ' ἔτι.

ἄξονα θ' ἐπ' ἡ πόδ' ὤλῳ. μάλα γὰρ νῦν τοι ἀρμε-
νὶ δ' ἐκ γ' ὀκταπόδ' ὤλῳ, ἀρ' ὅσφύραν κε τέ-
μοιο.

η

τριαπύ

στριαπίθαμον δ' ἄψιν τάνειμι δεκάδ' ὄρων ἑ-
μάξην.

πολλ' ὕδ' ἑκαμπύλα ἑκάλα, φέρει δὲ γύλῳ
ὅτ' αὖ εὖρης

εἰς οἶκον, ἑκατ' ὄρος διζήμενος, ἢ ἑκατ' ἀγροῖαν,
πρίνινον ὅς ῥ' Βυσίην ἀγρὸν ὀχυρώτατος ὄξει.
εὖτ' αὖ ἀθηναίης δ' ἑμῶς γ' ἐλύμαλι πῆξας
γόμεφοισιν πελάσας πελαγῆρετ' ἰσοβοῖν,
δοιὰ δὲ θέσσαι ἀγροῖα πονησάμενος κατὰ οἶ-
κον,

αὐτόγνομα καὶ πικρὸν, ἐπεὶ πολὺ λείον ὄτω
εἶχ' ἐτόρον γ' ἄξαις, ἐτόρον γ' ὕδ' ἑκατ' ἐκάλοια
δάφνης δ' ἢ πηλέης ἀκινώτατοι ἰσοβοῖν,
δρυὸς ἑλύμα, πρίνιν γύλῳ. —

Quando ergo desinit vis solis acuti
Ab aestu sudorifico, autumnaliter pluviente
Ioue potente, & corpus humanum mutatur
Longè leuius: quia tum Siria stella
Paulum supra caput hominum fato obnoxiorum
Interdiu incedit, nocte autem plus utitur:
Tum incorruptissima existit ferro secta
Sylva. nam folia fundit humi, & desinit à frōdibus:
Tum sanè scias tempestiuam esse industriam ad
secanda ligna.

Monas

Rotarium quidem duorum pedum facies, pistillum
 uero trium tubitorum.

Axem septem pedum: nam ita est perquam aptius,
 Sed si etiam octo pedum nactus fueris, malleum en-
 tiam inde abscindes.

Nota lignum ineurium scindas trium palmorum
 ad curram, in quo diameter rotarum est de-
 cem palmorum.

Præterea multa curua ligna importes, et dentes
 de se inueneris.

In domum importes, querendo et in monte et
 super terram,

Ligneum: hoc enim est robur ad arandum firmissimum.
 Quando famulus Cereis affixum ligno temo-
 nis et dentale.

Clavis applicitum adaptarit ligno medio bourni.
 Duo elaborata aratra habeas in domo,
 Solidum et compactum, quia hoc est longe consultius;
 Quia uno fracto, alterum bobus applicabis.
 Ex lauro aut ulmo sunt diuturnissimi temones,
 Ex queru buris, ex ilice dentale.

EXPLANATION.

Quia dixit *χρήματα δ' ἐν αὐτῷ πᾶσι ἀπὸ μὲν τοῦ
 οὐδοῦ*, quibus uerbis præcepit præparationem
 omnium instrumentorum & rerum, quæ sint de
 usu.

usu uitæ: & postea moram & procrastinationem omnem prohibuit. Hic iam per partes & distributionem cōmemorat præcipua quædam ex instrumentis & rebus rusticis. Et primum quidem quo ad instrumenta lignea, quando, quæ, ex quibus lignis, & ad quem modum sint seruanda, atq; etiã coaptanda docet. Tempus autumnale præfinit secandis lignis; quod describit à suis conspicuis & notis circumstantiis. quia tum solis vis est remissior, nec ita radij intenti & directi & æstus non ita sentitur, qui sudorem prouocet: & sunt crebræ pluuiæ, atq; cœli constitutio inæqualis, unde corpora humana alterantur, & fiunt alacriora: & præcipue ex eo, quia Siria stella magis remota à corporib. humanis, quam in æstate, cursum suum peragat.

ιδάλιμος.] sudorifici, & per resolutionem sudorem prouocantis; uel *συνιδός* sereni & incidi, uel *λευγινός* inflammantis & adurentis. Nā hæc uox *ιδάλιμος* usurpatur in his omnib. significationibus, quæ etiam æstui solari conueniunt.

μετοπώρινον.] autumnaliter & inæqualiter. *πώρα* significat τὸ δέρος æstatem. unde *μετόπωρον*, ὁ μετὰ τὴν ἐπώραν λεγόμενος, tempus quod sequitur æstatem. ex quo *μετοπώρινον*, neutrum pro aduerbio, quo declaratur illa inæqualitas aeris & constitutionis cœli, quæ in autumno est.

πολλὸν ἰλαρότερος.] Quo tempore corpus humanum longè fit alacrius, excitatius, leuius,

εὐπε-

expeditius, & uiuidius, quàm antè erat in cista-
te, sub illo, uehemèti æstu à quo resoluebatur,
sicut postea ostendetur.

αἰγίον ἀντίον.] Vel stella canicula, quæ sole ac-
cedente ad scorpionem, mane ortu Heliaco,
ante solis ortum conspicitur aliquandiu: cu-
ius est peculiaris uis debilitandi uires huma-
nas, de quo postea habebimus. Vel sol, qui &
ipse, & in nostro hemisphærio minus diu mo-
ratur quàm antea, & uocatur subinde à Poëtis
αἰγίον, eò quia *αἰγίον*, quia inflamat, hoc est,
exsiccat & indurat.

ἡμεῖς.] quando lignum sectum minimè sit
obnoxium corrosioni & corruptioni, tum est
secandum: quale tunc est, in autumno, cum ip-
sam deijcit folia, & desinit ramos extendere &
dilatare. Quo quasi signo ostendit sylua arbo-
rum, se factam sicciorem, & idoneam ad pro-
sterendum.

ἀντίον.] dicitur ramus, quasi *ἀντίον*,
tunc autem non amplius exten-
ditur, utpote iam ad suam maturitatem & so-
liditatem perductus.

ἡμεῖς.] Tūc ergo uide, ut seces ligna, *ἡμεῖς*,
sciens, & persuasum habens, memori a-
nimo, illud esse tempus huic labori tempesti-
uum: uel *ἡμεῖς*, consideratius & at-
tentius seces tum, *ἡμεῖς*, scilicet *ἡμεῖς*, illa tē-
pore idoneo ad hoc opus.

ἡμεῖς.] Commemorat ordine nominatum
n a p r o

præcipua instrumēta rustica, ad quæ tunc sunt
secanda ligna, & ex quo genere arborum, &
qua longitudine. Mortarium, in quo prisci
milium & alia legumina conterebant, uult esse
trium pedum. *ἄσπερον*, pistillum, quo in mor-
tario contundebant legumina, uult esse trium
cubitum. *ἄξονα*.] axem transeuntem per
rotas, qui sit pedum septem, dicit esse aptissi-
mum: sed posse etiam longius lignum ad ip-
sum secari, concedit, à quo malleus abscinda-
tur, quem uocat *ἄσπερον*, à similitudine tali.

ἄξονα.] Lignum circumiens & constituens
rotam, uult esse trium palmorum, qui singu-
li constant digitis duodecim: pro curru, in
quo diameter rotarum sit decem palmorum,
qui singuli palmi constant digitis quatuor ma-
nus expansæ. De quo minori palmo ad dif-
ferentiam maioris, qui uocatur *ἄξονα*
μὲν, & est digitorum duodecim, Vitruuius lib.
2. ita scribit: *ἄξονα* Græcis appellatur palmus,
quod munerum datio Græcè *ἄξονα* appellatur,
id autem spargitur per manus palmum.

ἄλλοι.] Et huiusmodi ligna curua, ad rotas
idonea, multa congeras, ut in promptu ha-
beas ad rotas attritas & fractas reficiendas, &
alios usus. Præterea *ὄλε* dentale, cui ligno
infitur uomer, passim diligenter inquiras
& in montibus & in campis: & illud ilignum,
quod est ualidiss. & firmissimum bobus
arandum, domum portes, quod bene appli-
catum

tes octonis bolis seu partibus consent.

ὅς κ' ἔργα.] Aetatis huius rationes addit admodum graues, & considerandas in probatione quarumlibet aliarum personarum, quibus aliqua functiones sint demandandæ. Nā intelligit omnino multum situm esse in maturitate ætatis: non tamen ei soli prudentem & intelligentem industriam adscribit, sed in matura ætate eam esse quærendam peritiam, ita ut quadraginta annorum dispiciatur seruus, ad hoc, ut sequatur boues arantes. Qui sit diligens, peritus, & ad hoc intentus, ut possit rectum ducere sulcum: qui hoc assequi possit nō solum propter suam peritam diligentiam, sed & ætatem, per quam non amplius respiciat ad cœquales, sed animum suum totum dirigat & intendat in opus suū, & ~~negocium~~ propositum. Talis est potius eligendus, quam quilibet alius iuuenis, ad ~~seruam~~ *seruam* recte & feliciter peragendam: ita ut non sit necesse eam iterare ad seminationem alteram, quæ dicitur *ὑδίσσασθαι*, superseminatio: quæ usurpari solet, cum prior non est rite peracta. Cuius quidē necessitas facile se offert sub seruo iuvene: quia ille pro ætate sua iuuenili habet cupiditates, impetus & studia cōformia & paria, quæ ipsum totū impellunt & rapiunt ad cœquales obseruandos, ad ipsorum studia & conatus cum stupore prosequenda, ita ut eorum cupiditatibus & appetitionibus quasi ~~stupescat~~ *stupescat*,

stupescat, & in negotio proposito non ita attentus esse queat. Est hoc præceptum ualde *ἰδὲν* & graue, de personarum delectu: quæ si ad opera rustica non sunt assumendæ iuuenes & iuueniliter affectæ, sed maturæ, peritæ & diligentes, quanto magis ad alias maiores functiones disquiri debent idoneæ?

φράζεσθαι δὲ εὖ τ' αὖ φωνῶν γεράνῃ ἐπακρό-
νυψόν ἐκ νεφέων γνῶσις ἀκλυγῆς, (σικς,
ἢ τ' ἀροτοῖό τε σῆμα φέρει, ἢ χείματος ὄρῳ
δακνύνει ὀμβρῶν, λεραδίην δ' ἔδ' ἀκ' ἀνδρὸς
ἰσχύει, (τας.

δὴ τότε χορτὰ ζεῖν ἑλικας βόας γνῶν ἔον-
γνῶν γὰρ ἐπὶ εἰπῆν, βόε δὸς ἢ ἁμαξαν-
γνῶν δὲ ἀπανήναδς. πρὸ δὲ ὄργα βόεσιν.
φασὶ δ' αὖτε φρῶν ἀφρῶν, τῶν καδς ἁμα-
ξαν.

ἡ πρὸς δὲ τὸ γ' οἶδ', ἑκατόν δὲ τε δὲρατ'
ἁμαξῆς.

τῶν πρόσθην μελέτην ἔχον, οἰκίῃ δὲ δα.

Præterea attendas, quando audieris uocē gruis,
Altè ex nubibus tempore anniuersario clamātis,
Quæ et affert signū arationis, & tempus hyemis
Pluuialis ostendit, & mordet animum uirginō in-
structi bobus:

Tum

Tum sanè boues tuos proprios pabulo satures.
 Est quidem facilè dicere, Da mihi commodatò bo-
 uem & currum, (bus
 Sed est etiā facile recusare. nā assunt labores bo-
 Et uir animo diues iubet currum compingere.
 Imprudens neque hoc considerat, neque scit esse
 centum ligna currus :
 Quorum curam habere maturè oportet, ut domi
 sint seposita.

EXPLANATION.

Post tradita præcepta de instrumentis ido-
 neis, & tempore suo maturè parandis, progre-
 ditur ad labores ipsos, & opera rustica, quæ
 per idonea instrumēta, tempore & modo suo,
 sunt expedienda. Et primū præcipit de ope-
 re arationis præcipuo, ritè & fœliciter aggre-
 diendo & perficiendo. Cuius tradit certū tem-
 pus, præparationem, modū, diligentiam, com-
 moda & fructus. Tempus certum ostendit es-
 se, clangorem gruum auolantium ; quem pro-
 inde diligenter uult obseruari, ut signum eui-
 dens & arationis tempestiue, & autumnii.

ἰσημερινά.] Est neutrum pluralet pro aduerbiis
 anniuersariè, more solito, & tempore hoc cu-
 iusque anni certo.

ἡμεκλογής.] Est præteritum medium, à uer-
 bo *ἡλόγησ*, uel *ἡλόγω*.

χάματ' ὁμβρινῷ.] autumnii, qui est inæqua-
 lis, &

lis, & ferè pluuiosus, & præcipue quando declinat ad hyemem.

legendus.] Hactenus de tēpore, nunc de præparatione. Qui, inquit, ad hoc tempus se non præparauit, & instruxit bobus, illius cor & animum pungit & mordet atque sollicitum reddit hoc signum perceptum. Ideo debet quisq; dare operam, ut ante hoc tempus sua præparet, & tum habeat intus domi suę in promptu boues, & eos largius pascat.

id est.] Hoc epitheton subinde Poetæ attribuit bobus, quo eorū peculiarem incessum exprimūt, qui habet suam inflexionē crurum.

id est.] Est occupatio. Occurrit obiectioni, contra præceptum de præparatione boū priorum. Nam non est, inquit, cur sibi aliquis spe inani pollicentur boues alienos. Est quidem facile & promptum, illos petere ab alio accommodatō: sed est illi perinde facile, eos recusare. quia dicit, sibi hīs opus esse, ad labores suos expediendos. Proinde qui est diues animo, qui abundat prudentia & sollicitudine, ille non solum curat ut habeat proprios boues, sed & currum proprium & alia instrumenta. Et currum quidem iubet & curat sibi maturè præparare: imprudens autem et negligens, hanc etiam curā & considerationem non recipit, quæ requiritur ad parandum currum, ad quē requiruntur centum, hoc est, multa signa: quæ longe antè tēpore suo sunt eorum portan-

portanda sollicitè, & domi suo loco seponēda,
& conseruanda in usum suum.

quod Al.] Præterea mente diues & confide-
ratus atq; prudens, hoc etiam sedulo curat, ut
iubeat currum adornare: imprudens neq; hoc
perpendit. sed sciendum est, currus esse multa
ligna: quæ sunt maturè congerenda. Vel, quæ
tu frater cura, ut domi seposita habeas. Est &
hoc grane præceptum, de uigilanti & sollicita
præparatione rerum necessariarū, quod iunio-
ribus & imperitis commendatum esse debet:
qui ferè sunt securi & negligentes, nec præsen-
tes, nedum futuras uitæ difficultates confide-
rant. Atqui Salomon dicit, cunctas res esse
difficiles, nec posse eas ab homine sermone ex-
plicari. & hic Poeta noster dicit, Currus etiam
esse centum ligna, quæ sollicitè suo tēpore sunt
præparanda: quanto maiori & diligentiori
præparatione egent res & negocia, in alijs ma-
ioribus uitæ generibus? Ideo Cicero etiā gra-
uiter præcipit præparationem diligentem, ubi
primo Officiorum dicit: In omnibus autem
negocijs, priusquam aggrediare, adhibenda
est præparatio diligens.

ἐν τ' αὖ δὴ πρῶτις ἀρότος θνητοῖσι φανείη,
δὴ ἴσ' ἔφορμηθῆναι ὁμῶς δ' ὁμῶς τε καὶ αὐτὸς,
αὐτὸν καὶ διεγὼν ἀρόωμ ἀρότοιο καθ' ὥρημ, (ῥα
πρῶτ' ἄλλα σπύδιωμ, ἵνα τοι πλήθωσιμ ἀγῶ-
νισσι

Vere uertas : æstate renouatus ager te nō fallat.
 Noualem semina, adhuc eleuata terra.
 Noualis propulsat diras, & liberos demulcet.
 Fac uota Ioui terrestri, & Cereri castæ,
 Ut sacer Cereris fructus perfectè ingrauescat,
 Vbi primum incipis arationem, quando summita-
 te stiue.

Manu apprehensa, stimulo pertrāsīs dorsum boū
 Trahentium iugum loro, ponè paruus
 Seruus cum ligone faciat negotium auibus,
 Operiendo semina. Nam industria ordinata est
 optima

Hominibus: pessima autem inordinata cura.
 Ita aristæ præ ubertate in terrā se inclinauerint,
 Si quidem deinde Deus bonum euentum dederit,
 Et ex uasis expuleris telas aranearum, spero te
 Gauisurum, de domestico uictu pro arbitrio su-
 mentem.

Et hilaris attinges uer canum: neq; ad alios
 Respectabis, sed alius egenus erit tuo auxilio.

EXOΛION.

Traditum est iam certum tempus arationis,
 tradita præparatio ad eam: hic diligentia, mo-
 dus, & usus eius traduntur. Diligentia ea est
 adhibenda in ipsa: statim oblato & cognito
 tempo-

tempore idoneo, est insistendum, & unà cum
feris ipse dominus debet urgere arationem,
nec ullam occasionem negligere, sed tam ari-
dam quàm humidā terram: uel (ut nonnulli
intelligunt) aridam & humidam simul, hoc
est, temperatam debet arare: & quidem ita,
ut manē surgat, & seriò incumbat operi, siqui-
dem uelit segetem abundantem & foelicē pro-
uenire, quæ repleat aruum.

φασίς.] apparuerit, & conspectum fuerit:
hoc est, aduenerit.

ἰσχυρὰ θῆναι.] expergiscimini & excitamini:
hoc est, properate & festinate.

αὐτὴν καὶ ἀσπρὴν.] temperatam sicco & humi-
do, uel potius quomocumq; dispositā: quo-
niam tempus præterit, nec est in nobis, qua-
lem uelimus inducere qualitātē cœli & terræ.

ὡς καὶ πάλαι.] Modus & ratio traduntur. Ve-
re est uertenda, & leniter aranda: æstate dein-
de accuratius arata renouanda. Ita arata, non
decipit spem agricolæ. Præterea est conceden-
dum suum interuallum terræ, nec singulis an-
nis est pro segete excolenda. Ita post cōcessum
spacium quietis arata, & semine conspersa, sta-
tim post arationem, dum est adhuc leuis & ele-
uata, nec dum depressa & indurata, fit ἀλιξιάριος
ita fecunda, ut excludat omnē execrationem,
& liberos exhilaret atq; demulceat, quib. sup-
peditet uictum copiosum. *λεψίσσαν,* leuem
& eleuatam: id est, recens aratam.

ἁλιξίαρ.] ἀπιστεύουσα τὰς ἀρὰς, ἥτοι τὰς βλάβας, quæ amouet damna, incommoda, & calamitates, quæ solent esse causa indignationum, perturbationum & detestationum.

ἐὐχεῖσθαι.] Sed non statuendum est, istum cultum solum sufficere ad abundantem fecunditatem: sed præterea est inuocandum numen, sunt implorandi Iupiter & Ceres, ad hoc, ut ἐκτελέῃ, pro ἐκτελέῃ, ad finem usque & perfectè atque faustè sacer fructus proueniat, ita ut ingrauescat, & spicæ onerentur.

βρίδαρ.] βαρύνεσθαι, grauari, onerari & abundare: passim ferè usurpatur.

ἰχίτη.] Dicta ab eo forsan, quia αὐτὴ ἰχίτη δ' ἀρίστη, uel quia toleret manum, πρὸς τὸ τελευτῶν χῆρα. quia est manica aratri, quæ tenetur manib. cum aratur. Latine dicitur stria, à stando, quia status aratri pro ipsa dirigitur.

ἀρχόμενος.] Sed & hic modus & ordo est usurpandus, ut statim cum incipies arare & semetem facere, sequatur paruus puer, ad hunc non difficilem laborem satis idoneus, qui ligone comminuat glebas, & semen cooperiat, ut uolucris sit difficile id eruere.

ἐὐδαιμονίη.] Nā recta & ordinata atq; accurata procuratio & exequutio laboris cuiusq; est optima & utilissima: sicut contrà inordinata, peruersa & negligens, est pessima & incommo-
dissima, ἐὐδαιμονίη est dicta ἀπὸ τῆς ἐὐ καὶ τῆς δαί-
δαι, à benè & rectè disponendo & efficiendo:
& signifi-

& significat rectam sedulam & bonam administrationem, executionem & effectum, quæ fit serio, sollicitè, recto ordine & tempore suo. Latè patet hoc præceptum, in quo commendatur recta, sollicita & sedula administratio, & executio arationis & semētis, unde hi duo labores ualde promoueātur ad fœlicē successum. Quam uim sentiendū est habere *ὁ βουνοῦ* *αὐτοῦ* in omni alio genere negotij & uitæ.

Ad.] Hanc iam traditam rationem arandi, & sementis faciendæ, quàm maximè cōmendat ab usu suo, pro fine fœlicis acquisitionis: sed cum hac adiectione, si postea ad eam ita peractā, cœlitus & diuinitus attribuaturs propitia, fœlix & fausta directio & gubernatio, ad finem suum. Quæ est perquàm pia adiectio, qua fœlicitas successus non ascribitur soli prudentiæ & industriæ humanæ: sed multo magis benignitati, gratiæ & gubernationi diuinæ, quæ tamen ferè requirat præcessionem illius, nec se facillè sine illa declarare uelit.

Hoc ergo sentit, rationem laborum diuinitus ordinatam esse piè & sedulò sequendam, & euentum ipsi Deo permittendum, cum inuocatione & spe gratiæ & opis eius benignæ.

Qui autem sunt effectus & fructus prudentiæ industriæ diuinitus promotæ? Hi, quod primū seges fiat uberrima & fœcundissima, ut spicæ grauitate dependeant ad humum. Deinde, ut frugibus importatis, ita repleas omnia

● 2 seposita

sepositoria & uasa, ut aranæ cogantur cedere, & nusquam nanciscantur loca uacua, ad suam telam texendam. Tertiò, ut lætus & cum gaudio pro tua uoluntate capias de uictu domi cōgesto, & in promptu atq; ad manum posito. Quartò, ut in hilaritate conuiuiorum possis genialiter degere, & perdurare per totam hyemem, usque ad tempus uernum. Quintò, ut non cogaris respicere ad alium, & alterius hilarem & locupletem felicitatem admirari & implorare: sed aliq, ope tua egenti, hoc sit faciendum erga te.

ἰργυξ.] uirgultum & ramusculus in lōgum excrescens. *παρὰ τὸ ἰργυρὸν καὶ πλάγῃ*, ab eo quia eleuetur & exiliat. Sumitur pro baculo & stimulo, quo boues punguntur & excitantur.

ἰνδραυον.] significat *ἐνδράδιον τὸ δινδρα, καὶ τὸ μέσον*. Usurpatur pro temone, uel quia medius est inter boues: uel quia ex medulla quercus & ligno firmissimo confici solebat.

ῥινοκλον.] Significat lignum iugi, medium inter boues uel iugum, ab illa parte cui inferuntur colla bouum. Vel lorum, quo boues iugo alligantur.

ὁδομυσίωσις.] De ordine & apta atq; concinnarum rerum digestionem & dispositionem dicitur, quæ suo ordine & modo atq; tempore quoq; instituuntur & fiunt. In qua *ὁδομυσίωσις* multum profectò est situm, quo ad serum rectā & felicem executionem.

ἱρώμενον.] μεταλαμβάνοντα, cum inquisitione
& delectu capientem ex abundantia fructuum
præsentium, & reconditorum domi.

εἰ δ' ἐκ γνῆελίοιο Ἰοπῆς ἀρόης χθόνα δ' ἴαν,
ἦ μινος ἀμήσεις, ὀλίγον πόρ' ἰ χειρὸς ἔργων,
αὐτῖα δεσμύω, λεκονιμλός, ὃ μάλα χαι-
ρων,

οἷσις δ' ἔν' φορμῶ, παῦροι δ' ἐσε θνήσκοντα.
ἄλλα τε δ' ἄλλοιός ἱνὸς νόος ἀγίοχοιο,
ἀργαλῆος δ' ἀνδρεσι κατὰ θνητοῖσι νοῆσαι.
εἰ δ' ἐκ γνῆς ἀρόης, τόδε λεγέτο φάρμακον
εἶν,

ἦ μ' ὅ κ' κνέ κ' κνέζει δρυὸς ἔν' πετάλοισι,
τὸ πρῶτον τέρπει τε βροτὸς ἐπ' ἀπείρονα
γαῖαν,

τῆμος ζεὺς ὕοι τρίτῳ ἡματι, μή δ' ἀρλήγοι,
μήτ' ἀρ' ὑπερβάλλων βοὸς ὀπλῶ, μήτ' ἀρ-
λειπῶ,

ὅτ' ὅ κ' ἀρότης πρῶτηρότη ἰσοφαρίζει.

*Sin aūt sub conuersionē solis araueris terrā almā,
Sedens metes, parum manibus comprehendens,
Aduerse colligans, puluere conspersus, non ad-
modum gaudens,*

Et calathō importabis. pauciq; te mirabuntur.

Sed mens Iouis est aliās alia,

Verum difficilis hominibus cognitu.

Sed si sero araueris, hoc tibi remedium sit,

Quando cuculus supra folia quercus

Primam & homines exhilarauerit supra terram,

Tum Iupiter pluat triduo, neq; desistat,

Vt neq; superet ungula bovis, neq; infra consistat,

Ita serus arator primo par fuerit.

EXPLAN.

Tempestiuæ arationis tempus, præparationem, diligentiam, modum & fructus tradidit: hic subiicit quædam de incômodis varijs, & ijs tristibus, arationis tardioris & intèpestiuæ: tum uerò de remedio quodam eius, raro contingenti. Non probat arationem dilatam usq; ad solstitiũ, & solis conuersionē: quam ostēdit laboribus, uotis & expectationi agricolæ minimè respōdere. Et perquā bellè eius tristes & odiosos effectus describit, & quasi ob oculos cernendos proponit, ut eo magis ipsa cauenda appareat. Quod si (inquit) araueris terram præclaram sub solis conuersione, *ἡμεῖς*, sedens metes, ob culmorũ breuitatem & paucitatem: & non ualdè lætaberis, pauca manu comprehendendo, & exaduersò colligando in multo labore & puluere. Præterea importabis illa in calathis, nec multi cum admiratione te intuebuntur. Non tamen hoc est habendum pro certo & perpetuo, quia nō est
semper

Semper eadem mens & administratio Iouis : ideo pro illa diuina prouidentia & gubernatione cœli, & tempestatum aeris atq; soli qualitatum, potest interdum etiam sera aratio bene cedere. Sed hanc mentem & peculiarem administrationem Iouis non est facile hominibus cognoscere : ideo consultius est, tempus solitum ab ipso ordinatum obseruare, & eo expedire arationem. Sed si omnino hoc fieri non potest, ut serò & tardius sit arandum : tum est hoc differendum in initium uerni temporis : quando primùm cuculus auditur, sedens supra folia quercus iam prodeuntia, & ueris denunciatione oblectat homines : tum obserua, an possit tibi cōtingere talis cœli constitutio, qua Iupiter pluat in tertium diem continuè, & inde terra ita madescat, ut neq; exeat unguis bouis eius humiditas, neq; infra ipsam consistat. Talis etiā, qui ita serò arauerit, per hanc cōmoditatem poterit par esse primo & maturè aranti : & tantum consequi de fructibus, quantum ille.

Sup.] Usurpatur in triplici significatione à Poetis. pro *ιδιότῃ*, pro glorioso & præclaro : pro *ἀγαθῷ*, bono & præstanti : pro *δαίμονι*, diuino & almo. Quæ omnes significationes possunt accommodari terræ.

Inf.] Singula uerba prudenter & significanter ponuntur, ad declarandam tristem & ingratum euentum tardæ arationis.

ἀλλοτὶ.] Est mitigatio præcepti de tarda aratione, quæ habet ἀνθυποφορὰν, in qua cōcedit quidem hoc non esse perpetuum, nec semper ita incommodam & infœlicem esse arationem seram: sed illam cōcessionem tollit, quia non possit hominibus constare, quādo Iupiter illam sit fœlicem redditurus.

εἰ δὲ πρῶ.] Aliam seram arationem meliorem proponit, sed rarissimè contingentem, quæ sit magis uotis diuinitus assequenda, quàm ex ulla prudentia aut industria humana expectanda, ut scilicet pluuiæ in uere durent per tri-
duum, & ea ita lenis & moderata, ut non humefaciat solum, nisi ad certum modum, quo terræ humiditas neq; emineat supra bouis ungulam, neq; infra eam consistat.

γὰρ θυμῶ δ' εὖ πάντα φυλάσσει, μὴ δέ σε λήθοι.

μήτ' ἔαρ γινόμενον πολίον, μήθ' ὄριος ὄμβρος.
παρ' δ' ἴθι χάλκειον θῶκος, εἰ ἐπ' ἄλεια λείψαι

ὥρην χειμῶνιν, ὅποτε λευγὸς αὐέρας εἶργον (λφ.
ἰθαλῆι, γὰρ θὰ κ' ἄσκητος αὐτὸς μέγαν οἶκον ὀφείλει
σε κακῶ χειμῶνος ἀμνηχανίην λατρεῖν
σὺ πρὸς γνῆν, λεπτήν ἢ παχυνὴν πόδα χειρὶ πίνε-
σαις. (μίμνον,

πολλὰ δ' ἀδργὸς ἀνὴρ λευκὴν ὕδιν ἐλπίδα
χρηίζων

χρηζῶν βίῳ τοιοῦτα κακὰ πῶσι λέξετο θυμῷ.
 ἐλπίς δ' ὅκ' ἀγαθὴν λεχθημεν ἄνδρα κομίσ-
 ῃ μόνον ὃν λέγει, τῷ μὴ βίος ἀρκίος εἶναι. (Ζε-
 φείκνυε ἢ δ' μῶοςι δέροδς ἐτι μέοσθ' ἐόντος,
 οἷα αἰεὶ δόρθε' ἔσθ' ἔτι, ποιῶδε καλίας.

*Omnia præterea diligenter in animo tuo perpen-
 de & observa, neq; te lateat* (ua :

*Neq; uer superueniens canū, neq; pluuia tēpesti-
 Et præteri sedem æream, & in loco tepido collo-
 quutionem,*

*Tempore hyberno, quando gelu uiros inclusos
 Detinet: nā tum etiam uir impiger ualdè rem fa-
 miliarem auget :*

*Ne te difficultas insuperabilis hyemis incōmodæ
 corripiat* (pedem.

*Cum inopia, tū uerò tenui manu pingue premas
 Præterea homo segnis expectans spem inanem
 In egestate uictus, multa mala eligit animo.*

Nō est spes bona quæ occupat egentem, (ciens,

Morantē in colloctione, cui non est uictus suffi-

Proinde præcipe seruis in media adhuc æstate :

Nō semper erit æstas, parate domicilia.

Σ Χ Ο Λ Ι Ο Ν.

*Hoc præceptum de tempore arationis, ex-
 tendit ad alia totius anni tempora, & singu-*

ο ς lorum

lorum labores atq; opera cōmemorat : & uult
 pari sollicitudine & diligentia, cum ea quæ est
 tradita de aratione, reliqua tempora esse ob-
 seruanda, captanda & usurpanda : neq; quic-
 quam prorsus esse negligendum, neque in ue-
 re, neque in hyeme, neque in æstate, aut ullo
 alio tempore, pro uitandis & difficultatibus
 egestatis, & uitijis ocli, quæ uaria inde existere
 solent. Præterea (inquit) non solum hæc, sed
 & alia omnia diligenter & sollicitè perpende,
 excute & obserua : nec tibi ignoranti superue-
 niat uernum tempus uel pruinofum, uel plu-
 uiosum : sed omnino longè antè præuideas &
 cognoscas, quale sit futurum hoc tempus, ca-
 num ne & frigidum pruinis, an humidū & fe-
 rax pluuij & tempestiuis. In hyeme autem non
 te dedas ocio & colloctionib. inanib. & ocio-
 sis, in locis tepidis : sed officinam ærariam &
 confabulationem iocularem in loco tepido,
 ad caminum fabrorum, prætereas tum, cum
 homines non possunt prodire ad labores, sed
 intus in ædificijs inclusi detinētur propter fri-
 gus. nam etiam tum, sedulus & industrius uir
 potest ualde promouere & locupletare rem
 suam familiarem. Et hoc ideo primū, quia
 nō scis quāmdura & difficilis sit futura hyems :
 ne te eius grauioris & diuturnioris incommo-
 ditas inuitabilis inuadat, quæ te perducatur ad
 egestatem & defectum rerum, unde sentias
 famem, ex qua tibi intumescant pedes, & mē-
 bus

nus extenuentur, ut cogaris macra manu pedem tumidum atrectare. Est præterea etiam aliud malum ocij & socordiæ, quia ignauus & ociosus uir, qui spe sua inani lætatur, cum falsus est illa, & incidit in egestatem uictus: tum solet multa mala in animo suo meditari, & sibi proponere, pro egestate amouenda. Sed ut hoc non fiat, tamẽ homini egenti, cui nõ adest uictus in promptu, qui sufficiat, est spes & fiducia ualdẽ mala & incommoda, quæ ipsum detinet ociosum, sedentem in cõuentu confabulantium. In æstate autem media etiam, mone & excita seruos, & ijs perpetuò hoc subiice, ut cogitent æstatem non perpetuò futuram: & ideo parent nidos & ædificia, hoc est, prospiciant & curent omnia illa quæ sint necessaria ad uitam domesticam & quotidianam.

ἔρις ὑμῶν] tempestiua pluuia, & lenis atque ferax, quæ in uere possit existere: unde uer non sit canum pruinis & niue, sed temperatè humidum. Quod non debes ignorare, sed longè antè præsentiscere hanc & aliam quamuis futuri ueris qualitatem. Vel ἔρις ὑμῶν, id est autumnus, qui est ferè pluuiosus, cuius & ipsius tempus & qualitatem debes longè antè perpendere & præcognoscere.

καὶ ἰδί.] Est præceptum de hyeme rectè transigenda. In hyeme (inquit) cum est magnum frigus, & ferè alij abdūtur in domicilijs
& in

& in locis tepidis fabrorum & aliorum artificum, conueniunt ad inutiles cōfabulationes: tum tu cogita de laboribus, qui etiā illo tempore utiliter perfici possunt. Nam strenuus & industrius tum etiam potest multa facere, & curare quæ pertineant ad rem familiarem, & famem atq; incommoda eius propulsanda.

Per *χάλκειον θῶκος*, & *λίθων ἐπ' αἶλια*, intelligit officinas ferrarias, & alias quæ utuntur igne: in quas antiquitus in Græcia solebant fieri conuentus pauperiorum & ociosorum, ad nugas & colloctiones friuolas, quibus tempus terebant, sicut apud Romanos & Græcos etiam in tōstrinas moris erat cōuenire. unde est ortum prouerbiū hoc, Lippis & tōsforib. notum: de rebus peruagatis, & in officinis tōsforum multū agitatis.

μῦσι λανῶ.] Causas subiungit huius præcepti. Prima est, ne incidas in aliquas hyemis difficultates, unde sentias egestatem, & inde famem, per quam superiores partes attenuentur & macrescant, inferiores autem intumescent. Secunda, Quia ignauus cum per inanem suam spem est falsus, & inductus in egestatem uictus: ad malas artes & multa flagitia & facinora solet impelli. Vnde est tritum hoc: Ocia dant uitia. Tertia, Quia omnino est inanis & inutilis spes illa, quæ egentem & non satis uictu instructum, detinet in ocio cōfabulationum: nam impeditur ab ea in laboribus,
& ac-

& acquisitione rerum necessariorum.

Δείκνυι.] Est præceptum deestate ritè peragenda. Tum inquit, & tu debes esse sollicitus in hyemem, & omnes tuos domesticos maturè, in media etiam æstate monere, de labilitate huius temporis: & difficultatibus temporum succedentium, quibus sit prospiciendum longè antè, omni genere subsidiorum.

μῆνα ἡ ληναιῶνα, λακ' ἡμαῖα, βόδρα πάντα,
 ὄρνυ ἀλδύαδς, κὴ πηγὰς, αἶτ' ἐπὶ γαῖαν
 τῶν δύσαντος βορέαο δυσπλεγέες τελέθωσι,
 ὅς τε δ' ἄθρηκτος ἵπποτρόφος ὕρεϊ πόντῳ
 ἐμπνύσας ὄρνει, μέμυκε ἡ γαῖα καὶ ὕλη,
 πολλὰς δὲ δρυὺς ὑψιφόρους, ἐλάτας τε πα-
 χείας,

ἄρεος γὰρ βίωσης πλυνᾷ, χθονὶ παλυδοτείρει
 ἐμπύπῳ. καὶ πᾶσα βοᾷ τότε νέριτος ὕλη,
 θῦρες δὲ φρέσσουσ', ὕρας δ' ὑπὸ μίξ' ἐθγντο,
 τὴ κὴ λάχνη δ' ὄρμα κατὰ σκιον, ἀλλὰ νυ καὶ
 τῶν

ψυχρός ἐὼν δίασι διασυστρένων πρὸ ἐόντων
 καὶ τε δ' ἄρ' ἵνδ' βοός ὄρχετ', ὅδ' ἐμυμ' ἴχει
 καὶ τε δ' ἄεγα ἄσι τανύβριχα. πῶτα δ' ὅτι,
 ὅντι' ἐπνετὰν ἀβρίχες αὐτ', ὅ δ' ἄεσιμ
 ἰς αὐτὸν βορέαο. βοχαλὸν ἡ γέροντα τίθῃσι.
 κὴ δ' ἄπ' ὀθνητικῶς ἀπαλόχρους ὅ δ' ἄεσιμ,
 ἄτε

ἥ τε δὴ μὲν γὰρ τόδ' ἐστι Πύλας πρὸς μητόρι μίμνηται,
 ἔπειτα δ' ἔτι εἰσὶν αὖτε πολυχρῆστα ἀφροδίτης,
 εὐ τε λωεσσαμένη τέργνα χροῖα, καὶ λίπ' ἐλαίῳ
 χροῖα μὲν, νυχίη καταλέξετ' ἔνδοθεν οἴκου
 ἡμεῖς χειμῶνι, ὅτ' ἀνέστεος δὴ πόδα τγνῶτα,
 γὰρ τ' ἀπύρῳ οἴκῳ, καὶ γὰρ ἡθεσι λυγαλέοισι μὲν
 ὅ γὰρ οἱ ἥλιος δείκνυ νομόν ὁρμηθῆναι,
 ἀλλ' ὕδ' ἱκανῶν ἀνδρῶν δ' ἡμῶν τε πόλιν ἔξ
 στρωφᾶται, βράδιον δὲ πανελλήνεοσι φαίνεται.
 καὶ τότε δὴ ἑορταῖοι καὶ νηκτοὶ ὑλκιστῶνται
 λυγρὸν μυλίσκωντος ἀνὰ δρόμα βροσθήντα
 φεύγουσιν, καὶ πᾶσι γὰρ φρεσὶ δῶκε μέμελναι,
 οἱ σκέπτα μακρόμενοι, πυκινὰς ἐκδομῶνας ἔ-
 χουσι, ! (ἴσοι,

καὶ γλαφυρὰ πετρῶν · τότε δὴ βίβωσι βροσθῶν
 ὅτ' ὕδ' ἱκανῶν ἀνδρῶν δ' ἡμῶν τε πόλιν ἔξ
 στρωφᾶται, βράδιον δὲ πανελλήνεοσι φαίνεται.
 καὶ τότε δὴ ἑορταῖοι καὶ νηκτοὶ ὑλκιστῶνται
 λυγρὸν μυλίσκωντος ἀνὰ δρόμα βροσθήντα
 φεύγουσιν, καὶ πᾶσι γὰρ φρεσὶ δῶκε μέμελναι,
 οἱ σκέπτα μακρόμενοι, πυκινὰς ἐκδομῶνας ἔ-
 χουσι.

καὶ τότε ἑορταῖοι δρόμα χροῖα, ὡς σε κελεύει,
 χλαῖνάν τε μαλακῶν, καὶ τέρμινος χιτῶνα.
 εἰμονι δ' ἐν πᾶσι πολλὰ κρόκα μέρησιν
 ἔχει.

τὴν πόλιν ἑορταῖοι, ἵνα τοὶ βίβωσι ἀτρεμέωσιν,
 μὴ δ' ὄρεθαι φρεσὶσιν ἀειρόμεναι ἢ σῶμα
 ἀμφὶ δὲ πᾶσι πᾶσι βροσθῶν ἱκανῶν ἀνδρῶν
 δ' ἡμῶν τε πόλιν ἔξ

αἶμα δὴ ἔσθαι, πῖλοις γὰρ τοῦδε πυκνῆς.
 πρωτογόνων δὲ δρίφων, ὅπου τὰ κρύος ὕδατος
 ἔλθοι, (νῦν τὰ

δὲ δρίματα συρρῶν ἄπ' ἐν νύκτι βοός, ὅφρ' ἐπὶ
 ὑπὲρ ἀμφιβάλλῃ ἀλὲν κεφαλῇ δὲ ὑπὲρ θῆν,
 πῖλον ἔχει ἀσκητοῦ, ἵν' ὅσα μὴ κατὰ δύνα-
 μιν γὰρ τ' ἡὺς πέλει) βορέαο πεισύντος,
 ἡὺς δὲ ἐπὶ γαῖαν ἀπ' οὐρανόθεν ἀερόεντος
 ἀπὸ πυροφόρος τέταται μακάρων ἐπ' ὄρεσι,
 ὅς τε ἀρυσάμενος ποταμῶν ἀπὸ ἀγναιόντων,
 ὑπὲρ γαῖης ἀρθεὶς ἀνέμοιο θυέλλῃ,
 ἄλλο τε μὲν θ' ὑπὸ πότι ἑσπέρου, ἄλλο τ' ἄκρῳ
 πυκνὰ θρηϊκίῳ βορέῳ νέφεα κλονέοντος.
 τοῦ φθάνοντος ὄρεα τελέεσθαι, οἷον ἢ νέεσθαι,
 μὴ ποτὲ σ' οὐρανόθεν σφοδρόν νέφος ἀμειβα-
 λύνῃ,

ἡὺς τὰ τε μὲν ἀλὲν θείῃ, καὶ δὲ εἴματα δὲ δύσῃ,
 ἀλλ' ὑπαλβύσας μὲν ἢ χαλεπώτατος ὅστις
 χειμέριος, χαλεπὸς πρὸς ἀνέμοιο, χαλεπὸς δὲ αὖ
 θρῶπις. (εἴη,

πῖλος θ' ὅμιον βοῶν, ἐπὶ δὲ ἀνέρι τὸ πλεον
 ἀρμελῆς, μακρὰ δὲ ἐπὶ ῥόθοι ὑφ' ὅντα εἰσὶ.
 Mensem autem Ianuarium, in quo sunt dies incō-
 modi, et omnia bobus noxia,

Hunc nota: et glaciem, quæ supra terram
 Existit.

Existit, borea difficili flante,
 Qui per Thraciam equestrem in latum mare
 Irruendo, id cōmouet, & reboat terra & sylua,
 Multas præterea quercus altas & abietes crassas
 In uallibus montium prosternit ad terram albam
 Impetu suo: atq; tum omnis sylua ingens reboat.
 Feræ aut horrēt et caudas sub pudenda posuerūt,
 Illæ etiam, quorū pellis est umbrosa uellere: sed
 & harum (flat.

Quālibet densa pectora habētū frigiditate per.
 Sed & per corium bouis penetrat, neq; ipsum in-
 hibet: (per oues,

Et per capram protēsis pilis præditā flat: sed non
 Quia earum lana est annua, perflat
 Vis boreæ: sed senem efficit rotundum.
 Nec per uirginem tenellam flat,
 Quæ intra domum apud charā matrē permanet,
 Nondum experta opera Veneris aureæ,
 Benè lota tenero corpore, & oleo pingui
 Vncta, noctu cubat in interioribus domus
 Tēpore hybernali, quādo exossis suū pedem rodit
 In domicilio non calido, & locis molestis:
 Non enim ei sol monstrat morem prodeundi,
 Sed tum apud hominum ceruleorum populum &
 ciuitatem

Versatur

Versatur, & tardius Græcis lucet:

Atq; tū syluicubæ, cornuti & destituti cornibus,
Lugubriter crepantes dentibus præ frigore per
concauas quercus

Fugiunt, & omnibus hoc est curæ,

Qui tegumenta quærentes occupant densas late-
bras, (podì,

Et antrū petrosum, similes quidē tum homini tri-
Cuius dorsum est inflexum, & caput terram in-
tuetur:

Huic similes obambulant, uitantes niuem. (cipio,
Tum sanè indue munimentū corporis, ut tibi præ
Et lænam mollem, & tunicam talarem:

Et in paucum stamen multum tramæ intexas.

Hanc circumijce, ut tibi pili non moueantur,

Neq; recti horreant elati in corpore.

Circum pedes aut calceos bouis uiolenter occisi,

Aptos indue, intus pilis densatos.

Et quando suo tempore frigus superuenerit, hæc
dorum iuuenulorum

Pelles consuas loro bouis, ut supra dorsum

Conijcias ad pluuiam propulsandam: supra autem
in capite

Pileum elaboratum habeas, ne auribus madefias.

Nam flante borea tempus matutinū est frigidū,

P

Et supra

Et supra terram de cœlo stelligero mane
 Aer ferax tenditur suprâ labores hominum :
 Qui haustus à fluuijs perennibus,
 Aliàs supra terram eleuatus procella uenti,
 Aliàs ad uesteram pluit, aliàs flat
 Borea Thracio densas niues aggregante.
 Ante hunc peractis laboribus domum redeas,
 Ne te cœlitus nubes tenebrosa circumtegat,
 Et corpus humidū reddat, & uestes madefaciat.
 Proinde uita istum mensem, qui est difficilimus
 In hyeme, & ouibus & hominibus molestus.
 Tum bobus dimidium, hominibus plus assit.
 Victus: nā tū noctes reparâtes uires sunt longæ.

EXPLAN.

Hyemis tempus certum, & mensem borea-
 li frigore & flatuū uehementia grauissimum,
 prolixè describit, ad hoc, ut fratrem, & alios om-
 nes quibus uult fraternè consultū, eo magis
 permoneat ad sollicitam præparationē & præ-
 munionem, contra incommoditatem huius
 temporis hyemalis. In quo sicut ostendit bo-
 rex uenti esse perquàm magnam, uiolentam
 & uariam sæuitiam, non solum in homines,
 sed & in bruta, atq; adeò in mare, in terram &
 syluâs quercuum: ita tradit accuratè, quæ con-
 tra hanc tantam uim sint usurpanda homini
 remedia, quomodo corpora undiquaq; mu-
 nienda,

cauenda, quomodo cibanda, qua cautione externa opera peragenda, quomodo boues pascendi. Quæ uitæ diætæq; ratio pro hoc difficiliore tempore anni, latè patet: & ab omni genere hominum obseruari debet, qui hanc hyemis borealis sæuitiam sentiunt. Primum rem disertè proponit in genere, postea per distributionē & circūstantiarū descriptionē explicat. In primis aut (inquit) uita, caue & fuge mēsem Ianuariū, hoc est, prospice tibi cōtra hoc tēpus hyemis, quādo sunt dies omnes frigore graues, molesti & incōmodi, qui boues ipsos adurant, & quasi excoriant. Et uita glaciē, quæ flāte Borea est supra terrā admodū molesta & acris.

ἡρι δὲ.] Per distributionem, naturā, uim & effectus boreæ uentī tum flantis exponit. Quī (inquit) boreas nobis Græcis à septentrione, per Thraciam equorum altricem impetū facit in amplum mare, quod turbulentū reddit: & in omnes terræ partes atq; syluas, quas mugire facit: tum uerò ingentes & ualidas arbores prostrernit ad terrā usq; quamprimum in eam ingruit. Præterea efficit, ut uniuersa sylua quantumuis ingens reboet *ῥέπος, αὐαρίθμος*, infinita & immensa. Ad hæc, tum ex uehementi frigore & statu eius, feræ etiā inhorrescunt, & contrahuntur caudis ad pudenda subductis: & quīdem illæ etiā quæ habent pelles hirsutas, quas & ipsas quamlibet pectora densa & benè testata, aut compacta & solida, hoc est robusta & ualida

ualida habentes perflat. Nam neq; corium be-
uis ipsum arcet, sed ipse id penetrat, & perflat
capram habentem pilos protensos. Per oues
autem, & earum gregem non perflat, eo quia
habent lanā densam & copiosam, & quæ quo-
que anno & eo toto crescit. Cæterum senem
efficit *τροχάλῳ*, inclinatum, contractum, & ad-
modum rotæ rotundum. Vel *τροχάλῳ*, citum,
uelocem & properantem in incessu, quamlibet
alioqui tardum ob uirium imbecillitatem. Per
uirginem etiam tenellam, & honestioribus pa-
rentibus progeneratam, non perflat: quia illa
domi apud charam matrem, dum nōdum nu-
psit, & uiri concubitus sensit, moratur, & pul-
chritudinē corporis lauacris & oleo exornat.
Noctu uero in penetralibus & interiorib. con-
clauibus domus cubat tempore hyemis in pri-
mis acri. Hic obiter curam uirginum, quæ
antiquitus in honestioribus familijs habeba-
tur, honorifica quadam mentione prosequi-
tur, & in exemplum imitationis proponit.

λίπ'] pro *λίπαρῳ*, per acoropen. Vel, pro *λί-
πα ἰλαιν*. uel *λίπα* peculiari usu, ut sit *μυρίστηται*
& *ἄκλιτον*. Est admodum hæc uox Poetis pri-
scis usitata, quibus tēporibus moris erat, post
balnea oleo corpora inungere, ad obstruen-
dos poros, & humiditatem includendam. Ho-
merus *ἰδνας. §.*

αὐτὰρ ἱππεὶ δὲ πάντα λίσσεται καὶ λίπ' ἄλειψεν.
Ibidem lib. 7, & Iliad. κ. Thuc. lib. 1. *λίπῃσι μύσθων*
γυμνάσει

γυμνάζεσθαι ἐλάψαντο, oleo post exercitationem ungebantur.

ἐν αὐτῷ.] ἀκμή & uigor & uehemētia hyemis indicatur hoc polypi piscis more, qui tum abditus latet, & de suis acetabulis sedat famē. Ita non nudè & simpliciter hyemis uehementiam exprimit, sed natura polypi cognitu utili, ex historia animalium petita. Quo modo si singula uerba Poetę nostri in hac quamlibet proluxa descriptione brumę perpendantur, animaduertetur nullū prorsus esse ociosum, sed unumquodq; continere aliquid quod sit aut φυσικόν, aut ἀγρονομικόν, aut ἠθικόν: sicut etiā alia omnia in toto hoc opusculo traduntur ab ipso, non solum perquā prudenter & utiliter, sed admodum aptè, eleganter, figuratè & spauiter: ut uerè illud Horatiј de ipso dici possit, quod miscuerit utile dulci, & hoc modo omne ferat punctum. quod certè apud intelligentes ei contingit.

ἔδισι.] locis consuetis. Ita enim Poetę usurpant hanc uocem ἔδισι, non solum pro moribus & consuetudine: sed & pro dięta consuetā, pro pabulo, pro loco, & id genus alijs ad quę parta est assuetudo.

ἐν ἀπύρῳ.] in domicilio frigido, calore Solis destituto, eo quia tum Sol procul abest, & diutius uersatur apud Aethiopas quā apud Gręcos. nec dum ipsi polypo ostendit νόμον legitimam & solitam commoditatem ἀρμενδύσαι, scilicet

scilicet πρὸς, ad prodeundū ex locis illis in quibus abditus lateat. Hic locus est Astronomicus, quia tum Sol cum est in Sagittario, diutius moratur apud meridianos, quàm apud Septentrionales.

καὶ τότε.] Exequitur reliquos effectus tristiores huius partis hyemis.

ὕλη κοίτας.] uocat feras in syluis degentes, & noctu cubantes. μυλίσσονται, dentibus stridentes & crepitantes propter frigus.

σκήπα.] tegumenta, ἀντὶ τοῦ σκήπα, ἀ σκήπαι, quod significat tegumentum, domicilium & receptaculum.

γλάφυ.] concauitatem & antrum petrosum.

τρίποδι.] seni, tribus pedibus incedenti, ut scipione iam suffulto. Et respicit fortasse ad sphingis ænigma de homine. Quod argumentum tractatur ferè ab omnibus Tragicis, præcipuè à Sophocle in fabulis tribus.

ἐπὶ λαγὺ νῶτα.] cuius dorsum est incuruatum, quasi sit fractum.

νίφα.] pro νιφάδα, defluxum & densitatem n̄uiis.

καὶ τότε ἵστασθαι.] Hactenus prolixè secūdum omnes circumstantias descripsit tempus brumale, in primis frigidum : hic cōmunionem corporis contra id tradit.

ἔνυμα.] tegumentum, quo protegas & defendas corpus.

ὥς σε ἡμάρτυ.] ut tibi præcipio, quod & re-

ctum

Etum pro more est, & utile pro frigoris propulsatione.

χλαῖνα.] Iænam & pallium, quod Græci supra tunicam induebant. *χιτῶνα* uult esse longam, & ad talos usque protensam.

τήμονι.] Modum eius texendæ tradit, quo fiat densior, & aptior pro hyemis iniuria. in paucum (inquit) stamen, multū tramæ & subtegminis intexas. *λέπινα* uocat tramā & subtegmen. Et est enallage casus, pro *λέπιδω*. Et subiungit usum talis uestis indutæ: quia benè communiat corpus, ut pili non inhorrescant, sed maneant intrepidi. Pedes sunt communiendi calceis accommodatis, qui sint confecti de corio bouis ualidi & sani, quem fuit difficile & laboriosum prosternere. uel, qui fuit robustus & sanus cum prosterneretur: talium enim coria sunt firmiora, quàm morbo pereuntium. Et hi sunt intus constipandi pilis.

πρωτογέννη.] Ex pellibus hœdorum primogenitorum, ut uegetiorū, uult confici cooperimentū quoddam, quod circumñciatur dorso, hoc tēpore gelidiore, ad frigus propulsandum. Caput uerò dicit communiendum esse pileo elaborato, qui aures etiam tegat, & defendat à pluuiā: quia ferè tempus maturinū in bruma, sub Borea uento est frigidius. Tum etiam manè, nebula *πυροφόρος*, id est *σιτοφόρος*, ferox & frugib. cōmoda, de cœlo sereno, in quo multæ cōspiciuntur stellæ, protenditur in terrā

suprà fata: quæ ex fluuijs hausta, altè in cœlum
 eleuatur, flatu uenti: & ad uesperam interdum
 conuertitur in pluuiam, interdum in uentum
 ex uehementi boreæ agitatione. Est hic locus
 Meteorologicus, in quo respicit ad causas plu-
 uiarum & uentorum αἰσραίντων semper flau-
 tium. Quia multi putant uentos ex aquis exis-
 stere, sicut & Herodotus dicit, ἐκ ψυχρῆς φιλίας αὐρῆς
 γίνεσθαι, Ex frigido solet aura existere: sic & Poe-
 ta uult, ex humidis euaporationibus existere
 nebulam, quam crassiolem quidem conuerti
 in aquam, subtiliorem uerò in aerē & flatum.

τὸν φθάμενος.] Hæc nebula obseruanda dili-
 genter, & cauenda. Et siquidem sunt foris quæ-
 dam opera peragenda, uult properandū esse,
 ut illis celeriter expeditis, liceat domum redi-
 re, antequam ad uesperum atra nubes ingra-
 uescat, & ipsum cooperiat, ac magno imbri
 madefaciat usque ad cutim.

ἀλλ' ὑπαλάσσειν.] Repetit hic in fine admo-
 nitionem de uitando hoc mēse, ut admodum
 difficili. Hactenus prolixè eius difficultates &
 molestias exposuit, quibus & brutis & homi-
 nibus sit perquàm incommodus. Et subiun-
 git cibandi rationem tum usurpandam, pro
 & bobus & hominibus. Bobus uult dimidiū
 pabuli partem detrahendam, quia tum non la-
 borent interdiu: hominibus uult aliquanto
 plus de conuenienti cibo addendum, pro-
 pter noctes longiores, quibus & ipsis homi-

nes non quiescunt ab omni labore: & quia
nim uentriculi propter antiperistasin sint cali-
diores, & cibi maioris appetentes.

ἁρμολία.] Significat cibum salubrem & con-
uenientem, *παρὰ τὸ τῇ ψυχῇ ἁρμόζειν*, ab eo quia
animo conueniat, & sit gratus. Vel *παρὰ τὸ ἀΐ-
σαν*, quia corpora fringat & confirmet. uel *διὰ τὸ
ἀπὸ τοῦ ἁρμολίᾳ φέρειν τὰ σώματα*, quia ad modum
currus corpora gestet & suffulciat.

δύφρενον.] uocatur à Poetis nox, *παρὰ τὸ εὖ φρε-
νῶν ἡμᾶς ἐν αὐτῇ*: ab eo, quia nos in ea benè co-
gitamus. Vnde est hoc prouerbium, *ἐν νυκτὶ ὁ βου-
λῶν*, in nocte consilium: quia tum *ὅτε ὁ λογισμὸς
ἀσχολεῖται, ὡς τὸ γίνεσθαι τῶν πραγμάτων*, cum intelle-
ctus intenditur in suis ratioconationibus, effi-
citur iudex negotiorum. Vel *παρὰ τὸ δύφραινεσθαι
τὸ σῶμα διὰ τὴν ἀναπαύσειν*, quia corpora exhila-
rat & refocillat per quietem. Et inde adiicitur
ἐπὶ ῥῆσθαι, id est *ἐπὶ κερτοῖς καὶ βουνοῖς*, quia corpus & a-
nimum reficiant & subleuent. Hoc postre-
mum præceptum est *δικαιωτικόν*, quò etiam alia
ferè huius loci referri possunt, quæ ita prolixè
& accuratè exposuit, ut doceret quæ accura-
tior pro tēpore hoc grauiore cura esset haben-
da uoletudinis & uirium, in amictu, uictu & si-
milibus, quæ sunt de diætæ ratione, & habent
ἐν τῇ προφυλακτικῇ.

*ἡρεῶντα φυλασσόμενος τετελεσμένον εἰς ἑνὸς
αὐτόν,*

P

S

ἡρεῶντα

ἰσθαδὺ νύκτας τε καὶ ἡμέατα, εἰσόκην αὖθις
 γῆ πάντων μήτηρ καρπὸν σύμμικτον γνέειν,
 εὖτ' αὖ δ' ἐξήκοντα μετὰ τροπὰς ἡλίωιο
 χεῖμῶρι ἐκτελέσῃ ζεὺς ἡμέατα, δὴ ῥα τότε ἂ
 σῆρ

ἀργατῶρ Θ πῦλιπὼν ἰδρὸν ῥόον ὠκεανοῖο,
 πρῶτον παμφάνων ἐπιτέλλεται ἀκροκνή-
 φεος, (δῶν,

τόνδε μετ' ὀρθρογόνῃ πανδιονίς ὤρτο χεῖ-
 ῖς φάος ἀνθρώποις ἔαρος νέον ἰσαμύνοιο. (νομ.
 τ) φθάμενος, οἶνας ποδὶ ταμνέμεν, ὥς δ' ἄμει-
 ἔλλ' ὅπότερ φθόρεινός ἀπ' χθονὸς αὖ φυτὰ
 βαίνει, (νέων,

πληϊάδας φεύγων, τότε δ' ἡ σκάφος ὕκτε οἶ-
 ἄλλ' ἄρπας τε χαρὰς ἐμλναι, καὶ δ' μῆας ἐγεί-
 ρειν,

φεύγῃ δ' ἐσκιόρως θώκας, καὶ ἐπ' ἡῶ κοῖτον
 ὤρῃ γῆ ἄμνητο, ὅτε τ' ἡέλιος χροὰ λαρόφῃ,
 τιμᾶς σπύδῃ καὶ οἴκαδε καρπὸν ἀγείρεν,
 ὀρθρὸς ἀνίσταμεν Θ, ἵνα τοι βίος ἀρκίος εἴη.
 ἥως γάρ τ' ἔργοιο τρίτῳ ἀρκείρεται αἴσα,
 ἥως τοι προφέρει ἢ ὅσῃ, προφέρει ἢ καὶ ὄργῃ.
 ἥως, ἥτε φανεία πολέας ἐπέβησε λελδύθου
 ἀνθρώπων, πολλοῖσι δ' ὕδ' ἱγυὰ βροτὶ τίθησιν.

Hæc custodiens in totum annum,

Exequies

Et æque noctes & dies, donec rursus
 Terra omnium mater fructum proferat uarium.
 Quando post solstitium sexaginta
 Dies hybernos Iupiter absoluerit, tum astrum
 Arcturi deserto sacro fluxu Oceani,
 Primum apparendo uesperis exoritur.
 Post quæ hirundo filia Pandionis querula prodiit
 In conspectum hominum, uere primum ineunte.
 Hanc antevertens uites putes, sicut est cōsultius.
 Sed quādo domi porta de terra cōscenderit plātes
 Pleiadas fugiendo, tum non est amplius tempus
 fodiendi uites:

Sed falces acuas, & excita seruos:
 Loca autem umbrosa fugias, & somnum usque ad
 auroram

Tempore messis, quando Sol corpus siccet:
 Tum properes, & fructum domum congreges
 Manē surgēdo, ut tibi sit uictus in promptu suffi.
 Nā aurora diei tertiā partē sibi uendicat: (ciens,
 Aurora promouet iter, promouet & opus:
 Aurora quæ ortu suo inducit in uiam multos
 Homines, & multis bobus imponit iuga.

E X O R I O N.

Præceptum de pascendi ratione cōmendat,
 & uult accuratē & prudēter seruandū per totū
 annum,

annum, ab una æstate usque ad alteram : ita ut consideretur quantitas dierum & noctium, & pro ea & pabulum iumentis & hominibus cibis præbeatur. Et sicut ipse præcepta sua incepit ab æstate : ita hoc idem tempus æstatis uult esse finem anni circumeuntis & circumuoluti ipsi agricolæ. Nam cum dicit *ἡρόνγε αὐδῖς*, uidentur intelligere æstatem declinantem ad autumnum : tum enim maturuerunt omnis generis fructus.

ἡρόνγε αὐδῖς.] Hic redit ad tempus uernum, cuius certa indicia tradit, ex quib. cognosci possit : & præcipit, ut in ipso reditu hirundinum, aut etiam paulo antè, uites putentur. Primum est cognoscendum ueris tempus, ex duobus mensibus, siue diebus sexaginta elapsis post Solstitium brumale. Deinde, ex ortu *χρυσίπτερος* æturi, uesperis post occasum Solis apparentis. Tertio, ex reditu hirundinis manè incipientis sua querula & lugubri uoce canere.

παυδισίς.] Respicit ad fabulam de Progne & Philomela, filiabus Pandionis, tandem uersis in aues : illa in hirundinem, hæc in lusciniam. De qua fabula passim multa extant apud Poetas, & apud Ouid. in Metamorph.

ἡρόνγε αὐδῖς.] in lucem & conspectū hominum. Videtur Poeta quoque esse in hac opinione, ut putet hirundines per hyemē latere quasi mortuas, uel in nidis, uel in fundis aquarū. Alij putant, eas auolare in regiones alias tepidiores.

ἡρόνγε αὐδῖς.]

ἡμέρῃ.] iam primum ineunte, quæ prima dies mensis cuiusq̃ uocatur *νομηνία*, uel *ἡμέρῃ νῆ νῆα*, sicut postea indicabitur.

ἡμέρῃ.] Consultius est uites amputare ante reditum hirundinum, quàm post eum.

ἡμέρῃ.] Progreditur ad æstatem, & tempus mæsis, ab initio huius libri traditū, sub ortu Pleiadum heliaco, quæ mense Iunio manent ante Solis ortum apparent. Sed adiungit aliud etiam signum huius laboris cōspectius, & magis obuium, *φίρρινος* ascensum supra plantas & uirgulta, ob fugam Pleiadum. Per *φίρρινος* intelligunt nonnulli testudinē, Latine dictam à Poetis domiportā. alij animalculum quoddam album, locustæ simile, alij quiddā uespæ majus. Hoc certum est, fuisse aliquod animalculum in illis locis notum & frequens, quod illo tempore anni solebat pro uitando solis exitu petere plantas & uirgulta.

ἡμέρῃ.] Tum fossio & alia cultura uitium est intermittenda, & curanda quæ ad messem attingant: ac uendæ falces, serui excitādi, fugienda quies in umbra, & somnus usq̃ in aurorā, nec æstus & siccitas Solis curanda. Quia tum fit tempus opportunum mæsis, quod sit diligentissimè urgendum, nec ullum momētum occasionis eius negligendum: sed summo mane est surgendum, & festinandum quàm maxime in demetenda segete, & importanda, ut ne quid decedat, quod faciat ad sufficientiam uictus

Etus in hyemem & reliquas anni partes.

id est.] Subiungit cōmendationē egregiam auroræ, in qua ipsam præfert alijs diei partibus quas facit tres: & inter eas auroræ, hoc est, tempori matutino non solum contribuit locum primum, sed eum etiam longè commodiorem, ad labores quoslibet aggrediendos & promouendos, quàm alijs diei partibus: ut si sint diei horæ sedecim, inter eas duodecim erunt laborum, reliquæ tres refectionis in ientaculo, prandio, & in cœna. Inter horas laborum uendicat sibi aurora partem unam, & eam ut commodissimam ad iter & quodlibet negociū promouendū: ita primā, & ob hoc ipsum commodissimam, qua ob uires per nocturnā quietem reparatas, homines fiant excitatiores ad labores & suos & iumentorum. Hæc autem cōmendatio auroræ, est accommodanda etiā ad negocia, & præcipuè studia nostra, quibus illa uulgo etiā dicitur amica esse. Quæ quidē studia quo sunt præclarioris culturæ, nèpe ingeniorum & animorum humanorum: eo & maiori diligentia & tempore commodiori urgeri debent: quale quidem tempus nemo nō experitur esse hoc matutinum.

ἦμος ἡ σκόλυμός τ' αὐθεῖ, καὶ ἤχεται τέττις
διγυρῶσα ἐφεζόμεν, λιγυρήν καὶ ἀχνύτη αὖτις
δ' ἔω

πυκνὸν ὑπὸ πτερυγῶν, θέρως καματωμένης
τιμῶ

πῆμος πόταταί τ' αἶγες, καὶ οἶνος ἀΐσιος,
μαχλότατ' ἢ γυναικες, ἀφανρότατοι δ' ἐτε
ἄνδρες

εἰσὶν, ἐπεὶ κεφαλὴν καὶ γόνατα σείριος ἄζει,
αὐαλῆος δ' ἐτε χρῶς ὑπὸ λαύματι. ἄλλα
τότ' ἦδ' ἔτι

ἔτι περ αἶν τε σκίη, καὶ βίβλινος οἶνος, (νάωρ,
μαζα τ' ἀμολγαίη, γάλα τ' αἰγῶν σβέννυμε
καὶ βοὸς ὑλοφάγοιο κρέας, μὴ πώτερο κῆρ,
πρωτογόνων τ' ἐρίφων. ἐπὶ δ' αἶθοπα πινέ-
μεν οἶνον,

ἐν σκίῃ ἐζομένην, λευκοκμήνῳ ἢ πορὶ ἐδωδῆς,
ἀντίου θυκράεος ἀνέμῳ βέβηται πρόσωπον,
κερύνης τ' ἀγνάς καὶ ἀκρῆς ὕψος, ἢ τ' ἀθολώτος.
ῥίς ὕδατος περὶ χεῖρ, δ' ἢ τέταρτον ἔμεν οἶνον.
δ' μῶσι δ' ἐποτρύνειν δ' ἡμῆτορος ἱερὸν ἀκτῆ
πινέμεν, εὐτ' αὖ πρῶτα φανῇ θένος ἀρίωνος,
χώρῳ γ' ὅθεν, ἐπὶ δ' ὕψος χαλῶν γ' ἀλῶν, (δ' ἢ
μέτρω δ' ὅσον μίτρας γ' ἀγέσιν· αὐτὰρ ἐπ' ἡμ
πάντα βίον κατὰ θῆκαι ἐπάρμενον γ' ὁδοῖν οἶ-
δ' ἢ τ' αἰκὼν ποιεῖας. καὶ ἄτεκνον δ' ἴθιον (κα,
δ' ἴθιαν κ' ἐλομαι· χαλεπὴ δ' ὑπόπορρις ἐρίθος·
καὶ κύνεα καρχαρόδοντα κομῆν, μὴ φείδεο σῖτος,
μὴ πώτε σ' ἡμερόκοιτος ἀνὴρ ἀπὸ χεῖμαθ' ἔλθῃ).
χρῆτον δ' ἐσπομίσαι, καὶ συρφετ', ὅφρα ταί εἰς
βασί

Βοσί κ' ἡμιόνοισιν ἐπ' ἡγετανόν. αὐτὰρ ἐπεὶ
 Ἰμῶας ἀναψύξαι. Φίλα γούνατα, καὶ Βοί
 λῦσαι.

Quando aut iam floret scolymus, et sonora cicada
 Insidens arbori acutam effundit uocem,
 Assiduam sub alis, tempore aestuanti solis.
 Tum caprae sunt pinguisimae, et uinū optimū
 Mulieres aut salacissimae, et uiri languidissimi.
 Sunt, quia Sirius adurit capita et genua,
 Et sub aestu corpus siccum. tum ergo absit
 Umbra petrosa, et uinum Biblinum,
 Et massa lactea, et lac caprarū desinentiū lactis.
 Et caro uitulae syluiuorae, nondum enixa, (re)
 Et hoedorū primogenitorū: et adbibas uinū nigrū.
 In umbra sedens, satur cibo pro uoluntate tua,
 Versa facie uersus uentum temperatū,
 Et fontē perennē et defluentem, qui sit limpidus,
 Tres aquae partes infundas, et quartam immit-
 tas uini.

Famulis autem insistas ut sacrū Cereris fructum
 Vertant, ubi primū apparuerit uis Orionis,
 In loco perspirabili et in area rotunda,
 Et sub mensura importa in uasis. sed postquam
 Seposueris omnem uictum intra domum dispo-
 situm,

Merce.

Mercenarium conducas carentem domo, & ancillam sine liberis

Iubeo te dispicere : quia ancilla liberos habens est incommoda. (cas cibo,

Et alas canē ferratis dentibus præditum, nec par

Ne quādo uir interdū quiescēs tibi detrahat res,

Et importes fœnum & paleas, ut aſſit

Bobus & mulis in annum. deinde autem

Refocilla seruos chara genua, & solue boues.

Σ Χ Ο Λ Ι Ο Ν.

Reliquum tempus æstatis à solstitio usque ad autumnum exequitur. Primū commendat huius temporis feruidioris effectus peculiares, in stirpibus, animalibus & hominibus sexus utriusq̃. Deinde præscribit uictus & diætæ rationem certam, pro *ῥαῖσιν* corporum isto tempore sicciorum & languidiorum. Postea tradit de tempore triturationis, de loco eius, de sepositione frugum, de idoneis mercenarijs, de cane pro custodia rerū domesticarum contra fures alendo, de fœno, & id genus alijs importandis pro bobus & mulis. Postremò de seruis & iumentis refocillandis, post labores æstatis peractos, & fruges importatos. Est hic insignis locus, in quo multa tradūtur quæ sunt liberalis & utilis cognitionis, & pertinet ad officium prudentis patrisfamiliæ.

ἢ μὲν δὲ σκέλη μὲν.] Hæc sunt æstatis mediæ
q signa,

afsit tibi in usu uictus *μέλα ἀμολγία*, libum & placēta lactea, ex farina & lacte confecta. Hęc *μέλα* erat genus panis delicatioris, ad quem accedebat lac aut butyrum. Alij uolunt, fuisse cæseum quendam pinguiorem.

γάλα.] Lac autem caprarum, quæ tum primum desinant lactare, probat: quia lac caprarum putarunt & plus & salubrius nutrire. Carnem uero pro tempore illo commendat, quæ sit uitulæ adultæ quidem, & cum alijs uaccis progressæ in pascua sylvarum: sed quæ nondum sit enixa. Sic & hœdorum primogenitorum carnem commendat, quia utraq; hæc caro est & *ἰσχυρὸς* & *ὑπερίστος*, & succi boni, & concoctionis facilis, & fortasse etiā multi nutrimenti, illa præsertim uitulina.

κίονα.] Nigrum fortasse & rubrum uinum intelligit, quod ut pinguius plus alat. Vel calidum & potens, quod pro meliore concoctione in prandio & cœna putet interdum sumentum esse, ad carnes præsertim.

ὑπὸ δρυὶ.] Aut uult, in umbra amœna etiam prandeat: aut uult, ut postquam sit pransus, & *κισσὸς μελὶς ἢ τριφύλλης*, satur & repletus cibo pro appetitu & uoluntate sua, deinde petat umbrā, & sub ea sedens quiescat, uersa facie erga flatū temperatum, & fontem perennem & defluētē, & cum limpidum & purum. Ex quo fonte, si interea sitiat, petat tres aquæ partes ad unam uini, quæ sit quarta pars potus.

temperati & salubris ad sitim sedandam. Nam tum in Græcia moris erat, illa fortiora uina aqua temperare: sicut hæc apud Athenæum & alios est legere.

Ἀμῶσι.] Hoc præceptum est de trituratione tum per seruos non aliquo suo magno negotio expedienda. Tempus eius tradit ortū heliacum Orionis, qui incidit in mensem Augustum. Tū uult excitandos esse seruos ad istum laborem perficiendum, in loco perflatili areæ rotundæ, uel planæ & exæquatæ, ut fiat æqualis & commoda triturationis.

μὴ τρω δ'.] Prudens admonitio de seponendis triturationis in sua repositoria, cum mensuræ ut & ipse sciat, quantum frugum seponat: & serui & uicini non sperent, posse aliquid ipso clam auferri. Et has fruges omnes uult seponi in domo propria, & quasque ~~apud seponi~~: quod & Aristoteles in primo ~~οὐκ ἔστιν ἐν τῷ~~ fine præcipit, & Xenophon in suo ~~Ὀικονομικῷ~~ co. Deinde post hos labores peractos, progreditur ad sequentis autumnii & hyemis negotia: & præcipit, in conducendis mercenariis seruum esse conducendum, qui non habeat domum aut familiam, cuius cura distrahatur, & in quam cupiat aut possit quid clam surreptum inferre: & ancillam ad lanam elaborandam, quæ nullos habeat liberos. quia quæ liberos habeat, sit ualde incommoda: nam cogatur eos subinde accedere, & aliquid ad eos deferret

deferre: aut illi ad eam cōmeent, & ipsam in laboribus impedian. Quia autem tales mercenarij non sunt obuij, iubet eos diligenter discipere & inquirere.

νεγὲς λυσιμ.] Canem etiam non uult abesse à diligenti domus administratione, sed præcipit, ut & absit, & is idoneus: tum uerò, ut in eo alendo non parcatur cibo, & quidem ad hunc præcipuum usum, ut noctu furi non concedatur aditus ad aliquid surripiendum. Per *λεγὲς λυσιμ.* intelligit idoneum & utilem, hoc est, acrem, uigilantem & fortem, qui habeat dentes asperos & ferratos, qui ausit inuadere furem, & possit eū apprehensum tenere. Hoc epitheto ferè Poetæ ornant canes generosos, & usui aptos. nec temerè præcipit, talē canem liberaliter esse pascendum: sed quia iudicat, & eius fidelem operam uigilantiāq; hoc mereri, & ipsum inde erga dominum & res eius in sua fidelitate excitari. Nam est hoc animal domesticū, & habet suās quasdam satis illustres humanæ consuetudinis uirtutes: nec destituitur & beneficētiæ sensu, & studio gratitudinis.

ἐπιπρόσμετος.] uocat furem, bellè: à prosecutione quietis diurnæ, ob somnum noctu intermissum.

ἀγροίον.] Præcipit importationem fœni, & aliorum quæ bobus, mulis, & alijs iumentis & pecoribus usui esse possint: sub quo præcepto comprehendit omnem aliam præparatio-

nem contra iniurias & difficultates hyemis. Fœnum autem non tum demũ in Septembri esse demetendum sentit: sed antè suo tempore demessum, & in cumulos pyramidales congestum, & in pratis sub dio relictum, pro more illarum regionũ, tum putat importandum esse, antequam pluuiæ autumnales inualescant. Per *σύντροφον* intelligit non tantum paleas & stipulas, sed & folia & uirgulta uitium, quercuum, & aliarum arborum atq; fruticum: tum uerò herbas, & id genus alia quæ iumentis & pecoribus in hyeme possint esse quoddam non incommodum pabulum. Nam hæc uox Græcis usurpatur in tanta significationis uarietate: & inde *μεταφυσικῶς* est in crebro usu, pro multitudine promiscua plebis, vulgi, & omnis generis hominum. Et *συνπρωτάδες* uocantur populares & plebei, *ἀμεινωμένοι* & *φύλακται*, qui sapiunt plebem, qui eius curam capiunt, & se ad eius opinionis intelligentiam & approbationem accommodant.

αὐτὰρ.] Admodum humanum præceptum, de danda sua quiete & recreatione etiam seruis & iumentis, post labores æstatis continuos peractos: ut reparentur ad sequentes uindemiæ & autumnus, ad quos defatigati nō possent sufficere. Ideo Aristoteles *ἰδινῶν* cap. 9, hanc etiam unam statuit ex causis, propter quas prisci festa & sacra post importatas fruges celebrabant. *αὐτὰρ ἀρχαῖαι θυσίαι καὶ συνέδαι, πρὸς*
ἰσχυρὰν

ποταμίᾳ γίνεσθαι μετὰ τὰς τῶν λαμπῶν συγκομιδὰς, εἶον ἂν
παρχαὶ μάλιστ' ὅπως τήτοις ἐσχέλασθον τοῖς λαοῖς. Nam
prisca festa & concilia, uidentur celebrata esse
post importatas fruges, tanquam primitiæ.
nam istis temporibus maximè ocio uacabant.

φίλα γυνώατα.] Per appositionem uocat chara
genua, quia in seruis sit robur & industria,
per quos expediantur labores : & ideo de-
beant esse chari, & illorum uirium & ualetu-
dinis fit ratio habenda. γύνατα autem usur-
pantur pro potentia, uiribus, & robore. Est
usitatum Poetis, & præcipuè Homero, apud
quem est hoc crebrū, ταῦτα διῶρ' ἐνὶ γύνασι λῆται :
quo significat, omnia potentia & prouidentia
diuina administrari. Nec malè uocat ser-
uum φίλον, quia ut non sit erga ipsum, ut ser-
uum, amicitia, quia hac ratione est ὄργανον : ta-
men est amicitia erga ipsum, ut hominem, &
ut est instrumentum ἐγχειρικόν, quo rationali,
alia & ἄψυχα & ἐμψυχα ὄργανα administrantur.

εὐ τ' αὖ δ' ὄρεϊν καὶ σείειος ἐς μέσον ἔλθε
ἔρπον, ἀκτὸς δ' ἐσίδῃ ῥοσθ' ἀκτυλ
πῶς,

πῶς, τότε πάντας ἐπόδρεπε οἴκαδε
βότρυς,

πῶς δ' ἡλίου δέκα ἡμέατα καὶ δέκα νύ-
κτας, (σα

πῶς δ' ἡλίου δέκα ἡμέατα καὶ δέκα νύ-
κτας, ἐκ τῶν δ' εἰς ἄγχι ἀφ' οὗ
9 4 δ' ὤρε

δῶρα δῖωνύσου πολυγυθῆος. αὐτὰρ ἐπεὶ δὴ
 πληιάδες θ' ὑάδ' ὤτε, τό τε δίνος ὠρίων
 δῶωσιν, τότε' ἐπεὶ ἄροτρο μεμνημένος
 ὦραί. πλείων ἢ κατὰ χθονὸς ἀρμενέειν.

Postquam autem Orion & Sirius peruenierint
 in medium

Caelum, & aurora rosea aspexerit arcturum,
 Tum o Persa decerpas domum omnes botros.
 Et exhibeas soli decē diebus & decem noctibus,
 Quinq; autem retineas in umbra, & sexto in uas-
 sa haurias

Dona Bacchi exhilarantis. Sed postquam
 Pleiades & Hyades & robur Orionis
 Occiderunt, tum sis memor arationis (spositus.
 Tempestivæ. atque ita sit annus supra terram di-

ΣΧΟΛΙΟΝ.

Qui reliqui sunt de laboribus terræ, eos e-
 xequitur, & paucis perstringit tempus & mo-
 dum vindemiæ: postea statim subsequentem
 opportunitatem arationis monet captandam
 esse. Atque ita absoluit præcepta de laboribus
 totius anni supra terram. Vindemiæ tempus
 indicat esse, quādo Orion & Sirius manē con-
 spiciantur in medio cœli: arcturus autē oria-
 tur cosmicè, quod fit Sole in librā ingrediēte.

Αἰῆας.] Hoc intelligunt nonnulli de qua-
 dam

dant terti uini præparatione, non sine suis cau-
 sis : sed mihi magis placet, esse generale præ-
 ceptum, de modo uindemiandi pro tempori-
 bus & locis illis optimo. Neq; enim tam sa-
 piens Poeta, & in studio suo omnia utiliter &
 diligenter tradendi, potuit omittere, quod
 communiter rectum uideretur, de fructu agri-
 culturæ non postremò percipiendo. Et hæc ra-
 tio relinquendi uuas calcatas sub dio per ali-
 quod tempus, etiamnum non est fortasse inue-
 nitata apud omnes populos etiam regionum
 nostratum. Imò uerò rubra uina apud nos
 dicuntur inde fieri non solum coloratiora,
 sed & pinguiora & fortiora : nec hoc spa-
 cium quindecim dierum est ita longum, & for-
 san præscribitur ut summum, quod pro cu-
 iusq; prudentia & rerum usu præcidi possit.
 Sed & uerba ipsa generalem & nō absurdum
 sensum præbent. nam dicit *πάντας ἀπὸ βοτρίων*, nō
 partem, sed omnes decerpe botros, & eos do-
 mum asportes : & *δέξαι*, exhibeas soli per de-
 cem dies & noctes, ut fortasse ebulliendo per-
 coquatur uinum : & deinde retine in umbra
 per quinque dies, ut ex illa ebullitione feruor re-
 primatur, ut deinde sexto die sedatum & tem-
 peratum in uasa recondatur. Præterea sub-
 iungit *δέξαι δαίμονας πεινυμένους*, munera Bacchi
 lætificatis. quibus uerbis intelligit uina ex o-
 mnis generis botris, seu uina ut communiter
 pro potu usurpantur, ad corpora roboranda

& animos exhilarandos. Hic sensus uidetur neq; rei incommodus esse, neq; à uerbis alienus: non tamen eum contra cuiusquam meliorem defensum cupio.

αὐτὰρ.] Deinde, inquit, obserues occasum Pleiadum, Hyadum, & Orionis: & circa illum scias tempestiuam esse arationem, de qua memori mente & sollicitè cogites, nec quid oscitanter agas aut differas. Atq; ita Poeta in istis præceptis de laboribus rusticis, pro acquisitione honesta & utili progressus per tempora & opera cuiusq; partis anni, usq; ad labores illos, à quibus orsus est hunc librum, concludit hunc locum, & dicit: Atq; ita sit annus aptè dispositus & distributus pro laboribus & cultu terræ. *πληθὺν* uocatur annus, ab eo, quia plura tempora in se contineat, *ἀπὸ τῶ πλύναι χρόνον* πορίσκειν ἐν αὐτῷ. uel, *παρὰ τὸ πλεῖον ἢ δίεχθαι τὰ καταγμύου χρόνον*, ab eo quia uerset & peragret ordinata tempora.

εἰ δὲ σε ναυιλίης λυσσεμφέλῃ ἡμερος αἰετῇ,
 εὐτ' αὖ πλεῖστές δένος ὀμβρομονὸς ῥίων
 φεύγῃσαι, πῖπῃσι μὲς ἡεροφθία πόντον,
 δὲ τότε παντοίων ἀνέμων δύσσει ἅπτα.
 καὶ τότε μηκέτι νῆας ἔχῃς γνὶ οἶνοπι πόντῳ,
 γλυῖ δ' ὀργάζεσθαι μεμνημένος, ὅς σε κελεύει
 νῆα δ' ἐπ' ἡπείρου δρῦσαι, πυκνᾶσαι τε λή-
 βοισι

πάν-

πάντ' ἔσθ' ὅφρ' ἴχωσ' αὐέμων μλῖτος ὑγρόν ἀ-
γνῶν,

χείμαρος δ' ἐδρύσας, ἵνα μὴ πύθῃ διὸς ὄμβρος.
ἅπλα δ' ἐπαρμύνα πάντα τεῶν γνὶ κατθεο
οἶκον,

ὀνύσμως εὐλίσας νηὸς πῆδ' ἀπὸντοπόροιο.
πηνελιγὸν δ' ἐδρυγῆς ὑπὲρ λαπνῶ λευκαῖ
καδαί.

αὐτὸς δ' ὠραῖον μίμνειν πλόον, εἰσὸς γὰρ ἔλθῃ.
οὐ γὰρ τὴν νῆα θολῶ ἄλλα δ' ἐλκέμεν, γνὶ δ' ἐτεφόν
τον

αἰγῶνος γνῶν' αἰῶν, ἵν' οἶκαδε κέρσῃς ἀρῆαι.
ἴσῃς ἐμὸς τε πατὴρ καὶ σὸς, μέγα νέπιε
πρόσθ'.

πληῖς ἐσκε νηυσὶ, βίς λευκὴ μλῖτος ἐσθλῇ. (Ὡς
ὅς ποτε καὶ τῆς δ' ἦλθε πολὺν ὄρεα πόντον αὐτὸν
κύκλῳ αἰολίδ' ἀπὸ λιπῶν, γνὶ καὶ μελαίνῃ,
ἐκ ἄφρονος φεύγων, ὅδε πλῆτόν τε εἰς ὄλβον,
ἀλλὰ κακῶν πονίῳ, τῷ Ζεὺς ἀνδρῶσι δίδω
νάσας δ' ἄγχι ἐλικῶνος, οἷζυρ γνὶ κώμη(σι)
ἔσθ' ἀκακῆ, κακῆ δ' ἐρεῖ δ' ἀργαλῆν, οὐδ' ἔ
ποτ' ἐσθλῇ.

Quòd si aút te navigationis periculosa capit de-
Quādo uim ualida Orionis Pleiades (sideriū,
Fugientes, decident in obscurum mare;

Τὴν

Tum sanè flatus uariorum uentorum præcipientes
feruntur, (sciro,

Tum quidē nō amplius retineas naues in mari ob-
Sed terram colas consideratè, sicut tibi præcipio.

Cæterum nauem in continentem extrahas, &
lapidibus refercias

Vndiq; ut arceant uim uētorum flantiū humidū,
Extracto clauo carinae, ne putrescat imbre.

Præterea omnia instrumenta in domo tua dispo-
sita recondas

Aptè, naus pontigradae alis compositis,
Et gubernaculū elaboratū supra fumū suspendas:
Tu uerò expectes nauigationem tempestiuam do-
nec adueniat.

Ac tum quidē nauē uelocē in mare trahas, et onus
Aptum imponas, ut domum lucrum asportes.

Quemadmodum meus & tuus pater, Persa incō
Nauigauit, egenus uictus boni. (siderate,

Qui quondam huc etiam uenit multo mari
Deserta Cuma Aeolica nau i nigra.

Non fugiens opes, diuitias & fortunā amplam,
Sed incommodam inopiam illam, quam Deus ho-
minibus contribuit:

Habitauit autem iuxta Heliconem, in pago æru-
mnofo

Asca,

Ascrā, hyeme incommoda, æstate difficili, nunquam comoda.

E X O R A T I O N :

Haftenus in hoc secundo libro, sicut in fine libri primi promisit, tradidit præcepta de omnibus laboribus agriculturæ, pro acquisitione rerum honesta & utili : deinceps tradet pauca quædam præcepta de usu nauigationis, pro eadē acquisitione. Et hoc ideo, quia tum temporis in locis illis erat recepta etiam nauigatio, & ad multa utilis & necessaria deprehendebatur. Ac primū eā, ut periculosā, non commendat ipsi : sed permittit ipsius arbitrio. Postea docet, quo tempore anni nō sit ea utendum : sed instrumentis sepositis, alijs laboribus incumbendum. Deinde tradit, quo modo & qua præparatione, ea tempore opportuno sit capeßenda : ubi, quo ad eius rectum usum, in exemplum proponit patrem suum, & quædam subiicit præcepta pro ea prudenter & utiliter usurpāda, ac ei plura alia promittit : sed cum extenuatione quadam modesta cognitionis suæ, talium rerū non quidem admodum peritæ, sed satis eruditæ. Postea ei præscribit & commēdat duplicem nauigationem, æstiuam & uernam : autumnalem uerò improbat. Postremò grauiter subiungit quædam de nauigatione, aut prorsus omittenda, aut prudenter & cautè usurpanda.

αἰ δὲ σι.] Conditionaliter loquitur, quia non ex sua suasionem, sed ex ipsius approbatione, & studio nauigationis, uult ei tradere praecepta quaedam de ea. & ideo *δυσπέρηλον* uocat, difficilem & periculofam: uel quia non fit facile transire mare, uel quia fit difficile ex eo dimitti & liberari. In quo oblique à suo de nauigatione iudicio ipsum dehortatur. deinde dicit, *αἰ δὲ σι ἴμερθε αἰσῆ*, si tu omnino cupis: in quo & ipso, eius approbationem à se amandat, ad ipsius cupiditatem.

ἢ τ' αἰ.] Tempus certum tradit uitandae nauigationis: & id ex motu astrorum designat, quem nautis & maritimis est studio & curae obseruare. Occasum autem Pleiadum, quasi fugientium uim Orionis insequentis, pro uitanda nauigatione proponit obseruandum esse: & causam subiungit huius praecepti, quia tum sint uehementes & uiolenti flatus uariorum uentorum, qui efficiant nauigationem periculofam.

καὶ τίτι.] Tum non amplius, sicut in aestate, sunt retinendae naues in mari atro & obscuro, propter tempestates: sed tum debes exercere & colere terram, memori mentes secundum praecepta antè tradita & praescripta: nauem autem extrahere supra terram siccam, & replere lapidibus accuratè, qui arceant & inhibeant uim uentorum humidè flantium.

flantium . Quod est *μιστρολογικόν* , ex causa
sive origine uentorum petatum : quia sentit,
aquam resolui in aerem , & ex hoc subtilio-
ri gigni flatum . Quod est ex Homero desum-
ptum , apud quem est hoc *ὕγρὸν αἶντων* usita-
tum , de quo Plutarchus in uita Homeri :

*καὶ αὖτις αἶψα δὲ φύσιν ἀκρίτως μετατρέψαν , ὥν τινος μὲν
γίγνεται ἐκ τῶν ὑγρῶν εἶναι . τοῦ μὲν γὰρ ὕδατος μετα-
ταβολὴ εἰς αἶρα γίνεται , ὅθεν αὖτις ἐστὶν αὐτῶν ῥίον .
τοῦτο δὲ ἐν τε ἄλλοις πολλοῖς ἰμφαίνει , ἐν οἷς φησὶν ,
αὖτις μὲν ὑγρὸν αἶντων .* Præterea uentorum e-

tiam naturam accuratè perspexit , quorum
generationem uult esse ex humiditatibus .
Nam aqua mutatur in aerem , & uentus est
aer fluens . Quod & in alijs multis decla-
rat, & ubi dicit, Vim uentorum humidè flan-
tium:

χάμαρον .] Ita ut extrahas clauum cari-
næ , quo extracto effluat aqua , ne tibi na-
uis computrescat per pluuiam cœlitis de-
lapsam . Sic alia instrumenta nautica debes
domum asportare , & ibi aptè & commodè
seponere : & nauis alas , ut uela , funes & si-
milis , conuenienter componere : atque gu-
bernaculum aptum & artificiosè confectum ,
supra fumum suspendere , ut exiccetur ibi ,
& roboretur in sua integritate . Huius se-
positionis & conseruationis gubernaculi su-
prà etiam libro primo , non procul ab ini-
tio, mentionem fecit, ubi dixit, *αἵψα καὶ πρὸ δόλων*

μὲν ὑπὲρ λαπρὸς καταδῆο, statim etiam gubernaculum supra fumum seponeres. Hæc autem hætenus non ociosè tradidit ita prolixè: sed ut fratrem ab ista etiam parte instrueret, & doceret, singula requirere suam rationē rectam, & diligentiam sollicitam.

αὐτὸς.] Tu autem istis peractis, debes abstinere à nauigatione, & expectare donec eam nanciscaris tempestiuam & commodam. At tu quidem non amplius cesses, sed statim nauē protrahas in mare, & imponas ritè onus, quod & pondere naui conueniat, & precio fit uenale, ut cum lucro & commodo tuo redeas domum. Hæc pro prudenti & utili instructione & præparatione ad negociationem mari dicit: & quia non probat talem acquisitionem per nauigationem, nec uult eum multum exuti, sed tantum pro egestate propulsanda: ideo in exemplum proponit patrē, qui ea non usus esset, nisi tandem per egestatem coactus fuisset semel, utpote *λεχρὸς μὲν & βίη ἰδὴ*, egenus & destitutus uictu bono: hoc est, necessariis & commodo, ad uitæ honestæ conseruationem. In quo commendat eius frugalitatem, quia nō plura, neq; maiora aut preciosiora requirebat, quàm quæ facerent ad uitæ honestæ necessarium & commodum usum.

ὁ δὲ ποτὶ.] Qui quondam traiecto multo mari, Aegeo uidelicet, post multa loca peragrat, huc etiam uenit, cum deseruisset *λεῖψας ἀνδρῶν*

quam

quam ita circumscribit ad differentiam *húius* quæ erat in Italia, unde erat una Sibyllarum hæc enim erat in Ionia, iuxta Mitylenam.

ἐκ ἀφύπνου.] Inopem & inuidiosam causam discessus ex patria, remouet à patre. Non, inquit, deseruerat patriam ideo, quia non posset ferre inuidiam & odium, propter diuitias & auaritiam, quia haberet magnos redditus, multam possideret substantiam, & esset opulentus: nec interim contentus sua locuplete sorte, sed cupiditate insatiabili plura accumulanti semulorum odijs obijceret. uerum deseruerat patriam, quia non posset sustinere incommodam & urgentem atq; difficilem inopiam: in quam non uitio & culpa sua inciderat, sed plaga diuina. Ita pius & sapiens Poeta patrem defendit, etiam à culpa inopiæ, quia ostendit eum fugisse non turpem & reprehensibilem inopiam: sed calamitate quadam aut belli, aut incendijs, aut mali alius immisam: quam ipse non potuerit uitare, ut quæ sola prouidentia & potentia Dei administretur.

ἐκ ἀφύπνου.] In hoc etiam commendat uirtutem & frugalitatem patris, quia occupat locum iuxta Heliconem obscurum, in frugiferum, & omni tempore anni incommodum: in quo non posset aliquid acquirere, nisi magno suo labore & sudore. *ἄστυ* fuit uicus ille ad radices Heliconis situs, alioqui ignobilis, sed ab Hesiodo satis clarus factus, & Græcis & Latinis au-

nis authoribus, de quo est hoc Ouidij:

Esset perpetuo sua cur uitalis Ascræ,

Ausa est agricola Musa docere senis.

τιῶν δ' ὦ πόρσῃ, ὄργων μεμνημένῃ^{οἶν},
 ὠραίωρ πάντῃ, πειρὶ ναυτιλίας δὲ μάλιστα.
 νῆ' ὀλίγῳ ἀνείμ, μεγάλη δ' ἐνὶ φορτία θέσθ.
 μείζωρ ἢ φόρτος, μείζωρ δ' ὕδρ' κέρτεϊ λίεσθες
 ἔσσεται, εἴκ' ἀνέμοί γε κακὰς ἀπέχουσιν ἀν-
 τας. (μόρ,

εὐτ' αὖ ἐπ' ἐμπορίῃν βρέψας ἀεσίφρονα θυ-
 βάλλῃαι δὲ χρεῖα τε πτόφυγῆν καὶ λιμὸν ἀ-
 τόρπῃ,

δείξω δὲ βιμέτρα πολυφλοίσβοιο θαλάσσης,
 ὅτε τι ναυτιλίας σεσοφισμένός, ὅτε Ἰνκῶν
 ὅ γάρ πώποτε νηὶ γ' ἐπέπλωρ δὴρία πόντον,
 εἰ μὴ εἰς οὐβοίαν δ' αὐλίδος, ἢ πρὶ ἀχαιοὶ
 μέιναντο χειμῶνα, πολὺν σὺν λαὸν ἄγχεσαν
 ἑλλάδος δ' ἰδρῆς, τροίλῳ ἐς καλλιγυνάικη.
 γῆθα δ' ἐγὼν ἐπ' ἀεθλα δ' αἰφρονέ^ο ἀμει-
 δάμαντ^ο,

χαλκίδια τ' εἰσεπόρῃσθε, τάδε πτόπεφραδ^ο
 μνία πολλά. (φαιμέ

ἄθλ' ἔθεσαν παῖδες μεγαλήτορες· γῆθέμε
 ὕμνω νικήσαντα φέρεμ τείποδ' ὠτάγοντα,
 πόρ μὲν ἐγὼ μέσης ἐλικωνιάδεος ἀνέβηκε,
 γῆθα

ὄνθα με τοπρῶτον λιγυρῆς ἐπέβησαν αἰοιδῆς·
 τόσον τοι νῶν γε πεπείραμαι πολυρόμφωι
 ἀλλὰ καὶ ὡς δρῶ ζηνὸς νοὸν ἀγίοχοιο·
 μῶσαι γάρ μ' ἐδίδ' ἄξαν ἀδίσφατον ὕμνου
 ἀείδ' αἶν.

Tu uerò, Persa, cogita de operibus,
 In tempore omnibus, et in primis de nauigatione.
 Nauem parua proba, sed in magnam impone o-
 nera.

(cum

Maius quidem onus, maius etiam lucrū supra luc-
 Erit, siquidem uenti difficiles flatus abstinuerint.
 Postquam ergo animo tuo inconsiderato applica-
 to ad nauigationem,

Volueris effugere & debita & famem,
 Ostendam tibi rectam rationē maris undaundi,
 Licet neq; nauigationis peritus, neq; nauium:
 Neq; enim unquā nauigauī supra mare amplum,
 Nisi in Eubœam ex Aulide, ubi quondam Græci
 Præstolantes tempestatem, magnū populum con-
 gregabant

Ex præclara Hellade ad Troiam formosis mulie-
 ribus præditam:

Eò ego ad certamina magnanīmi Amphidamantis
 Traieci in Chalcida, ubi proclamata multa
 Præmia proposuerāt filij magnanīmi: ibi dico me

Victorem carmine consequutū tripodem auritū,
 Quem ego dedicaui Musis patriæ, (ditum.
 Quæ me tum primū appulerunt ad carmen eru
 Tantam ego habeo peritiā nauium cōpactarū.
 Sed tamen ita etiam explicabo tibi mentē Iouis.
 Nam Musæ me docuerunt canere carmē diuinū.

ΣΧΟΛΙΟΝ.

De nauigatione cœpit ad fratrem scribere,
 non quia ipse eam usq; adeo probaret, quam
 uocat *ἀναπνεύματα* : sed si quando is arbitrio
 suo uellet uti hoc usitato acquisitionis modo,
 haberet de eo sententiā & instructionem fra-
 tris. Et primū tempus autumnale importa-
 num ad eam ostendit, quando ab ea desisten-
 dum & cessandum esse docuit, per suam & di-
 ligentem sepositionem nauis, omniumq; in-
 strumentorum nauticorū, & aliorum utilium
 laborum tractationem secundū præscriptum
 modum. In quibus laboribus iussit eum per-
 durare, donec tempus opportunū adueniat:
 tum uerò monuit quidē illum, ut maturē do-
 mi præpararet nauem, & cogitaret de merci-
 bus aptis ad replendam nauem, & idoneis ad
 diuenditionem lucrosam. Sed ut hoc faceret
 non nimis auidē & inconsideratē, per exem-
 plum patris subinnuit: cuius sortem medio-
 crem, nec eam ita fortunatā, & frugalem atq;
 laboriosam uitæ rationem, ei in memoriā
 reuocauit.

renocauit. Hic subiungit reliqua de ista sua sollicita fratris instructione ad fœlicem usum nauigationis. Ac primùm eum monet de prudenti & opportuna aggressione, ut omnium aliorum negotiorum, ita in primis nauigationis. Nam dicit: Tu uerò, ô Persa, in tempore & opportunè cogites sollicitè & consideratè, de omni negotio aggrediendo, & maximè de nauigatione: quæ in primis requirit suam maturam & sollicitam præparationem.

ῥαδίῳ πάντῳ.] tempestiuorum omniū negotiorum sis memor: hoc est, scias omnia negotia uelle fieri tempore & modo suo recto, *ῥαδίῳ* & ipsa *ῥαδίῳ*, & fiant *ῥαδίῳ*: hoc est, tum ea debeant fieri: & eo modo, ordine, studio *ῥαδίῳ*, quo ea fieri sit rectum & fœlix.

ῥαδίῳ.] Alterum est hoc loci huius præceptum de nauium delectu, & mercimoniorum dispositione, pro quæstu faciendo. Non eodem sensu hoc præceptum ab omni locis recipitur. Alij uolunt, eum improbare in nauigatione paruam nauim, ut minus capacem putant *αὐτῇ* usurpari *ἑρμηνεύς*, aut *ῥαδίῳ*, pro *παρὰ*, recusa, & minimè *ῥαδίῳ*. Alij contrà intelligunt, eā probari quia ab Hesiodo, sed non ad merces recipiendos, quibus tantum magnam nauem putet optimam esse: sed ut adiungatur ad magnam nauem, pro alijs usibus & necessitatibus incidentibus. Alij aut uolunt, eam probari etiam

ad negociationem, & quidem ita, ut in studio
& amore lucri mediocris & tuti, eam præferat
magnæ naui: quæ quidem possit capere plu-
res merces, & magis quæstū promouere: sed
ita demum, si non accidat periculum à tempe-
statibus: aliàs in hoc periculo magis obfura-
ram. Et ideo, quia hoc periculum facile inci-
dere queat, neq; quisquam à metu eius secu-
rus esse possit: ideo consultius uideri, ut par-
ua naui mercibus oneretur: cuius parua, ut
quæstum in successu sit tutius & laudabilius
probare, ita damnum in fortuna aduersa faci-
lius ferre. Non sunt incommodæ hæc exposi-
tiones: sed ego nōdum apud me statuere pos-
sum, quæ propius ad mentem Poetæ accedat.

ὡς ἂν ἴπ'.] Vtitur duplici occupatione, præ
hoc suo conatu alijs probādo. una, quo ad fra-
trem: altera, quo ad se. Tu quidem iam nō in-
diges præceptis de nauigatione: sed quia for-
tasse posset fieri ut illis indigeas, ubi per ali-
quæ fortunæ successum eò incogitātis eueha-
ris, ut ad nauigationem animū tuū cōuertas:
ideo tradam tibi præcepta de eā. Et ego qui-
dem, utcunq; nō possim tibi ex aliqua mea ex-
perientia præscribere rectam rationē uersan-
di in mari undabundo: tradam tamen eam
afflatu Musarum, hoc est, pro studio & con-
ingenij mei, in cognitione huius rei.

ἴπ' ἰμπερίῳ.] ubi tandem ad negociationem
animum tuum stultum conuerteris. Nō enim
hoc

rè hoc dicit sed quia uult ostensum, ad hoc genus acquisitionis per negotiationem non facile impelli nisi negligentes & stultos : qui tandem rebus suis profusis & deploratis, cogantur inde subsidia quærere ad soluenda debita, & uitandam extremam inopiam.

ἀναισθητα.] Vocat animū negligentem & remissū, qui quasi dormiat in actionib. suis, donec tandē inuoluatur in uarias difficultates.

χρεία.] Ita fit, ut cū ociosi & remissi sentiant se inuolutos in uarias difficultates æris alieni, & inopiæ turpis : tum demū cogitent de quadam rerum suarum meliore curatione.

λίμη ἀτρεπῆ.] famem, paupertatē & inopiā, & per se sordidam incommodamq̃, & quo ad alios indecoram, turpem & deformem.

μέτρος.] uiam, modum & rationem. Ita enim admodum aptè hæc uox usurpatur à Poetis : quoniam & eò spectat, & in his consistit.

παραπλοῖον.] ualdè sonori & horrendi, propter collisionē fluctuū & tempestatū. Qua uoce & dehortatur ab usu maris, & cohortatur ad eius cōsideratū, uigilātem & sollicitū usum.

οὐτί τε.] Hęc est altera occupatio, qua Poeta à se remouet reprehensionem ob imperitiā : quā quidē fatetur ingenuè, quia semel tantū nauerauit in Eubœā : sed opponit cognitionem istarum rerum accuratiorē à Musis acceptam, ex qua uelit & possit, etiā sine sua experientia, utiliter & uerè de ipsis tradere.

σοφισμύς.] doctus, eruditus, & peritus præ alijs. Ita enim *σοφίζεσθαι* primò usurpabatur cum laude, pro eo quod est scire, docere atque tradere aliquid eruditius & accuratius præ alijs. Atq; duorum non vult habere singularem aliquam peritiam, nauigationis & nauium: ad quæ, suam ingeniosam & eruditam traditionem referet in sequentibus.

μένοντες χειμῶνα.] expectantes tempestatem tum non commodam. De qua re apud Homerum & Virgilium, & alios autores subinde fit mentio: ut apud Euripidem in Iphigenia.

ἔνθα.] Causam huius profectionis in Eubœam, exponit: quod est *ἱπασέδιον* quoddam satis aptum, eruditum & memoratu dignum de certamine quodam ingenioso, & sua in eo industria laudabili: tum uerò de gratitudine erga Musas sua, ob uictoriam obtentam. Amphidamas autem hic, fuit rex Eubœæ, in bello aduersus Erythræos occisus: in cuius obitū filij eius certamina edixerunt, & magna præmia uictorib. proposuerunt, inter quæ erat etiam certamen unum ingeniosum & eruditum.

προπιφραμένη.] enunciata, proclamata & edicta.

ἔνθα μὲν.] Modestè loquitur de sua fœlicè opera in illo certamine. Quòd nōnulli uolunt ipsum tum habuisse concertatorē Homerum, & eum uicisse, hoc longè dissentit à uero: quia Hesiodus ad minus cētū annis posterius uixit.

τὸν μὲν.] Gratitude suam commemorat, quia illū tripodem auritum siue ansarum dedicauerat Musis, uel in loco illo Eubœæ, ubi obtinuerat uictoriā primam: uel in patria sua Ascra, ad mōtem Heliconem sita, ubi à Musis fuit primū ad studium Poeseos excitatus & appulsus.

τῶσιν.] Repetit suam peritiam perexiguam rei nauticæ, ad uitandam arrogantiae suspicionem: & ut aptè & disertè subiungat, ex qua alia cognitione ipse de re nautica præcepta tradere uelit: nempe, ex subiectione Musarum, hoc est, ex studio ingenij & eruditionis suæ, ex quo studio ferè omnes Poetæ sua tradiderunt, & multi etiam alij sapientes & docti uiri, qui nullo modo potuerunt habere experientiam eorum quæ scripserunt. Sicut etiam Cic. i. de Oratore dicit, hominem ignarum Astrologiæ, ornatissimis & optimis uersib. Aratum de cælo stellisq; dixisse; & de rebus rusticis, ab agro remotissimum Nicandrum Colophonium, poetica quadam facultate, non rustica, scripsisse. Sic etiā oratorem posse de rebus ijs eloquentissimè dicere, quas ad certam causam tempusq; cognouerit.

*Ἄρα τῶσιν ἑκόντ' ἔκοντα μετὰ προπὰς ἡελίοιο,
ἰς πύλος ἐλθόντος θέρειος καματώδεος ὤρης,
ὥραϊος πᾶλε τῇ θηνητοῖς πλόος, ὅτε κε νῆα
λαυάξαις, ὅτ' ἀνδρῶας ἀρφθίσαι δάλασσα*

τ

ς

ἢ μὴ

εἰ μὴ δὴ πρόφρων γε ποσειδάων γνῶσ' ἔχθωρ,
 ἢ Ζεὺς ἀθανάτων βασιλεὺς ἐθέλῃσι ὀλέσασθαι
 σὺ τοῖς γὰρ τέλει δὲ ὁμῶς ἀγαθῶν τε καὶ
 κακῶν τε. (μωρ,

τῆμος δ' ὀυκρινέες τ' αὖραι, καὶ πόντος ἀπὶ
 οὐκῆλος τότε νῆα θολῶ ἀνέμοισι πιθήσας,
 ἑλκέμεν ἐς πόντον, φόρτον δ' εὖ πάντα τι
 δεῖσθαι,

συνδύει δ' ὅπῃ τάχιστα πάλιν οἶκον δένεσθαι,
 μὴ ἢ μάλιν οἶνον τε νέον, καὶ ὀπωρινὸν ὄμβρον,
 καὶ χειμῶν ἐπιόντα, νότοιο τε δεινὰς ἀέτας,
 ὅς τ' ὥρηνε θάλασσαν ὁμαρτήσας διὸς ὄμβρου
 πολλῶ ὀπωρινῶ, χαλεπὸν δὲ τε πόντον ἐ-
 δηκν.

Per quinquaginta dies post solstitium,
 Tempore feruido æstatis ad finem tendente,
 Est navigatio hominibus tempestiva: neque tum
 nauem

Fregeris, neque mare perdidit viros,
 Nisi consulto Neptunus concussor terræ,
 Aut Iupiter rex Deorum velit perdere.

Nā in his euentus est pariter bonorū et malorū.
 Tum sunt flatus faciles, et mare innoxium
 Et sedatum: tum nauem uelocem uentis conce-
 ditam,

Pettrabas

Pertrahas in mare, & diligenter omne onus im-
 Sed festina celerrimè domum redire, (ponas:
 Nec expectes uinum nouum, & imbrem autu-
 mnalem, (mentes,
 Et hyemem subsequenter, & flatus austri uehe-
 Qui concitat mare subsequendo imbrem
 Multum autumnalè, & efficit mare turbulentū.

E X O Λ I O N.

Exequitur quod promisit, & primùm tem-
 pus nauigationis commodissimum tradit,
 quo neque nauibus neq; hominibus aliquod
 sit metuendum periculum supra mare, nisi for-
 tè Iupiter & Neptunus peculiari aliquo con-
 filio uelint perdere homines. quod tempus
 uult esse post solstitium æstiuale, in declinatio-
 ne solis, per quinquaginta dies: quia tum fla-
 tus uentorum sint pauci, leues, & mare tran-
 quillum atque innoxium. Hoc ergo tempus
 esse arripiendum, & eo maturè naues merci-
 bus oneratas mari concedendas esse: sed re-
 ditum esse maturandum, nec foris emanen-
 dum usque ad uindemiam & autumnum, at-
 que initia hyemis, quando incipiat flare au-
 ster, qui post multas pluias tum ingraue-
 scat, & mare omnino inquietum & tempestuo-
 sum reddat.

ὑμετα.] κατὰ, per, uel in. εἰς τέλος.] cum
 iam æstatis tempus feruidū incipit declinare,
 & ad

& ad finem uergere, tunc est tempestiua, & cōmoda atq; tuta hominibus nauigatio: quod tum neq; tu nauem *λαυάξαις*, pro *κατάξαις*, fregis facile, nisi uelis admodum negligens esse: neque mare ui aliqua tum perdiderit homines,

αἰμὴ.] Prudenter mitigat suam sententiam de tempore hoc, quam uult esse ueram ut plurimum, non semper: sed concedit, posse singulari aliquo consilio Deorum aeris & tempestum, hoc etiam tempus fieri uariè tempestuosum & periculosum. Cum huiusmodi mitigatione & moderatione uult Aristoteles intelligenda esse omnia præcepta de rebus agendis, quæ non perpetuò, sed ut plurimum uera ceantur, & proinde in usu sua prudentia & cautione administrari debeant.

πρόφρων.] consultò, dedita opera, & ex peculiari aliquo proposito. in quo ostendit, mare etiam diuinitus gubernari, & præter expectationem humanam temporibus anni etiã tranquillioribus, uarias in eo cieri tempestates, ex constitutione aeris & natura propria pro uoluntate diuina.

τῆμῳ.] Causas duas subiungit illius tum nauigationis commodioris & tutioris: quia & uenti non multum, neq; uehementer spirent: & mare per se sit tranquillius, & minus seuum.

ἀνερίαις αἰῶραις uocat faciles & leues flatus, aut conspicuos & faciles discretu, quia non
multi

multi tum uenti fient, sed etesi, & similes alij
 stati & certi, & illi placidi. *τότε.*] tum poteris
 nauim tutò credere uentis illis, & protrahere
 in mare, atq; in eam imponere mercem, quam
 habeas & uelis. sed maturandus erit reditus
 ante uindemiam, priusquam autumnus & ini-
 tia hyemis absint: quia tum soleant existere
 & multæ & uariæ pluuiæ, & eas sequi uehe-
 mentes austri flatus, qui mare turbulentum &
 sæuum efficiant.

ἄλλος δ' εἰαρινὸς πέλετ' πλόος ἀνθρώποισι,
 ἤμῃ δ' ἢ τοπρῶτον, ὄντ' ἐπιβάλα κροῶντι
 ἔχνος ἐποίησεν, τόσσον πέταλ' ἀνδρὶ φανείη
 ὅν κρᾶδ' ἢ ἀκροτάτῃ, τότε δ' ἄμβατός δειθα
 λαοσα.

εἰαρινὸς δ' ὅτος πέλετ' πλόος, ὃ μιν ἔγωγε
 αἶνῃμι, ὃ γὰρ ἐμῷ θυμῷ λεχαρισμένος ὄντι,
 ἄρπακτός, χαλεπῶς κε φύγοις κακόν· ἀλλὰ
 νυ καὶ τὰ

ἄνθρωποι ῥέζουσιν ἀνδρείῃσι νόοιο. (σι,
 χεῖματα γὰρ ψυχὴν πέλετ' δ' αἰολοῖσι βροτοῖ-
 σιν· ὁ δ' ὅτι θανεῖν μετὰ κύμασιν. ἀλλὰ σ'
 αἴωγα (γορβύω.

φράζεσθαι τὰ δὲ πάντα μετὰ φρεσίν, ὥς σ' ἄ-
 μιν δ' ὅτι νηυσὶν ἅπαντα βίον κοίλῃσι τίθεσθαι,
 ἀλλὰ πλέω λείπει, τὰ δὲ μέοντα φορτίζεσθαι.
 σινόν

& ad finem uergere, tunc est tempestiua, & cōmoda atq; tuta hominibus nauigatio: quod tum neq; tu nauem *λαυάξαις*, pro *λατράξαις*, fregeris facilè, nisi uelis admodum negligens esse: neque mare ui aliqua tum perdiderit homines,

αἰμὴ.] Prudenter mitigat suam sententiam de tempore hoc, quam uult esse ueram ut plurimùm, non semper: sed concedit, posse singulari aliquo consilio Deorum aeris & tempestatum, hoc etiam tempus fieri uariè tempestuosum & periculosum. Cum huiusmodi mitigatione & moderatione uult Aristoteles intelligenda esse omnia præcepta de rebus agendis, quæ non perpetuò, sed ut plurimùm uera censeantur, & proinde in usu sua prudētia & cautione administrari debeant.

περίσσω.] consultò, dedita opera, & ex peculiari aliquo proposito. in quo ostendit, mare etiam diuinitùs gubernari, & præter expectationem humanam temporibus annetiā tranquillioribus, uarias in eo cieri tempestates, ex constitutione aeris & natura propria pro uoluntate diuina.

τῷ μὲν.] Causas duas subiungit illius tum nauigationis commodioris & tutioris: quia & uenti non multum, neq; uehementer spirent: & mare per se sit trāquillius, & minus scuum.

ἀνεμίας αἴρας uocat faciles & leues flatus, aut conspicuos & faciles discretu, quia non
multi

multi tum uenti flent, sed etesi, & similes alij
 statim & certi, & illi placidi. τότε.] tum poteris
 nauim tutò credere uentis illis, & protrahere
 in mare, atq; in eam imponere mercem, quam
 habeas & uelis. sed maturandus erit reditus
 ante uindemiam, priusquam autumnus & ini-
 tia hyemis absint: quia tum soleant existere
 & multæ & uariæ pluuiæ, & eas sequi uehe-
 mentes austri flatus, qui mare turbulentum &
 sæuum efficiant.

ἄλλος δ' εἰαρινὸς πᾶσι πλόος ἀνθρώποισι,
 ἡμεῖς δ' ἡ τοῦ πρῶτου, ὅντ' ἐπιβάλας κορώνη
 ἔχνος ἐποίησεν, τόδ' οὖν πᾶσι τὰ λ' ἀνδρὶ φαυεῖν
 γ' ἡ κρᾶδ' ἡ ἀκροτάτη, τότε δ' ἄμβατος δὲ θά-
 λασσα.

εἰαρινὸς δ' ὅτος πᾶσι πλόος, ὃ μὴ ἔγωγε
 αἶνῃμι, ὃ γὰρ ἐμῷ θυμῷ λεχαρισμῶνος ὄντ',
 ἔρπακτος, χαλεπῶς κε φύγοις κακὸν ἄλλ᾽
 νυ καὶ τὰ

ἀνθρώποι ῥέζουσιν αἰσθάνεσσι νόοιο. (σι,
 χεῖματα γὰρ ψυχὴ πᾶσι δ' αἰσθάνεσσι βροτοῖ-
 σιν ὅντ' ὅτι θανέω μετὰ κύμασι. ἀλλὰ σ'
 αἶνῃμι (γοργύω.

φράζεσθαι τὰ δὲ πάντα μετὰ φρεσίν, ὥς σ' ἄ-
 μείδ' ἐνὶ νηυσὶν ἀπαύσαι εἶον κοίλῃσι τίθεσθαι,
 ἀλλὰ πλέω λείπειν, τὰ δὲ μέγιστα φορτίζεσθαι.
 θανόντων

homines hoc nō perpendant, aut cernant qui in hoc etiam periculū se intrepidē coniiciunt per suam stultitiam & incogitantiam, ex avaritia & cupiditate immodica pecunię & opum egurgitātem, quibus ferē metiūtur uitam, nec minus eas amplectūtur quā animam suam: idq; non solum praua cupiditate, sed & necessaria. quia *ἀνδ' χρημάτων*, sine uictu & rebus ad usum uitę pertinētibus, nō possunt durare.

Δειλὸς.] miseros & infelices uocat homines propter hanc & cupiditatem & necessitatem, quibus perpetuō occupantur, distrahuntur & conficiuntur in omnis generis curis, sollicitudinibus, difficultatibus, periculis & calamitatibus.

Δανὸν δ'.] Sed sciendum est, mortem, quę mari inter fluctus sit obeunda, esse ualde horribilem, truculentam & miseram.

ἀλλὰ.] proinde te, & quemlibet alium, cui est curę salus sua, faterne moneo, ut hæc omnia *μετὰ φρεσίν*, diligenter & penitus in animis uestris consideretis & perpendatis: quo cognoscatis & peruideatis, ita uera esse, ut à me dicuntur.

μὴ δ' ἰνὶ.] Est hoc generale præceptum de negotiatione supra mare, quod potest accommodari ad omnem aliam incertam & periculosam industriam & acquisitionem. Præcipit autem, ut non omnes, neq; nimis multę res imponātur nauibus, sed semper plures domi
relin-

relinquantur : tum quia naues sunt caue , & fragiles : tum quia vis fluctuum & tempestatum sit uehemens , & periculum ualde graue & horrendum , quod inter fluctus maris sit subeundū . quod declarat simili , petito à plaustrō nimis onerato , quod & ipsum axi aut quā alia parte ex onere immenso fracta , ruina suā res pessundet : quod multo magis faciat nauis mari submersa . Proinde monet , ut seruet mensuram siue modū , & quidem pro opportunitate , quæ sit in omnibus optima : Est egregium & late patens præceptum , de modo recto & conuenienti ubiq; seruando . Per *ἡμετέριον μέτρον* intelligit modum , siue medium inter plus & minus . per *καιρὸν* , occasionem & opportunitatem , secundum quam , ut præcipuam circumstantiarum , determinandum est omnibus in rebus & negocijs medium illud : quia ita demum sit rectum , cum est opportunum , & secundum alias omnes circumstantias consentaneum . Hoc *ἡμετέριον μέτρον* , præcipi quidem potest quod sit seruandum : sed ut deinde *ἡμετέριον μέτρον* definiri & constitui debeat , hoc nulli pro certo præscribi potest , sed est relinquendum cuiusq; prudentiæ , quia incredibili variariat pro negocijs & earū circumstantijs .

*ἡμετέριον δὲ γυναικα τὸν ποτὶ οἶκον ἀγνοῦν
καὶ τριπλὴν τὴν ἐτέρον μάλα πολλὰ ἀρετὰν*

πῶς

οὐ

ἡ

μή

μήτ' ἐπιθεὶς μάλα πολλὰ, γάμοι δ' ἐποιοῦ
εἰσι δ' ἐστῶσι.

ἢ δὲ γυνὴ τέ τοι ἥβῳ, πῆμ' ἔσθ' ὅτε γαμήσῃ.
παρθενικὴν δὲ γαμῆν, ὥς κ' ἠθια κελύνα δι-
δάξῃς.

Ἰὺ δὲ μάλιστα γαμῆν, ἥ τις σέθεν ἐγγύθι ναίῃ·
πάντα μάλ' ἀμφὶς ἰσθῶν, μὴ γέ τοι χαρμα-
τα γῆμης.

ἔμην γάρ τι γυναικὸς αὐτῆς λήϊζέτ' ἄμενον
Ῥαγάθης· Ῥα δ' αὖτε κακῆς ὀρίγιον ἄλλο,
Δαπνολόχης, ἦτ' ἀνδρὰ καὶ ἰφθίμου πρὶ ἰόντα
εὖε ἄτορ δαλδῶ, καὶ ὠμῶ γήραϊ δ' ὤκον.

Maturus præterea uxorem ducas in domū tuam,
Neq; à triginta annis multum destitutus,
Neque ualde multis adiectis : hoc coniugium est
tempestiuum.

Mulier autem quarto pubescat, & quinto nubat.
Et ducas uirginē, ut eā erudias in bonis moribus.
Eamq; in primis ducas, quæ proximè te habitat :
Omnibus admodum ex omni parte exploratis,
ne uicinis gaudia ducas.

Neq; enim uir cōsequitur quicquā melius muliere
Proba : sicut contra nihil tristius improba,
Et luxui dedita, quæ uirum quamlibet robustum
Vrit sine face, & crudæ tradit senectæ.

Absoluit partem unam *οικονομίας*, quæ est *ἐπιτήδευσις*, siue *χρηματισμὸς*, rerum acquisitionis. cuius tradidit modos duos, pro tēporib. & locis illis: unum per agriculturam, alterum per negotiationem; quamvis hunc alterum ita tradiderit, ut magis uisus sit ab eo dehortari per pericula & difficultates illas, quas in eo ostendit inesse maximas, quæ prudentiam & cautionem requirant maximam & sollicitissimam, & tamen evitari non possint sine beneficio diuino. Hanc partem administrationis domesticæ ideo uidetur primo loco tractasse, quia sentit prudēter & cum sua idonea præparatione ineundam societatem domesticam: nec prius ducendam uxorem, quàm pro ea alenda aut absint res sufficientes, aut certè earum acquirendarum ratio & industria sint in promptu. Hac ergo acquisitionis ratione tradita, quasi fundamento, *πρὸ οὗ* domus & familiæ, quæ sine rebus ad uitam pertinentibus neq; institui, neq; conseruari potest, progreditur ad *γυναικᾶ*, ad rationem ducendæ uxoris; quia suprâ dixit, *οὐκ ἔστιν οὐκ ἔστιν οὐκ ἔστιν, γυναικᾶ τῇ*. Hic est iam alter locus huius libri, & uitæ domesticæ, de coniugio: quod alioqui, quoad societatem domesticarum personarum, locū primum sibi uendicat: sed non est prius ineundum, quàm absit domus, & rerū eius copia aut acquisitio prompta. Paucis hunc locū perstringit, sed de præcipuis

cipuis nihil omittit. Tradit tempus coniugii maturum in mare & fœmella. & quia mas sibi adsciscit puellam in uitæ societatem perpetuam, & illam arctissimam: nec hæc societas possit esse commoda, nisi assit proba uxor: ideo quæ pro ea proba & commoda nanciscenda deliberari, dispici & agi debeant, accuratè subindicat. Marem coniugio maturum uult esse circiter triginta ætatis annos, ita ut eimul tum neque desit, neque supersit de illis annis. In quo tempore ferè consentiunt cum Poeta nostro, Plato, Aristoteles, & alij, in doctrina domestica & ciuili. In fœmella innuit optandum esse, ut pubescat decimoquarto ætatis anno, ut deinde decimoquinto nubilis fieri possit: quod tempus ita circumscripsum, non dissimulū illud quidem sentit esse, sed raro contingere: ideo ἐν πλάθει accipiendū ē, cum sua protractione usq; ad decimumoctauum annum, aut etiam aliquantū ultra, sicut etiam alij id circa decimumoctauum annum constituunt.

ὥραι.] Maturus, siue maturè & tempestiue: ut sit adiectiuum pro aduerbio positum, cōstructione Græcis usitata. Et rectè hoc subiungit, quia in præcedenti uersu dixit, *καὶς δὲ ἐπὶ πάσι ἀρίστ.* Vbi monuit, medium opportunum & prudenter electum ubique prosequendum esse.

τιμ.] Aptè & hoc iubet: quia antè præcepit,

pit, *αἷμα μὴ πρῶτισα*: & quia forsan sponsum non uult diu hærere apud suos aut sponsæ parentes, ut sensu & experientia communiū difficultatum coniugij & administrationis domesticæ, maturè incipiat sollicitus, cautus & industrius esse.

ἢ ἀλ' ἔτι,] Hunc florem ætatis in optima *ῥα* cōstituit: sed quia talis *ῥα* in paucis puellis inuenitur, ideo neq; hic flos potest in omnibus puellis ex hisce annis æstimari & definiri. proinde ne in hac incerta uarietate quid erroris admittatur, quod notius & certius obseruari potest, subiūgit, ut *παρθενικὴν* ad ducendum dispiciat, quæ sit uirgo iuuenicula, tenera & florida: & hoc ideo, ut eā flexibilem & tractabilem possit excolere & informare honestis moribus, pro suo arbitrio: quia ex similitudine morum, ut in omni alia societate, ita in primis in coniugio coalescunt animi. Vnde rectè ille apud Comicum argumentatur: Mores conueniunt, nuptiæ cohærebunt. Sed ubi & quomodo potest haberi uirgo ita *ἀφύπνους* & *ἱερὰς*, bonæ indolis, cōmoda & flexibilis ad honestam assuefactionem? Si petatur non procul, sed ex uicina: & diu & multum in singulis suis dictis, factis, gestibus, moribus & similibus sollicitè & diligenter obseruetur, perpendaturq;. Ad quid autem est opus tali solitudine & circumspectione, in re ferè ex illecebrosa impulsione cupiditatis iuuenilis procedente?

dente? Ad hoc, ne in puella procul assumpta
 χάματα γέτοσι γήμης, ducas uxorem quæ vicinis
 quidē sit gaudiū & lætitia, tibi uerò perpetua
 tristitia & carnificina: ut ita satius esset te non
 habere uxore, quàm talē, quæ tibi nihil uolu-
 ptatis, nihil solati, nihil subsidij præstet: sed sit
 molestia, dolori & impedimēto, nō tantū sua
 conuersatione, sed & uicinorum ἐπιχαρᾶσι,
 qui cum iucundo sibi ludibrio & fama grata
 atque insultationibus exoptatis exagitent, tra-
 ducant & lacerent tuam infœlicem stulticiam,
 quod præteritis vicinis melioribus, alienam
 duxeris deteriore. Ex ista uulgi ἐπιχαρᾶσι
 κία Homerus sæpè & alij prisci Poetæ sumunt
 rationes commonitionum, quia hæc maleno-
 lentia, siue malignitas est penitus infixa in na-
 turam corruptam, de qua etiam suprà libro 1.
 Poeta hic tradidit,

ἦλθ' ὅτ' ἀνθρώποισιν οἱ θυροῖσιν ἄπασιν

δυσκίλαδ', ἐκαστὸν ἄνθρωπον, ὁμαρτήσας τὴν γῆντι.

Et est huius uitij magna uis ad nocendum a-
 lijs: tum uerò honestis & prudentibus non est
 ferè quicquam aliud molestius & odiosius,
 quàm hoc uitium: atq; proinde non aliud ma-
 iori curæ, & crebrius in uotis, quàm huius ma-
 li fuga. Vlysses certè, cum Nausicaæ filia regis
 Alcinoi precatur ὁμοφροσύνῃ in coniugio, tan-
 quam rem optimam, inde eam maximè com-
 mendat, quia afferat πόλλ' ἄλλα δυσμενέουσι, χρο-
 ματα δ' ἐνυμνέουσι, multos dolores inimicis &

malicio.

maleuolis, gaudia autem beneuolis & amicis. nam prauī, ut in aliorum fortuna aduersa maxime gestiunt *ἐπιχαριστικῶς*, ita inuidia turbantur in fortuna secunda, & dolent.

ἢ μὴ γὰρ.] Hæc est altera ratio præcepti de sollicita & diligenti circumspectione in ducenda uxore. prior est petita à moribus & maleuolentia uicinorum : hæc petitur per *ἀντίθεσιν* à moribus bonæ & malæ. uxoris quia ut proba nihil potest homini contingere melius, gratius & exoptatius : ita improba nihil deterius, molestius & acerbius. *ἀσπυγία* uocat luxuriam, luxus & deliciarum auaritia, & hisce clam indulgentem : ac per consequens ignauam, inertem, & rei domesticæ negligentem : tum uerò lasciuam, salacem & impudicam. Talis profectò honestum & cordatum uirum, quamlibet robustum & industrium, adurit sine face & igne, & tradit crudæ senectæ : hoc est. macerat & cōficit eum, ita ut ante tempus exhauriatur & cōsenescat. quia, sicut antè dixit, *αἴψα γὰρ ἐν ἁκαρίᾳ βροτοὶ καταγυράσκουσιν* : nec est facile aliud grauius & molestius malū honesto & intelligenti uiro, quàm mulier huiusmodi.

ἐν δὲ ὅπιν ἀθανάτων μακέρων πεφυλαγμένῃ
ἐστίν.

μὴ δὲ λασιγνήτων ἴσθι παιδείας ἐταῖρον. (ξῆς,
ὅτι δὲ κε ποιήσης, μὴ μὴ πρότερος κακὸν ἔρ-
μὴ δὲ

μὴ γ' ὦ δούεας γλώσσης χάριν· εἰ δ' ἐκ γ' ἀρχῆς
 ἥτι ἔπος εἰπὼν ἀφθύμιον, ἢ καὶ ἔρξας,
 δῖς τόλῃ τίννυσθαι μεμνημένος. εἰ δ' ἐκ γ' αὐτῆς
 ἡγῆτ' εἰς φιλότητα, δίκῃ δ' ἐθέλῃσι παρῆ
 χεῖν,

δ' ἔξασθαι. δειλὸς τοι αὐτὴρ φίλον ἄλλοι ἄλλου
 ποιεῖται. σὲ δὲ μή τι νόου κατελεγχέτω ἄλως.
 μὴ δὲ πολυξείνου, μὴ δ' ἄξεινον ἱαλέεσθαι.
 μὴ δὲ ἱακῶν ἐτάροισι, μὴ δ' ἐδλῶν νῆκισιν.
 μηδ' ἐπεὶ τ' ὀλομυλῶ παρνίῳ θυμοφθόρου καὶ
 δρι (τιφ.

τέτλαθ' ὄνειδίζειν, μακάρων δόσι καὶ ἐν
 γλώσσης τριβησαυρὸς ἐν αὐθρώποισι καὶ ἀφ' ὧν
 φειδωλῆς, πλείους δὲ χάρις ἢ ἡ μέτρον ἴσους.
 εἰ δὲ ἱακὸν εἴποις, τάχα καὶ αὐτὸς μέζον ἀκῆ
 σαις.

μὴ δὲ πολυξείνου δαιτὸς δύσσι φίλος εἶ.
 ἐκ κρινῶ πλείους δὲ χάρις, δ' ἀπάνητ' ὀλιγίστη.

Præterea sollicitè curâ Dei immortalis retineas,
 Neq; amicum fratri parem tibi assumas.

Et si assumpseris, non ipsum prior lædes, (prior
 Neq; fingas lingua gratiam: quod si ipse inceperit
 Quid molesti uel dicere, uel etiâ facere, (si tuus
 Cōsideratè cogites de uindicatione duplici, sed

Præterea

*Præeat ad amicitiam, & uelit poenam luere,
Recipias eum. nam prauus amicum subinde
Mutat: tuum uerò animum nulla species prauita-
tis redarguat.*

*Neq; multorum neq; nullorum uoceris hospes:
Neq; malorum socius, neq; bonorū uituperator.
Neq; unquam noxiam & molestam inopiam uiro
Ausis exprobrare, quæ sit diuinitus immissa.
In hominibus est optimus thesaurus linguæ
Parcæ, & maxima gratia moderatæ.*

*Quod si quid maledixeris, fortasse peius quid au-
dies.* (feras:

*Neq; ad conuiuium cōmune inuitus & parcè con-
Nam communis conuiuij & gratia maxima, &
sumptus minimus.*

EXPLAN.

Hæc Poetæ nostri doctrina est, sicut iam
sæpè diximus, grauis illa & uerè philosophi-
ca, de officio hominis in omnes uitæ partes,
pro recta, fœlici & gloriosa eius administratio-
ne. Hæc officium hominis constituit in iusti-
cia & labore, siue in labore iusto. Primum tra-
didit de hoc labore iusto, & commendauit illa
communia præcepta, quæ pertinent ad om-
nes homines, ut uolunt & debent secū & cum
alijs in societate communi benè uiuere, ut bo-
ni uiri

ni uiri & ciues boni : deinde cœpit tradere præcepta de uita domestica, & officio patrisfamilias. Hæc autem ratio uitæ constat quatuor partibus, & prudentia siue industria quadruplici, secundum quam paterfamilias obit personas quatuor. Est maritus, quoad uxorem : est pater, quoad liberos : est dominus, quoad seruos : & agricola aut negociator, aut alio modo χρηματίας & acquisitor, quoad res. De istis singulis ei pro suo instituto tradendum fuit. De officio, postremo ordine dignitatis, de rerum acquisitione, ipse ratione necessitatis pro instituenda recte familia primò disse-ruit : unum modum acquirendi terra, alterum mari præscripsit : deinde de uxore, ducenda præcipua quædam, pro felici coniugio inueniendo subiecit : de numero liberorū in fine libri primi, post tradita præcepta uitæ committit, ubi inchoarat ea quæ de uita domestica peculiari-ter libro hoc secundo traditurus esset, dixit quædam : de educatione & institutione eorum, nihil separatim dixit, quibus uult paren-um uirtutem, prudentiam & genus uitæ esse regulam, exemplum & scopum. De generatione eorum opportuna & felici, postea in loco de uarietate dierum tradet quædam, ubi etiam inseret quædam de eorum educatione. De seruis & ancillis parandis, usurpandis, & in officio retinendis, in loco acquisitionis rerum per agriculturam inseruit quædam præcepta.

cepta, quòd hæ personæ sunt de rebus & iure possessionis. Ita hanc quoque uitæ domesticæ rationem per omnes ferè partes est excutitus, non quidem ordine philosophico, simplici illo & plano, sed hoc poetico, qui est suo modo peculiariter eruditus, de quo Horatius in Arte poetica :

Ordinis hæc uirtus erit, & uenus, aut ego fallor :

Vt iam nunc dicat, iam nunc debentia dici

Pleraq; differat, & præsens in tempus omittat.

Quæ ordinis & structuræ administratio est in Poesi tam artificiosa, aut etiam magis quàm illa in Oratoria, aut quocunque alio scripti genere. His ita traditis, exequitur illa reliqua, quæ sunt de officio boni patrisfamilias, & latè patent: quæ ipse iam constitutus in domestica administratione, pro ea ritè & feliciter tuenda facere & curare debet, quo ad Deum & homines, ut fratres, amicos, hospites, socios, & omnes ciues: quoniam ipse in quantacunque sua opulentia, prudentia & industria sibi non potest sufficere, sed eget alieno, & eo multiplici subsidio, primum Dei, deinde hominum: & horum non solum cognatorum, affinium, amicorum, hospitem, & quadā peculiari beneuolentia iunctorū, sed & ciuiū suorū: quod nō potest suā familiā instituire & trueri, nisi in quadā societate ciuili. Pro huiusmodi patrisfamilias institutione humana & ciuili tradūtur hæc sequētia præcepta, quib.
ille

ille consequatur & conseruet famam dignitatemque & uiri & ciuis pñ, boni, honesti, officio si, humani, æqui, grauis, prudentis & moderati. Primum hic locum attribuit præcepto de pietate, quæ sit perpetuò & seriò occupata in agnitione, reuerentia & obseruantia numinis & gubernationis diuinæ. Non debet paterfamilias persuasum habere, se sui iuris esse, & non egere ope aliena: sed putare debet, se esse sub gubernatione diuina & humana, atque utriusque & patrocínio & auxilio indigere, & in primis Numinis: & ideo ante omnia debet consideratè custodire & reuereri eius *ἱεῖρα*, inspectionem, animaduersionem, providentiam & gubernationem: & quidem suam *ἱεῖρα* eo dirigere debet perpetuò, qua Deum ipsum & *ἱεῖρα* eius agnoscat, intueatur, reueretur, colat & conciliet sibi. *ἱεῖρα* Poetæ admodum aptè usurpant pro intuitu & diuino & humano, atque utriusque effectis. In Deo significat hęc uox eius inspectionem, animaduersionem, curam & gubernationem rerum omnium, atque adeò *τίμιον*, iustam indignationem, quam exercet in delinquentes. In homine significat agnitionem & cōsiderationem Dei, respectum ad ipsum, eius metum, reuerentiam & obseruantiam. Hoc utroque modo hic usurpatur. Præterea, inquit, *ὡς* benè, sedulò, accuratè & ut conuenit & est rectum, *πικρὸν καὶ μέλι* & *ἄναι*, obserues, custodias & colas *ἱεῖρα* tua agnitione, cōsideratione,

consideratione, reuerentia & obseruantia, *ἡ δὲ* di-
 uinam, qua ipse omnia intuetur, curat & ad-
 ministrat, ut nihil clam ipso & contra uolun-
 tatem eius fieri possit. Deinde secundū Deum
 colas & obserues ad res tuas promouendas,
 cognatos. neq; fratri præferas aut æquipares
 amicum aliquē: quod non facilē talis inueni-
 tur beneuolētia in alijs, qualis in fratre esse so-
 let. sed si inueneris in aliquo talem, aut etiam
 maiorem, & eum tibi adiunxeris ut amicum,
 uide ut eum retineas, nec tu prior eum offen-
 das ullo dicto aut facto, contra ius amicitiae:
 sed eum uerē & candidē ames, & iustē colas.

μὴ δὲ ψεύδου.] Neq; linguæ gratia & specie
 beneuola simules &ingas atq; præ te feras a-
 micitiā, neq; quicquam aut dicas aut agas er-
 ga ipsum sub fucō & prætextu amicitiae simu-
 latae: hoc est, tu prorsus nulla ex parte prior
 uioles ius amicitiae, & sis causa alicuius dissen-
 sionis.

ἢ πάλιν ὁπλίζῃ.] Sed si ipse coeperit te lædere
 aut dicēdo aut faciēdo aliquid, quod tibi im-
 probetur, displiceat, & sit aduersum atque mo-
 lestum.

ἢ δὲ.] Duplici retributione & uindicta pen-
 ses: & quidem *μνησθῆναι*, ut obserues & per-
 pendas offensas amici, & eas memori mente
 retineas, nec dissimulanter feras: sed omni-
 no hoc agas, ut ipse sentiat te grauiter offen-
 sum esse, & eius ut amici iniuriam longē indi-
 gnus

homines hoc nō perpendant, aut cernant qui in hoc etiam periculū se intrepidē coniiciunt per suam stultitiam & incogitantiam, ex avaritia & cupiditate immodica pecunię & opum egurgitātem, quibus ferē metiūtur uitam, nec minus eas amplectūtur quā animam suam: idēq; non solum praua cupiditate, sed & necessaria. quia *ἀνδ' χρημάτων*, sine uictu & rebus ad usum uitę pertinētib; nō possunt durare.

Δαλὲς.] miseros & infelices uocat homines propter hanc & cupiditatem & necessitatem, quibus perpetuō occupantur, distrahuntur & conficiuntur in omnis generis curis, solitudinibus, difficultatibus, periculis & calamitatibus.

Δανὲν δ'.] Sed sciendum est, mortem, quę mari inter fluctus sit obeunda, esse ualde horribilem, truculentam & miseram.

ἀλλὰ.] proinde te, & quemlibet alium, cui est curę salus sua, paternē moneo, ut hæc omnia *μετὰ φρεσὶ*, diligenter & penitus in animis uestris consideretis & perpendatis: quo cognoscatis & peruideatis, ita uera esse, ut à me dicuntur.

μὲν δ' ἐνὶ.] Est hoc generale pręceptum de negociatione supra mare, quod potest accommodari ad omnem aliam incertam & periculosam industriam & acquisitionem. Pręcipit autem, ut non omnes, neq; nimis multe res imponātur nauibus, sed semper plures domi
relin-

relinquantur: tum quia naues sunt cauae, &
 fragiles: tum quia vis fluctuum & tempesta-
 tum sit uehemens, & periculum ualde graue
 & horrendum, quod inter fluctus maris sit
 subeundū: quod declarat simili, petito à plau-
 stro nimis onerato, quod & ipsum axi aut qua
 alia parte ex onere immenso fracta, ruina sua
 res pessundet: quod multo magis faciat na-
 uis mari submersa. Proinde monet, ut seruet
 mensuram siue modū, & quidem pro oppor-
 tunitate, quæ sit in omnibus optima. Est egre-
 gium & late patens præceptum, de modo re-
 cto & conuenienti ubiq; seruando. Per *μέτρον*
 intelligit modum, siue medium inter plus
 & minus, per *καιρὸν*, occasionem & opportuni-
 tatem, secundum quam, ut præcipuam circun-
 stantiarum, determinandum est omnibus in
 rebus & negocijs medium illud: quia ita de-
 mum fit rectum, cum est opportunum, & se-
 cundum alias omnes circunstantias consenta-
 neum. Hoc *καίριον μέτρον*, præcipi quidem po-
 test quod sit seruandum: sed ut deinde *ὑπὲρ γού-
 ρης καὶ ὑπὲρ γούρου* definiri & constitui debeat, hoc
 nulli pro certo præscribi potest, sed est relin-
 quendum cuiusq; prudentiæ, quia incredibili
 seruiat pro negocijs & earū circunstantijs:
*ὁραὶς δὲ γυναικα τούτου περὶ οἶκον ἀγνοῦν
 καὶ τὴν σπουδαίαν ἐστὶν μάλα πολλὰ ἀλλοτρί-
 ατα*

μήτ' ἐπιθεὶς μάλα πολλὰ, γάμῳ δ' ἐποιῶ
εἰς ὅτ'.

ἢ δὲ γυνὴ τέ τορ ἡβῶν, πῆμπῳ δὲ γαμήῃ.
παρθενικὴν δὲ γαμῆν, ὥς κ' ἡβῶα κεδινὰ δι-
δάξῃς.

Πῶ δὲ μάλιστ' αὖ γαμῆν, ἥ τις σέθεν ἐγγύθι ναίῃ·
πάντα μάλ' ἀμφὶς ἰσθῶν, μὴ γείτοσι χάσμα
τα γῆμῃς.

ἔμλιν γάρ τι γυναικὸς αὐτῆς ληΐζετ' ἄμενον
ῥ' ἀγαθῆς· ῥ' δ' αὖτε κακῆς ὅ ῥίγιον ἄλλο,
δαιπνολόχης, ἥ τ' ἀνδρῶα καὶ ἰφθιμον πρὶ ἐόντῃ
εὖναι ἄτορ δαλῶ, καὶ ὥμῳ γήραϊ δ' ὤκῃν.

Maturus præterea uxorem ducas in domū tuam,

Neq; à triginta annis multum destitutus,

Neque ualde multis adiectis : hoc coniugium est
tempestiuum.

Mulier autem quarto pubescat, & quinto nubat.

Et ducas uirginē, ut eā erudias in bonis moribus.

Et in primis ducas, quæ proximè te habitat :

Omnibus admodum ex omni parte exploratis,
ne uicinis gaudia ducas.

Neq; enim uir cōsequitur quicquā melius muliere

Proba : sicut contra nihil tristius improba,

Et luxui dedita, quæ uirum quamlibet robustum

Vrit sine face, & crudæ tradit senectæ.

Absoluit partem unam *οικονομίας*, quæ est *κτε-
νή*, siue *χρηματισμὸς*, rerum acquisitionis. cu-
ius tradidit modos duos, pro tēporib. & locis
illis: unum per agriculturam, alterum per ne-
gociationem: quamvis hunc alterum ita tradi-
derit, ut magis uisus sit ab eo dehortari per pe-
ricula & difficultates illas, quas in eo ostendit
inesse maximas, quæ prudentiam & cautio-
nem requirant maximam & sollicitissimam, &
tamen euitari non possint sine beneficio diuī
no. Hanc partem administrationis domesticæ
ideo uidetur primo loco tractasse, quia sentit
prudēter & cum sua idonea præparatione in-
eundam societatem domesticam: nec prius
ducendam uxorem, quàm pro ea alenda aut
alsint res sufficientes, aut certè earum acqui-
rendarum ratio & industria sint in promptu.
Hac ergo acquisitionis ratione tradita, quasi
fundamento. *τὸν οἶκον* domus & familiæ, quæ si-
ne rebus ad uitam pertinentibus neq; institui,
neq; conseruari potest, progreditur ad *γυναικα*,
ad rationem ducendæ uxoris: quia suprà di-
xit, *οὐκ ἔστιν ὁ γάμος, γυναικὶ κατὰ τὴν*. Hic est iam alter
locus huius libri, & uitæ domesticæ, de coniu-
gio: quod alioqui, quoad societatem dome-
sticarum personarum, locū primum sibi uen-
dicat: sed non est prius ineundum, quàm alsit
domus, & rerū eius copia aut acquisitio prom-
pta. Paucis hunc locū perstringit, sed de præ-
cipuis

cipuis nihil omittit. Tradit tempus coniugio maturum in mare & foemella. & quia mas sibi adsciscit puellam in uitæ societatem perpetuam, & illam arctissimam: nec hæc societas possit esse commoda, nisi assit proba uxor: ideo quæ pro ea proba & commoda nanciscenda deliberari, dispici & agi debeant, accurate subindicat. Marem coniugio maturum inuit esse circiter triginta ætatis annos, ita ut ei multum neque desit, neque supersit de illis annis. In quo tempore ferè consentiunt cum Poetâ nostro, Plato, Aristoteles, & alij, in doctrinâ domestica & ciuili. In foemella inuit optandum esse, ut pubescat decimoquarto ætatis anno, ut deinde decimoquinto nubilis duci possit: quod tempus ita circumscriptum, floridissimū illud quidem sentit esse, sed rarò ita contingere: ideo *ἡ πλάττω* accipiendum esse, cum sua protractione usq; ad decimumoctauum annum, aut etiam aliquantū ultra, sicut etiam alij id circa decimumoctauum annum constituent.

ῥῆται.] Maturus, siue maturè & tempestiue: ut sit adiectiuum pro aduerbio positum, cōstructione Græcis usitata. Et rectè hoc subiungit, quia in præcedenti uersu dixit, *ἡ γὰρ ἐστὶν ἡ ἀρίστη*. Vbi monuit, medium opportunum & prudenter electum ubique prosequendum esse.

τιμῶν.] Aptè & hoc iubet: quia antè præcepit,

pit, *οἷος μὲν πρῶτα*: & quia forsan sponsum non uult diu hærere apud suos aut sponse parentes, ut sensu & experientia communiū difficultatum coniugij & administrationis domesticæ, maturè incipiat sollicitus, cautus & industrius esse.

ὁ δὲ γυνή.] Hunc florem ætatis in optima *ἡρά* cōstituit, sed quia talis *ἡρά* in paucis puellis inuenitur, ideo neq; hic flos potest in omnibus puellis ex hīsce annis æstimari & definiri. proinde ne in hac incerta uarietate quid erroris admittatur, quod notius & certius obseruari potest, subiūgit, ut *παρθενικὴν* adducendum dispiciat, quæ sit uirgo iuuencula, tenera & florida: & hoc ideo, ut eā flexibilem & tractabilem possit excolere & informare honestis moribus, pro suo arbitrio: quia ex similitudine morum, ut in omni alia societate, ita in primis in coniugio coalescunt animi. Vnde rectè ille apud Comicum argumentatur: Mores conueniunt, nuptiæ cohærebunt. Sed ubi & quomodo potest haberi uirgo ita *ἀφύπνους* & *ἰππικῆς*, bonæ indolis, cōmoda & flexibilis ad honestam assuefactionem? Si petatur non procul, sed ex uicinia: & diu & multum in singulis suis dictis, factis, gestibus, moribus & similibus sollicitè & diligēter obseruetur, perpendaturq;. Ad quid autem est opus tali solitudine & circumspectione, in re ferè ex illecebrosa impulsione cupiditatis iuuenilis procedentes

dente? Ad hoc, ne in puella procul assumpta,
χαρματα γέτοσι γήμης, ducas uxorem quæ vicinis
 quidē sit gaudiū & lætitia, tibi uerò perpetua
 tristitia & carnificina: ut ita satius esset te non
 habere uxore, quàm talē, quæ tibi nihil uolu-
 ptatis, nihil solati, nihil subsidij præstet: sed sit
 molestiæ, dolori & impedimēto, nō tantū sua
 conuersatione, sed & vicinorum *πιχαιρακία*,
 qui cum iucundo sibi ludibrio & fama grata
 atque insultationibus exoptatis exagitent, tra-
 ducant & lacerent tuam infœlicem stulticiam,
 quod præteritis vicinis melioribus, alienam
 duxeris deteriore. Ex ista vulgi *πιχαιρακία*
κία Homerus sæpè & alij prisci Poetæ sumunt
 rationes commonitionum, quia hæc maleuo-
 lentia, siue malignitas est penitus insita in na-
 turam corruptam, de qua etiam suprà libro 1.
 Poeta hic tradidit,

ἦλθ' δ' ἀνθρώποισι πῶς οἱ βροτοῖσι πάντες

δυσκίλαδ' ὅ, λιανόχαρτ' ὅ, ἰμαρτήσα τὴν γῆν περ.

Et est huius vitij magna vis ad nocendum a-
 lijs: tum uerò honestis & prudentibus non est
 ferè quicquam aliud molestius & odiosius,
 quàm hoc vitium: atq; proinde non aliud ma-
 iori curæ, & crebrius in uotis, quàm huius ma-
 li fuga. Vlysses certè, cum Nauficæ filia regis
 Alcinoi precatur *ὁμοφροσύνῃ* in coniugio, tan-
 quam rem optimam, inde eam maximè com-
 mendat, quia afferat *πολλὰ ἄγρια δυσμενέειαι, χρο-*
ματα δ' ἀνελπίσσει, multos dolores inimicis &
 malis.

maleuolis, gaudia autem beneuolis & amicis. nam prauī, ut in aliorum fortuna aduersa maxime gestiunt *ἐπιχαριστικῶς*, ita inuidia turbantur in fortuna secunda, & dolent.

ἔτι γὰρ.] Hæc est altera ratio præcepti de sollicita & diligenti circumspectione in ducenda uxore. prior est petita à moribus & maleuolentia uicinorum : hæc petitur per *ἀντίθεσιν* à moribus bonæ & malæ. uxoris quia ut proba nihil potest homini contingere melius, gratius & exoptatius : ita improba nihil deterius, molestius & acerbius. *Λαιπυλὲχον* uocat luxurricem, luxus & deliciarum auidam, & hisce etiam indulgentem : ac per consequens ignauam, inertem, & rei domesticæ negligentem : tum uerò lasciuam, salacem & impudicam. Talis profecto honestum & cordatum uirum, quamlibet robustum & industrium, adurit sine face & igne, & tradit crudæ senectæ : hoc est, macerat & cōficit eum, ita ut ante tempus exhauriatur & cōsenescat. quia, sicut antè dixi, *αἰψὰ γὰρ ἐν ἡλικίᾳ τῇ βροτοὶ καταγυράσκουσι* : nec est facile aliud grauius & molestius malū honesto & intelligenti uiro, quàm mulier huiusmodi.

ἔτι δ' ὅτι τῶν ἀθανάτων μακρότερον πεφυλαγμένη ἐστίν.

μηδὲ λασιγνήτων ἴσους ποιῆσαι ἑταῖρον. (ἔτι, ὅτι ἐκείνη ποιεῖται, μή μιν πρότερος κακὸν ἐργάζεται.)

μὴ ψεύδεας γλώσσης χάριν· εἰ δ' ἐκ γὰρ ἀρχῆς
 ἦτι ἔπος ἐπὶ ὧν ἀκτύμιον, ἢ καὶ ἔρξας,
 δῖς τόσα τίνυσθαι μεμνημένος. εἰ δ' ἐκ γὰρ αὐτῆς
 ἡγῆτ' εἰς φιλότητα, δίκῃ δ' ἐθέλῃσι παρὰ
 χάριν,

δ' ἔξασθαι. δειλὸς τοι αὐτὸς φίλου ἄλλοι ἄλλω
 ποιεῖται. σὲ δ' ἐμὴ τι νόου κατελεγχέτω εἶδος.
 μὴ δὲ πολὺ ξείνου, μὴ δ' ἄξεινον καλέεσθαι.
 μὴ δὲ κακῶν ἐτάρου, μὴ δ' ἐδλῶν νεικεῖσθαι.
 μηδ' ἐπεὶ ὀλομδίῃ παρνίῃ θυμοφθόρου καὶ
 δρι

(τῶν.

τέτλαθ' ὄνειδίξαι, μακάρων δόσι καὶ ἐόν·
 γλώσσης τοι θησαυρὸς γὰρ αὐθρώποισι καλὸς
 φειδωλῆς, πλείη δὲ χάρις καὶ μέτρον ἴσους.
 εἰ δὲ κακὸν εἴποις, τάχα καὶ αὐτὸς μᾶζον ἀπέ
 σαις.

μὴ δὲ πολὺ ξείνου δαιτὸς δύσπεμφλος εἴη.
 ἐκ κοινῶ πλείη δὲ χάρις, δ' ἀπάνητ' ὀλιγίς τε.

Præterea sollicitè curâ Dei immortalis retineas,
 Neq; amicū fratri parem tibi assumas.

Et si assumpseris, non ipsum prior lædes, (prior

Neq; fingas lingua gratiam: quod si ipse inceperit

Quid molesti uel dicere, uel etiâ facere, (si rursus

Cōsideratē cogites de uindicatione duplicata, sed

Præca

*Præeat ad amicitiam, & uelit poenam luere,
Recipias eum. nam prauus amicum subinde
Mutat: tuum uerò animum nulla species prauita-
tis redarguat.*

*Neq; multorum neq; nullorum uoceris hospes:
Neq; malorum socius, neq; bonorū uituperator.
Neq; unquam noxiam & moleſtam inopiam uiro
Ausis exprobrare, quæ ſit diuinitus immiſſa.
In hominibus eſt optimus theſaurus linguæ
Parcæ, & maxima gratia moderatæ.*

*Quod ſi quid maledixeris, fortæſſe peius quid au-
dies.* (feras:

*Neq; ad conuiuium cōmune inuitus & parcè con-
Nam communis conuiuij & gratia maxima, &
ſumptus minimus.*

EXPLANATION.

Hæc Poetæ noſtri doctrina eſt, ſicut iam
ſæpè diximus, grauis illa & uerè philoſophi-
ca, de officio hominis in omnes uitæ partes,
pro recta, fœlici & glorioſa eius adminiſtratio-
ne. Hec officium hominis conſtituit in iuſti-
cia & labore, ſiue in labore iuſto. Primum tra-
didit de hoc labore iuſto, & commendauit illa
communia præcepta, quæ pertinent ad om-
nes homines, ut uolunt & debent ſecū & cum
alijs in ſocietate communi benè uiuere, ut bo-

ni uiri & ciues boni : deinde cœpit tradere præcepta de uita domestica, & officio patrisfamilias. Hæc autem ratio uitæ constat quatuor partibus, & prudentia siue industria quadruplici, secundum quam paterfamilias obit personas quatuor. Est maritus, quoad uxorem : est pater, quoad liberos : est dominus, quoad seruos : & agricola aut negociator, aut alio modo χρηματίας & acquisitor, quoad res. De istis singulis ei pro suo instituto tradendum fuit. De officio, postremo ordine dignitatis, de rerum acquisitione, ipse ratione necessitatis pro instituenda recte familia primò disse-ruit : unum modum acquirendi terra, alterum mari præscripsit : deinde de uxore, ducenda præcipua quædam, pro fœlici coniugio incendo subiecit : de numero liberorū in fine libri primi, post tradita præcepta uitæ communis, ubi inchoarat ea quæ de uita domestica peculiari-ter libro hoc secundo traditurus esset, dixit quædam : de educatione & institutione eorum, nihil separatim dixit, quibus uult paren- tum uirtutem, prudentiam & genus uitæ esse regulam, exemplum & scopum. De gene-ratione eorum opportuna & fœlici, postea in loco de uarietate dierum tradet quædam, ubi etiam inseret quædam de eorum educatione. De seruis & ancillis parandis, usurpandis, & in officio retinendis, in loco acquisitionis rerum per agriculturam inseruit quædam præcepta.

cepta, quòd hæ personæ sunt de rebus & iure possessionis. Ita hanc quoque uitæ domesticæ rationem per omnes ferè partes est executus, non quidem ordine philosophico, simplici illo & plano, sed hoc poetico, qui est suo modo peculiariter eruditus, de quo Horatius in Arte poetica:

Ordinis hæc uirtus erit, & uenus, aut ego fallor:

Vt iam nunc dicat, iam nunc debentia dici

Pleraq; differat, & præsens in tempus omittat.

Quæ ordinis & structuræ administratio est in Poesi tam artificiosa, aut etiam magis quàm illa in Oratoria, aut quocunque alio scripti genere. His ita traditis, exequitur illa reliqua, quæ sunt de officio boni patrisfamilias, & latè patent: quæ ipse iam constitutus in domestica administratione, pro ea ritè & feliciter tuenda facere & curare debet, quoad Deum & homines, ut fratres, amicos, hospites, socios, & omnes ciues: quoniam ipse in quantacunque sua opulencia, prudentia & industria sibi non potest sufficere, sed eget alieno, & eo multiplici subsidio, primùm Dei, deinde hominum: & horum non solum cognatorum, affinium, amicorum, hospitem, & quadā peculiari beneuolentia iunctorū, sed & ciuiū suorū: quod nō potest suā familiā instituire & tueri, nisi in quadā societate ciuili. Pro huiusmodi patrisfamilias institutione humana & ciuili tradūtur hæc sequētia præcepta, quib.
ille

ille consequatur & conseruet famam dignitatemque & uiri & ciuis pñ, boni, honesti, officiosi, humani, æqui, grauis, prudentis & moderati. Primum hic locum attribuit præcepto de pietate, quæ sit perpetuò & seriò occupata in agnitione, reuerentia & obseruantia numinis & gubernationis diuinæ. Non debet paterfamilias persuasum habere, se sui iuris esse, & non egere ope aliena: sed putare debet, se esse sub gubernatione diuina & humana, atque utriusque & patrocínio & auxilio indigere, & in primis Numinis: & ideo ante omnia debet consideratè custodire & reuereri eius *ἱεῖρ*, inspectionem, animaduersionem, providentiam & gubernationem: & quidem suam *ἱεῖρ* eo dirigere debet perpetuò, qua Deum ipsum, & *ἱεῖρ* eius agnoscat, intueatur, reueretur, colat & conciliet sibi. *ἱεῖρ* Poetæ admodum aptè usurpant pro intuitu & diuino & humano, atque utriusque effectis. In Deo significat hæc uox eius inspectionem, animaduersionem, curam & gubernationem rerum omnium, atque adeò *νίμισιρ*, iustam indignationem, quam exercet in delinquentes. In homine significat agnitionem & considerationem Dei, respectum ad ipsum, eius metum, reuerentiam & obseruantiam. Hoc utroque modo hic usurpatur. Præterea, inquit, *ὣ* benè, sedulò, accuratè & ut conuenit & est rectum, *πικυλαγυμλίῳ ἔναι*, obserues, custodias & colas *ἱεῖρ* tua agnitione, consideratione,

pendi & obediendi.] Neq; linguæ gratia & specie beneuola simules & fingas atq; præ te feras amicitia, neq; quicquam aut dicas aut agas erga ipsum sub fucō & prætextu amicitiae simulatae : hoc est, tu prorsus nulla ex parte prior uioles ius amicitiae, & sis causa alicuius dissensionis.

De Propos.] Sed si ipse corperit te lædere
aut dicendo aut faciendo aliquid, quod tibi im-
probetur, displiceat, & sit aduersum atque mo-
lestum.

¶ Als.] Duplici retributione & uindicta pen-
tes: & quidem *μνησθησθαι*, ut obserues & per-
pendas offensas amici, & eas memori mente
retineas, nec dissimulanter feras: sed omni-
no hoc agas, ut ipse sentiat te grauiter offen-
sum esse, & eius ut amici iniuriam longe indi-
gnius

gnius ferre, quàm cuiusquam alterius. & hoc
eò referas, ut si fortè maturè possis eum emen-
dare, & reuocare in uiam, ut agnoscat suum
delictum, & eius pœnitentia motus culpam
deprecetur.

εἰ δὲ νῦν.] Quòd si eò perductus fuerit, & uo-
luerit redire in amicitiam tuam, atq; in hoc se-
dulò incubuerit, ut te sibi reconciliet quibus
possit modis, pensatione etiam offensæ.

ἀξιάδα.] tum non excludas, sed recipias eū
promptè, & sine omni importunitate: quia bo-
ni, honesti & graues uiri non solent faciliè se-
iungere & mutare amicos: sed *ἀναι*, miseri,
hoc est, prauī & uitiosi, hoc faciunt, qui perpe-
tuò mutant amicos, & alium post alium sibi
adsciscunt, nullum autem diu retinent: quod
neq; uerè *φιλονεὲς* & *φιλικὲς*, amabiles & amicè
affectos, sed sui similes recipiunt, neq; ipsi sunt
φιλοὶ amore digni, aut *φιλικῶς* affectibus ami-
citiae iucundi & grati: sed sunt *μισοὶ*, odiosi,
importuni & molesti: utpote *ὑαῶλαι καὶ μαχέουσι*,
prauī, uitiosi atq; inculti, atq; *ἀσέβηται* inconstan-
tes & mutabiles. Tu uerò caueas huiusmodi
labes in amicitia. *εἰ δὲ.*] te uerò *μὴ τι ἄλλο*,
nulla species uicij *καταλογίζου*, redarguat *νόον*, sci-
licet *κατὰ*, ita ut prodatur & declaretur animus
tuus uitiosus: id est, tu uerò uites omnia quæ
in amicis improbantur, nec ullo genere uirij
prodas animum tuum aliqua ex parte uitio-
sum, & minus quàm conueniat integrum. uel,
μῆτι

ἀλλ' οὐκ ἔστι, Non aliqua species amicitiae tuum animum redarguat & prodat, ut parum integrum & commodum: neque amicitia familiaris, neque hospitalis, neque sodalitia, neque conuiualis, neque ciuilis & communis te culpabilem ostendat, & ad huiusmodi societates & cōiunctiones minus idoneum. Potest hoc etiam intelligi de tota uitae ratione, ut iubeat eum uitare, ne qua in parte uitae eius animum redarguat uitium aliquod: praecipue autem quo ad Deum, & familiarem atq; ciuilem uitae consuetudinem: ut sit haec generalis comprehensio omnium eorum praceptorū, quae sequuntur de uitandis.

modi πρὸς ἄλλους:] Subiungit per distributionem illas amicitiae species, quas rite prosequi, nec in ulla quicquam peccare & delinquere debeat: & quid in quaque seruandum sit docet. Iam tradita est amicitia *ἀπλῶς* simpliciter & absolute dicta: haec sequentes secundum quid & *μετὰ προσέτιον*, cum adiectione speciei & differentiae, quod alia est hospitalitatis, alia sodalium, alia cōuiuantium, & sic secundum alias differentias rerū & actionū congregantium homines, in posteriorem partem reijciuntur. Iure hospitalitatis iuncti neq; nimis multi, neq; prorsus nulli sunt habendi: mediū uult seruandū esse ut in alijs omnibus, ita hac quoq; in re. *ἀξίως*, quae est in defectu immodico, causae sunt in promptu: praebet ea famam inciuile

inciuilitatis & inhumanitatis, & hominē multis
 subsidij & solarijs uitæ spoliat. πολυφιλίαν
 incommoda licet cognoscere ex 9. ἡθικῶν Ari-
 stotelis, ubi ostēdit, neque πολυφιλίαν in aliqua
 specie amicitiae posse commodum locum nan-
 cisci, & eum tueri. ad quam suam sententiam
 probandam Philosophus etiam hanc Hesiodi
 assumit, & ostendit eam intelligendam esse e-
 tiam de amicis propriè dictis: quæ certè mens
 est Poetæ nostri. nam unum tantum concedit
 uerum amicum, qui sit loco fratris: & quo-
 modo is sit retinendus in officio docet. & po-
 stea hoc præceptum de hospitibus neque mul-
 tis, neque prorsus nullis conciliandis subiun-
 git, aliquanto explicatius ad prioris etiam di-
 fertiorem explicationem. quasi dicat: Sicut
 concessi tibi unum tantum amicum, & neque
 nimis multos, neque prorsus nullos probauis:
 ita tibi præcipio, ut hospites neq̃ nimis mul-
 tos, neque prorsus nullum, sed paucos tibi as-
 sumas. De amico definitè loquitur, quòd
 (sicut etiam Philosophus docet) non potest
 facile nisi unus uerus & acquiri & retineri: ho-
 spites autem possunt & debent suo modo plu-
 res haberi, perinde ut etiam alij amici iucundi
 & utiles, quos etiam communis χρεία plures
 parit & offert. σκεδαῖοι autem & ἱπικῆς ἀμι-
 ci, non sunt ita obuij, quia debent esse ἀπὸ
 & πικαιδουμένοισι: & assumuntur ἢ πρὸς τὸ ἀφρη-
 τῶν, sed πρὸς τὸ ἐνδρῆγναι. Hospitalitas au-
 tem hic

tem hic intelligenda est prisca illa, quæ erat certi iuris, & illius religiosi, cuius præcipuè apud Homerum multa proponuntur exempla: hodie in familijs illustribus magnatum & nobilium retinetur eius quædam similitudo. *καλίσσαι*, uoceris, habearis, & pares tibi famam talem.

μὲν δὲ ἱκανῶν.] Est hæc alia species amicitiae, quæ uocatur *ἱταίρια*, siue *ἱταίριν*, sodalitas: ex quo genere fuit Achillis & Patrocli, Orestis & Pyladæ, atq; similium coniunctio & beneuolentia mutua. Hæc est præcipuè iuniorum, & iuueniliter affectorum, deinde etiã aliorum, quatenus studio quodam recreationis & iucundæ conuersationis tenentur. Hic non tam peccatur quantitate, ut nimis multi aut pauci assumantur: quàm qualitate, ut prauī adiungantur, & boni cōtemptim prætereantur, aut etiam culpentur. Ideo utrunq; hoc prohibet, & contrarium præcipit: ut præteritis uitiosis, boni adsciscantur ad conuersationem, quotiuncunque illi, quoniam id ætas ferat in iunioribus, in adultioribus autem occupationū molestia efflagitet, & ciuilis ratio admittat. *ἀφιλία* autem in hoc genere non est metuenda, præsertim quo ad iuniores, qui sunt conuersationis cupidissimi. Vnde est hoc, *ἤλιξ ἤλικα τὸρπαι* & *καρὸς τὸρος γὰρ αὐτὸς μὲν ὁμήλικας ἰπτεῖται*, sicut ipse paulo antè dixit.

καλίσσαι.] Pravi sunt segregandi à sodalitiâ
t conuer-

conuersatione. Quid uerò, si sint quidem pro-
bi, sed inopes & pauperes? Sunt ne isti etiam
segregandi à familiari conuersatione? aut si
sint admissi, & assint, posthabendi alijs, aut
etiam aspernandi cum exprobratione inopie?
Nullo modo: & hoc ideo, quia primum tales
nō sua culpa, sed communi aliqua calamitate
diuinitus immissa sunt inopes: deinde ferunt
inopiam ἐλομένην, noxiam & incommodam ip-
sis ad suas honestas uitę actiones, quia (ut Phi-
losophus dicit) ἀδύνατον τὰ ἡαλὰ πρῶτῃν ἀχρεΐαν
τῶν ὄντων: non potest fieri ut honesta agat, cui
non res suppetunt. tertio, quia hæc inopia est
ἰπσὶ θυμοφθορᾷ, molesta & atterba, quæ animum
ipsius exedit & conficit, & à qua nullo suo stu-
dio & conatu liberari potest.

[μακάριον εἶναι.] Bona distinctio, quæ se ex-
tendit ad omnia uicia & mala inuoluntaria, de
qua Philosophus lib. 3. ἠθικῶν cap. 5. τοῖς μὲν γὰρ διὰ
φύσιν αἰσχροῖς, ἃ δέσιν ἐπιτιμᾶται, τοῖς δὲ ἀγυμνασίαν καὶ ἀο-
ρίαν· οἷον γὰρ καὶ πρὸς ἀδύνατον καὶ αἰσχροῖς καὶ πύρ-
σιν. ἃ δέσιν γὰρ ἀπὸ ἐνδεΐας τυφλῶ φύσει, ἢ ἐκ νόου ἢ ἐκ πλε-
γῆς, ἀλλὰ μᾶλλον ἐλπίσαι, τῷ δὲ ὅτι οἰνοφλυγίας ἢ ἄλλης ἀο-
ρησίας, πᾶς αὖ ἐπιτιμᾶται.

[γλώσσῃ.] Plures subnectit rationes de non
contumeliosè aspernando paupere unquam,
& præcipuè in iucunda cōuersatione. & hæc ra-
tiones iam petuntur à persona ditioris, cui ne-
que est honestū neq; utile abuti sua lingua ad
alios immeritò laudendos & cōturbādos, cum
eius

eius rectus usus hic fit, ut alios quàm maxime
 & iuuet & oblectet. aptè aut hoc in loco inse-
 rit obiter & cōmendationē linguę, & admoni-
 tionem de eius recto usu: quia is in primis re-
 quiritur in cōuersationib. quę potissimū ob &
 per collocaiones dextras, suaues & gratas fi-
 unt. Hunc aut linguę rectū usum ostendit &
 probat, ut sit parca, hoc est, grauis, sobria & cō-
 tracta & moderata: hoc est, considerata, pru-
 dens, & dextra. Illud per se consideratum do-
 cet esse optimum, hoc gratissimum: simul au-
 tem iuncta hęc duo, innuit perficere hominis
 linguam & orationem, ut fiat laudatissima &
 exoptatissima. Linguę, inquit, *φειδωλῆς*,
 non exundantis, liberę, uagę, precipitis & pe-
 tulantis: sed parcę, hoc est, contractę, refre-
 natę, uerēcundę, sobrię & grauis. *δυσαν-
 γῆς*.] *καμύλιον*, quia est bonum hominis pro-
 prium, & singulare Dei donum in natura hu-
 mana: deinde, quia est animi interpres pari-
 ter, & declarat thesaurum preciosissimum ani-
 mi sapientis & boni uiri reconditum, & ex eo
 profert in medium ad intelligentiam & com-
 municationem aliorum, optima quęque: ut
 ita uerè sit thesaurus, & is *ἄριστος*, optimus &
 preciosissimus, *ἰν ἀνθρώποις*, in hominib. & in-
 ter homines, in cœtu & cōuersatione eorum:
 quia neq; ipsis, quib. inest lingua sobria & gra-
 uis, potest alius melior & preciosior inesse the-
 saurus: neque in communi uita possunt cum

alijs de alio preciosiori thesauro communica-
re bona.

πλάτη ἢ χάρις.] Plurima autem gratia, uolu-
ptas, suauitas & oblectatio est, *ἰσως*, non re-
dundantis, & præcipitanter ruentis, sed sen-
sim & leniter fluentis, euntis & incedentis, *κα-
τὰ μέτρον*, secundum modum & medium ratio-
nis rectæ & prudentis: hoc est, tū parca, sobria
& grauis lingua, quæ est optima, saluberrima
& honestiss. tibi, & alijs fit etiam iucundissi-
ma, gratiss. & exoptatiss. cum etiam nacta est
moderationem suam rationis rectæ: hoc est,
cum nihil temerè, inconsideratè, odiosè, inde-
corè & inconcinniter effert.

εἰ δὲ λακὼν.] Contrà, lingua infrenis, impor-
tuna, maledica & contumeliosa, est inutilis &
incommoda, ipsi etiam qui ea utitur: quia fe-
rè, qui maledicit alijs, ipse peiora audit. nemo
enim patitur se contemni & dehonestari, sed
contra contumeliosa regerit similia, nec ea un-
quam desunt ulli in ullo quamlibet honora-
to: aut certè abundè multa, ipsa ira suppedi-
tat. Ex quo est hoc Iuuenalis:

Si natura negat, facit indignatio uersum.

& omnino aliter statim post iræ motū de quo
libet iudicamus & statuimus. Nullus ergo qui
uult consultum famæ suæ, alium laceſſat con-
tumeliosis dictis: quia, ut Homerus dicit,

ἁποῖον τ' ἔπος ἔπηδα, τοῖον κ' ἱπανόσσει:

Quale uerbum dixeris, tale etiam audies. &
Terentius:

Terentius: Benedictis si certasset, audisset bene. & Qui quæ uult dicit, quæ nō uult audit.

μηδὲ πολυφάνου.] Est alia species amicæ societatis & conuersationis, quo ad conuiuationes & compotationes publicas uel priuatas, ad quas singuli conferunt accessores suā partem de pecunia, aut rebus eò facientibus. Harum importuniorum conuersationem prohibet duas ob causas: quia huiusmodi communes conuiuationes & afficiant concilientq; animū hominum singulariter, sumptu constent minimo. Cautē autē loquitur: & quia in hominibus est magna procliuitas ad uoluptates, non dicit, *ῥᾶπιδος καὶ ὑπερβολῆς*, facilis & proutus ad has etiam conuiuationes: sed *μὴ δυσπρόσιτος εἶναι*, non sis difficilis & accessions & collationis, quia nō pauci tales etiam inueniuntur inter homines, qui uel abhorreant ab humanis & ciuilibus conuersationibus, uel grauātē in eas aliquid conferant, ut sint ita utroque modo *δυσπρόσιτοι*, & quia ægrè patiantur se perducere ad conuentus hominum, & quia inuiti faciunt sumptus. Ideo occurrit utriq; huic difficultati rationibus suis, ex hoc genere conuiuationis petitis.

ἐκ κοινῆς.] Ex hoc, inquit, genere conuiuationis, quod non suis tantum, aut alterius cuiuslibet solius sumptibus, sed ex communi omnium conuiuantium collatione celebratur.

πλεονεχίας χάρις.] Primum gratia percipitur plurima.

plurima. per gratiam intelligit non solum uoluptatem, suauitatem & hilaritatem, quam singuli conuiuantiū suam conferunt in medium: sed & beneuolentiam, quia ad huiusmodi uoluntarias conuiuaciones non conueniunt nisi beneuoli, qui cupiunt & possunt simul esse, & hi per huiusmodi conuersationem suam beneuolentiā erga se inuicem magis declarant, alunt & confirmant.

ἀπαύειτ' ἄλγισιν.] Deinde ex hac conuiuatione, quæ expensis cōmunibus suscipitur, damnum sumptus minimum sentitur: quia quisque unā tantum pro se partem confert in eam. Nō temerè autem Poeta utitur tali ordine, hoc in loco: sed quia fratrem, & quemlibet aliū quem fraternè cupit sua hac doctrina de meliori uitatione instructum, uult omnino fieri humanum, sociabilem & ciuilem per familiarem consuetudinem uitæ cum alijs, ideo primū tradit præceptum de parando & retinendo amico, qui sit de fraterna & amantissima familiaritate: sed quia talis non facilè haberi potest, tradit alterum de socijs asciscēdis & prosequenda cōuersatione cum omnibus bonis, cuiuscunq; sint illi conditionis, per colloquutiones & usum linguę commodum, rectum, suauem & gratum: & quia est interdum etiam uiuendum suauius & hilarius, & huius quoque conuersationis sunt sui modi, quem ipse ex illis maximè prober, ostendit: Omnes istæ conuersandi

uerfandi formæ sunt in usu uitæ communis, sed non faciliè omnes ab eodem usurpari possunt. Postrema est usitatissima. Prisci huiusmodi cōuersationes uocabāt *συσίτια*, ab eo quòd simul caperent cibum: uocabant etiam *σύμβουλα*, quia singuli conferrent ad eas: item *συμπόσια*, à compotando: & *ἱράνους*, uel quia *ἱρανοὶ* amabiles, iucundi & suaues illis fruerentur: uel quia qui ad eas conuenirent, essent quasi *ἱρανοὶ* *οἶνοι*, mentium & uoluntatum quodam mutuo amore tenerentur. Tales sunt nostris temporibus conuiuationes & compotationes, quæ in curijs & alijs locis publicis aut communibus habentur, ad quas accedentes singuli soluant pro se: interdum etiam priuatim cognati, affines, uicini & alij amici conueniunt, & aut conferunt cibum & potum, aut fit expensarum suppuratio & æqualis persolutio.

μηδέποτε δὲ ἡδὺς διττὴ λείβειν αἰθοπα οἶνον
χρὸς ἱερὰν ἡμετέραν, μὴ δ' ἄλλοις ἀθανάτοισιν
ὅ γὰρ τοίγε κλύουσιν, ἀρπύουσι δὲ τ' ἄ-
ρας.

μὴ δ' αὖτ' ἠελίοιο τετραμνύθ' ὀρθὸς ὁμν-
χεῖν,

αὐτὰρ ἐπεὶ κε δύνῃ μεμνημένος ἔς τ' ἀνιόντα,
μήτ' ἔν' ὁδῷ, μήτ' ἐκτὸς ὁδοῦ προβάδ' ἴω δ-
ρήσας.

μη δ' ἀργυμνωθεῖς, μακάρων τοι νύκτες ὕ-
ασιμ.

ἔζομενος δ' ὅ γε θεῖος ἀνὴρ πεπνυμένος εἰδώς,
ἢ ὅ γε πρὸς τοῖχον πελάσας οὐδ' ἄρ' αὐλῆς.
μη δ' αἰδοῖα γονῆ πεπαγμένος ὕδ' ὀθον οἴκα
ἔσιν ἔμπελα δὸν πρᾶφαίνεμεν, ἀλλ' ἀλίσ-
σαι.

μη δ' ἀπὸ δυσφήμοιο τάφου ἀφροσύνησιν τε
σφραῖναι γηενῶ, ἀλλ' ἀθανάτων ἀπὸ δα-
τός. (δωρ

μηδὲ ποτ' ἀγνάων ποταμῶν καλλιῤῥοον ὕ-
πασσι πόδαμ, πρὶν γ' οὕτῃ ἰδὼν εἰς καλά
ῥέεθρα,

χεῖρας νιψάμεν πολυηράτω ὕδατι λουκῶ.
ὅς ποταμόν διαβῆ, κακότητι δ' χεῖρας ἀνιπῆς,
τῷδε θεοὶ νεμεσῶσι, καὶ ἄλγεα δώκαν ὀπίσ-
τω.

Nunquam sub aurora Ioui uinum nigrum libes
Manibus illotis, neque Dijs alijs;

Quia non audiunt, sed respuunt preces.

Neque prorsus erga Solem conuersus minges,
Sed sub occasum cōsideratē uertas te ad orientē.
Neque in uia, neq; extra uiam incedendo minges:
Neque nudus, quia noctes sunt Deorum:
Sed pius et cordatus sedendo,

Λικ

Aut accedendo ad parientem aulæ munitæ.

Neq; pudenda spermate inquinata intra domum

Palam coram laribus proferas, sed uites.

Neque reuersus à sepulchro lugubri

Semines sementem, sed à conuiuio deorum.

Neque unquã perennium fluuiorum limpidã aquã

Trãseas pedibus, antequam intuitus in pulchram

aquam uota feceris

Manibus lotis aqua peramabili & pura.

Qui transierit fluuium, nõ lotis manibus ob pra-
uitatem,

Ei succēsent Dii, et in posterũ aduersa cōtribuūt.

Σ Χ Ο Λ Ι Ο Ν.

Duo subiecit, quæ bono uiro & patrifami-
liàs sint diligenter seruanda, pro administra-
tione familiæ suæ recta, probabili & fœlici in-
ter homines, & in societate ciuili. Primũ fuit,
ὡς δὲ ὑπὲρ ἀθανάτων, ut Deum habeat ob oculos,
eum reueretur & colat, eius inspectionem o-
mnium & *ὕμνησιν* obseruet. Alterũ fuit, ut ob-
seruet & colat etiam homines, eos sibi deme-
reatur & conciliet morum suorum & uitæ iu-
cunda & grata cōmoditate: sed ita, ut cognat-
os præferat alijs. Hoc est iam executus: de il-
lo priori genere proposito in specie & per par-
tes nihil dixit, id nunc facit & ostendit, in qui-
bus negocijs & actionibus uitæ sit in primis
t s habenda

habenda Dei cura, & eius inspectio obseruanda. & quę hic cōmemorat negocia religiosē uitanda, sunt illa quidē obuia, quotidiana, & arbitrij cuiusq; sed quę prę se ferant singularem quandā aut securitatem & irreuerentiam, aut obscœnitatem, aut inuerecundiā, aut incontinentiam, aut inciuitatem, aut imprudētiā, aut negligentiam, aut molliciem, aut fiant cum uitio alicuius turpitudinis & incōmoditatis, ut & prę alijs sint fugienda & prohibenda: nec prohiberi satis possint, nisi per cōminationē indignationis & pœnę diuinę, quę ea semper sequatur: ex qua cognita conceptus timor Dei homines perpetuò & magis arceat ab huiusmodi negocijs, quàm ulla ciuilis prohibitio facere possit, quę non potest ita semper adesse & uellicare animos hominū, sicut ipse timor Dei. Possunt hæc etiam referri ad id generale præceptū, quo dixit, *οὐ γὰρ μὲν νόμος ἄνθρωποις ἀνέχεται ἀδελφῶν*, ubi prohibuit omne uitium: ut inde hæctenus quidem exposuerit uitia uitanda quo ad homines, deinceps autē exponat quę sint uitanda quo ad Deum, quibus ipse grauius offendatur, & ea puniat.

μυστήριον.] Hic securitas & irreuerentia circa cultū Dei prohibentur. Inducere aliquē cultum Dei cæremonialē, non est ita difficile: sed in hoc est difficultas, ut ille ritē celebretur. cuius hęc facit mentionē cultus, fuit ille tum temporis receptus, obseruabatur ab omnibus, sed
ἀπαρ-

à paucis sollicitè & reuerenter cū puritate corporis & animi. Hoc ipse prohibet, nec uult ut aliquis illotis & impuris manib. attrectet matutinam libationem. Per manuum impuritatem, intelligitur etiam animi, quæ multo, magis est Deo aduersa, & deponenda in studio conciliandi numinis.

ἄ ἰστ.] ex tempore matutino, & benè mane. Gentilibus etiam hoc persuasum fuit, nihil sibi sine ope diuina foeliciter procedere: ideo in more fuit, mane ante omnia negocia diurna per suas ceremonias opem numinis inuocare.

ἡ γὰρ.] Rationem prohibitionis subiungit à libatione irrita & cassa, quæ ob manuum impuritatem non consequatur suum effectum: quia Deus non exaudiat preces & uota talis libationis, sed potius ea respuat & abominetur.

ὡς δὲ αὐτῶν.] Hic prohibet quædam inuercūda & obscœna, impudica & irreligiosa, quæ Deus ualdè detestetur, & uicissim graui & diuturna persequatur. Irreligiosum, petulans, inuercūdum & obscœnū est, meiere & aduersus solem, & in uia, & extra uiam progrediendū, & nudato corpore.

ἡ δὲ ὁδὸς.] stans & erectus, uel rectà aduersus solem: quia hoc uidetur petulantius, & nunquam religiosum. Ideo obseruandus est eius cursus: & in occasu quidem uertendū est corpus uersus ortū, in ortu aut uersus occasum.

αὐτῶν

αὐτὰρ ἵππῃ.] sed ubi Sol occiderit. *μνηστὴρ*
 vñ, sciens, consideratus, & consultò atq; ope-
 ra dedita ad Orientem, scilicet *παραμυθῶ* ἱμι-
 χῶν, conuersus mingas. hoc enim est hominis
 religiosi, considerati, & grati erga Deum, qui
 tam præclarum, admirabile & salutare opus
 & donum cœleste ueneratione quadam pro-
 sequatur. Potest etiam alio sensu, & illo allego-
 rico intelligi: per solem, uir magnus & præ-
 stans pietate, uirtute & sapientia: cōtra quem
 non sit meiendum, hoc est, aliquid proteruè,
 temerè, impudenter & irreuerenter agendū.

μήτ' ἐν ἰδίῳ.] Hoc fortasse turpe & inuere-
 cundum existimabatur tunc etiam, sicut & ho-
 die: quia in loco publico, & in conspectu alio-
 rum aut præsentium, aut prætereuntium fie-
 ret: aut quia honor quidam putaretur debe-
 ri etiam uñs publicis, propter earū usum com-
 munem & assiduum, in quibus etiam spurci-
 ties & fœtor esset fastidio.

προβάδων.] progrediendo, quod uidetur es-
 se iuuenilius & proteruius, atq; contra hoc na-
 turæ opus, in quo bruta etiam abstinent à mo-
 tu & progressu.

ἀπογυμνωθεὶς.] nudatus, ut pudenda detecta
 alijs appareant: quia hoc est inuerecundum,
 lascium & obscœnum, & ideo cōtra Deum,
 qui noctem & tenebras atq; absconsionem cir-
 ca hæc probat. Vel *μὴ ἀπογυμνωθεὶς*, neq; nu-
 dus & cum noctu surgis ad reddendam uri-
 nam,

nam, atq; cum es solus: quia noctes sunt Deo sacratae, & habent numinum praesentiam, ut non quemadmodum clam hominibus, ita etiam clam Deo quid fieri possit noctu & in solitudine. Ita uult adesse perpetuam uerecundiam, non solum palam propter homines, sed etiam clam propter Deum, qui semper & ubiq; adest, neq; quicquam eum fallere queat.

ἰσχυροῦ.] Prohibitis modis eijciendae urinae, uitiosis & turpibus, subiicit duos rectos, qui pio & cordato probentur, & sunt in usu. Prior autem est, ut *ἰσχυροῦ*, sedens & corpore inclinato hoc faciat, more mulierum, & marium etiam in nonnullis regionibus: & hoc *ἰσχυροῦ* opponit & τῷ ὁρίῳ καὶ τῷ πρὸς ἄλλω, quod utrunq; improbauit. Alter est, ut si ita procumbendo & inclinato corpore non liceat, neque sit comodum reddere urinam, accedat ad aliquem parietem propius, & ibi stans eam reddat: ut ita neq; *ἐν ὁρίῳ* & in conspectu hominū, neq; *ἐν πρὸς ἄλλω* nudato membro hoc faciat.

Hæc expositio est satis commoda: sed posset forsitan etiam alia tradi non incommodior, ut pius & prudens uir hanc necessitatem diligenter consideret, & antequam exeat domo in publicum, sedens domi supra locum operi huic destinatum, cum illo altero excremento hoc etiam eijciat: aut etiam egressus ad hanc necessitatem, requirat talem locum: aut si eum non possit habere, procul à frequentia & conspectu

specu hominum secedat in angulum & locum aliquem occultū, & ibi corpore propius ad parietem admoto satisfaciat huic necessitati.

μὴ δ' αἰδοῖαι.] Prohibet turpem, inuerecundam & religiosam lasciuiam circa rem ueneram. Primum, non est aperte & in conspectu domesticorum indulgendum huic negotio: neque post eius usum corpus nudandum. Per *αἰδοῖαι* intelligit domesticos ipsos, & numen familiaris, quod uult reuerendum esse, nec huius etiam rei turpitudine offendendum. Deinde, non tempore luctus & tristitiae, sed leticiae & hilaritatis. Prisci & Graeci & Latini praeficiebant numina etiam familiaris. illi *αἰδοῖαι* uocabant, hi Vestā, Lares & Penates in quo hoc spectabatur, ut & ubique agnosceretur praesentia diuina, & ea semper reuerentia sua coleretur, atque inde homines facilius in officio retinerentur.

ἀνεφύμαιο.] tristi & lugubri sepulchro & funere, quando usus rei uenerae non solum est irreligiosus & nimis lasciuus atque petulans, sed & procreatione incōmodus. Hisce duobus uult regi istum actum, uenia pia letitiae, & sine felicitis procreationis.

μυδάινει.] Sine religione & ablutione manuum nō est transeundum flumen ullum limpidius & salubrius. Non repugno, hae singula haecenus hoc in loco tradita, & quae sequuntur.

quantur, posse intelligi ut symbola grauiorum & reconditorum sensuum: sed ante omnia uidentur mihi nudè intelligenda esse. quia haud dubiè Poeta sapiētissimus, pro suo singulari & planè uerecundo studio disciplinæ sollicitæ & assuefactionis rectæ, hæc etiam singula tanquam uitia, aut certè causas quasdam aut initia uitiorum, iudicauit digna prohibitione sua, & illa quidem religiosa, ut quòd metus pœnæ ciuilis non posset pertingere, ibi metus indignationis diuinæ coerceret & astringeret securitatem, licentiam & temeritatem cupiditatum humanarum. Et hæc omnino pijs & honestis sana persuasione ita uidentur fugienda, ut à Poeta prohibentur: nec desunt in lege Mosaica talium prohibitionum exempla. Diuus uerò Paulus in regeneratis per fidem, talem exigit morum ac uitæ sanctitatem, ut non solum factorum omnium, sed & dictorum uelit abesse turpitudinem & irreuerentiàm. Sed ut de his ciuili tantum consideratione cogitemus, animaduertemus profectò rectam à puero assuefactionem ad eorum modestiam, uerecundam & religiosam obseruantiam, non parum facere ad pietatem & humanitatem, in ætatibus etiã adulescentioribus, quia ferè afficiuntur pro illa prima assuefactione: nec qui circa minora non est pius, religiosus, modestus & uerecundus, id circa maiora erit. Et facile appareret, hæc quantum.

quantulacumq; , illis priscis & gentilibus magna fuisse, in illa perexigua quidem cognitione ueri Dei, sed desiderio & studio ardenti eius plenioris cognitionis & disciplinæ piz & honestæ pro ea promouenda. Ac quidem haud dubiè in transeûdis fluminib. uoluerunt homines ita assuefactos esse, ut considerarent non solum periculum præsens, sed & ingens & mirabile donum Dei, ut pro illo quidem uota facerent, pro hoc uerò gratias agerent.

ἀεναῖον.] Per hoc magnos intelligit, qui solent esse *ἀεναῖον*, perpetui fluxus, & nunquam intercidentis. *καλλιρροον.*] aquam limpidi, puri atq; salubris fluxus. *καλὰ.*] Pulchra & admirabilia flumina, quæ certè non possunt non esse singulari admirationi, uel mediocriter eorum uim & naturam consideranti.

λαήντητι.] uitio & culpa sua habens manne illotas in transeundo: quo excipit illius ablu-tionis intermissione, quæ ex quacumq; alia causa sit inuoluntaria & inculpabilis.

τῷ θεῷ.] Graue & certam indignationem Dei cominatur ita irreligiosis & temerarijs: & de pœna subiungit uerbum præteritum cum aduerbio futuro, dicens, *ἡγεὶ ἄλγιστα δύναντες ἐπέσσειν*, in quo & ostendit moram uindicationis diuinæ, & occurrit improborum securæ de ea per-suasione. Illa sæpè est tarda, nec statim sequitur delicta, inde prauī sibi persuadent impu-nitatem, at Poeta dicit: Dij statim post delicta dederunt

dederunt & destinarunt atque contribuerunt
poenam, consilio & decreto suo: cuius execu-
tio ut non statim absit, tandem tamen impro-
bi sentiunt eius effectus acerbos & tristes.

μὲν δ' ἄρ' ὡς τὸν τόξοιο, θεῶν γνὶ δλατὶ θαλεῖν
αὐτοῦ ἄρ' ἡλωρὸν τὰ μιν αἰθωνι σιδ' ἤρω. (θρῶ-
μι πῶς ποτ' οἶνοχόῳ ἡθέρῳ λρητῆρ' ὅτ' ὑπὸ
πινόντων, ὅλοα γὰρ ἐπ' αὐτῷ μοῖρα τέτυκται.
μὲν δ' εὖ μοῖρα ποῖον ἀνέπιξεν κατὰ λείπῃ,
μὲν τε ἐφ' ἐρομένην ἡρώων κακέρυζα κορώνη.

μὲν δ' ἄρ' ἡντροπόδων ἀνέπιξεν ἐκτὴν ἀνελόν
ἔοδον. μὲν δ' ἡρώων ἐπεί κ' τοῖς γνὶ ποινῇ. (τα-
μὲν δ' ἐπ' ἀκινέτοισι καθίζει, ὅτ' γὰρ ἄμεινον,
ποῖον δ' αὖ δυνάμει κατὰ τοῦ, ὅτ' αὐτὸν ἀνέρορα
ποῖον.

μὲν δ' εὖ μοῖρα ποῖον ἀνέπιξεν ἐκτὴν ἀνελόν
ἔοδον. μὲν δ' ἡρώων ἐπεί κ' τοῖς γνὶ ποινῇ. (τα-
μὲν δ' ἐπ' ἀκινέτοισι καθίζει, ὅτ' γὰρ ἄμεινον,
ποῖον δ' αὖ δυνάμει κατὰ τοῦ, ὅτ' αὐτὸν ἀνέρορα
ποῖον.

μὲν δ' εὖ μοῖρα ποῖον ἀνέπιξεν ἐκτὴν ἀνελόν
ἔοδον. μὲν δ' ἡρώων ἐπεί κ' τοῖς γνὶ ποινῇ. (τα-
μὲν δ' ἐπ' ἀκινέτοισι καθίζει, ὅτ' γὰρ ἄμεινον,
ποῖον δ' αὖ δυνάμει κατὰ τοῦ, ὅτ' αὐτὸν ἀνέρορα
ποῖον.

μὲν δ' εὖ μοῖρα ποῖον ἀνέπιξεν ἐκτὴν ἀνελόν
ἔοδον. μὲν δ' ἡρώων ἐπεί κ' τοῖς γνὶ ποινῇ. (τα-
μὲν δ' ἐπ' ἀκινέτοισι καθίζει, ὅτ' γὰρ ἄμεινον,
ποῖον δ' αὖ δυνάμει κατὰ τοῦ, ὅτ' αὐτὸν ἀνέρορα
ποῖον.

ὡς δ' ἔρδαι· δεινὸν δὲ βροτῶν ὑπαλόντι φέ-
μιλῳ.

φήμη γάρ τε κακὴ πέλεται, ἔσθ' ἢ μὲν αἶψα
ῥῆα μάλ', ἀργαλέην δ' φέρειν, χαλεπὴ δ' αἶψα
θεῶν.

φήμη δ' ἔτις πάντων ἀπὸλλυται, ἢ ἴνα πολ-
λοὶ φημίζοι θεὸς νῦν τις ὅστις καὶ αὐτὰ.

Neq; de quintuplici ramo in Deorū cōiūcio solen
Ferro splendido secēs aridum à uiridi. (m)

Neque lagenam ponas super craterem
Bibentium: nam in hoc est fatum noxium.

Neq; domum extruēdo relinquas incompositam,
Ne quando cornix garrula insidens crocitet.

Neq; de ollis illibatis sumpta
Comedas, neq; laues: quia his etiam inest poena.

Neq; colloques supra immobilia, quia nō est bonū,
Puerum duodecim annorum, quia uirum imbel-
lem reddit:

Neq; mensiū duodecim, quod hoc etiā est simile.

Neq; corpus exhilarēs balneo muliebri

Vir, quia etiam in hoc tandem est tristis

Pœna. neq; ad sacra ardentia progressus,

Vituperes arcana: quia deus hoc etiā indignetur.

Neq; unquā in ostiū flumiorū fluentium uenire,

Neq;

Neq; in fontes mingas, sed ualdè uites:
 Neq; exoneres alium, quia non hoc melius illo.
 Ita agas : & uites grauem famam hominum.
 Nam fama est incommoda, exortu quidem leuis
 Admodum, sed toleratu molesta, & difficilis de-
 positu.
 Neq; prorsus perit ulla fama, quam multi
 Populi circūferunt : quia ipsa est etiā dea quædā.

E X O R I O N.

Exequitur reliqua uitia & delicta, quæ sunt
 contra hominis officium, & ad sui cohibiti-
 onē metu pœnæ diuinæ egent. & hic primū
 unguium in mensa festi præcipuè solennis ab-
 scissionem prohibet, quod etiam hodie est ru-
 sticum & in ciuile : sed priscis erat etiam irre-
 ligiosum, qui mensam Numini sacratam habe-
 bant. *ἡντοξον* uocat manum, quia constat
 quinque digitis quasi ramis.

δαλάν.] solenni, frequenti, hilariori & flori-
 diori : qualia erant conuiuia illa, quæ apud pri-
 scos festis diebus & inter sacrificia celebraban-
 tur. Vox est ducta ἀπὸ τοῦ δάλλαν, quod est flo-
 rere & uigere.

αἶον ἀπὸ χλάρου.] aridum & siccum, id est un-
 guis, ut terrestres & solidos : à uiridi, ut car-
 ne humidiori, & non ita solida atq; terrestri.

καὶ διὰ πρῶτον.] Hoc præceptum potest intelli-
 gi bifariam. uel ut prolubeat, cyathum &
 u 2 paruum

paruum poculum supra craterem magnū ad locari, ut liceat cuiq; inde haurire quoties & quantum uelit, & ita potantes habeant anīm largius bibendi, & se inebriandi: uel, ut ne uelit in conuiuio solenni & frequenti atq; hiliori, paruum poculum pro cratere apponere: quia hoc sit parū liberale & decorum, cum tum liceat & conueniat hilariores esse, & largius bibere: ut ita prohibeat ἀπαρρησίαν, parsimoniam & sordes in comotationibus frequentioribus. & hoc sensu ὑπὲρθεν significat hic uel præ, sicut iam est expositū: uel supra, quia ita suprā posito cyatho, coguntur conuiuare & compotatores ex eo minori bibere, & non ex cratere maiore atq; capaciore. Videtur autem hoc dici sensu ampliore, ut prohibeat ἀπορησιν, sordes & curam priuati commodi in omni negotio honesto, liberali, & sumptibus suis quadam tenus curando. Causam subiungit grauē, quia talem ἀμειρολογίαν sequatur malum fatale. Conuiuare enim, & qui debebant participare de liberalitate aliena, ualde offenduntur, & animi alienantur talibus sordibus: & inde malè imprecahtur, & minus honorificè sentiunt & loquuntur de tali homine, nec possunt benè erga eum affecti esse.

καὶ δὲ δόμον.] Domus cœpta perficienda est, nec relinquenda in exædificata, ut non inhabitent homines, sed super eam desertam conuicia garrula sedens perstrepat. Multi peccant circa conuicia

ea conatus ædificiorum, & inde uulgo fabula fiunt, uel ut splendoris cupidiores, uel ut imprudentes, aut inconstantes: ut de ipsorum ædificijs non tam perstrepat garrula cornix, quàm fama hominũ uaria, uaga, *ἰσχυρὴ καὶ πικρὴ*, mordax & odiosa: de qua re Cicero etiam libro 1. Offic. tradit. Et certè est hæc cura ædificandi eiusmodi, ut nō facilè inuenias aliquem, quamlibet prudentem & industrium, cui ea per omnia ex animi sententia procedat: ut nō immeritò doctrina cœlestis eius faciat quandam mentionem. Sed non hic tantum ædificandi conatus, sed & alius omnis est ad finem suum perducendus: aut malè audit, & uariè perstringitur & laceratur.

ἀντιξίαν.] impolitam. Vult iam non tantum perfici, sed, quod magis est, elaborari, excoli & exornari. de quo dicitur hoc prouerbum, Spartam nactus excole. Et profectò in quacunque diligentia & sollicitudine satisfaciendi functioni suæ, est difficile uitare hanc *κακὴν καὶ λυγρὴν*, stridulā & uocalem cornicem famæ malignę, sinistra & traducentis. ita enim suprà dixit,

ἴσθ' ὅτι ἀντιπάλαιον εἰς τοῖς ἀπασιν

ἀντιπάλαιον, καὶ ἀντιπάλαιον, ἰμαρτύνει τὸν ἄνθρωπον,

Cum sinistra, diuersa & peruersa iudicia qui per omnia effugiat, eum non facilè inuenias. Theognis in suis uersib. sæpè queritur de hoc malo in ciuibus suis; quibus dicit se non pro-

bari posse: sed non esse mirum,

— ἰδέ γὰρ ὁ θεὸς

παύειν οὐδ' ὕμνῳ ἀνδράσιν, οὐτ' ἀνέχουσιν:

quia neq; Iupiter ipse omnib. placet, & cum de mittit pluuiam, & cum eam inhibet.

μὲν ἀπὸ.] Duo prohibet nō esse faciendā ante libationem & consecrationē, quæ utraq; habeant adiunctā suā pœnā diuinitus ordinatā. Primum est, comedere de ollis illibatis: quod faciunt homines uacui à timore Dei, rapaces, gulosi, & more belluarum uoraces. *χορδαίαι ἀνὴρ ῥέοντες* uocat, ollas stantes ad ignem supra focum, ex quibus cibi nondum sunt ritè patinis infusi, & mensis impositi atq; consecrati. Ita uult, pro capiendō cibo ritè, assidendum esse mensæ, & de ibi appositis famē sedandam: non in culina ex ollis irreligiosè & auidè uorandum esse. Alterum est, lauare de aqua in ollis ad ignem positis: quia & hoc est contra morem pium, honestum, humanum & civilem, qui seruat suum decentem & uerecundum ordinem & modum lauandi tum singulas partes, tum corpus totum.

ἰπὸ καὶ τοῖς ἱεροῖς ποίνῃ.] His etiam, quamlibet in speciem exiguis, inest sua pœna: quam intelligit à Numine offenso postea mirabiliter immitti. Ita etiam gentiles animaduenterunt esse ubique gubernationem diuinam, & ab ea nullam non puniri transgressionem, etiam in minimis.

μὴ δ' ἐπ'.] Prohibet liberorum collocatio-
nem supra sepulchra & morticina, quæ uocat
ἀκίνητα, quia non mouentur, aut non sunt mo-
uenda. & fortasse priscis irreligiosum & infau-
stum uidebatur esse, liberos iuniores supra ea
collocare: quia persuasum habebant, inde ex
quadam indignatione diuina, fieri illos aut
non diuturnos, aut segnes & torpidos, quasi
mortuos: aut certè confidentes, securos, teme-
rarios & impios. Sed per *ἀκίνητα* uidetur *συμ-
βολικῶς*, aut etiam absolutè, intelligere ea etiam
quæ uacant motu, & sunt segnia & mortua:
ut ita prohibeat ocium & ignauiam in prole
duodecim annorum, nec uelit eam relinqui
in ijs quæ nihil eam moueant, exerceant & in-
durent, sed delicijs & mollicie diffluere fa-
ciant: quia hoc non sit melius & consultius,
quàm eam motu exerceri & roborari. ita e-
nim adultos & ad uirilem ætatem prouectos,
efficit imbecilles, molles & inualidos. Si-
militer etiam non sit consultius & melius, pro-
lem duodecim mensium priuare omni motu:
sed eam agitandam cunis, gestando, erigen-
do, & id genus alijs modis, atque etiam (ut
Aristoteles 7. Politicorum uult) fletu.

μηδὲ γυναῖκάφ.] Prohibet, ne uir lauet cum
muliere, aut balneo utatur muliebri: quia hic
etiam sequatur sua grauis pœna.

χεῖρα.] scilicet *ὑπὸ χεῖρα*, secundū corpus exhilaret:
ὡς παῖδ' ὑπὸ χεῖρα, exhilaret corpus, & cum

uoluptate quadam singulari lauet & mundificet id. Respicit in usu uerbi huius ad ἰδιότροφον, effeminatorum, mollium & libidinosorū, qui aut ex præsentia mulierum inter lauandum, aut ex balneis, quibus illæ sint usæ, sectantur uoluptates libidinis: aut corpora sua talibus balneis abluunt, & nitida reddunt, qualibus mulieres solent uti: & hoc ideo, ut ipsis magis placeant. Talis balnei usus est huiusmodi generi hominum in præsens quidem iucundus & gratus: sed ἰδίχρονον.] tandem, & non ita longè post, uel lōgo deinde tempore, cum corpus est ex huiusmodi uoluptate ueneret & mollitie resolutum & enervatum: sentitur poena λουγαλία, noxia, acerba, tristis & grauis, ex præsentia & subsecutione uariorum morborum. Rei turpis & obscœnæ effectus tristes & miserōs non explicat, sed intelligentib. quidem considerandos relinquit. alijs autem rem grauiorem facit, dum poenam non explicat, quam certam adesse & longo tempore sequi asserit.

μὴ δ' ἰσροῖσι.] In celebratione sacrorum uersandum reuerenter & castè: non uerò carpenda ea, & risu aut contemptu quodam persequenda.

ἄιδυλα.] Arcana & mystica, quia sub illa sua specie externa habent alium sensum, & usum pium reconditū, tales enim fuerunt apud prios ferè illi ritus cæremoniales, qui erāt disciplina

plina quædā vulgi, uel in pietate, uel in morib.
& uita ciuili. Nefas ergo erat in eas inquirere,
& quæ in ijs haberent sapientem & abditam
quandam disciplinam, illa carpere: quod Poe-
ta hic primū uult. Deinde fortasse hoc etiā
requirit, ut ne inter sacra, turpia & obscœna
reuelentur & carpantur in alijs, sed castitas &
mentis & linguæ afsit.

μυδινοῖς ἐν προχοῇ.] Neque ostia & exitus flu-
uiorum, ubi in mare illabūtur, neq; fontes, ubi
oriuntur, sunt sponte & deditæ opera conspur-
candi urina, aut alio excremento: quia hoc
non potest fieri nisi ex singulari quadam petu-
lantia & lasciuia. & fortasse prisci putabant u-
traque hæc loca, & fontium & ostiorum, pro-
sequēda esse religioe quadam, eo quod præ-
berent eximiam quandam occasionem & ma-
teriam cognoscendæ & uenerandæ sapientiæ
& potentæ diuinæ.

τὸ γὰρ.] Hoc *ἵνα ποτὶ βίην* non est melius, sed de-
terius & petulantius, atq; fœdus illo: sicut nō
est ita fœdum conspurcare quid urina, quàm
ullo altero excremento.

ὡς ἐπὶ δὲ.] Concludit iam præcepta loci hu-
ius, de communi & ciuili uitæ ratione. Ita, in-
quit, agas, & te geras, sicut hæctenus tibi præ-
scripsi: & in primis uites & fugias malam fa-
mam, quæ est singulare quoddam malum &
incommodum, quæ facilè quidem & leui de
casa existit, sed præsentia sua est ualde molesta

& aduersa, & perquam ægrè amouetur, nec in
 uulgus sparsa unquam potest omnino deleri.
 & hoc quidem ex ui quadam peculiari, diui-
 nitis ei attributa. Famæ & boni nominis uult
 præcipuam esse habendam curam, nec unquæ
 agenda quæ illam uiolare possint: sed & hæc
 iam prohibita, & omnia alia quæ ipsi incom-
 modare queant, summo studio esse cauenda.
 Ὡς ἴσθαι, ita agas, ut iam est à me traditum: &
 pariter & facias quæ præcepi, & omittas quæ
 prohibui, & sic in omnibus alijs & prosequen-
 dis & fugiendis respicias iudicia hominum, &
 te ad ea accommodes: neq; facias quicquam,
 de quo possint malè cogitare, sentire & lo-
 qui: sed ὑπακούω, tacitè & cautè uites famam
 & opinionem eorum de te, δαυλὸν, grauem &
 uehementem, quæ habet magnam & mirabi-
 lem uim inter homines: uel turpem & oppro-
 briosam, aut sinistram & malignam. nam hæc
 uox δαυλὸν multa significat, & uidetur Poeta
 eam hic usurpare in ista triplici significatione,
 ut ostendat famam uulgi ferè malignā & fini-
 stram esse, & ad dedecus atque opprobria fa-
 cilè existere, & uim ualdè magnam & admira-
 bilem habere in utranque partem, & præcipuè
 in deteriore. nam est λανθὲ mala, noxia, incom-
 moda & molesta: λούφρ.] quæ quidem ad-
 modum est facilis & leuis, ad hoc ut existat &
 exoriat: sed ἀργαλὴ, difficilis & molesta to-
 leratu, quia ex omni parte incommodat ho-
 mini,

mini, & res eius impedit & remoratur. ut uerè dixerit Ouidius,

Omnia si perdas, famam seruare memento :

Qua semel amissa, postea nullus eris.

χαλινῶν.] Difficilis est etiam, & ardua depo-

situ & amotu, præcipuè si increbuerit. Nam nulla fama prorsus interit, euanescit & deletur tamquam cassa, inanis & irrita, quam multi iactitant, circumferunt & in ore habent. nam ferè, quod multis uidetur, est uerum, & in singulis est natura ab ipsa acies & uis quædam ueri cernendi, quod Arist. libro 10 *ἠθικῶν* ab initio docet, & septimo, ubi etiam hanc Poetæ sententiam allegat: Quod etiam Poeta sentit, quia dicit, *θὺς οὐ τίς ἱστὶ καὶ αὐτὸ*, Etenim ipsa etiam est dea & uis quædam diuina: qua mirabiliter quod latebat, & interdum ne sperabatur quidem unquam fore, & eruitur, & latè spargitur. De quo & Vergilius:

Fama malum, quo non aliud uelocius ullum,

Mobilitate uiget, uiresq; acquirit eundo.

Perquam ergo prudenter Poeta hic fratrem suum monet, ne quid peccet & perperam agat, unde macula aliqua famæ aspergi

queat: sed omnino piè, hone-

stè, iustè, consideratè & cau-

tè agat.

ΗΜΕΡΑΙ.

Ηματα δ' ἐκ Διόθεν πεφυλαγμένα,
εὖ κατὰ μοῖραν
πεφραδ' ἐμὴν δ' αἰεσί, τριηκὰ δ' αὖ μινὸς εἰ-
εῖσιν

δῖγα τ' ἐποπιδύειν, ἠδ' ἄρμα λίω δ' ἀπ' αἰθῆ-
ρ' αὖτ' αὖ ἀλαθείω λαοὶ κρένοντες ἄγασιν.
αἰ δὲ γὰρ ἡμέραι εἰσὶ Διὸς πρὸς μηλόεντος.
πρὸς τοῦ ἐνν, τετράς τε, καὶ ἑβδόμη ἰδρὸν ἡμῶν.
τῇ γὰρ ἀπὸ πολλῶνα χρυσάερα γέιναι το λαιά.
θυσάτη τ' ἑνὰς τε, δύω γε μὲν ἡματα με-
νός

ἔξοχ' ἀεξομύοιο, βροτήσια δῖγα πένεδα.
ἐνδεκάτη δὲ, δύω δεκάτη τ', ἄμφω γε μὲν ἐ-
δλαί, (ἀπα.

ἢ μὲν οἷς πείκειν, ἢ δ' οὐφρονε καρπὸν ἀμῶν
ἢ ἡ δύω δεκάτη δ' ἐνδεκάτης μεγ' ἀμείνων.
τῇ γὰρ τοῖν ἐν ἡματ' ἀερεσι πότμος ἀράχνης
ἡματος ἐκ πλείον, ὅτε τ' ἰδρὸς σωρὸν ἀμῶν
τῇ δ' ἰσὺς σήσπιτο γυνή, πῶς αἰετοῖ τ' ἄ-
γομ.

μινὸς δ' ἰσαμύον τρισκαυδεκάτῳ ἀλῆαδ,
αὐδρῆματος ἀρξάδ, φυτὰ δ' ἑνὲς ψαδά αἰ-
ρίων.

ἑκτὴ δ' ἑ μίσην μάλ' ἀσύμφορος ὅτι φυτοῖσι,
αὐδρῆγονος

αὐδ'ρογόνος τ' ἀγαθὴ, κέρη δ' ὅσ' σὺμφορός ἐ-
σίμ (λῆσαι.

ὅτε γονέας πρῶτ', ὅτ' ἄρ' τ' ἄρ' γὰρ αὐτὰς
ὅδ' ἐμὴν ἢ πρῶτη ἐκτε κέρη τε γονέας (λαμ,
ἀρμενος, ἀλλ' ὀρίφες τάμνειν, Ἐ πώεα μή-
σικόντ' ἀμΦιβαλεῖν ποιμνήϊον ἢ πτορ ἢ μαρ.
ἰδλὴ δ' αὐδ'ρογόνος, Φιλίεα δ' ἐ τε κέρημα
Βάζειν

Ψύδεα δ' αἰμυλίος τε λόγος, κρυφίος τ' ὁκ-
εισμός.

μηνός δ' ὀγδοάτη λάπθω κὺ βῶν ὀρίμνηον
ταμνέμεν, ὅρῃας ἢ δ' οὐδεκάτη ταλαδργός.
εἰκάδι δ' ἐν μεγάλῃ πλείω ἢ ματὶ ἰσόρα φῶτα
γείνασθαι, μάλα γάρ τε νόον πεπυκασμένος
ὅστις. (πρᾶς

ἰδλὴ δ' αὐδ'ρογόνος δεκάτη, κέρη δ' ἐ τε τε-
μείων. τῇ δ' ἐ τε μῆλα καὶ εἰλίποδας ἑλικας
βοῦς,

κὺ λύνει καρχαρόδοντα, κὺ ὅρῃας ταλαδργός
πρῶτον ἐν χείρα πθίει. πεφύλαξο ἢ θυμῷ
τε πρᾶσι' ἀλδύραας φθίνοντός θ' ἰσαμάνος τε,
ἄλγεια θυμοβορεῖν, μάλα τοι τετελεισμένον
ἦμαρ. (τιμ,

ἐν δ' ἐ τετάρτη μηνός ἀγεσθαι δ' ἐς οἶκον ἀποι-
οίωνος κείνης, οἱ ἐπ' ὄργματι τότε ἀφίσει.
πίμπλησ

πῆμψας δ' ὄζα λῆαδαι, ἐπεὶ χαλεπαί τε
καὶ αἰνάει.

ὃν πέμψῃ γὰρ φασὶν ἐριννύας ἀμφιπολὺν,
ὄρκον Ἰννυμνίας, τ' ὄρις τέκε πᾶμ' ὑπ' ὄρκοις.
μέσση δ' ἐβδμάτη δὴ μήτορος ἰδρὸν ἀκτῶν,
εὖ μάλ' ὅπι πῆδύοντα ἐὺ τροχάλοιον ἐκλῶε
Βάλλειν ὑλοτόμον τε Ἰαμεῖν θαλαμῆϊα δ' ὄρα,
νῆϊα τε ξύλα πολλὰ, τά τ' ἀρ' ὠκεανῶσι πᾶ
λόντα.

τετράδι δ' ἀρχεῖται νῆας πῆγνυθι ἀραιάς.
εἰνὰς δ' ἡ μέσση ὑπὸ δαίελα λῶϊον ἡμᾶρ.
πρωτίσῃ δ' εἰνὰς παναπήμων ἀνθρώποισιν·
ἐδλήμην γάρ τ' ἠδὲ φυτὸν δῦν, ἠδὲ γῆν ἔδαι
ἀνέει τ' ἠδὲ γυναικί, καὶ ὕποτε πάγκαλον
ἡμᾶρ. (εἰς

παῦροι δ' αὐτ' ἴσασι τρισενάδια μνὸς ἀρ'
ἀρ' ἔφαδαι τε πίθου, καὶ ἐπὶ ζυγὸν αὐχένα θάνατο
βουσί καὶ ἡμίονοις καὶ ἵπποις ὠκυπόδεσσι,
ἔῃα πολυκλῆϊδ' αὖθις εἰς οἶνον παρώντο
εἰρύμεναι· παῦροι δ' ἀλθῆα λικλῆσκουσιν,
τετράδι δ' οἷγε πίθου· πρὶ πάντων ἐρὸν ἡμᾶρ
μέσση· παῦροι δ' αὖτε μετ' ἐκάδια μνὸς ἀρ'
ἥδ' ἐς γινομένης, ἐπὶ δ' εἰλα δ' ὄζι χόρῳ. (εἰς
αἰδὲ μὲν ἡμέραι εἰσὶν ἐπιχθονίοις μεγ' ὄναρ,
αἰδὲ ἄλλαι μετὰ δ' ὅποι, ἀκέραιοι, ὅτε φέρονται.
ἄλλοι

SCHOLIA

ἄλλος δ' ἄλλοίημ' αἰνεῖ, παῦροι δ' ἐτ' ἴσασιν.
 ἄλλη τε μήν' οὐκ ἐλθ' ἡμέρη, ἄλλοτε μήτηρ.
 τάων, οὐδ' αἰμῶν τε καὶ ὀλβίος, ὅς τ' αὖτε πάντε
 εἰδῶς, ὅρ' ἄρ' ἔσται αὐαίτιος ἀθανάτοισιν,
 ὄρνιθας κρένων, καὶ ὑπερβασίας ἀλεείνων.

DIES.

Dies autem ex Ioue observans accurate,
 ut sunt ordinati:

Indices servis, trigesimam mensis optimam
 Et ad opera inspicienda, et ad victū distribuendū,
 Quando populi iudicando veritatē administrant.
 Hi enim dies sunt à Ioue prudenti:
 Primum vetus, & quartus, & septimus sacer
 dies.

Hoc enim Latona peperit Apollinem aureo præ-
 ditum gladio.

Octavus & nonus, duo dies mensis
 Crescentis, eximij ad curanda negocia humana.
 Undecimus & duodecimus ambo sunt boni,
 Hic quidem tondendis ouibus, ille verò ad deme-
 tendum grata frumenta.

Sed duodecimus longè melior est undecimo.

Nam hac araneus in aere pendens texit telam
 Dici parte maiori, quando formica acervum de-
 metit.

Hæc

Hac etiam mulier telam instituerit, & opus promouerit.

Cæterum mensis stantis decimum tertium uites
Ad sementem inchoandã, sed est optimus ad plantas
inferendas :

Decimus autem sextus, medius, ualde est incommodus
plantationi.

Et bonus ad marem gignendum, sed non commodus
est fcemellæ

Neq; gignendæ primò, neq; elocandæ ad nuptias.

Neq; primus sextus generandæ fcemellæ

Aptus, sed ad castrandos hœdos & greges ouium.

Et est dies benignus ad stabulũ ouile circũdandũ:

Ad hæc bonus gignendo mari, & solet proferre
dicacia

Et mendacia, & uerba blanda, & locutiones
clandestinas.

Octauus autem dies ad porcũ & bouẽ mugientẽ

Castrandum, mulos autẽ laboriosos duodecimo:

Cæterum uigesimo magno pleno die prudentem

Gignas: nam ualdè mente solers erit. (uirum

Decimus autem est commodus gignẽdo mari, &
decimusquartus puellæ,

Medius: hoc autem oues, & flexis curuisq; pedibus
quarto boves,

Et canem

Et canem eximium, & mulos patientes laboris
Cicures facito, imposita manu. studeas autem
consulto

Vitare quartū & incipientis et desinentis mēsis,
Ad meditanda tristia, quia est dies ualde efficax.
Sed quarto mensis ducas domum uxorem,
Consultis auib, quæ super hoc negocio sunt o-
ptimæ.

Sed quintas uita, quia sunt difficiles & graues:
Nam quinto aiunt Furias obambulare,
Periurium punientes, quod contentio peperit da-
mnium periuris.

Medio autem septimo Cereris sacram frugem
Accuratè dispiciendo in area rotunda
Disicias, & ligna cædas domestica,
Et multa ligna noualia, quæ sint nauibus apta.
Quarto autem incipias pangere naues fragiles.
Nonus medius ad uesperum est melior dies:
Sed primus nonus est omnino hominibus inno-
xius.

Hic etenim est bonus plantationi, & generationi
Viri & mulieris, & nūquam dies malus omnino.
Pauci præterea sciunt, tertium nonū esse optimū
Et ad dolium adoriendū, & ad imponendū iugū
Bobus & mulis & equis uelocibus,

Et nauem compactam & uelocem in magnum uia
 Trahendam : sed pauci uera pronunciant. (re
 Quarto operi dolium : est in primis bonus dies
 Medius : pauci nouerunt post uigesimum mensis
 optimum

Manè, sed uespera est deterior.

Atque hi quidem dies sunt hominib. ualde utiles.
 Alij autem inanes, inefficaces, & nihil afferentes.
 Sed alius alium laudat, et pauci certū quid sciunt:
 Et dies aliās est mater, aliās nouerca.

Fœlix & beatus, qui ista omnia
 Considerans, Dijs inculpatus agat,
 Horum auguria obseruando, & uitando trans-
 gressiones.

EXORTATION.

Haftenus aliquandiu bonum uirum & bo-
 num patrem familiās instituit, ut deberet esse
 etiam uir pius, bonus cognatus, bonus ami-
 cus, sodalis, conuiuator, & omnino ciuis bo-
 nus: qui aliorum beneuolentiam, gratiam &
 famam bonam sibi demereatur officijs piete-
 tis & honestatis: contrā autem summo studio
 uitet, quæ deū, quæ homines offendere que-
 ant, & aliqua specie turpitudinis, immodestię,
 inuerecundię, & similium uitiorum maculam
 quādam famę inurere possint. Hic redit ad ea
 quæ sunt domesticæ curę & administrationis,
 quæq;

quæ sunt quotidiana, & in singulos dies per mensis spacium facienda, aut non facienda: quæ particula separatim inscribitur, *Ἡ ΣΙΟΔΟΡ Η ΜΕΡΑΙ*, quia in ea Hesiodus peculiariter & singillatim tradit, quæ quoque die mensis omnis per totum annū conueniat facere, aut non facere: & quidem ex causis nō ita obuijs & conspicuis, sed abditis in prouidentia & gubernatione diuina, & in natura rerum, & præcipue corporum superiorum: quorum tamen uim & effectus, sapientes sua aut contemplatione, aut experientia nonnihil deprehenderint. Ita accuratè Poeta, sicut ab initio in Titulo doctrinæ huius promisit, tradit hominis *ἔργα* opera & officia secundum *ἐμέραις*, tempora anni & dies mensium: & quidem pro fine uitæ rectæ, cōmodæ & fœlicis in omnes eius partes. Hos autem dies discernit secundum eam mensis rationem, quæ tum obseruabatur, qua mensis diuidebatur in tres *διὰδας*, quarum prima uocabatur *μηνὸς ἱσαμελίου*, altera *μηνὸς ἡμισυ*, tertia *μηνὸς ὀλίγου*. & dies mensis trigessimus, qui erat prioris finis, & initium sequentis, uocabatur *ἡν καὶ ἡν*, uetus & noua dies, quod finiret priorem mensem, & inchoaret nouum. Hæc tota ratio priscorum mensium extat in Dictionarijs Græcis perscripta, ut non sit opus aliqua mea explicatione.

ἔματτα δὲ.] Disertè proponit, & præcipit in genere, quod deinceps est per partes tradi-

turus. Præterea, inquit, dies *πικρυλαγμενός* edoctus, & retinens in obseruatione. *ἐν δόλῳ*, ex Ioue, ut ex administratione diuina & ex corporum cœlestium motu reguntur. *ὡς κατὰ μέτραν*, accuratè secundum eorum ordinem fatalem & diuinitus acceptum, tu dies edoctus seruis indices. uel *πικρυλαγμενός ἀμύνει κατὰ μέτραν*, dies à Ioue & cœlitus ordinatos & destinatos, tu ex tua diligenti cognitione & prudenti obseruatione seruis accuratè & ritè præscribe & demonstra, ita ut quosque labores suis certis & auspiciatis diebus obeant. Dicit ipsum debere habere dierum cognitionem, quia ipsius prudentia sunt omnia administranda, & secundum illos dies præscribendi labores seruis, qui uacant prudentia & sollicitudine, nec faciunt nisi iussu & ex metu pœnæ, quia uiribus præcipuè corporis & appetitus sensitiui polent, ratione autem non item. Vnde Homerus. *ἰδνας. ρ.*

*ἤμισυ γὰρ τ' ἀριτὴ ἀπαιάννται δούρῳκα ῥυτί
αὐτῷ, ὡς τ' αὖ μιν κατὰ δόλιον ἤμαρ ἔλασι.*

Iupiter dimidium uirtutis adimit

Viro, quam primum eum seruilis conditio occupat.

Ideo autem hic primo loco seruorum instructionem de diebus præcipit, quia ipsi labores necessarios & quotidianos expediunt.

ῥινηάδα.] Trigesimum diem, qui est finis & initium mensis, commendat præ alijs, ut ad sua certa negocia faustum; à quo die fortasse
scideo

se ideo etiam incipit, ut primo mensis integritatem, quæ constat diebus 30, proponat, quam deinceps est ordine explicaturus, ostendendo sigillatim ad quæ dies mensis quisque sit faustus aut infaustus. Hanc autem trigesimam diem asserit esse perquam faustam, & idoneam, & ad domesticam & ad civilem solutionem debitorum pro laboribus creditis. Nam tum in Græcia iste dies & publicè & priuatim usurpabatur ad hoc negocium expediendum, ex causis uel naturalibus uel ciuilibus, illorum hominum prudentiæ non leuibus. Potest autem horum duorum uersuum hæc etiam esse *σύνταξις*: Tu accuratè & ritè cognitis & obseruatis diebus, ut sunt à Ioue ordinati & distincti, feruis indices, inculces & persuadeas, trigesimum esse optimum. *ἔργων*.] & ad labores & operarum totius mensis inspicienda, æstimandaq; & ad uictum, mercedem & pensum pro illis iustum soluendum, distribuendumq; *κατὰ ἀξίαν*, pro cuiusque meritis & industria nauata.

ὡς τὸ αὐτ.] quando etiam uulgò passim *καὶ* & creditores priuatim solutionem debitorum exigunt, & publicè magistratus *ἐπὶ τοῖς*, cognoscendo & dijudicando lites ob credita & debita *ἀγνοοῦν*, agitant, discutiunt & administrant ueritatem iustitiæ: hoc est, suis iustis iudicijs dirimunt & cōponunt lites & controuersias.

Vel, *ὡς τὸ β.*] postquam & ubi peregerint illo die seniores de populo publica negocia &

iudicia, quia ille dies sacer erat, & ante omnia controuersijs de ære alieno componendis destinatus.

αι δὲ γὰρ.] Harum triginta dierum, quibus constat mensis, explicationem per partes instituit. Hæ, inquit, sunt dies, *ἐν δαίμονι*, uel *παρὰ δαίμονι*, à Ioue prudenti, quas ipse singulari consilio ad certos usus & effectus ordinauit. Hic tres, primam, quartam & septimam, ante omnes commemorat, ut etiam sacros & religiosos dies: & præcipuè septimam, quia ea Latona pepererit Apollinem. Huius opinionis Antiquitas nō habuit nullas causas Physicas aut Astronomicas: nostri certè Theologi & Medici multum attribuunt Hebdomadi, septeno numero dierum & annorum, ut in multis alijs, ita etiam in natura humana. *ἑβδ.* uetus & ultima dies mensis, quæ etiam *ῥία* noua uocatur, aut *ἑβδ. ῥία* simul: quia est prioris mensis exitus, & sequentis initium, dicta est *ἑβδ.* ab *ἑβδ.* *ῥία*, ideo spiritu denso insignitur: sed cum *γ* geminatur, tum Aeolicè tenui spiritu signatur.

ὀγδοαία.] Octauum & nonum dies cōtinues mensis *ἑβδ. ὀγδοαία*, ualde crescentis, & in magno incremento *ἰσχυρὰ* constituti, ut iam absoluentis primam *ἀνάστα*, dicit esse faustos, idoneos & commodos ad curanda & expedienda omnis generis negocia & opera humana, quæ sunt de usu uitæ. Potest autem

hæc

hæc etiam esse constructio, *ἀνὰ μὲν ἡμέρας μὲν τοὺς ἀνέμελόντες*, id est *ἰταμελῶν ἔφοχα*, sunt isti duo dies eximij & præclari, *πρὸς τὸ πένειναι*, ad sedulò & strenuè aggredienda & curanda negotia. Sic & undecimus & duodecimus dies sunt commodi & prosperi: sed duodecimus longè præstat ad labores & opera solertiæ & industriæ. quod constat signis: quia & araneus in aere pendens, maiore ex parte diei huius, textit suam telam: & *ἰδέε*, solers, provida, sollicita & industria formica demetit aceruum suum: hoc est, singula grana acervi arrodit, ne subtus terram uegetentur & crescant.

τῇ δὲ.] Hac ergo die mulier etiam solers & sedula, stamen telæ rectè instituerit, & promouerit suum opus, atq; alia etiam artificiosa opera hac die faustum & prosperum fuerit inchoare & urgere.

μὲν δὲ.] Decimam tertiam diem mensis, alterius quidem decadis, sed à priori non procul digressi, necdum prouecti ad medium alterius decadis, uult uirandum esse ad sementem faciendam. Cæterum ad plantas inferendas, ante alias assumendam esse: decimam autem sextam, quæ sit media & alterius decadis, non quidem ad plantationem esse commodam, sed ad masculæ prolis generationem satis prosperam: nō autem item ad œmellæ uel generationē uel desponsationem.

Similiter neque sextam diem in decade primâ mensis, uult esse idoneam ad puellam gignendam, sed ad hœdos castrandos & arietes ouium uerò ad stabulum ouium sepiendum & communiendum, putat esse diem benignû & faustum : ad hæc, ad generationem maris dextram ; præterea diem esse talem, qua soleant existere nugæ & obtreçtationes, item mendacia, blanditiæ clanculariæ, & blādę inter amantes colloctiones. Octauo autem die iubet castrare sues, porcos, & boues ualdè mugientes, & ipso mugitu robur suum declarantes : & duodecimo, mulos laboris patientes. Virtur epithetis usitatis, & perquàm accommodatis animalibus istis,

enadi.] Vigefimum diem uocat magnum, quia continet duas decadas : & plenum, quia sit absolutus, à quo incipiat tertia decas, qua sit mēsis *pluviosus*, à plenilunio ad nouilunium & mēsem alterum declinantis; uel quia eo toto, uel quia eo iam expleto, putet dandam esse operam gignendo filio ingenioso & solerti, qui sit habiturus bonam indolem, & euasurus in prudentem & grauem uirum. Decimam commendat pro mare gignendo, & decimamquartam pro formella : quo die dicit etiam commodum esse cicurare & manui assuefacere oues, boues, canem & mulos. Cæterum quarta die, & in prima & in tertia decade, monet cauendum esse à solitudinibus, & tristibus

tristibus atq; anxijs cogitationibus & conati-
bus: quia uterque horum dierum sit admo-
dum efficax ad producendos rerum euentus.
& ideo quarto die, primæ præsertim decadis,
esse ducendam uxorem, & celebrandas nu-
ptias, prius tamen consulto augurio ad hoc
negocij auspiciatissimo. Quintam autem
diem cuiusque decadis, uult esse metuendam,
& cautè obseruandam: quia hi tres soleant es-
se graues, periculosi & horrendi, eò quia istis
diebus dicuntur Furij circungraffari, et puni-
re periuria ex cõtentionibus in perniciem ho-
minum orta. Per *ἑρῶν* intelligit deam malæ
contentionis: hoc est, uim illam quasi fatalem
et ineuitabilem malarum contentionum, quæ
in animis hominum ex inuidia, maleuolētia,
odijs, simulatibus, auaritia, ambitione, & id
genus alijs uehementioribus affectibus exi-
stunt, & homines in uaria mala inducunt.
Decimoseptimo die probat uersionem et uen-
tilationem frugum Cerealium, in area rotun-
da, et accommodata per suam accuratam om-
nium rerum ad hoc negocium pertinentium
considerationem & obseruationem. Eadem
die præcipit, ut faber secet ligna multa, quæ
sint apta ad ædificia domestica, et ad naues, ex
quibus deinde quarta die incipiat compinge-
re naues debiles et fragiles. *ἀραιὰς* uocat,
quia ipsæ collatæ ad impetū maris, sunt leues,
tenues et debiles.

αὐτὸς.] Decimus nonus dies post meridiem, uesperam uersus, est melior. Cæterum nonus est omnino innoxius: nam & ad plantandum est commodus, & ad gignendum tum marem tum formellam, nec unquam est planè & totus incommodus.

Porro uigesimum nonum diem pauci animaduertunt & sciunt in toto mense esse commodissimum, ad dolia retinenda, ad imponendum iugum bobus, mulis & equis, ad nauem in mare prætrahendam. pauci etiam de hoc die uera tradunt. Hinc apparet, priscis magno studio fuisse hanc dierum discretionem, nec omnes eam rectè assequi potuisse: quod animaduertere est hodie in nostris Almanach, & similibus Calendarijs de cursu totius anni. Decimo quarto est cadus relinendus, qui dies est in primis sacer. Vigésimus quartus etiam est perquàm faustus, mane præsertim: à prandio autem non item, quod pauci nouerunt.

αἰδὶ μὲν.] Incipit concludere hunc etiam locum, dicens: atq; hæc quidem dies hominibus sunt admodum utiles obseruati: reliquæ autem sunt *μὴτάδεωνται*, cum sono, quæ sonum tantum & nomen habent: alioqui sunt *ἀνόμοι*, nullam habent singularem uim à fato, neq; quicquam noui afferunt, ut destitutæ peculiari momento. Sed de hac re sunt diuersa iudicia, & alius alium probat diem, cum pauci quid certi de

ti de hac re intelligant & notum habeant: uel, alius alium diem asseueranter & constanter commendat, & pauci hoc norunt, cōsiderant & perpendunt, nullum diem esse perpetuò & semper bonum, aut malum: sed quemq; aliam agere nouercam, aliàs matrem: hoc est, modò esse benignū & prosperū atq; faustum, modò malignum, infœlicem & infaustum. Valde modestè & de suo & aliorū iudicio loquitur. Vult, & quæ ipse tradiderit, & quæ alij tradant de diebus, esse prudenter & sobriè intelligenda, ut non pro omnino certis & perpetuis habeantur, sed pro ijs quæ *ὡς ἰδὲ τὸ πολὺ* uera deprehendatur: & ideo prudenti cuiusque observatione esse plenius & accuratius discutienda & discernenda. Hunc uersum quispiam benè ita reddidit:

Ipsa dies quandoque parens, quandoque nouerca est.

Pro hac uaria dierum & temporum dispositione dicit Homerus in Odyss. uarias etiam naturas esse hominum,

τοιοῦτος γὰρ νόος ἐστὶν ἐπιχθονίων ἀνθρώπων,

ὥς ἐφ' ἡμᾶρ ἄγχει πατρὸς ἀνδρῶν τι δῖόν τι.

Talis est hominum animus, qualem in singulos dies inducit Iupiter.

μίγ' ὅναρ.] Cognitæ & obseruatæ hæ dies & bonæ & malæ, sunt hominibus magna utilitas: illæ aliæ in neutrā partem habent quandam uim singularem.

ταῖς .] *ἀπὸ τούτων*, uel *ἵνα ταῦτα*, ab his, uel propter

propter hos dies, est *foelix* et *beatus*, qui hæc sciens, etc. uel, *foelix* est & *beatus*, qui ista omnia sciens laborat inculpatus.

τάμπ.] istorum dierum, *ἔργους ἐπίνοια*: uel, quod in primis placet, *foelix* est & *beatus*, *ὁ δὲ πάντα*, qui omnia discrimina & edoctus & expertus, *τάμπ* istorum dierum, agat iuste & inculpate, et interim obseruet anguria, & nihil contra ea faciat. Est conclusio huius loci, aut etiam totius huius doctrinæ de recte uitæ uia, & eius fine *foelici*: pro quo consequendo uult hæc et illa prius tradita de iusticia & labore, diligenter seruanda esse, unâ cū consideratione & obseruatione religiosa auguriorū, et aliorum ex quibus uoluntas & gubernatio diuina cognosci possint.

διδάσκων.] *διδάσκων*, bona et intelligētū mente est præditus, & recta atq; sana cognitione *foelix*: & *ἡδύς*, bonorum & rerum ad uitā pertinentium successu & copia *beatus*.

ὁ δὲ πάντα.] qui hæc omnia edoctus, et obseruans *τάμπ* istarum dierum, quæ traduntur, aut tradi possunt de agendis et uitandis die quoque, *ἐργάζεσθαι* agat & laboret iuste, sicut est traditum de laboribus et negocijs iustis, rectis & utilibus.

ἀνδραγαθός.] Et quidem, ut iuste agat & laboret, ut sit inculpatus Dñs, ut in nullo offendant Deum, neq; quicquam agat contra ipsius uoluntatem, quam per anguria & alios probatos modos

modos exploret & cognoscat: & inde eius, & omnes iusti & recti transgressiones caueat & vitet. Aptè & perquàm grauitè hæc conclusio consentit & cohæret cū propositione principali, & tota deinde tractatione, atq; adeò cū inscriptione ipsa. Inscriptio fuit ΕΡΩΝ ΚΑΙ ΗΜΕΡΩΝ, Operum & dierum, in quibus duobus officiū hominis & rectam atque fœlicem uitæ rationem constituit, ut homo agat iusta & recta, quæ sunt agenda & tempore suo, opportunè & prudenter. Quam etiam uitæ rationem, & eam quæ ipsi opponitur, & ad infœlicitatem & miseriam homines perducit, ab initio proposuit. Vbi constituit duo genera hominum, unum præclarum, aliud obscurum: siue duos fines, unum fœlicitatis, alterum infœlicitatis. & pro istis duobus hominum generibus & finibus, duas etiam vias, per quas Iupiter, ut supremus gubernator generis humani, in sua prudenti administratione: alios homines perducit ad decus, gloriam & fœlicitatem: alios ad dedecus, obscuritatem & miseriam. Ad quæ postea totam suam doctrinam & omnia præcepta direxit, ut ostenderet, & quæ esset illa recta via in iusto & opportuno labore sita, per quam homines sub gubernatione diuina perueniant ad uitæ fœlicitatem: & quæ illa perversa iniusticia & imprudentia ignauie constituta, qua perducantur homines ad omnis generis mala & difficultates: quam
uiam,

uiam, usitatam illam quidem, & multo magis
 quàm est illa recta & salutaris, sed ex ignoran-
 tia & cæcitate hominū, ita studuit declarare, ut
 omnes cognoscere possent eius peruerfitatē
 & miseriam, & inde se totos conuerterent ad
 illam rectā & fœlicē prosequendā. Cum istis
 propositis & traditis quàm bellē cōsentiat hæc
 conclusio, facile apparet: quia, sicut Poeta huc
 potissimū respexit, & in hoc incubuit, ut pro
 fine hominis traderet in hoc cursu rerū huma-
 narū, & sub diuina earū gubernatione, rectam
 viam ad illū fœlicitatis finē: ita hic concludit,
 illū consequi finē suū, & esse fœlicē & beatum,
 qui ea omnia hætenus tradita de discrimini-
 bus dierum & iustis laborib. habeat benè co-
 gnita & percepta, & secundum ea iustē & pru-
 denter ad approbationem diuinā agat. hunc
 enim finem fœlicitatis ipse cōstituit, & rectam
 ac diuinitūs pręscriptā hominib. viam ad eum
 promisit, eamq; sapientissimē per omnes vitę
 partes explicuit & declarauit. Proinde magni
 facienda est hæc Poetę nostri doctrina, quę est
 & grauis & erudita, in qua conuenienti ordi-
 ne & modo explicatur recta & salutaris via &
 ratio ad illud bonum, ad quod omnes natura-
 lis ducit intentio. sed quàm plurimos deus
 error inde abducit, ut nō consequantur, quod
 maximē cupiant: sed multis suis curis, labori-
 bus & periculis eò perducantur, quò minimē
 uelint, ut in errore & difficultatibus consilio-
 rum

rum & conatuū infœliciter & miserè degant, nec se inde euoluere & extricare queant. A quo genere uitæ, ut admodum uago, difficili, tristi & misero, quo qui lōgius abduci cupiūt, eo magis amplecti debent hanc Poetæ nostri, & similium aliorum sapientum uirorum doctrinam, quæ hoc propositum potissimū habeat, ut rectam & salutarem uitæ & instituendæ & transigendæ rationem tradat. Hæc autem uitæ ratio pro salute non tantum præsentī, sed & futura, tametsi non aliunde potius quàm ex sacra Scriptura peti debeat & possit, tamen hæc etiam priscorum Poetarum & aliorum sapientum uirorum doctrina nunquam fuit omnino neglecta, quo ad cognitionem legis naturæ, iusticiæ & prudentiæ ciuilis, & uitæ humanioris. Ad quem usum, & fortasse ad quandam pleniorē legis etiam diuinæ cognitionem, qui hæc Poetæ nostri penitus intellexerit, nō parum animaduertet ea sibi prodesse, nec facilè eis aliquid prisce sapientiæ monimentum præponet. In quo, si nos etiam uisī fuerimus eum nonnihil adiuuissē hac nostra qualicunque explicatione, res benè cedit:

sin minus, studium tamen nostrum
speramus ipsum non omnino
improbaturum.

F I N I S.

GEORGII MEDERI FRANCI

Epigramma, in Annotationes M. MAT-
THIAE GARBITII Illyrici in
Hesiodum.

*Nuper ut Elysijs Ascræus uenit ab oris,
Et petijt nostræ docta Lyceia scholæ:
Vidit ibi Illyricum uirtute excellere doctum,
Scribere & in libros culta notata suos.
Tunc ait: Illyricus quæ dat noua lumina uobis?
Vix ego, uix tanta laude magister eram.
Nam dociles tradit mores, semperq; manebit
Ille labor, nostrum quo decorauit opus.
His cum te tollat sed uates laudibus Ascræ,
Quid dubitas, semper nobile nomen erit.
Quare age perge tuis scriptis ornare Poetas,
Ut tua sic crescat gloria, fama, decus.*

RERVM ET VERBORVM IN M. GARBITII ad Hesiodum Annotationibus

I N D E X.

A		<i>amici ueri sūt ἀσφγίη</i>	288
<i>Ἀβελτιρία</i>	41.42	<i>amici pauperes nō postba</i>	
<i>accipiter</i>	100	<i>bendi alijs</i>	289
<i>acquirendi industria</i>	171	<i>amicitiæ secundū quid</i>	287
<i>acquisitio iniusta</i>	156.168	<i>amicus uerus nisi unus non</i>	
<i>actio una non facit uirtu-</i>		<i>facile retinetur</i>	288
<i>tem</i>	143	<i>ἀνὰρχία</i>	106
<i>æmulatio</i>	30	<i>ἀνισότης</i>	40
<i>ἀνισίφρη</i>	151	<i>ἀφιλία</i>	289
<i>affectus</i>	66.71.74	<i>appetitus</i>	65
<i>Agasilai commendatio</i>	168	<i>aratio in Octobri & No-</i>	
<i>agricultura</i>	19	<i>uembri</i>	183
<i>αἰδώς</i>	105.106.107.108	<i>aratio sera quando bona</i>	
<i>αἶν</i>	110		216
<i>αἰσχύν</i>	107	<i>Aratus de cælo et stellis</i>	265
<i>ἀκίνητα quæ dicantur</i>	311	<i>ἀρίστη</i>	25
<i>ἀκμή</i>	86	<i>ἀρμαλία</i>	233
<i>ἀλεξιάρε</i>	209	<i>Aristotelis loci</i>	144.145.
<i>ἀλφειά</i>	62		170.175.190.244.
<i>amicitia ἀπλῶς dicta</i>	287		246.311.315
<i>in Amicitia peccatur quā</i>		<i>Ascrea</i>	257
<i>titate</i>	289.	<i>assuefactio omnia reddit</i>	
<i>te.</i>	ibidem	<i>facilia</i>	143
<i>amici iucundi & utiles plu</i>		<i>Atc Homerica</i>	67.193
<i>res esse possunt</i>	288	<i>ἀθλῶν</i>	55
		<i>αἰσρο</i>	

I N D E X.

<i>aurora</i>	230	<i>δαίμονες</i>	83.118
<i>αὐθάδεια</i>	170	<i>δαίμων</i> significatio triplex	
<i>ἄξιον</i>	287	314	
B		Dei colendi aliquot modi	
<i>Biblinum uinum</i>	241	160	
<i>βῆσα</i>	184	<i>Demoſthenes</i> periclitatus	
<i>bos arans</i> quis intelligatur	62		
190		<i>δημήτερος</i>	147
<i>βελάνη</i>	25	<i>διάβολος</i>	45
C		<i>δις</i>	215
<i>Canes</i> <i>καρχαρόδοντες</i>	245	<i>disciplina</i>	72.118
<i>caro uitulina</i> & <i>boedina</i>		<i>diuitiarum effectus</i>	150
optima	243	<i>dolus</i>	156
<i>Carthaginensis consuetudo</i>		<i>δωρον</i>	198
do	150	<i>δωροφάγος</i>	119
<i>Cicero</i> sapientiam suā de <i>δυσουπία</i>			153
testatur	62.67	E	
<i>Ciceronis loca</i> 167. 206.		<i>Εχίτη</i>	210
309		<i>effeminati</i>	312
<i>ciuiles uirtutes</i> αὐτῶν καὶ διὰ		<i>eloquentia</i>	57
κα	105	<i>Elysus campus</i> beatorum	
<i>coniugium</i>	275	<i>patria</i>	98
<i>coniugij usus finalis</i>	124	<i>ἐνδονος</i>	212
<i>consilium in nocte</i>	233	<i>ἐπαυρεῖν</i>	126
<i>consuetudo omnia facit</i> in		<i>ἐπιχαριστικία</i>	278
cunda	144	<i>Epicharmus</i> de incredulitate	
<i>corpora oleo inuncta</i> post		te	177
balnea antiquitus	228	<i>Epimetheus</i>	44.65.66
<i>credulitas</i> nocet	176	<i>ἐπιμύθεα</i>	52
D		<i>ἐπισπασίς</i>	102
		<i>κατὰ</i>	

I N D E X

ἔρασι	295	κατὰ ἀφ' ἑαυτῶν abundant	148
ἔρις	29.30.329	ἑρὶς ἡ ἀφ' ἑαυτῶν	148
erroris uis & causa	33.	G	
50.61		Gentilium persuasio, nihil	
Eteocles	97	sine ope diuina proce-	
ἔθνα	120.229	dera	299
eventus stultorum magi	•	γένετα	247
ἔρ	118	Græcia ἀβιλατρίε pericli-	
ἐν ὁρῶν	233	tata	64
ἐν ὁρῶν	210.212	H	
F		Herodotus	166.232
Fabula de accipitre	110	heros omnis monosylla •	
Fama dea	315	bicus	114
fama seruanda præ alijs		heroes 93. unde dicti 94	
bonis.	ibid.	ἡ ἑρὶς uirtus	94
fama hominum uaga	309.	Hesiodus poeta factus	16
314.315		Hesiodi commendatio	229
fames non premit indu-		Hesiodi ἔτυμον 15. paren-	
strios	147	tes, patria	16. 257
familia quomodo instituen-		ἡ ἑρὶς quare inscripta	323
da	198	ἡ ἑρὶς	302
festi post importatas fru-		ἡ ἑρὶς species amicitiae	289
ges quare instituta à pri-		ἡ ἑρὶς exempla.	ibid.
scis	246	Homeri uersus	114. 152.
fides in conuentionib.	174	228. 247. 255	
fletus in pueris bonus	311	Hominum duo genera	23.
fratrum gratia rara	102	tria genera	144
fruges in propria domo		horæ deæ ianitrices	60
244.		Horatij uersus	62. 133. 143.
fuci in ἡνναρχίᾳ & αἰμ-		176	

I N D E X.

ἰσχυρ	212	res	206
hospitalitas 288.	sacrofan.	iuniorum amicitia	289
ἔτα	158	Iupiter à capra Amalibea	
hostiarum ceremoniæ a-		enutritus	74
pud antiquos	43	Iupiter ipse non omnibus	
ἰβη	116	placet	310
I		iusticia	18
Iapetus unde dictus	46	iusticia uirgo	153
ἰδάλυμ	190	iusticia uniuersalis & par	
ignauī arcēdi à repub.	148	ticularis, iusticia spe-	
ignis	46.54	cies	122
impunitatem sibi persua-		ciant seipsam destruit, &	
dent prauī	304	est intolerabilis	102
incredulitas nocet	176	ἰανότης	71
infantes nō omni motu pri-		ἰανλία	143
uandi	311	ἰανθίαπιδας	159
ingeniorum uis & natura		ἰλίπτηρ	61
28		ἰύμυ duplex	257
ingeniosi ἰανώι & ἰνίκλο		L	
πυ	56	Labor	18.147.149
ingeniosi pallidi & exte-		lac caprarum bene nutriti.	
nuati.	ibid.	243	
inopia impedimentum uir		laceßendus nemo contume-	
lutis	289	liosus dictis	291
inuidia	31	λαίτμα	97
inuidiæ uis quadruplex	105	liberalis uerè quis	170
Ira cōuicia suppeditat	292	liberorum multitudo bona	
iræ motus	292	179	
ἰσότης	40	linguæ usus rectus	291
iuniores plerunq; securiores		lingua maledica, incom-	
res		moda	

I N D E X.

moda	292	modus rectus & opportunus	275
lingua thesaurus optimus			
291		morum similitudine coale-	
αἴσα	228	scunt animi	277
lippis & tonsoribus	220	muliere improba nihil a-	
Λίτα πρῶμυλῆς	67	cerbium	279
Liuij sententia	145	N	
lusciniā	110	Naturæ hominum pro æ-	
M		ri constitutione uariæ	
Mala sub specie boni &		330	
per accidens appetitur		nauigatio 19.253.260.261	
33.50		262.271	
Malè partum malè dispe-		νῆμεις diuina	53.107
rit	158	νομνία	236
manuum impuritas	299	Nicander Colophonius de	
martiorum hominum exi-		agricultura	265
tus	91	νηπιότης	53
μάσα	243	νόμας	85
medium determinatu dif-		νόμος	188
ficile	275	νότυμοι	91
mens	65	numina præfecta familijs	
mensis diuifio in decades		302	
tres	323	O	
Mercurius deus eloquen-		Occasio præfens accipien-	
tia	57	da	192
Mercurij epitheta	ibid.	ocij damna	220
μῆροπδρ	80	ocium	150
μῆσαδρ	212	ὀφίλδρ	101
metris in Iunio	183	opera hominis duplicia	17
μετεπῆλδρ	190	iv	284
		y	ordo

I N D E X.

ordo Poeticus	283	præcepta de rebus agendis	
P		uera ut plurimum	268
Pandionis filia	236	prauī non diu retinent ani-	
πανδίων	49.62	mos	286
paterfamilias quatuor per		procrastinatio, ignavia	
sonus sustinet	282	quædam	191
penates	302	pudor laudabilis	151
περὶ πλάμης	184	pudor uitiosus	151
personarum delectus	203	R	
φρίοικος	237	Regenerati per fidem qua-	
φίλικα amicitia	81	les esse debeant	302
φιλευσινία	56	reges priscorum πολυφί-	
φίλοπτε	95	μονες	96
φιλοτιμία	30	ritus caeremoniales prisco-	
Phocion ὡς Demosthe-		rum	312
nis	66	Romanum imperium π-	
φύ	85	εισργία & πλυνξία de	
πυδάλιον	41	creuit	64
Pitthei sententia	175	S	
Platonis loci 40. 117. 118.		Sapientia nerui, non teme-	
14 S. 178		re credere	177
πλεωμ	250	secula quinque ordine disce-	
πλεονέκτης	40	tiuntur 79. 80. 86. 89.	
πλυνξία	ibid.	93. 101	
πλυφιλία uituperabilis	288	semidei	94. 95
polypi natura	229	sera in fundo parsimonia	
πλυξγία	288	174	
potentia diuina	24	seruilis conditio	314. 328
potentiorib. nō debent resi-		seruus amicus quatenus di-	
tere imbecilliores 114		ci possit	147
		serui	

I N D E X.

<i>serui uiribus corporis</i>	30	<i>Themistoclis ambitio lau-</i>	
<i>appetitu sensitiuo polo</i>		<i>dabilis</i>	30
<i>lent</i>	324	<i>Theognidis sententia</i>	176
<i>serui</i> <i>ὑπάματα</i>	109	<i>Thucydidis locus</i>	228
<i>Siria stella</i>	197	<i>timor Dei uellicare homi-</i>	
<i>σμηρολογία</i>	308	<i>num animos potest</i>	298
<i>Solomonis sententia</i>	43.		
		V	
44.50.53.62.66.113.		<i>Ventus, aer fluens</i>	253
165.206		<i>uer cognoscendum</i>	236
<i>σιφίσην</i>	264	<i>uicini demerendi & præ-</i>	
<i>σφρησύνη</i>	30	<i>ferendi affinibus</i>	165
<i>Spartā naetus excole</i>	309	<i>uicinorum amor & uene-</i>	
<i>spei donum</i>	73	<i>ratio</i>	166
<i>spes in labris pyxidis</i>	44.	<i>uina rubra quomodo colo-</i>	
72.73		<i>ratoria</i>	249
<i>Sphingis ænigma</i>	230	<i>uini utendi ratio</i>	172
<i>stina</i>	210	<i>uirtutes candidæ</i>	108
<i>Stultus post factū sapit</i>	118	<i>uis</i>	156
<i>sumptuosi arcēdi à repub.</i>		<i>uitæ domesticæ ratio</i>	292
148		<i>uitia & mala inuoluntas</i>	
<i>σύμβολα</i>	295	<i>uia</i>	290
<i>συμπόσια</i>	ibid.	<i>Vlysses Nausicaæ ἰμοφροσ</i>	
<i>συρφετίη</i>	246	<i>υἷω precatur</i>	278
<i>συρφετώδης</i>	ibid.		
<i>συσίτια</i>	295	X	
		<i>ξενιδόκος</i>	102
T		<i>Xenophōtis loci</i>	168.244.
<i>Testudo</i>	237		
<i>Thebæ tres apud poetas</i>	96		
		F I N I S.	

AD LECTOREM.

Vtile cum pulchro Lector coniungere utrumq;
 Si cupis, innocuè & fata restincta tua,
 Hæc lege, percipies quæ sint dignissima uita,
 Ocia quæ perimant, lucra maligna uetent.
 Inculcent crebrò iustum sanctumq; laborem,
 Quo sine dij nobis subsidium reuunt.
 Hæc ergò infigas animo, cordiq; supremo,
 Moribus effingas hæc bona dicta tuis.
 Non lateant charta solum, quæ non diuturna
 Occidit: at uirtus ingeniumq; manent.
 Quare age diuina hæc morum præcepta reuolue,
 Quæ tibi Garbitius nunc bene culta dedit.

ERRATA.

Pagina 20. uer. 9. lege *pæa*, & sic in sequen-
 tibus uersibus 28. 24. extruere, uicinus.
 52. 3. muliebri 89. 4. attrectabiles 116. 4.
 delinquit 127. 8. perichitatur 160. 20 *ylæ*
 279. 10. malæ uxoris. 313. 30. causa
 314. 5. esse.

BASILEAE, M. D. LIX
 Mense Februario.